

SOKFÉLE.

ÍRÁ 'S EGYBE SZEDÉ

SÁNDOR ISTVÁN.

ELSŐ DARAB

GYÖRÖTT
STREIBIG JÓZSEF BETŰIVEL.

---

1 7 9 1.

301970

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

ELŐ-BESZÉD.

Hogy ezen Könyvemet Holminek nem neveztem, tsupán az az oka, hogy egy Magyar Író illy' nevű Könyvet immár kiadott. A' benne foglalt dolgokat hogy honnan vettem, elő nem hoztam, az azon okból esett, mivel közülök sokat nem olvastam, hanem vagy hallottam, vagy pedig magam szerzettem. Most a' Magyar Közönségnek egyszer's mind két Darabbal kedveskedem belőle, noha a' harmadikkal-is immár készen vagyok; azonban előre meg-akarom érteni, ha fog-e ezen igyekezetem Hazámfiainak tetszeni. Ha ezt észre veéndem, leg-ottan ismét más két

Darabbal állok-elő. Az íz az emberek közt színt' olyan, valamint a' Könyvem, az az sokféle, kihez képest magam-is az egész Magyar Közönségnek tapsolását reményleni nem bátorkodom. Elég lesz énnekem, ha Munkámat Földieimnek tudósabb 's meg-világosodottabb része helyben hagyja. Ez iránt reménységben lévén, tovább-is gondom lesz Hazámnak szolgálatjára.

1. *A Magyarokról.*

Minden Népnek az ő eredete homályos szokott lenni, kihez-képest nem tsuda, ha a' Magyaroknak eredetéről-is 's az ő első Hazájokról annyi a' vélekedés. Mert hogy az ő régi Hazájokról szóljak először, őket ki Szittyából, ki Jugrából, ki Karjeliából hozza-ki; mindazonáltal most immár a' válogatottabb Történet-Írók abban mintegy meg-egyeztek, hogy a' nagy Tatár Országot, melly a' Sinai Birodalmot Észak felől éri, az ő első Hazájoknak esméri. Az ő eredeteket az Írók sokféle Mesékben foglalták, ugyan azért lehetetlen felőlök valamit bizonyosat mondani, ki-vévén azt, hogy immár Krisztus' születése előtt sok esztendővel ő rólok a' Sinai Írók úgymint Szomszédokról, kikkel háborúik valának, bőven emlékeznek. Jornandes Püspök, nem-

zete szerént Gothus, tudván, hogy nemzetét a' régi Magyarok el-tolták, ahoz képest nem tűrhethvén őket, ördögöktől származottaknak írja. De ezen balgatagságát immár régen torkába verték, 's azért nints szükségünk reá, hogy újra tzáfoljuk. A' Magyarok az ő régi Eleiknek vitézségek' hírét Európának szemei előtt mind ez ideig séretlenül meg-tartották, mert hogy egyebet ne említsek, Mária Therésia' uralkodásának elején üntig ki-tettek magokért. A' mi pedig a' Tudományokat illeti, azokban-is jól előre léptek, úgy hogy egy Tudomány sem találkozik, mellyben forgott Embereket Hazánk elő-nem állíthatna. Hunyadi Mátyás a' mi vólt ditsőséges Királyunk a' Músákat, úgy szólván, első vezette-bé hozzánk; de a' Mohátsi veszedelem 's a' Török uralkodás ki-kergette Országunkból, míglen ismét hozzánk a' Töröknek ki-takarodása után újra béköszöntöttek. Az Országunk' termékenységet Európának akármelly Országa fellyül nem haladja; de a' Népünk' szorgalmatofsága alább-való a' Vidékinéi. Ugyan ennek leg-főbb okát tartom ama' most említett föld' termékenységet, 's a' termett Jószágnak pénzen való tsekély el-ke-lését.

2. A Kúnokról, Jászokról, és Székelyekről.

Nékem úgy tetszik, hogy a' Kún névtől nevezettek ama' régi Magyarok, Etelének, Budának, 's Tsabának Vitézi Hunnufoknak, 's ugyan a' mostani Kúnokat, Jászokat, és Székelyeket nézem az ő mararadékaiknak, kik minekutánna Etele' fiainak vezérlése alatt a' külföldiekkel szerentsétlenül hadakoztak, kéntelenítették e' földet el-hagyni, 's Erdélyben, Moldvában, 's Krimi Tatár Országban le-telepedni. Talán azok a' fok Faluk, mellyek Móldvában 's kis Tatár Országban Magyarokkal, kik most Tsangó Magyaroknak nevezik magokat, tele vannak, onnan kerekedtek, hogy a' Kúnok IV-dik Béla Király alatt nem mindnyájan jöttek-ki onnan Magyar Országba. Midőn fokot gondolkodtam volna, honnan vehették ezen Móldvai Magyarok a' Tsangó nevet, eszembe jutta, hogy Konstantinus Porfirogenitus a' Patzinatzitákat, kiket az Írók Magyar vérű népnek esmérnek, 's kik valósággal az említett Konstantinustól Móldvát lakni mondattak, Tsangároknak nevezi. *Bello autem inter Turcos et Pacinacitas, tunc temporis Cangar dictos, exorto &c. De administ. Imp. C. 38.* A' Székelyek ugyan az ő régi hagyományok szerént,

nem különben a' Magyar Történet-Írók szerént, eleitől fogva mái napig Etele' Népének adták-ki magokat, sőt a' kik azt rólok el-nem akarák hinni, azok ellen készek voltak tsatára kelni. Práynak minekutánna ezt a' ditsőséget nekik kétségestette, kapott ellenkezőt Benkőben. Én úgy vélekedem, hogy hajdan mind a' három Nemzet, úgymint Kunok, Jászok, és Székelyek tsak egy Nemzet vala, 's Kúnok vagy-is Hunnufok' neve alatt esmértetett, mellynek segítségével annyi győzedelmeket aratott Etele, 's Európát olly nagy rettegésbe hozta. Ezen Kúnoknak némelly része Jászoknak tsak azért neveztetett, hogy ijjal valóan kötelesek szolgálni. Valamint a' Lóból, Vadból, Halból a' Magyar nyelvben Lovász, Vadász, Halász eredett, minden bizonnyal nem különben az Íjból Íjász, vagy-is öszve-húzva Jász. Ki tudja, ha helyén nem maradhat-e Práynak vélekedése a' Székelyek' nevezetéről, hogy tudniillik ők lévén a' Vég-vidékeknek (: *Confiniorum* :) Őrzői Székelyeknek tsak azért neveztettek, mert most-is még, úgymond, az Őrzők Székállóknak hívattatnak, 's IV-dik Béla Király' Levelében a' Vág vize mellett való Őrzők Székelyeknek neveztetnek, holott a' Vágnak mind a' két partját tsak-nem egészen Tótok lakják. Ranzán Péter vala a' Történet-Írók közül az első,

ső, ki a' Jászokat a' *Jazigyések*' maradékinak írta, mert hogy a' mostani Jászok színt' ott laknak, hol hajdan a' Jazigyések lakának, a' névnek hasonlatossága tévesztette-el őtet. De ha Jászok' nyelvét, melly valóságos jóféle Magyar nyelv, meg-fontolta volna, (: mellyet mindazonáltal Olasz lévén nem tselekedhetett:) nem tagadhatta volna őket Magyar eredetű népnek lenni. Valamint a' többi idegen nép köztünk, úgymint Tót, Horvát, Oláh, Orosz, Szász, és Rátz az ő anyanyelvét mind eddig meg-tartá, úgy bizonyosan a' Jászok-is ha Jazigyések' maradéki voltak volna, az ő Tót nyelveket el-nem hagyták volna. Első Károly' Leveleiben a' Jászok Deákúl *Jassones*nek neveztetnek, 's ijjal szolgálni mondatnak.

3. *A' Horvátokról.*

Ama' meszfze el-terjedett Tót nemzetnek egyik ága a' Horvátok, bátorságokról, vitézségekről, Királyokhoz való hívségekről elegendőképen esméretesek. Az Írók azt állítják felölök, hogy Heraclius napkeleti Tsászar' idejében Kristus Urunk' születése után 640-dik esztendőben szállották-meg az ő mostani Hazájokat, el-kergetvén onnan az Abárokat. Váltak eleintén tulajdon Hertzegjeik 's Királyjaik, míg végre őket Szent László Királyunk, értvén Zvonimirnek Ső-

gorának halálát, 's magva szakadását, fegyveres kézzel meg-hódoltatta, 's Koronánkhoz kaptsolta. Minden időben nagy hasznokat vették a' Táborban a' Magyar Királyok, 's ugyan azért meg-is betsülték, 's első hadi Tisztségekkel gyakran meg-ajánlékozták. Mit tselekedtek a' Tatár 's Török ellen, beszéllik a' Történetes Könyvek; miket tettek Frantz és Porosz ellen, még most-is friss emlékezetben vagyon.

4. *A' Szászokról.*

A' Szászok melly időben köfzöntöttek-bé Erdélybe, 's honnan származtak légyen, arról fokféle a' vélekedés. Vannak, kik őket Gothufok' maradékaiknak vélik, vannak mások, kik azt állítják, hogy Nagy Károly Tsászfár küldöttebé őket Erdélybe, 's vannak ismét mások, kik azt hírelik, hogy minekutánna a' Hameli Gyermeket az ördög a' föld alatt vezérelvén Erdélyben vezette volna a' nap-világra, a' Szászok tőlök eredtek volna. Mindazonáltal leg-bizonyosabb az, hogy a' Szászok Német Országból származtak, 's hogy II-dik Gejza Király által hazájokból ki-hívatvatván, 1143-dik Esztendő táján Erdélybe bé-jöttek, 's ennek oka a' Bányamivelés lett légyen. Ezek egyedül a' régi Királyok' Leveleikből bizonyosak, 's hogy a' Magyarok-

roknál nem régiebbek Erdélyben, tsak onnan-is ki-tettség, mert azon Levelekben soha másként nem neveztetnek, hanem *nostri Hospites Teutonici*, az az: a' mi Német Jövevényeink. Az Erdélyi Szász nép dolgos, takarékos, 's a' kereskedésre alkalmas egy nép. A' Tudományok Erdélyben Ő nékik fokkal tartoznak.

5. *A' Tótokról.*

A' mi Magyar Országi Tótjaink a' Marahánoknak maradéki, kik, minekelőtte még a' Magyarok Árpád' vezérlése alatt érkeztek e' földre, a' Morva vizétől egész Tifzáig bírták az Országot. De a' midőn a' Magyarok által meg-győzöttettek, általok a' térségről a' hegyek felé tollattattak, kéntelenek lévén a' Magyaroknak engedni a' tér helyeket. Ezt bizonyítják sok Magyar Helységeknek most-is fenn lévő Tót neveik, 's a' régi Királyoknak Leveleik. A' Tót nép mivel az Országnak termékenytelenebb részét lakja, a' szükségétől dolgos egy néppé tettetett, de valahol jobb földön lakik, fzereti követni a' Magyarok' szokását. Országunknak sok nagy elméjű emberei Tót Szüléktől származtak, kik már most a' tudós Magyarok közt számláltatnak, ilyenek Bél Mátyás, Kollár Ádám, Timon Samuel, 's egyebek. De leg-inkább a' Papi Rend-

den nagy Méltóságokra léptek e' Nemzetség közül fokban, 's tudományok felől nagy hírt hagytak magok után. A' Mésterségekben-is jó előmenetellel forgolódnak fokban közülök, illyenek a' Rajetzi Bör-készítők, a' Pukhói Posztó-tsinálók, a' Liptai Asztalosok. A' Magyar Gyalog Regimentek, mellyeknek az ő vitézségeket, főképen a' Porosz ellen olly gyakran hirdette Leveleiben az Országhoz a' meg-hólt Tsászárné 's Királyné Aszfszonyunk Mária Theresia, Tót Legénységből állnak többnyire. A' Tót nyelvel Európának tsak nem olly nagy részét kerülheti-meg az ember, valamint a' Német nyelvel; mert a' Tót meg-érti az Oroszt, Lengyelt, Tsehet, Horvátot, Rátzot, Morvait, Krajnait, nyelvével pedig meg-járhatja az egész Orosz Birodalmat, nem külömben Lengyel, Tseh, Horvát, 's Rátz Országot, Slézia, Morva, 's Krajna Tartományját, rész szerént pedig Magyar Országot, Stájer, 's Korontály Tartományját.

6. Az Oláhokról.

Ezek többnyire Római Új-szállások' (: *Coloniarum Romanarum*:) maradékának tartatnak, mellyek a' Rómaiakból Dátziába tettettek. Hogy Dátziát a' Rómaiak jó darab ideig bírták, arról nem tsak a' Könyvek, hanem még a' régi kövek

vek' 's' pénzek' fel-írási-is bizonyosokká téznek bennünket. Már csak az van kérdésben, ha az Oláh nép a' győzedelmes Rómaiaknak-e, vagy annak a' Rómaiaktól meg-győzöttetett népnek a' maradéka, mely Dákus népnek neveztetett, 's a' melyet a' mostani Tudósok egy Tót-féle nemzetségnek tartanak? Hogy az Oláh nyelvben sok Deák, vagy-is Római szózatok találkoznak, arról nintsen kételkedés, de hogy ebben a' nyelvben szinte annyi Tót szavakat találhatni, az-is bizonyos. Magok ugyan Római maradéknak hirdetik magokat, de az előttem nem nagy bizonyosság, mert mint Római Jobbágyok Uraiktól való eredeteket betsületesebbnak tarthatják, 's a' felett az Ő erköltseik, mellyek tellyefséggel egy Jobbágy nemzetnek az erköltsei, inkább a' Tót erköltshöz mint sem a' Rómaihoz hasonlítanak, 's vallyon hová lett azon hatalmas Dákus nép, ha csak az Oláhság nem az Ő maradéka? A' meg-győzött nép, azért hogy meg-győzöttetett, nép lenni meg-nem szűnik, 's a' Rómaiak Dá-tziában nem olly felettébb fokáig uralkodtak, hogy a' Dákusokat, akár mint zaklatták volna-is, egészen ki-fogyasztathatták volna.

7. *A' Németekről.*

A' Németek valamint az erköltsben, színt' úgy az elmének 's életnek módjában igen különböznek egymástól. Ezt leg-inkább észre vehetni, ha azon egy alkalmatossággal a' Szász Svábbal, a' Burgus Báborral, vagy Ostriai-val jön öszve. A' Németek ditsekedhetnek az-zal, hogy Európának tsak nem minden neveze-tesebb Országin Német vérből való Fejedelmek uralkodnak. Nevezet szerént a' Nagy Brittan-nián, Magyar, Porosz, Tseh, Dán, Svéd, és Nór Országokon, 's magán az Orosz Birodal-mon. A' Frantz Országi Királyok-is Német vér-ből mondatnak származni, 's következésképen a' Spanyol és Nápolyi Királyok. Nem különben a' Portugal és Szárd Országi Királyok. A' mos-tani Német nyelv felettébb különbözik a' régi-től, úgy hogy a' közép Időnek Német Íróit már ma igen kevés Tudós értheti-meg, 's hogy ha a' Frantz nyelvnek az ő nagy divatja Német Or-szágban tovább-is fenn marad, félő, ne talán ma holnap a' régítől egészen el-űfsön. A' mi a' ki-mondást, ízó ejtést, 's a' szózatokkal való bánást illeti, abban a' Németek felettébb kü-lömböznek egymástól, úgy hogy gyakorta egyik Német a' másikat alig értheti. A' Németek a' 7-
dik,

dik Századnak vége felé kezdtek először a' Keresztyén Hitre által jöni, 's Károly Király a' Százszokat addig kényszerítette háborúval a' Keresztyénségre, míg végre a' Királyjok Vittelind-is 789-dikben magát meg-kereszteltette. A' szép Tudományokban a' Németek, főképpen a' Százszok nagyon elő-mentek, úgy hogy benne akár-melly Nemzetnek nem igen engednek. Sehutt e' világon nem nyomtattatik 's nem íratatik több Könyv, mint Német Országban, 's noha benne sok az alávaló; mindazonáltal találkoznak még-is, a' mellyek nekik betsületet szereznek. Ugyan-is a' Német Ország 34. Tudomány' Mindenségeket (: *Universitates* :) számlál magában, tudni-illik 18. Protestans félét, úgymint az Altorfit, Butzovit, Duisburgit, Erlangit, Oderi Frankfortit, Gießenit, Göttingit, Griefsvaldit, Hállait, Hellemstádit, Jénait, Kielit, Liptseit, Márpurgit, Rintelit, Rosztokit, Tübingit, Vittembergit; 14-et Római Vallás félét, úgymint Bambergit, Bétsit, Dilingit, Fuldait, Ingolstadt, Kolonit, Lövenit, Maintzit, Olomutzit, Páderbornit, Prágait, Szaltzburgit, Trierit, Vürtzburgit; 's 2-öt elegyeset, az Erfurtit 's Hajdelbergit. Találkoznak azonkívül egynehány Tudós Tárfaságok-is Német Országban, mellyeknek a' külföldön-is az ő betületjek meg-vagyon.

A' kö-

A' Könyves-házak között leg-nevezetesebbek: a' Bétsi, Volffenbütteli, Hannóveri, Göttingi, Berlini, Vajmári, 's a' Liptsei. A' kereskedésre nagyon alkalmas a' Német Ország, mert nem tsak a' Német, Balti, 's a' Velentzés Tengert közel éri, hanem azonkívül fok hajózható folyókkal-is bír, 's Euróropának közepén fekszik. A' többi közt három igen nevezetes tenger-mellyéki Városa vagyon, úgymint Hamburg, Lübek, és Bréma. Ezek után emlékezetre méltó Triefzt, az Ostriai Tsászári 's Királyi Szabad Rév-part. Következnek ezek után a' Tengtől ugyan meszse fekvő, de nagyon kereskedő egyéb Országos Városok, úgymint: Béts, Majnai Frankfort, Liptse, Nürnberg, Agosta vagy-is Augspurg. Az Ország' népe pedig a' kereskedésen, 's a' kézi-tsinálmányokon annyira kap, hogy ki-vévén az Angolyt, Frantzot, 's a' Hollandot, a' ferénységben egy Európai nemzet haladja fellyül.

8. *Az Olaszokról.*

Az Olasz Országának régi Lakosi a' világ' egy nagy részének győzedelmes Urai valának: az újjabb időkben pedig a' szelídebb mesterségek az ő lakásokat náluk választották. A' képírásban és a' kép-faragásban ők valának fok ide-

ig egyedül a' Mesterek. Az építés körül-is az ő érdemeik nagyok; noha vétségül tulajdoníttatik nékik, hogy immár régtől fogva a' tzifrázatokkal tékozlóképen bánnak. A' kö-metszésben és az éneklésben ők most-is a' leg-híresebbek. Tele az Ország a' fok Tudós Társasággal, mellyeknek mindazáltal tsudálatos neveik vagynak, úgymint: *Fantastici, Inquieti, Incogniti, Imperfecti, Discordanti, Caliginosi, Occulti, Otiosi, 's több a' féle.* 'S meg-kell vallani, hogy igen kevés jóra való Könyvek hozatnak tőlök e' világra, azonban a' többi közt Toskánában leg-több találkozik még-is a' valóban tudós. Az Olasz nyelv eredete szerént Deák nyelv, mindazáltal minekutánna ama' fok jövevény népek, úgymint Gothusok, Vandalok, Longobárdok, 's t. a' féle egészen bé-töltötték Olasz Országot, 's le-telepedtek benne, noha ugyan az oda való nyelvet meg-tanúlták, de egyszer'smind a' fok szózatot, 's a' ki-mondást a' magok nyelvéből meg-tartották, 's onnan vagyon az Olasz nyelvnek annyi külömb-külobbféle ejtése. Az Olasz nyelv feletted kedves, 's a' költés' és éneklés' mesterségére igen alkalmas. A' Velentzések és a' Gyénuaiak az Olaszok közül kapnak leg-inkább a' kereskedésen, 's ugyan azon okból ők, és a' Toskánaiak a' többi között a' leg-szorgalmasabbak. Közön-

ségesen a' tartatik az Olaszról, hogy ha jó egy ember, Angyali jósággal szokott bírni, ha pedig ellenben rossz ember, akkor egész ördög. A' való, hogy a' ravaszság, úgy szólván, vélek termett, 's nálok az együgyű ember igen ritka. Hogy Olaszországban annyi gonosz és gyilkos ember találkozik, nem más az oka, hanem hogy több helyett közel esnek egymáshoz a' külömb Fejedelmek alatt való Tartományok, 's a' gyilkos könnyen által szokhatik. Más az, hogy mindenütt az iszonyú sok Templom és Kalasztrom (: egyedül Bolonnyában 73. Férjfi és Aszfzonyi Monostor adatik:) Asilummal bír, a' hová mihelyt a' gyilkos bé-szalad, immár az élete felől bizonyos, 's többnyire az alattomban való el-botsással el-kerüli minden büntetését.

9. *Az Angolyokról.*

Ezek a' többi Európai néptől sokban különböznek. Az ő erköltseik igen különösek, 's az ő magok felől való állítások felettébb kevély. Minthogy a' hazájok mindennemű eledellel felettébb bővelkedik, ellenben pedig bora nem terem, inkább az evésben torkosak, mint-fem az itálban. Többnyire ferrel élnek, 's ez az ő komor természetjeket még inkább el-kedvetleníti. Keményebb erköltsű 's természetű népet Európá-

rópában nem egy könnyen találni náloknál, 's ezen okból némelly külföldiek őket vad és zabolatlan természetű embereknek nevezik. Mindazáltal a' tapasztalás mutatja még-is, hogy az Angolyoknál szánakodóbb 's embert szeretőbb nép egy se találkozik, 's ugyan ők még az ellenségnek-is az ember szeretésben példát adnak. Víg és jó kedvű született Angolyt ritkán lát az ember, mellyben a' Frantz olly nagy mester, 's ugyan azért ezt ő neki ha nem vétekűl, leg'alább nevetségűl tulajdonítják. Tréfát 's gyermekes beszédet ezen Szigetiektől nem kell várni, mert nem tsak hogy a' tréfát nem szenvedhetik, de nem-is illik hozzájuk. A' nevetés nálok igen ritka dolog, 's számtalanok közöttök, kik egész életekben nem nevettek. Ebből a' nagy komor kedvetlenségből, 's a' tárfalkodásnak el-kerüléséből származik leg-inkább ama' rettenetes szokások, tudni-illik a' magok' meg-ölése. Ez nálok olly közönséges, hogy Londonban alig vagyon egy nap, mellyben a' hírlelő levelek illyet ne hírdetnének. A' Hazájokat, 's a' szabadságot mindenek felett szeretik, 's mellette készek azonnal akárki ellen ki-kelni. Sehutt nem látni annyi Originális embereket, mint nálok, mert egy némelly, kinek száz ezer forintos a' jövedelme, abban keresi ki-mutatni magát, hogy

fokkal durvább posztóból visel ruhát, mint-sem az Inasai; a' másik, kinek nagy nemből való a' szár mazása, abban veti kedvét, hogy a' Kotsifokkal társalkodik, 's azzal ditsekedik, hogy ő jobban érti az ő nyelveket, 's az ő szokásokat, mint-sem ők magok. Ugyan ez ilyen balgatagságokat ők többnyire az ő szabadságok' dítseretes mivelésének tartják, 's inkább szeretik, ha rendkívül való embereknek látszatnának, mint-sem ha okos 's értelmes embereknek mutathatnák magokat. A' természetet minden dologban erőszakkal-is affektálják, az egyenes víz-vezető Tsatornákat (: *Canales* :) a' forban ültetett árnyékos élő-fákból készített Lugafokat (: *Alles* :) nálok senki ne keresse, mert az elsőket erővel-is tsavargó árokba térítik, emezeket pedig ha hol történet szerént találkoztak forba lenni, kéntelen-is vadon erdővé tsinálják. A' Köz nép' tsintalansága, mellyel az idegeneket illeti, felettébb nagy, mert hogy mindnyájokat Frantzoknak állítja lenni, kiket nem szenvedhet, az idegeneket gyakran az útfán meg-támadja. Nem külömben a' Játék-néző házban ha hol idegent vesz észre, dió, alma, 's narants héjjal dobálja, 's ezt mennem magamon nem egyszer tapasztaltam.

10. *A' Frantzokról.*

Nints Európának egy népesebb Országá, mint Frantz Ország; az ő mostani nép' száma tészen mint-egy 20. milliomot, 's az előbbi Században némellyek szerént 30-at-is téve. A' nép' kevesedése' okainak mondatnak : a' Papoknak 's a' nőtelen férjfiaknak, kiknek egyébként módjok volna házasodni, teméntelen számos vóltok, mint-egy két milliom Réformátusnak az Országból való ki-űzetése, az Adónak, melly a' parasztot nyomja, felettébb terhes vólt, a' fok és hosszú ideig tartó háborúk, a' katonáknak meg-parantsoltatott nőteleniségek, a' rendetlen gyönyörködtetés, melly a' házaságok' számát igen kevesíti, a' külföldön való tekergésnek 's megtelepedésnek a' Frantzokkal együtt született nagy szerelme. Ugyan-is fokban azt állítják, hogy Párisnak nagyobb része tsupán nőtelenekből áll. Rend szerént a' Frantzok felettébb vidámak 's tréfa szeretők szoktak lenni, a' mit nékik fokban hibául-is talajdonítanak, éles elméjük, 's a' Tudományokban elő-menetelesek. Ők a' fel-találói számtalan új dolgoknak, 's akármilyen mesterségben leg-forgottabb embereket mutathatnak elő. Ennek felette ditsőség keresők, hirtelen haragúak, 's igen boszszú kívánók, 's ugyan e' miatt

számtalan Fő rendű személyeik oda veszttek; mert mihent.boszfűt kívánnak állani, leg-ottan egymást, nem mint az Olaszok, hátul kerülíkmeg, hanem nyilván való bajra (: *duellum* :) kihívják. A' kép metszésben minden Nemzetet fellyúl-múlnak, a' kép-írásban igen nagy Mestereik valának, a' kép-faragásban pedig noha sokra mentek, de az elsőséget még-is az Olaszoknak kell engedniök. A' ház és hajó építésben akármelly nemzettel vetekednek. Az Európai kereskedésnek a' nagyát ők bírják, 's ki-vévén az Angolyokat 's Hollandokat, ebben egyéb nemzetnek nem-is engednek. Minthogy önnön magok igen szorgalmatosok, az Ország' termései pedig mindenféleik, azonkívül a' kézi-műhelyek igen számosan találkoznak az Országban, 's a' kereskedés tellyes divatjában vagyon ő nálok, a'hoz képest ki ki könnyen által láthatja, hogy ezen Orzágnak sok pénzének-is kell lenni.

II. *A' Hollandokról.*

Azt vélné valaki, a' ki először az Országokba bé-lép, hogy kétféle nemzet bírja az Országot, úgymint a' Köz nép, és a' Polgárság. Ugyan-is az egyiknek maga viselése annyira különbözik a' másikaétól, valamint a' Frantz a' Portugaltól. A' Polgárok beszédesek, szolgálatra ké-

képzek, és igen emberség tudók. Ellenben a' Köz ember goromba, szemtelen, 's felettébb embertelen. A' Szabadságnak bizonyos módja, melly a' Közönségekben meg-kívántatik, rész szerint az oka a' Köz nép' durvaságának. Hollandiában akármelly nagy Úrnak-is, ha a' Hintója egy paraszt szekérrel az úton öszve jön, ki kellenek az útból térni, valamint egyébnek, mind a' ketten a' fele útból egymás előtt ki-mozdulnak. Az ő Inafi meg-tartóztathatják bízvaft magokat a' Purasftnak ki-szidásától, vagy-is épen meg-verésétől. Ő a' Közönségnek szint' úgy egy Polgárja. Ő nem esmér semmi Felsőbbséget, ki-vévén ha szolgálatban van. Egyébként ki ki egymáshoz hasonló. Schutt az egész világon nints annyi külömbféle Vallás, mint Holland Országban. Mindazonáltal ez a' külömbözés, melly egyébűtt olly károsnak tartatik, itten leg-kissebb rendetlenséget nem okoz. Az Orzágnak az ő tulajdon Vallása a' 'Protestáns Vallás, de a' helyett, hogy egyebekkel erőszakosan banna, inkább óltalmat 's nyugodalmat szerez nekik. A' Hollandoknak többnyire a' kereskedés az ő foglalatosságok. Minthogy ő nálok nints egyéb Nemeség azon kívül, mellyet a' jó erkölts, és az érdem szokott valakinek osztani, tehát nem-is látni itten azon Fő rendű hívalkodókat, kiknek

femmit tselekedni, 's gyakorta koplalni az ő minden hivatalok. Ugyan itt egy Kereskedő nem hiszi azt, hogy az ő Rende alattson, 's meg-vetést érdemel, 's hogy hogy-is hitethetné-el azt magával, holott minden nap, valahányszor a' Magazinumból ki-jő, az egész Európát indulásba teheti. Gyakran egy Ámszterdami vagy Rotterdami Kereskedőnek a' szavától 's jó akaratjától függ a' békeféség, vagy a' háború. A' Hollandok minden Nemzetet egyeránt betsűlnek. Az Éfsz, Tudomány, és az Érdem mindenütt kedves előttök, valahol reá akadnak. Ők a' tulajdon hibáikat-is örömeft meg-vallják.

12. *A' Spanyolokról.*

Bizonyos egy Író minekutánna az Angolyokat a' Rómaiakhoz, az Olaszokat a' Kártágóbéliekhez, a' Frantzokat az Áthénásbéliekhez hasonlította, egyszer's mind a' Spanyolokról-is azt állítá, hogy tsak nem mindenben a' régi Egyiptomiakhoz hasonlók volnának. Valának pedig ezek száraz, fovány, 's barna emberek, ők a' bűbájnak 's a' babonának igen hittek, a' Vallások mellett nagyon buzogtak, felettébb nagy tisztelettel viseltettek a' Papokhoz, az ő halálok után Szerzeményt hagyának a' Papok' 's Templomok' fenn tartására; ők az ő dolgaikban reá tartók,

tók, az Ő beszédeikben figyelmetesek, a' Tudományokra alkalmatosok, az Ő el-tökéléseikben késedelmesek, az Ő szándékjoknak véghez viteleiben állhatatosok, az Ő Királyokhoz hívek, takarékosok, hallgatók, türők, egyéb Nemzeteket meg-vetők, búják, fzerető-féltők, boszszú kívánók, tisztátalanok, 's kérkedékenyek valának. A' Spanyoloknak az Ő magok' mutogatása olly esméretes, hogy ezt nem szükség meg-bizonyítanom. Az Ő tisztátalanságok olly nagy, hogy sokan találkoznak a' gazdagok közül, kiknek több nintsen egy ingöknél. A' mint újonnan fel-vészik magokra, hat hónapig a' testeken el-viselik, 's nem vetik elébb le, míg darabonként le nem hull. Soha nem mofsák magokat, 's a' Mahometiek' mofogatásinak színt olly ellenségi, valamint az Ő hamis Prófétájoknak, ki azokat megparantsolá. Az Ő ruhájok úgy látszik, mintha rész fzerént ezen tisztátalanságoknak, rész fzerént pedig az Ő restségeknak valóságos oka volna. Ez nem egyéb, hanem egy kurta belső ruha, egy hoszszú köpenyeg, egy nagy kalap, melly az egész ortzát bé-fedi, egy irgalmatlan hoszszú kotzperd, mellyet az oldalakon hordanak. Az Ő köpenyegek szolgál Ő nékiek ágy és ház helyett, mert Madridban tíz ezeren fellyül találkoznak, kik magokat az Ő köpenyegekbe

bé-tekervén az útfán alusznak. Nappal szemlélhetni őket egy nagy piatzon az ő köpenyegekben bé-tekerve a' napon heverni, dohányozni, lantolni, 's fog-hagymát és száraz kenyeret rágni. Heába intené őket az ember a' dologra, mert nekik sokkal jobban tetszik a' mellettek el-menőket meg-köldülni, 's alamisnából élni.

13. *Az Oroszokról.*

Ez egy felettébb kemény természetű nemzet-ség, mellynek-is az oka, amá' nálok fokáig tartó kemény tél, a' rosz 's kemény étel, mellyel magát a' köz ember táplálja, a' kemény padon való hálás, és a' fok 's irgalmatlan kemény böjtök. A' köz ember ha fog avagy veres hagymát éhetik, vagy gombával jól lakhatik, 's égett borból egyet ihatik reájok, nagyobb bódogságot e' világon nem esmér. Egyébként kedves italok a' Kovász-is (: *Quas* :) melly egy savanyú 's szetlen fél fernek a' neme. A' Fejér nép annyira szereti a' veres kendőzöt, hogy benne helyezteti az ő minden szépségét; ugyan-is az Orosz nyelvben a' veres annyit tesz, mint szép. A' Fő Rend Első Péter' idejétől Német ruhát visel, 's szeret fényt mutatni. A' köz ember' öltözte nem annyira tisztátalan, mint igen hitvány. Valamint a' Férjfiak, színt úgy az Afzszonyok rend szerint

rént a' melyeken egy ólomból, a' gazdagabbak ezüftből kézfűlt kis keresztet vífelnek, mellyet a' Kereszttségkor kaptanak vala, 's le-nem téfzik soha a' nyakokról. A' Parafztok és a' Kozákok az ő fzakállokat nevelik. A' házokat igeu nyomorúlt módra építik fából, ott a' fzubának nagyobb részét a' kementze 's a' tűz-hely fogja-el, 's egyéb ingó jófzágot nem tartanak benne, mint három vagy négy Szentek' képét, egy asztalt, és két hoszfű padot, mellyeken a' Házi gazda tselédestől fzikott hálai. A' fagygyús gyertya helyett vékonyra hafogatott fenyő fát égetnek. A' fzubák a' fűftől olly fzennyesek, mintha fekete posztóval bé-vólnának borítva; mert minthogy a' kementzének kéménnye nintsen, az onnan ki-takarodó fűft egészen el-lepi a' fzubát. Mindazonáltal közel a' kementzéhez a' falon találkozik egy kis ablak, melly arra való, hogy a' fűft a' fzubából azon ki-takarodjék. Ezen fekete fzubákban ha egyszer be-fetétédett, tele van minden bizonyos nemű fekete bogarakkal; hogy pedig ezeket valaki magától el-űzze, nints jobb mód, mintsem ha egész éjjel világot égettet. Az Orosz nyelv eredete fzerént Tót nyelv, de a' többi Tót nyelvektől fokban el-üt, 's az Egyházi dolgokban fok Görög fzavakkal bővölködik.

14. *A' Lengyelekről.*

Ez a' negédes 's kérkedékeny Nemzetség, mellynek Király választása az emberek' fiai között annyi háborút 's vér-ontást szerzett, mái időnkben igen meg-aláztatott; mert nem tsak hogy a' meszsze terjedő Országoknak jó nagy részével a' szomszéd Udvarok, úgymint Bétsi, Pétervári, 's a' Berlini meg-ofsztozkodtanak, hanem azon kívül még új Törvényeket-is szabtak nékiek, 's kénytelenítették őket mindeneket, valamit tsak akartak, helyben hagyni. Ezen szerentsétlenségeket nem egyébnek, hanem a' Vallásbéli Tűrhetetlenségnek köszönhetik, mert hogy a' nem egyesült Görög hitűeket 's a' Protestánfokat a' Papok' ingerlésére el-akarták tapodni, az Orosz Udvar pártokat fogta, 's nem engedte. Az Országok' el-ofztásának, 's tsak nem fele része' elvesztésének azon hasznát vették még-is, hogy most olly bizonyosak a' határaik, a' millyenekkel alig bír egy Ország Európában. Ezen Országok' szétt ofztását régen immár meg-jövendölte vólt nékiek János Kázmér tulajdon Királyok, de malomban hegedült, mert el-nem hitethették magokkal, hogy ez vélek meg-történhefsék. A' Fő Rend a' fok tseléd tartásban, 's fényes ruha viselésben felettébb gyönyörködik, azokat a' fze-

gényebb Nemesség közül szedi-fel, 's kevéssel meg-elégíti. A' Nemések' szabadsági hírefek egész Európában. Ők, tudniillik a' Nemések, a' Jobbágyaiknak életek 's halálok' Urai, 's tsak azért-is sehatt fints a' Jobbágnak nyomotúltabb forsa, mint nálók. Ki ki az ő Jóságának meghatározatlan Ura, mert ez ilyen Jóság sem a' Királynak nem adózik, sem Katonát nem köteles tartani. Ha melly Nemesnek magva szakad, 's gyermeket nem hágy maga után, mind addig a' Király a' Jóságával nem tehet rendeleést, 's nem adhatja másnak, míg a' meg-hólnak nyolctzadik ízén valamelly Attyafija találkozik. Ha pedig e' sem találkozik, tehát a' Király még-is a' Jóságot a' maga számára meg-nem tarthatja, hanem valamelly más érdemes Nemesnek kelletik adnia. A' nemes Házak Afilummal bírnak, 's belölők a' gorosztévők ki-nem húzattathatnak erőszakkal. Valamit a' Nemes, vagy az ő Jobbágya a' piatzra viszen, attól nem köteles vámot fizetni. Az előre véghez vitt idézés 's meg-bizonnyodás nélkül meg-nem fogattathatik a' Nemések közül senki, ki-vévén a' Tolvaj, kire a' többi Tolvajok immár háromszor vallottak, 's az olyan, ki maga helyében kezezt nem állíthat, vagy-is nem akar. Minden Nemesnek szava legyen a' Király' választásban, sőt ki ki a' Koro-

nára-is számot tarthat, ha arra a' Tárfainak szabad választása által érdemesnek ki-kiáltatik. Ezen 's több ilyen Privilegyiomi a' Nemességnek rész szerént a' Királyoktól származtak, 's rész szerént a' szokástól vették eredeteket.

15. *A' Görögökről.*

A' mái Görögök, ama' tudós régi Görögö-
nek, kik a' Rómaiakat a' Tudományokban haj-
dan oktatták, nyavalyás maradéki, valamint a'
nyelvben el-változtak az Eleiktől, szint úgy a'
Tudományokban 's Mesterségekben tőlök egé-
fzen el-ütöttek. A' Töröknek az ő meg-győző-
jöknek kemény igája alatt az ő eleven 's tüzes
elméjeket egészen oda vesztették, melly őket a'
világon a' leg-vidámabb 's leg-ébredtebb Nem-
zetségnek mivelé. Mindazonáltal az ő hegyke-
ségeket egy három száz esztendei rabság sem tud-
ta eddig ki-írtani, 's ők már ma még inkább,
mint az előtt, az ő régi nagyságokkal kevélyked-
nek. Alig találkozik valamelly közép értékű Gö-
rög, ki ne képzelné magában, hogy ő az egyik
leg-régiebb Familiából eredett legyen. Semmit
gyakrabban nem látni Görög Országban 's a' Gö-
rög Szigeteken, mint az úgy neveztetett Neme-
seket, kik ezen neveket: Páleólogus, Comnenus,
Lascares, Lusignan, Justiniani, 's több a' félét
tulaj-

tulajdonítanak magoknak. Az ő reftségek a' kevélységekkel meg-egyezik mindenben; noha rész szerént mentségek lehet, mert egy olly Úr alatt, ki alatt a' szorgalmatofság veszedelmes, 's a' hol az érték könnyen le-tapodást szerez, nem tanácsos kintset gyűjteni. A' Görögök színt úgy alá-ja vannak vetve azon Adó alá, mellyet minden Keresztyén Férjfiak Mahometnek rendelése szerént tartoznak fizetni, hogy a' lelkeiket ki-válthassák. Ez az Adó kinek kinek érteke szerént ki-van szabva, 's mihent tizennégy esztendőös varlaki, leg-ottan köteles meg-adni; mert a' ki meg-nem adja, gyakorta Törökké kénytelenítetik lenni. A' Görög Leányok, míglen Férjek nintsen, igen szemérmatosan viselik magokat, nem mennek femmi vendégségbe, sőt Attyokfiainak lakodalomára sem. A' Görög Ifjak, ha szertőjöknek az ő szerelmek' nagy vóltát ki-akarják mutatni, késekkel a' karjaikat szerte-szétt öfzve vagdalják, 's ezt nyilván a' Törököktől vették, kiknél ez a' balgatagság szokásban vagyon. A' Görögöknek színt' azon Szentségeik vagynak, mellyek minékünk Római Vallásúaknak, de a' ki-szolgáltatás különbözik a' miéinktől.

16. *A' Törökökről.*

A' Törökök e' mostani időben olly hatalmas nemzetség, kik e' világon annyi Országokkal bírnak, színt' olly tsekély nép vala az ő kezdetében, valamint a' Rómaiak, kiknek Birodalmát fel-forgatták. Práy azt állítja felölök, hogy a' Hunnusok egy részétől származtak volna, kik el-válván a' többtől, Kaukasz hegye mellett le-telepedének. Hogy az ő nyelvekben fok Magyar szózat találkozik, az bizonyos. A' Török Birodalomban minden Vallásnak a' Türelme gyakoroltatik, ki-vévén, ha a' Keresztyén valami Török Afzszonyi-állattal együtt találtatik, mert akkor vagy Törökké kell lennie, vagy halált szenvednie. A' Törökök közönségesen Mahumedet követik, de vannak közöttök elegenden, leg-inkább a' tanultabbak közül, kik Istentők, (: *Deistae* :) 's minden egyéb Vallást emberi szerzeménynek néznek. Ramazán nevű bizonyos Ünnepe olly nálök, mint nálunk a' Farsáng, mert azután következik mindjárt az egy hónapi böjt, melly-is olly fanyarú, hogy akkor nap-estig még dohányozniok sem szabad, annál inkább mit enniek vagy inniok. Éjjel mindazáltal szabad minden, kihez képest fokban a' napot el-aluszszák, 's éjtszaka vendégeskednek. Az által magoknak

a' böj-

a' bőjtöt meg-könnyebbítik, mert az Álkorán nyilván mondja, hogy addig mind enni, mind inni szabad, míg a' hajnal' hasadtával a' fejeér fonalat a' feketétől meg-külömböztethetik. A' Ramezánnak vége felé leg-nagyobb a' rendetlenség Konstantinápolyban. Akkor a' Kávészázak egész éjjel nyitva vannak, 's egyebet nem látni, mint Musikásokat, Alakosokat, 's Tántzosokat, a' kik a' Vendégeket az ő játékokkal mulatják. A' foktűz miatt tüzesnek látszatik a' levegő, éneklés és kúrjongatás hallatik mindenfelől. Az egész Városban minden Bóltok nyitva vannak, főképpen a' Kávészázak, Ferdőházak, 's Vendégházak. A' Sz. Zsófiának híres Temploma most ottan az első Török Metset, 's a' mi ezen épületet illeti, ki-vévén Sz. Péternek Római Templomát, a' világon nintsen mássa. A' Törökök az írott és faragott képeknek nagy ellenségei, kihez képest az említett Metsetben valamelly festett képek még most-is látszatnak, azoknak az ortzajok bé-van piszkolva, vagy leg-alább a' szemeik ki-vannak szúrva. Az tartják, hogy ezek a' képek Ítélet' napján azoktól, a' kiktől készítettettek, a' lelkeiket meg-kérlik. Az írásban 's a' Birodalomnak dolgaiban Arab nyelvel élnek a' Törökök, valamint szinte csak nem egész Európa hajdan a' Deákkal,

17. *A' Tatárokról.*

A' Krimi Tatárok egy ága azon Nemzetnek, melly Sinai Birodalom mellett való nagy Tatár Országot lakja. Ők immár nem azon goromba, tisztátalan, 's tolvajkodó egy nép, mellyet annakelötte olly tsúnya festékekkel ábrázoltak. Most mindnyájan, ki-vévén a' Nógai Tatárokat, kik nem rég hozattattak-bé Krimbe, házanként falukban 's várasokban laknak. Föld, szőlő, kertmivelésben foglalatoskodnak, noha még nem ahoz illő szorgalmatossággal. A' barom neveléshez látnak. Többnyire középszerű termetűek, de a' mellett jól és szépen ki-vannak ábrázolva, 's az Ő ábrázatjokban olvashatni az Ő emberségeket 's jóvöltöket. Szeretik a' barátságot, együgyűek, könnyen hívők, tanulásra valók, 's készek szolgálatra. Igen jó természeti eszük van, melly a' leg-felgyebb való ki-képezésre alkalmas. De leg-inkább az Ő régi vadságokból fokot vesztettek, melly őket Európában való első megjelenésekkor olly rettentőknek tévé. Az Előbb-kelők köztök a' jó erköltsben, 's a' szép maga viselésben igen meg-külömböztetik magokat. Az Ő ruhájok fokot hasonlít a' Magyar ruhához, 's alkalmatosabb és szebb a' Török ruhánál. Az Ő kalpagjok zöld, melly által

meg-

meg-külömböztetik magokat a' többi Mahometi-ektől. A' Jövevényekhez, a' héján hogy a' Valásra tekintenének, igen hajlandók, bő kezűek, 's kéfzek vélek mindent fel-osztani. Ahoz képest a' békefég' idejekor Krimben, ha nem olly kényefen, de fzingt olly bátran, és fokkal óltsóbban útaahat az ember, mint Európának akármelly leg-jobban el-rendelt Országában. Mindenféle gabonát vetnek, de leg-inkább búzát, árpát és köleſt. Az ő kerteikben fel-lehet mindenféle gyümöltsöt találni, 's noha a' ló hús evés már nem olly közönséges, de még moſt-is fokan vannak, a' kik fzeretik.

18. *A' Zsidókról.*

Ezek fok Országban el-nem fzenvedtetnek, úgymint Portugal, Spanyol, Orosz, Dán és Svéd Országban. Persiából-is ki-kergette vólt őket ama' nagy Tsáfzár Sah-Ábás, de idővel ismét bé-fúrák oda magokat, mindazonáltal ott nyomorúlt a' dolgok. Ellenben a' Török Birodalomban, holott minden városban, de leg-inkább ama' nagy kereskedő Fok-helyeken Smirnában, Aleppóban, Nagy Kairóban, 's egyébütt feregenként találtatnak, a' Sultánnak 's a' kereskedésnek tsak nem minden kintsei kezeikben vagynak, mert többnyire a' Jövedelmet 's a' Vámokat ők

árendálják-ki, 's mindenütt a' leg-erősebb kereskedést ők üzik, de leg-inkább még-is Tolmátsok, Pénz-váltók, Uzsorások, 's Patikárosok szoktak lenni. Velentzében-is ifzonyú fokban laknak közülök, holott nyóltz látfszatós Oskoláik találkoznak, színt annyi külömb-féle nyelv' és nemzettség' számára, melly ott találkozik. De hogy ki ki meg-külömböztethesse a' Keresztyénektől, veres posztóból egy darab foltot kellett a' karjokon viselniük. Livornóban szintén olly számon van, mert a' mint tavál fel-frattattak, húsz ezeren fellyül valának. Van ott nékiek egy nagy Metsetjek, 's Vallásoknak tellyefséggel szabad a' gyakorlása. Nem külömben nevezetes a' számok Tsch Országban, 's tsupán tsak Prágában negyven ezernek mondatik a' számok, a' héján, a' mi egyéb Városokban 's az Országban találkozik közülök. Német, Olasz, Frantz, Magyar, és Nápoly Országok el-szenvedik ugyan őket, de nem minden helyen. Többnyire a' Bányá Városokon a' lakások meg-tiltatott. Ezen Országokban a' köz népnél igen meg-vannak vetve. A' mi mindazonáltal a' gazdagságot illeti, sehu az egész világon több kintse nem bírnak, mint Ámszterdámban. Ott a' leg-gazdagabbak a' Portugal Országból ki-üzettetett Zsidók. De nints még-is sehu nagyobb fészkek, mint

Lengyel Országban. Közönségesen az ő számok tartatik ottan négy száz ezernek. Őket a' Nemesség kedvesen látja, mert Ők ott a' Ser és az Égett-bor Árendások, Kortsmárosok, Mészárosok, 's Városok. Ezen Nemzetség, ha az egész Világból öszve jönne, felettébb egy népes Nemzetet állítana elő, 's talán számára nézve hozzá fogható Nemzetség kevés találkoznék.

19. *Atilláról vagy-is Eteléről.*

A' Történet-Íróknak ezen nagy emberről való többféle hazugságaik közé tartozandók ezek, hogy igen kegyetlen, 's mértékletlen vala; hogy a' maga leányát feleségül vette; hogy a' Magyarok ő általa jöttek-ki először Szittyából; hogy az ő Katonái ama' híres Koloni tizen egy ezer Szűzeket megölték. Mért hogy az első nem igaz, maga Priskus, az ő ellenségének a' Követe bizonyságunk lehet. A' másikat noha mint akarják, az ő hagyott könyvéből soha ki-nem hozhatják az ellenségi. A' harmadik bizonyos többféle újonnan fel-talált régi Írókból, hogy előtte immár egynehány Fejedelmek vala a' Magyaroknak Pannóniában. A' negyedik egy olly dolog, melyet immár senki sem hihet-el. Hogy az ő halála után a' Magyaroknak az ő hatalmok tellyességgel oda lett, 's vízzé vált, 's hogy azután az

idegen Nemzetek a' Magyarokkal könnyen kezdetek bánni, nem egyéb az oka, hanem tsupán az, hogy nem tudtak magok közt a' Magyarok meg-egyezni. Ebből eleget tanulhattak volna a' mi utóbbi Eleink. Bizonytalan mái napig, ha pénzt veretett-e, vagy sem, mert a' mellyek az ő neve alatt elő kerülnek, azok szemlátomást elárulják magokat, hogy utóbbiak. Nem különben bizonytalan, hol lett légyen az ő Királyi Udvara, mellyet Priskus a' Görög Tsászárnak a' Követe az ő könyvében le-ír. Azt ki Móldvában, ki Ó Budán, ki Jászberényben helyhezteti. Valóban a' mi a' hadakozást illeti, egy rangba tehetjük őtet Nagy Sándorral, de a' mi a' mértékletességet illeti, nálánál fellyebb való. Mindazonáltal ő-is úgy járt, mint sok egyéb nagy Emberek a' világon, a' kiknek semmi híres Költőjök nem jutott, 's ugyan azért az ő tselekedeiteket jobbára egy örökös éj borítja.

*Vixerè fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illachrymabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia Vate Sacro.*

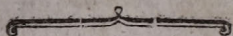
Horatius.

20. *Árpádról.*

E' vala a' Magyaroknak az Ő második ki-jö-
vetelek után az Ő második Fejedelmek, 's néki
köszönhetjük, hogy a' termékeny Pannónia föl-
dét mái napig bírjuk. Mert noha az Ő Attyá-
nak Álmos Fejedelemnek (: a' ki első Fejedelmek
vala a' Magyaroknak az Ő második ki-jövetekben:)
vezérlése alatt léptek-bé a' mi Eleink az Ország-
ba, de csak Ungvárig érkeztek véle, a' többit,
valami az Országhoz való, Árpád alatt foglal-
ták-el. Hogy egy nagy Hadi Vezérnek kellett
lennie, az ki-tetfzik mindenfelől, valaki meg-
gondolja, hogy egy olly termékeny Országot el-
foglalni nem olly könnyen engedik az emberek.
Az Ő leg-kedvesebb lakása a' Rátzkevi Sziget-
ben vala, holott az Ő számos paripái-is Tsepel
nevű Kúnnak az Ő Lovász mesterének keze alatt
legeltettek, 's azon Kúntól mind e' mái napig
azon Sziget Tsepelnek hívattatik. Ha vallyon
az Ő tulajdon Nemzetsége, vagy-is Famíliája Ete-
létől származott-e, (: a' mint fogan akarják:) az
igen bizonytalan, és csak nem hihetetlen. Ugyan
ezen Eleinek 's maradékinak, kikről senki többé
nem kételkedik, neveik' ki-tevését ide helyhez-
tetem :

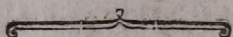
Ugek.

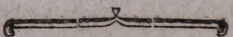
Álmos.

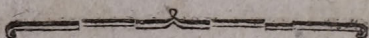
Árpád.

Sólt.

Takson.

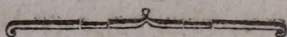

Géza.

Mihály.

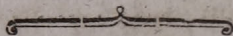
Sz. István.

Vazul. Kopasz László.

Sz. Imre.

András. Béla.

Ha Andrásnak és Bélának maradékot akarja valaki tudni, az tekintsen Katona Istvánnak a' Magyar Királyokról való történetes Könyvébe, 's meg-fogja találni, hogy Andrásnak az ő férjfi ágon való utolsó maradéka a' Velentzei vagy-is III-dik András Királyunk vala.

21. *Szent Istvánról.*

A' Magyarok az ő gyakorta való hadakozásaik által jobban meg-esmérkedvén az egyéb Európai Nemzetekkel, 's főképpen a' Németekkel,

kel, szelídebbek kezdettek lenni a' Keresztyénekhez. De leg-inkább az Udvar mindenféle követségeket fogadván, hajlandóbb kezdett lenni a' Kristus' hitéhez. A' tagadhatatlan, hogy immár Géza vetette szeglet-kövét a' Keresztyénségnek a' Magyarok között, Sz. István tsak az Attya' munkáját vitte végbe; mindazonáltal mégis méltán tulajdoníttatik ő nékie ez a' nagy munka, mert ő mintegy negyven esztendeig szüntelen rajta dolgozott. 'S noha a' Pogányságot tsak nem tellyefséggel az Országból ki-írtotta, de halála után, minthogy hasonló Király nem következett, újonnan vízsza kezdettek ismét térni a' Magyarok közül fokban az elébbeni szertartásra, míg végre őket András Király újra a' Keresztyénségre nem kényszeríté. Én tsak el-nem hitem magammal, hogy a' Magyarok a' Keresztyénség előtt-is egy Istennél többet imádtak, mert hogy a' Görög 's a' Római Istenek esméretlenek valának előttök, leg-alább mikor Pannóniába béleptek, az bizonyos; kihez képest nevetséges dolog felőlök azt állítani, hogy Márst és Herkulest imádták. De térjünk vízsza Sz. Istvánhoz. Az ő Római útazása bizonytalan. A' Somogyi Koppányt, (: Kupát:) ki pártot ütött vólt ellené, talpig győzte. Sok jó rendtartást hozott-bé az ő népe közé, 's többi között talán a' pénz-

verést-is nálunk ő első kezdette, mert igen bizonytalan, ha az Elei valamelly pénzt verettek-e, 's az ő ezüst apró pénze fok kezek közt találkozik még most-is.

22. *Szent Lászlóról.*

Hogy Szent László házas vala, 's Kálmán az ő tulajdon Fia lett legyen, az immár olly bizonyos a' mostani válogatottabb Történet-Íróknál, hogy erről többé leg-kissebb kétségünk se lehet. Ő egy nagy vitéz Fejedelem vala, ki a' Kunokat 's a' Lengyeleket gyakorta megveré, Horvát Országot ő első az Országunkhoz kaptsolta, valamint a' Fia Kálmán Dalmáziát, vagy-is a' tenger mellyéki Horvát Országot, de ez, noha egy jó darab ideig bírtuk, ismét el-esett tőlünk, ama' pedig szüntelen egy Urat esmért a' mi Országunkkal. Soha talán egy Király által annyi tett tsudát nem emlegetnek az Írók, mint ezen mi Királyunk által, de ha mindenben hitelre méltó legyen-e a' beszédjek, arról ki ki azt tartsa, a' mi néki tetszik. Hogy tudniillik, mikor egyszer a' serege éhezni kezdett, azonnal ott termett az ő imádságára egy sereg bial; mikor pedig azon serege szomjúhozni kezdett, valami kösziklát a' dárdájával megböke, 's leg-ottan mind egyike vizet ada. A'

Tatá-

Tatárok futván egykor a' serege előtt, valamelly pénzt hánytak magok után, hogy az által a' Magyarokat az üzéstől meg-tartóztathatnák, 's ez a' pénz kövé vált volna. Halála után pedig, midőn Várad felé vitettetnék holt teste, a' vívők az útban a' lovakat ki-fogván, 's legelni engedvén, 's jó ízűen el-aluván, a' szekér a' testtel együtt magától meg-indúlt volna Várad felé. A' többit ha ki meg-akarja tudni, az olvassa Sz. László' életét. Ezen Király fundálta a' Zagrabi Püspökséget, 's Duh nevű Tsehet első Püspökének rendelte. A' Leánya Piroska Jánosnak a' Konstantinápolyi Tsászárnak jegyeztetett-el, 's Irene nevet vifelt a' Görögöknél.

23. *II-dik Andrásról.*

Ezen Király noha a' Szentek közé nem íratott, még-is mindazonáltal az emlékezete kedves lehet előttünk. Hogy igazság szerető Fejedelem vala, arról nem egy a' bizonyosság. Ő a' Magyar Nemefséget 's a' Papi Rendet fok és nagy szabadságokkal meg-ajándékozá. Hogy Andrásnak a' Hitvesét Gyertrúdot meg-ölte egy bizonyos nagy Magyar Úr, az immár a' régi levelekből bizonyos, de ha vétkes volt-e Gyertrúd, a' miről némellyektől vádoltatik, 's ha a' gyilkos a' Királytól halállal meg-büntettetett-e,

vagy

vagy pedig szabadon hagyatott, 's ki lett legyen az, még eddig igen kétséges. Ő tulajdon fzemélye fzerént hadat vitt Ásiába Pálesztinának vizfsza nyerése' kedvéért, ottan híres vitézi dolgokat tselekedett, de minekutánna a' többi Keresztyén Fejedelmek magok közt meg-hasonlottak volna, 's egyszer 's mind hírét hallaná, hogy az Ország-is felettebb kívánná vizfsza-jövetelét, az ő seregeivel Magyar Országba vizfsza tere. A' fiát Kálmánt Gálits Országi Királlyá tévé, kiről az íratatik, hogy feleségével Saloméával füzzen marada. Ugyan az ő Leánya a' meg-ölt Gyertrud Királynétól azon Erzsébet vala, kit a' Turingi Landgróf feleségül veve magának, 's kit úgymint Szentet óltáron tisztel a' Római Szent Egyház. Némellyek Margitot-is, ki hasonlóképen a' Szentek közé íratatott, ezen András' Leányának vélik lenni, mindazáltal fok hiteles levelekből bizonyos, hogy Szent Margit IV-dik Bélának, ugyan ezen Jérusálemi, vagy-is II-dik András Király' fiának a' leánya vala, ki Nyúl Szigetben Buda mellett Kalastromban tölté életét.

24. *Hunyadi Jánosról.*

Hogy az érdem ollykor még-is meg-juttalmaztatik, példa ebben nálunk Hunyadi János. Ugyan-is nem egyébnek köszönhetette, hogy több-
féle

féle Tisztviselése' végén az Ország' Gubernátorává tettetett, hanem tsupán tulajdon emberkedésének. Ezen Vitéznek az ő idejében mássa alig vala, ha talán Skänderbéget, vagy-is Castrót Györgyöt ki-vészszük. Az ő eredete még eddig igen homályos, mert valamit Bonfinius ír a' felől, azt hízelkedésből inkább, mint sem igazán hordotta könyvébe. Én Heltaival tartok, 's Hunyadi Jánost Sigmond Király' valóságos természet szerént való Fiának hiszem. Kár, hogy Káprinai az ő könyvét, mellyet a' Hunyadi Háznak eredete felől készített, ki-nem botsátotta, mivel onnan talán valami bizonyosat lehetett volna tanulnunk. Melly nagy Vezér lett légyen, csak onnan-is észre lehet venni, hogy egyszer's mind három ellenséggel hadakozván, mind a' hármon diadalmaskodott, tudniillik Német és Török Tsáfszáron, 's az Országban tolvajkodó Tseheken. De főkép' a' Török ellen több ízben mutatta-ki vitézségét, 's míg élt, ő volt egyedül a' Töröknek tartalékja, hogy Országunkba belé nem haraphatott. A' Törökkel való végső ütközete a' vala, midőn Mahomet Török Tsáfszár, minekutánna a' Görög birodalmot le-tapodta, 's Konstantinápolyt meg-vette, teméntelen hadával Belgrádot meg-venni érkezett. Hunyadi látván, hogy a' Vár immár csak nem veszendőben

ben vagyon, minekutánna magát népével együtt a' vízi ütközet által a' Várba bé-vitte, a' Törökre, ki immár a' külső Várat meg-vette, népével ki-rohana, 's aztat egy valóban véres ütközet után meg-szalasztá, 's talpig győzé.

25. *Mátyás Királyról.*

Valamint az Attyának Jánosnak az ő idejébéli Vitézek közt párja nem vala, színt' úgy a' Fiának Mátyásnak az ő idejébéli Királyok közt mássa nem találkozott; akár a' vitézséget, akár a' Tudományt, akár az ember szeretést, 's egyéb szép minémüségeket szemlélésbe vészünk. Ugyan-is ő a' Törököt nem egyszer verte-meg, a' Nemet Tsáfszáron győzedelmeskede, 's a' tolvajló Tseheket egészen ki-írtá az Országból. Az ő Hadi feregénél külömb akkor nem találkozott, 's az ő fekete ferege, melly gyalogokból állott, mindent meg-győze, valamihez fogott. Ő a' Tudományokban forgott egy Király vala, ki az okos dolgokról szeretett beszélgetni. A' Tudományok az ő idejében sehatt nem valának nagyobb betsben, mint ő nála, hozzája gyülekeztek Budára fok egyéb Országokból a' Tudósok, de leg-inkább Olasz Országból. A' Tudósokhoz igen bő kezű vala, 's felettébb kegyelmes. Az ő természeti Fiát Jánost, kit nagy gondal
fel-

fel-neveltetett, maga után a' Királyi székbe ültetni kíváná, mindazonáltal hólta után a' meghagyott Özvegye Beátriks mind addig mesterkedett, míg az Ország' Nagyait ajándékkal 's ígérettel el-tsábítá, tsak hogy Uladislaust, kit az után a' Magyarok Dobse Lászlónak neveztek, magok Királyokká választanák. Ezt pedig tsak azért, mert azt tartotta, hogy Uladislaus, ki akkor még nőtelen vala, őtet majd feleségül véfszi, de a' jó Királyné meg-tsalatkozik, mert az által valamint ő az ő szándékában soha se boldogúlhatott, úgy az Országot egy örökös szerentsétlenségbe hozta. Ennek a' Jánosnak Mátyás Király' természeti Fiának az Anyja mellyik Országból, 's mitsoda Házból való lett légyen, még eddig nem bizonyos, de hogy a' Magyarok őtet meg-vetvén, 's idegent választván helyébe, nagyot botlottak, a' való és bizonyos.

26. *Bátori Istvánról.*

Ez a' Vitéz 's okos Király igen tudta az ellenséget zabolában tartani, 's az ő Jobbágysait szabadságaikban meg-őrizni. Többi közt azt beszélik, hogy midőn egykor a' Spanyol Királynak Követje az Ura' nevében hozzá jött volna, 's néki az arany gyapjas Vitézek' Rendét meghozta volna, tehát István nem tsak el-nem vet-

te,

te, hanem azon Spanyol Követnek egy más hasonló arany lántzot által nyújta, olly külömbséggel mindazáltal, hogy ezen egy arany bárány helyett egy farkast vólt látni. Lássá kegyelmed, úgymod azonközben a' Király a' Követnek, ez az én Rendem. Előbb kell ezt a' Királynak a' kegyelmed' Urának viselni, azután én-is az övét el-fogadom. Tudni való, hogy István eleinten Erdélyi Fejedelem vala, 's onnét választatott a' Lengyel Országi Királyi székre. Az Orszokat fok ízben meg-győzé, 's nagy Tartományt el-foglala tőlök. A' Kolosvári Tudományok' Mindenségét (: *Uniuersitatem Scientiarum* :) Ő állította-fel, 's a' Jésovítáknak által adta. A' Tudósoknak nagy barátjok vala, 's a' Tudományokat valamint Erdélyben, úgy annakutánna Lengyel Országban nagyon elő segítő. Egyébként István Királynak az uralkodása szerentsés 's ditsőséges vala, de Lengyel Országnak szerentsétlenségére kevés ideig tartott.

27. *Betlen Gáborról.*

Az Erdélyi Fejedelmek közt alig vala hatalmasabb, 's a' háborúban szerentsésebb egyik-is ennél. Ő alatta kezdett Erdély emelkedni. Ő a' Tudományokat 's a' tudós embereket nagyon segítette, a' Gyula Fejérvári Refektorium Kollégyio-

gyiomot ő állította-fel, melly ofztán idő múlva Nagy Enyedre tettetett által. A' való, hogy ő Török segítség által helyheztetett a' Fejedelemségbe, 's a' Török' híve végig meg-maradott, mindazonáltal ha az akkori környül-állásokat részre hajlás nélkül jobban meg-gondoljuk, tehát észre fogjuk venni, hogy fokát, a' mit tett, kéntelen tevé, 's a' két káros dolgok közül azt választá, a' mi kisebb kárnak látszatott lenni. Minekutánna II-dik Ferdinánd Császárral háborúba keverődött, 's Magyar Ország csak nem egészen hozzá hajlott volna, a' Besztertze-Bányai Ország Gyűlésen Magyar Ország Királya választatott, 's noha a' Korona a' maga kezében vala, a' meg-koronáztatását még-is, ki tudja mi okból, véghez nem vittette. Erdélynek dolgai fzerentsések valának alatta, 's úgy látszik, mint-ha azért adatott volna Erdélynek ezen ditsőséges Fejedelem, hogy azután az árát kétszeresen meg-adhassa, 's annál inkább zaklattathassék. De ha valaki panaszkodhatik ezen Fejedelem ellen, tehát Morva az, és Osztria; mert ezeket a' Tartományokat, mikor a' Császárral háborúskodott, rútúl égettette 's raboltatta. Mindazonáltal mások azzal mentik őtet, hogy ezt annakelőtte Basta György színt olly iktóztatóképen kö-

vette-ei Erdélyben, 's Betlen tőle tanúlt volna, 's tsak a' költsönt adta volna visszsa.

28. *Rákótzí Ferentzről.*

Ez minekutánna a' Magyar Kurutzoknál a' Hadivezérséget mintegy nyóltz esztendeig jó és bal szerentsével viselte, végre, mikor a' Kurutzoknak nem olly szerentsésen folytak volna dolgaik, az Udvarnak önként ajánlott kegyelmét meg-vetette, 's inkább Frantz Országban kereste maradását. A' hol a' Királynak XIV-dik Lajosnak bő kezűségéből esztendőbéli nevezetes penzióján kívül szép egy Jőszágot nyert, 's Klányiban (: *Clagni* :) tartotta az ő kis Udvarát. A' magánossághoz való hajlandósága arra bírta, hogy Klányit el-hagyá, 's Groboa (: *Grosbois* :) várában rendelé új lakását, sőt az íratik felőle, hogy kevés héjja vala, hogy a' Kamaldulensis Barátok közé bé-nem állott, minthogy az ő Szerzeteket igen szerette; ennek jelét már annakelőtte Magyar Országban-is hagyta, mert Nyitra mellett Zobor hegyén illyen Barátok' számára két szép Tzellát építtetett a' háború alatt Helytartójával Bertsényivel, 's két személynek el-tartására való elegendő pénzt-is rendeltetett. Frantz Országban egy ideig való mulatása után, nem tudatik mi okból, ha választását meg-bánta-e,

vagy

vagy el-nem szenvedhette, hogy a' Régyens Her-
tzeg Őtet nem annyira betsülte, mint a' meg-
hólt Király, vagy-is nyughatatlan elméje, 's ha-
dakozáshoz szokott élete ferkentette-e fel ismét
az Ő hófzszas álmából, bizonyosan meg-nem
mondhatjuk: elég az hozzá, hogy Ő az Ő titkos
levelezése által magának a' Töröknél új lakó-
helyt szerze olly ürügy alatt, hogy onnan sokkal
könnyebben találna magának alkalmatosságot az
Ő dolgainak Magyar Országban való talpra állí-
tására. A' Török Tsászfár néki az Ő lakására
Rodostot a' Mármorai tengernek partján épült
egy Vároft engedé, holott azután Rákótzí 1735-
dik esztendőben meg-halálozék. Bizonyos Frantz
Író kéz-írásban hátra hagyott illyen könyveket
tulajdonít Rákótzinak, úgymint: Erdélynek le-
írását, Bolgár, Oláh, és Móldva Országok iránt
Jegyzéseket, 's illy nevezet alatt való kéz-írást:
Politicum Morale, Testamentum Principis Francisci
Rákótzí.

29. Péroról.

Vala Péró, vagy-is valóságos neve szerént
Szegedinetz Péter Pétskán 1735-dik esztendő-
ben a' Rátzok közt Kapitány (: *Nationalis Mili-
tiae Rascianae in Petska Capitaneus:*) ki öfzve be-
szélvén Sebestyén Jánossal, Páfztor Andrással,

Szilasi Istvánnal támadást kezdett. Katonáit Rákótzin' hűségére esküttette. Aradot alattomban kívánta vélek el-foglalni, meg-ígérte őket Rákótziaival segíteni, 's közöttök mint Vezér, úgy viselte magát. Öszve szedvén őket, az ott lakó Örményekre ütött vélek, 's ki-pusztítá őket mindenből; azután Tartza felé sietett, 's ottan portázott a' Tsászfár' hűveivel, végre az Erdő hegy mellett meg-is ütközött, de szerentséjénül. Kováts János el-fogattatván, még minkeelőtte Aradot el-foglalhatta, el-árulta őtet a' Várbéli Kommendánsnak, 's így még idejében ki-tudódott a' szándéka. Minekutánna le-tsilapíttatott a' zendülés, a' Rabok Búdára vittettek, 's *Delegatum Judicium* tartatott irántok, mellynek *zénora* szerént Péro, Sebestyén, Páfstor, és Szilasi felső részekről kezdve kerékben törettek, azután fel-négylestettek, 's fel-négylet darabjaik Arad és Nagy Várad körül, nem különben Sarkad és Szent András körül való akasztó fákra fel-tétetni le-küldettek. Matula Pálnak, Barta Istvánnak, Szabó Péternek, és Szántó Mihálynak fejek vétetett, 's testeik kerékre tettettek. Hetven három rab közül, kik rész szerént Szent Andrásiak, Békésiek Gyomaiak, rész szerént Túriak valának, tizenketten a' vétkesebbek közül halálra ítéltettek, a' többi Budai Várban bé-

kóban való közönséges munkára hagyattak mind addig, míg a' Gyalog Magyar Regementekhez köz legényeknek el-küldethettek. Ama' tizenkét halálra ítéltettek iránt VI-dik Károly Római Tsáfszár, akkori Király olly tettségét küldötte-le Bétsből, hogy mikor ki-vittetnek a' nyakazó Piatzra, kotzkást játszanak, 's a' melly négynek leg-kis-sebb száma lesz, tsak azoknak üttessék-el a' gombjok. Ez úgy-is lett, mert tsak a' kevesebbet vető négynek vétetett a' feje.

30. *Tótról.*

Ki gondolta volna, hogy ez az ember, a' ki Frantz Országból Török Országba 1770-dikben mint Fő Indzsellér, és lövő szerszámok' Tudósa küldetett, egy Magyarnak fija vala? Küldetett pedig a' Törökökhöz, hogy a' Pattantyús mesterséget náluk bé-vezetné, 's őket reá tanítaná. De a' Török Tsáfszár, mihent meg-érkezett, Dardanellákhoz küldötte, hogy azokat jobban meg-erősítené. Vólt-is ideje, mert az Oroszok immár az Árkipelagust keresztül kasúl nyargalták hajóikkal, sőt a' Dardanellák alatt mutogatták magokat. Tudni való pedig, hogy Dardanelláknak azon Várak neveztetnek Török Országban, mellyek a' tengernek mind a' két részéről építtettek, úgymint az egyik Európa' ré-

széről, a' másik pedig az Ásia' részéről, 's mellyek az Árkipelagusból, vagy-is fejer tengerből jövő hajókat gátolják, 's tovább a' tengeren Konstantzinápoly felé nem erefztik, míg meg-nem vizsgáltnak. Itt Tót Ásia' részéről kilentz új bástyát, Europa' részéről pedig hetet állított-fel, Vala Tót annakelőtte a' Frantz Országi Király' szolgálatjában, 's az Indzsellérséghez igen jól értett. Fizetése vala Török Országban naponként száz Sküdi, vagy-is Olasz Tallér. Az ő jó forgolódása által a' Török Tsászárnál nagy kegyelembe jött, 's az által nagy gazdagságra verte magát. Meg-házafodott Konstantzinápolyban igen jól, 's egyszer 's mind az ő további lakását ottan választotta. A' Török Ministereknek megmutatta, hogy az ő fzerentsétlen hadakozásaik többnyire a' föld-mérésnek, föld-írásnak, építésnek, 's egyéb mesterségeknek tudatlanságából erednek, mellyek mái napon okvetetlenül szükségesek, hogy valamelly Hadi sereg a' háborúban fzerentsés legyen. Azonnal a' Tsászár megparantsolá, hogy egynehány Frantz nyelvet értő Török Iskolába járna hozzája, kik annakutánna egyebeket tanítanának, 's egy gazdag Örmény Kereskedő által mindenféle föld-mérő eszközöket öszve vétetett, mellyekre Tótnak szüksége vala. Kevés idő múlva hat száz Török Pattantyús állít-

állíttatott-fel Tótnak Iskolájából, kiknek mind egyféle ruházatjuk rendeltetett, úgymint hofzszú veres köntös fekete hajtókákkal 's gallérral, világos kék nadrág, fejre való egy kis fipka. Ezen Tótról az akkori Újságok tele valának, hogy millyen kegyelemben lett legyen a' Török Udvarnál, mennyi kintset gyűjtött ottan, 's miként tanította a' Törököket az ágyúzásra. Az Attya úgymint Lovász Rákótzai Ferentzet szolgálta, 's vele el-hagyván hazáját, Frantz Országba, 's onnan Török Országba rándult. A' ki felőle többet tudni kíván, az olvassa által ezen Frantz könyvet: *Memories du Baron de Tót a Maftricht.* 1785.

31. Zoroásterrel.

Ő volt néha napján a' Baktribéliek' Királyok, Ninustól, a' mint mondják, meg-győzettetett. Ugyan őtet tartják fokban a' bűbajos mesterség' fel-találójának. Valami tsak felőle írva van, többnyire mind bizonytalan, sőt valóságos mese. Illyen az, hogy mihent a' világra született, nevetni kezdett; hogy az agyveleje annyira mozgott, hogy a' kezét, mellyel a' fejét tapogatták, vízfíza-verte, melly-is a' jövőendő nagy tudományát jelenté; hogy húsz esztendeig egy pufztán lakott, a' hol tsak egy fájt volt minden eledele,

's hogy azon fajt mindég friss volt; hogy a' bőségség' szerelmétől kifosztván, egy hegyre méne lakni, a' hol sok ideig egyedül marada; hogy midőn a' hegyről le-fordult volna, az égi tűz a' hegyre le-szálla, melly azóltától szüntelen ége; hogy a' Persiai Király az ő Udvarával 's az Ország' Nagyaival a' tűzhöz járula, 's imádkozék mellette; hogy Zoroáster a' tűznél ott termett, 's a' Persákat meg-vígasztalta; hogy ezután csak azokkal tartott, kik az Istent meg-esmérték, 's bősébbek valának; hogy azt kívánta magának, hogy a' menyő ütné agyon, 's égi tűz emésztené-meg őtet, hogy a' Persáknak meg-hagyta, hogy ha illy véget érne, a' hátra maradt tetemeit öszve szednék, 's mint az Ország' meg-maradásának zálogát ollybá tartanák; hogy ők ezen maradékit valóban egybe szedék, és sokáig tisztelék, de holott végre el-felejtkezének rólok, az Országok-is idegen kézre juta. Ő most-is a' Persáknál, kik nem a' Mahometet, hanem az Ország' régi Vallását követik, nagy tiszteletben vagyón. Ők őtet Zardhusnak nevezik, 's azt tartják közülök sokan, hogy ő Sinából jött volna hozzájuk, 's mindenféle tsuda dolgokat beszél-
lenek róla.

32. *Mósesről.*

Faraó Egyiptomi Király tartván attól, hogy a' Jákób' maradéki, kik igen el-kezdettenek szaporodni, ma hólnap pártot ne üssenek ellene, olly parantsolatot ada, hogy ezután valamelly férjfi gyermek születik, az azonnal vagy meg-ölettesék, vagy a' vízbe vettek. Így Móses ki-tétetvén a' folyó-vízre, Faraó Leányától ki-szabadítottatott, 's a' Királyi Udvarnál fel-neveltetett. Negyven esztendősen lévén, el-ment az Attyafiát meg-látogatni, 's látván egykor, hogy egy Egyiptomi ember bizonyos egy Zsidót igen dögönyözne, azt azonnal meg-öle. Ezt leg-ottan a' Királynak meg-hozák; félvén tehát Móses, hogy majd a' Királytól meg-fog büntettetni, Madianitidesbe szökék, holott Seforát Jétró Papnak a' Leányát hitvesének vevé. El-érvén nyóltzvándik esztendejét Móses, midőn egykor Oreb vagy-is Sinai hegyén legeltetné nyájját, egy tüzes tsipke-bokrot szemléle, 's Isteni ihléssel bátorítottván, Egyiptomba ismét vízfza fordúla. A' melly parantsolatot, hogy tudniillik az Izrael népet az Egyiptomi igából ki-szabadítaná, az Istentől vett vala Móses, azt mostan véghez vinni magában el-tökellé. Minekutánna tehát a' Királytól az útra való szabadságot heába kéré,

fokféle tsuda-tétellel 's nyomorúsággal annyira meg-rettenté az Egyiptomiakat, hogy a' mikor el-végre a' melly gyermekek újra születtek minden háznál, azok az Angyal által azon egy éjjel mind meg-ölettettek, a' Zsidóknak az el-ménés meg-engedtetett. De alig indúltak-meg a' Zsidók a' tenger felé, azonnal utánnok fordúlt Faraó. Móses tehát meg-títván veszfzejével a' Veres Tengert, utat tsinált általa feregének, 's midőn Faraó-is az ő népével azon egy úton által akart utánnok a' tengeren jární, leg-ottan őtet az ő népével együtt ki-rekeszté. Ezekután a' tengeren túl Móses' vezérlése alatt a' meg-ígért földet keresé a' Zsidóság, de minthogy el-lene 's az Isten ellen szüntelen morgolódtak, noha Manna esnék nékik az égből, 's a' fürjek feregenként mutatnák magokat, a' Kánán földé-be való bé-jövereltől meg-tiltattak, 's valamen-nyi pártosok valának azon teméntelen fokaság-ból, azok mind külömb-külömbféle büntetés által a' világból ki-vesztek. El-végre Moses-is életének 120-dik esztendejében, 's az ő ki-jövetelének 40-dikében ki-múlt a' világból.

33. *Konfútziusról.*

Ez a' világi Bölts született Sinai Birodalom-nak Chan-Tong Országában Kristus' születése előtt

előtt 151-dik esztendőben. Ő Sólonnal 's Pi-thagorással egy idős vala, Sokrates kevés idő-vel az ő halála után született. A' héján hogy a' természet' titkait felfezgette volna, meg-elége-dett ez a' Sinai Bölts a' mindenek' Kútfejét di-tsóítani, annak tiszteletet, félelmetⁿ, 's hálada-tóságot szerezni a' népnél, 's nyilván tanította, hogy előtte semmit el-nem lehet rejteni, és hogy ő valamint a' jóságos tselekedeteket meg-jutal-mazza, színt úgy a' gonofzságokat meg-fogja büntetni. Ő a' népnek az ő példájával elő me-ne. Az ő alázatossága, mértékletessége, 's e-gyéb jó erköltsi ötöt Mandarinná emelték, de végre minthogy a' Király annak jó tanátsit meg-vetette, kész akartva ott hagyta a' hazáját. Az ő nagy érdemi, 's osztott tanítási számtalan Ta-nitványt szerzettek néki, kikkel minokutánna hazájába visszfa tért volna, életének 73-dik esz-tendejében meg-halálozék, 's valamint a' Király-tól, 's úgy az egész Udvarból meg-gyászoltatott.

34. *Mahometről.*

Ez egy olly Vallás' alkotójává leve, melyet a' világnak egy igen nagy része most-is követ. Született pedig Arab Országban Mekkában a' 6-dik Században. Szegény legény létére szolgál-atba szegődék bizonyos gazdag kereskedő Öz-vegy-

vegy-aszfzonymál. Ez az Aszfzony a' Legénybe bele szeretett, 's kevés idő múlva hozzá ment. Mivel pedig Őtet a' nehéz nyavalya szokta törni, 's ő ezt a' felesége előtt el-akarta titkolni, tehát el-hitette véle, hogy a' tagjainak rángatási azon okból vólnának, mert Gábor Árkangyálnak a' jelen létét el-nem szenvedhetné, ki az Isten' nevével néki sok dolgokat, mellyek a' Vallást illetik, adna értésére. A' meg-tsábított hitvесе ezt a' szomszédinak el-beszéllé, 's az ő férjét Prófétának hírlelé. Az Inasa 's egyéb jó baráti hasonlóképen azon dolgoztak, miként hitethessék-el felőle a' népet. De hogy a' nép valami zenebonát ne kezdjen, melly az új Vallásnak támadásakor közönségesen meg-szokott lenni, el-végeztetett, hogy Mahomet meg-fogattassék. Ő erről előre meg-intetett, 's lábainak tudtára adá. Ezen el-szökésének idejétől fogva kezdődik a' Mahometieknek az ő idő számlálások, 's innen vettettek-fel a' Hegirának esztendei. Ő tehát a' Tanítványit öszve gyűjté, 's fegyverrel kezdé új Vallását prédikálni. De az első igyekezete tserbe maradt. A' másik ellenben annál szerentsésebb vala. Ő 319. emberrel ezer Korejsítát meg-támada, 's meg-veré. A' zsákmány nevezetes vala, 's a' hartzban tsak tizennégy embert vesztett, kik a'

Maho-

Mahometieknél Mártiroknak tartatnak. Hegirának nyóltzadik esztendejében több nevezetes ütközetek után Mekka városát megvette. Ezek után három esztendő múlva meghalálozék Medinában életének 63-dik esztendejében.

35. *Huszról.*

Ő világi Pap vala, 's a' Tseh Országai Királynénak Gyóntatója, kinél nagy kegyelemben áll vala. Minekutánna az Ángoly Viklefnek az írásit meg-szerette, Prágában Tseh Országban kezdé az ő tanítását hirdetni, 's leg-inkább a' Pápák' és a' Püspökök' botránkoztató tselekede-
teik, 's azoknak szükségen kívül 's figyelmetlenül ki-mondott átkaik ellen, végre minden Egyházi hatalom ellen prédikállá. Ez által fok el-
lenséget támaszta maga ellen. Ő tehát a' Pápától elő idéztetett, de meg-nem jelenék, 's mikor a' Konstantziai Egyházi Gyűlés következett, oda is hívatalos vala. Sigmond Tsáfzár önnön maga levelet íra a' Tseh Udvarhoz, hogy Husznak az oda járás meg-engedtetnék, hogy tudniillik szá-
mot adhasson tanításáról. Husz minekutánna a' Tsáfzártól a' *Salvi Conductus* levelet meg-nyerte, leg-ottan útnak erede némelly Tsehekkal, kik az ő Tanítványi valának, 's Konstantziába érke-
zék. Mondják, hogy a' levélben az oda mene-
tele,

tele, ott létele, 's a' vízfőzja jövetele tellyesféggel bátorságosnak ígértetett a' Tsászfártól. Mindazonáltal mihent meg-érkezett, leg-ottan tömlötzebe vettetett, 's a' póre folytatni kezdett. Ő a' fogságból ki-fzőké, de ismét meg-fogattatott. Végre mikor egynehányszor a' meg-hallgatásra vasastól fel-hozattatott, ott az írásnak némelly helyei eránt meg-kérdeztetett, 's az kív'ntatott tőle, hogy azoknak ellene mondjon. Mivel ezt nem akarta meg-tenni, tűzre ítéltetett. Az a' híre, hogy mind addig dítséré az Istent, valámíg a' láng a' szavát el-nem fojtá.

36. *Luterről.*

Született Luter Eisleben városában 1483-dik esztendőben. Minekutánna az Iskolát el-hagyta, Sz. Ágoston Szerzetébe bé-lépett. Úgymint Teológiának Doktora a' Tsukláját el-veté, 's a' Réformátziót kezdé prédikállani. Az Apátzák közül, kiket a' Klastromból ki-befzélle, feleséget véve magának. A' bor-italt igen szerette, de az akkor a' Németeknek közönséges vétkek vala. A' Rotterodámi Rézmánnal meg-nem egyezhetett. A' Vendégségi Beszédek név alatt ki-adott könyvét ha ki-nem nyomtatták volna baráti, fok ótsállástól meg-menthették volna. Meg-hala 1546-dikban. A' felőle hintett hazugságok közé tar-

tozandó a' többi közt, hogy az Annyának a' meg-testesült ördöggel való barátkozásából született, hogy végtére kétségbe esvén maga magát meg-ölte, hogy az ördög a' nyakát ki-tekerte, hogy a' koporsó ládája üresen találtatott 's több e' féle. Hogy Luter a' reformálásban szerentsé-
sebb vala, mint-fem Viklef, vagy Hufz, vagy más akármellyik, ennek a' valóságos oka tsupán az akkori időnek környül-állásai valának.

37. *Kálvinról.*

Ez a' világot leg-először Frantz Országban látta 1509-dik esztendőben. Először a' Papok közé készült, de azután meg-változtatta szándékát, 's a' Törvényhez fogott. Minekutánna a' reformáláshoz kezdett, Gyenevába méne, 's ott Prédikatori és Tanítói hivatalt vállal magára. Azután Strafsburgba méne, 's ott-is hasonló hivatalt vifele. A' Vormátziai Gyűlésen, melyet a' Tsászar öszve gyűjtött, hogy a' Vallásbéli nyughatatlanságokat öszve békéltesse, Butzerussal megjelenék. Egyéb könyvei közt nevezetes az ő Institutziója, melyet Frantz Orzági Királynak Elő Ferentznek be-ajánlott. Meg-szünt élni 1565-dikben.

38. Szotzinról.

Szienában 1539-dik esztendőben jöve világra Szotzin. Ő azon szabadsággal, mellyet egyéb Reformátorok vettek magoknak, meg-nem elégedett, hogy tudniillik a' Szent Írást úgy magyarázta volna, valamint értette, hanem azoknál még tovább méne, 's Kristusnak az Istenségét el-tagadá, valamint ízintén a' Keresztyén Hitnek Titkait-is meg-veté. A' mi azonban az Ő erköltseit 's élete' töltését illeti, azért még az ellenségei sem ótsálhatták. De vélekedése által fok ellenséget szerzett magának, 's valamint a' Római, úgy az Ágostai 's Gyenévai Hitűek nem fzenvedhették. Minekutánna fok Országban megfordult volna, Lengyel Országba ment, hogy ott meg-nyúgodnék, de ott sem lehetett békeségben. Krakkóban a' köz néptől fokot kellett fzenvednie, 's egyszer alig szabadíthatták-meg baráti a' haláltól. Hogy tehát jövendőben ez illyen veszedelmet el-kerülhesse, ki-méne egy Falura bizonyos Nemeshez, holott 1604-dikben életének 65-dik esztendejében meg-hala. Koporsója' felibe ezen versek tettettek:

*Tota licet Babilon destruxit tecta Lutherus,
Muros Calvinus, sed fundamenta Socinus,*

39. *Fokszról.*

Ez az ember vala egy selyem munkásnak a' fia, Ángoly Országban, Leitzester Vármegyéből, 's mestersége szerént egy Varga. Ő mint egy huszon öt esztendő fiatal ember, a' héján, hogy írni vagy olvasni tudott volna, 1642-dik esztendő táján prédikálni kezdé. Az ő erköltsei ártatlanok valának, de nagy buzgóságában tsak nem esztét veszté. Ő tetétől talpig bőrbe öltözék, egy faluból a' másikba futkosa, 's a' háború és a' Papi Rend ellen ki-támada szavával. De ha tsak a' katonák ellen prédikállott volna, kevés bajt szerzett volna magának; hanem hogy a' Papokat meg-támadá, kevés idő múlva tömlöztbe vettetett, 's a' Törvénynek által adatott. Foksz meg-jelenék a' Bíró előtt a' fején való bőr sapkával. Leg-ottan egy Hajdú feléje fordulván, keményen artzúl tsapá, mondván néki: Te nyomorúlt hitvány ember, hát nem tudod, hogy a' Bíró Uram előtt le-tett süveggel kell meg-jeleneni? Foksz az ortzájának másik felét-is oda nyújtá, 's kéré egyetemben a' Hajdút, hogy az Isten' szerelméért még egy tsapást tenne rajta. A' Bíró meg-akará őtet esküdtetni. Barátom, mond a' Bírónak Foksz, tudd-meg, hogy az Isten' nevével nem szoktam viszfza élni. A' Bíró meg-

haragudott, hogy ötet Foksz tsak Tével illetné, 's azon vala, hogy Foksz esküdnék. De mivel nem vólt mód ötet reá venni, tehát parantsolatot ada, hogy a' bolondházba vittettetnék, 's ottan meg-veszfszöztetnék. Foksz az Istent dítseré, 's el-méne a' bolondházba, a' hol a' parantsolatot pontról pontra bé-tölteni el-nem múlaták. Azok, kik ötet veszfszözték, nagyon álmélkodnak vala, midőn Foksz ő nálok még esedeznék, hogy lelke' javaért a' veszfszövel még egynéhány vágást adnának néki. Ezen Urak nem foká hagyák kérettetni magokat; Foksz kétszeres portziót nyere, 's meg-köszöné nékik igen szépen, annakutánna prédikálni kezde nékik. Ő eleinten ki-nevettetett, azután meg-hallgattatott, 's minthogy az eszelősködés (: *Schwermerrey* :) a' ragadó nyavalyáknak egyik bizonyos neme, tehát fokakat reá-is beszéle, 's azok, kik ötet veszfszözték, az ő első tanítványi lettek. Ő végre a' fogságból ki-botsáttatott, vagy tizenkettővel az ő új meg-térítettei közül szertefszétt az Országban futkosa, szüntelen a' Papok ellen prédikála, 's időről időre meg-veszfszözteték. Mikor egyszer a' pelenger mellett áldogál vala, olly nagy buzgósággal prédikála a' népnek, hogy mintegy hatvanat hallgatói közül meg-téríte, 's a' többieket annyira magához édesíté, hogy ötet erőszak-

szakkal a' 'Törvény' kezéből ki-szabadították, 's azon Angoly Papot, a' ki ötet bé-adá, az ő helyébe a' pelengér mellé állították. 'S ugyan ezen Foksz az első Kvaker (: *Quaker* :) vala, 's ez a' Kvakereknek az ő eredetek.

40. *Vóltérról.*

Soha talán egy ember nem találkozott, kőről olly külömbféleképen ítélt volna a' világ. Ő Párisban született 1694-dikben. El-végezvén Oskoláit a' Jésovítáknál, tsak hamar el-kezdert híresedni. A' leg-nagyobb ellenségi sem tagadták-meg az ő fok elme ajándékát. A' költő Tudományban a' Frantzok közt mássa nem találkozott. Az ő Henriás Kőlteménye valóságos Remek munka. A' Keresztyéni Tűredelmet a' Római Vallásúaknál ő első hirdette, 's talpra állította. Némelly felettebb buzgók roszszúl szám-számlálják ötet az Isten-tagadók közé. A' való, hogy a' ki-halt Pápákat, Római Vallású Papi Rendet, 's a' Barátokat Írásiban meg-nem kéméllette (: meg lehet, hogy többet-is szóllott olykor mint-sem kívántatott :) 's ugyan ez adott okot arra, hogy ötet a' Papok és a' Barátok Isten-tagadónak ki-hírdetnék. Valahány munkáit olvastam, azokban az egy Istenről tellyes betsűlettel emlékezik, kihez képest az Istent nem ta-

gadja. A' meg-hólt Fridrik Porosz Országi Király ezen Bóltset annyira meg-kedvelte, hogy őtet magához Berlinbe el-híttá, 's noha azután, mivel Manpertiuossal öszve nem férhetett, elbotsátotta, de meg-nem szünt vele tovább-is levelezni. Meg-halt 1778-dik esztendőben. Az említett Fejedelem felőle tartott beszédében a' Berlíni Akadémiában, őtet Tzitzeróhoz hasonlítja, 's Tzitzerónak ki-múlásától fogva hozzá fogható embert nem esmér.

41. *A' Földről.*

Kerék földnek neveztetik ama' földből és vízből álló nagy világi test. Ezen kerék föld, melly a' leg-bizonyosabb ki-számlálás szerént 5400. német mért-földet mondatik kerektségében foglalni, szemléltetik vagy az ő külső képe szerént, ha egyéb világi nagy testekre tekintünk; vagy az ő belső mivolta szerént. Az első szemlélés a' föld-írásban, a' víz-írásban (: *Geographia et Hydrographia* :) meg-magyaráztatik, 's ezek szerént a' kerék föld, valamint földből 's vízből áll, négy (: vagy-is némellyek' osztása szerént, kik a' déli 's északi esméretlen földeket különös részekké tézik, öt 's még több :) fő részekre, úgymint Európára, Ásiára, Áfrikára, és Ámerikára, szárazra 's vízre osztatik. Amaz ismét

mét vagy állandó föld, vagy sziget, vagy fél-sziget; e pedig vagy Otzeán, melly másképp Világ' tengerének hívattatik, vagy kisebb tengerek, vagy tavak, folyók, és patakok. Végre még a' föld-íróktól Birodalmokra, Országokra, Hertzegségekre, Tartományokra, 's egyebekre fel-osztatik. A' kerék földnek második szemlélését a' Világ írása (: *Cosmographia* :) 's az Ég-forgási tudomány (: *Astronomia* :) adja elől. E' szerént a' kerék föld nem közép pontja, valamint annakelőtte tartották, a' mi világi kerületünknek, hanem inkább egy világi test, melly minden 24. óra alatt az ő tulajdon tengelyét, 's minden esztendőben egyszer a' napot meg-kerüli. A' kerék földnek harmadik szemléléséről szól a' Természeti tudomány (: *Phisica* :) melly szerént minden; valami benne vagy rajta nyúl, három természeti Országra osztatik, tudni-illik az Állatok' Országára, az Ásványok' 's Bányabéliek' Országára, és a' Nyötövények' Országára.

Kepler, ama' híres Tsillag-néző az ő Írásiban a' földről tsudálatos vélekedésben vala, mert nem csak azt állítá, hogy a' földnek mindennapi mozgása tulajdon magától legyen, hanem azon fellyül még azt-is írta, hogy az Üstökös tsillagnak jelenését meg-érzi, hogy attól rettegven izzadni kezd, és hogy a' fok esők on-

nan származnak. A' tsillagokat-is lelkes állatoknak hirdeté. Bajle 's egyebek fokban azt tartják, hogy valóban nehéz volna Keplernek ezen vélekedését meg-tzáfolni, mert mi színt úgy nem volnánk elegendők meg-tudni bizonyosan, ha a' föld lelkes állat-e, valamint a' tetű nem tudhatja, ha vallyon mi élünk-e. A' tetű meg-elégpszik azzal, ha táplálását a' mi testünknek leg-külsőbb bőréből szíhatja; ő nem tudja, ha mi gondolkodunk-e; ő a' mi belső indulatinkat, mellyek bennünket mozdítanak, sem veheti észbe. Ditselkedhetünk-e vallyon mi több találmánnyal azon kérdés' dolgában, ha a' föld gondolkodik-e, ha bír-e érzékenységgel, melly valamint nálunk bizonyos belső indulatokat okozna benne, hogy így vagy úgy tenné mozgását?

42. *A' Vízről.*

A' Víznek kétféle magyarázatja vagyon, és ugyan tsak az ő szoros magyarázatjában tsupán tsak a' természeti vizet jegyezi, de az ő mezfze terjedő magyarázatjában a' természetivel együtt minden idegen vizeket magába foglal. A' víznek tulajdonsági ezek: hogy a' meleg időben folyó, a' hidegben pedig jéggé változik; folyása mellett egyszer 's mind nedvesít; által látzó mind folyásakor, mind jég léteben, mindaz-
által

által egyik víz a' másiknál tisztább, 's ugyan azért által látszóbb-is; valamint a' folyó, úgy az álló szüntelen ki-párallik 's kevesedik; 's leg-kisebb táplálása nintsen, mellytől szaporodhatna, vagy nyúlhatne, hanem épen ellenkezőképen, valamint az Ásványoknak, úgy a' Nyötevényeknek, 's Állatoknak táplálást enged. A' közönséges, vagy-is édes víz, mellyet mindenütt találhatni, következendő tulajdoságokkal bir: hogy által látszó, noha némellykor egy kevéssé zavaros, 's hogy minden észre vehető íz, szag, és szín nélkül találtatik, ki-vévén, hogy mikor jéggé válik, fejező. Kétféle pedig az ilyen édes víz, úgymint levegő-víz, 's földi-víz. A' levegő-víz vagy folyó vagy fagyott. A' folyóhoz tartozik a' harmat, az eső, és a' felhő-fzakadás. A' fagyotthoz pedig a' zuzmaráz, a' jég-eső, és a' hó. Az eső-víz a' mosásra 's a' kenyét sütésre igen alkalmas. A' földi-víz a' földnek gyomrában 's üregiben folyva vagy állva találandó iz nélkül való közönséges víz. Ha a' tűzhöz tettetik, későbbén válik forróvá a' levegő-víznél, úgy több hideget-is el-fzenved, míglen meg-fagy. A' fzmjúságot leg-jobban óltja, 's minden élő-állatoknak hasznos és szükséges. A' földi-vízhez számláltatik: a' folyó földi-víz, álló földi-víz, tó-víz, és a' jég. Folyó vagy-is élő-víz a' földi-vizek közt leg-kön-

nyebb, de nehezebb még-is a' levegő-víznél. Külömbféle pedig, úgymint forrás-víz, a' melly tudni-illik önnön magától ki-budgyanik a' földből, és szüntelen tsorog. Azon forrásoknak leg-szebb vizek vagyon, mellyek fővényes dombok mellett erednek, könnyűségben a' levegő-vízhez leg-közelébb érnek. A' folyó-vizek közt a' forrás-vize után következik a' kúti víz, melly nem egyféle, valamint tudniillik fővényen vagy agyagon folydogál. Noha kevés kúti víz található, melly a' forrás vízzel fel-tehetne, de van még-is olyan, tsak gyakorta ki-tisztíttasék, melly a' forrás víznek kevésben enged. Harmadszor ide való a' folyó-víz, melly a' földön az ő árkában magasabb helyekről alacsonyabbra le-fut; ilyen a' folyó és a' patak. A' leg-fzaporábban folyó az ivásra leg-jobb 's leg-egészségesebb, de a' lassan hempelygőkben a' halak inkább tartózkodnak. Az álló, vagy-is holt földi víz a' többi vizek között leg-nehezebb. A' tó-víz a' folyó-vízzel egy időben fagy-meg, 's folyó-vízzel egyféle hasznai vagynak. A' jég az ő természete fzerént egy tapogatható 's kemény víz darab. Vannak ezeken kívül mindenféle Ásvány és Bánya vizek. Az idegen vizek avagy levek (: *aquae destillatae, succi extracti* :) vagy természetiek, vagy pedig mester-séges levek.

43. *A' Kereskedésről.*

Azon Nemzetek, kiknél a' kereskedés az ő első nagy elő-menetelét nyeré, épen azok valának, kik tellyességgel nem bírtak semmivel. Ilyenek valának a' Fenitziabéliek; azon első nemzetség, ki a' takarékos kereskedést kezdé, melly abból áll, midőn a' világnak minden Országiba egyéb minden Országoknak bővsége szétt vitédődik. Ők meg-járák az ő hajóikkal a' föld-közi tengert, a' Spanyol Ország' partjain ki-kötöttek mindenütt, sőt bellyebb az Országba-is bé-tolakodtak. A' Kádisi szorúlatot (: *Fretum Gaditanum* :) immár akkor meg-járák, 's a' Britanniái Szigetekbe ki-szálltak, minekelőtte egyéb nemzetek csak olly bátrak lettek, hogy a' partjokat szemek elől el-hagynák. Az ő leg-híresebb városaik valának Tirus és Sidon, melly mind a' kettő az ő nagy gazdagsága miatt olly annyira esméretes a' Történetekben. Sidon utóllýára az Afsíriaiaknak meg-hódola, 's adót fizete. De Tirus az egész világ' árúinak Le-tévő helyévé, 's az által kevélyé lett, és a' Babilonbéli Királyok ellen szövetségbe mérészkedett botsátkozni. Nabugadnazzár reá vetette fejét, miként tsepülje-le Tirust, mellyben-is végre egy tizenhárom esztendei ostromlás által el-érte szándékát: ő mind-

azonáltal tsak a' házakat és a' falakat döntette-le, mert a' Tirusiak a' kintseiket onnan el-hordották, 's egy szomféd Szigetben építettek magoknak lakást, mellyet Nagy Sándor ismét kifosztá, 's szét hánya, de annak helyében Aleksándria városát építteté.

A' régiek ezen híres Városról úgy emlékeznek, valamint egy olly helyről, mellyet a' kereskedés mások felett a' világban leg-nagyobb tekintetbe hozott. Nem volt, a' mi az ő fényességéhez hasonlított volna, nem volt, a' mi az ő rév-partjának alkalmas voltát, az ő házainak szépségét, 's az ő lakásinak fokaságát közel érte volna. Ásiának 's Áfrikának minden kintsei a' veres tengeren 's Nilus vizén oda hordattattak. A' külföldiek mindenfelől oda gyülekeztek, a' Törvénynek óltalma által védelmetvén, mindenfelé privilégiumokkal 's a' Vallásnak szabad gyakorlásával bírtak ottan; 's ezek által a' segítő eszközök által a' dolog annyira jöve, hogy Aleksándria kevés idő múlva már nem különös Város, hanem közönséges kereskedő Városa minden népeknek, 's úgy szólván, közönséges Anya-városa leve minden embereknek. De a' nagy gazdagság az Egyiptomiakat meg-gyengítette; ők az ő Aleksándriájok által tsak nem mindnyájan Kereskedőkké lettek, és
azólta

azólta tsak a' külföldi feregek által hadakoztak, mellyeket Görög Országból 's Matzedóniából nyertek. Végre mind ez a' két nemzetség a' Rómaiaknak meg-hódola, 's tsak hamar kéntelen vala Égyiptom-is ennek példáját követni. Mert nem volt még akkor az az idő, hogy a' kereskedés tegye az Országnak leg-nagyobb erejét; a' Nemzetek' hatalmára, a' mellyek azt űzték', még akkor nem volt azon bé-folyása, mellyel bír e' mái időben.

Kártágó, a' régi Tirusiak egy új szállása (: *Colonia* :) melly a' föld-közi tengernek közepében feküdt, az ő kereskedésébe a' világnak minden akkor esméretes Országit bé-foglalá. Semmi szaporább nem lehet, mint az ő nyövése, kevés idő alatt a' Tengernek Királynéjává lett; Spanyol Országba, Szitziliába, és Szárd Országba új szállókat küldé, 's az ő hajózási által színt olly nevezetes vala, valamint a' mi időnkben Nagy Brittannia. De épen az, a' min épült ezen kevély Közönségnek a' nagysága, végre oka lön az ő el-vefzésének. „ Színt „ azon hatalom, úgymond egy Római a' Kártá- „ góbélieknek, mellyet a' ti tengeri hajózástok „ által magatoknak szereztetek, színt azon kí- „ tsek, mellyekhez az által férkeztetek, a' ti el- „ vefztésteket fiettetik. Ugyan a' ti hatalmatok „ tite-

„ titeket bír arra, hogy akármelly alkut fel-rör-
 „ tők, 's a' mi hajóinkat fosztjátok, a' téfzen
 „ titeket szemtelenekké el-annyira, hogy egye-
 „ bekhez leg-kissebb tisztelettel nem lehettek,
 „ mert semmi fints fel-fúvalkodottabb 's ural-
 „ kodni kívánóbb, mint a' tengeren való fel-
 „ söbbség. „ Kártágó mérészkedett ama' győz-
 hetetlen nép ellen hadakozni, melly az egész
 világnak törvényt osztott, 's melly végre fok e-
 gyéb Országok' hódítási között aztat-is maga ha-
 talma alá hajtotta. Ugyan azon okból, mellyből
 a' Fenitziabéliek meg-romlottak, 's az Egyiptom-
 béliek oda lettek, el-vesztek a' Kártágóbéliek-is,
 kik a' Római fegyvernek ellent nem állhattak.

Ezek, kik a' héján hogy magok kereskedtek
 volna, az ő fok győzedelmeik által a' kereske-
 dő Nemzeteknek minden gazdagságaikat mago-
 kévá tették, az ő rendetlenségekbe magok-is
 belé estek, 's végre hasonlóképen az idegenek-
 nek prédául valának. Az éjtszaki népeknek, 's
 a' Szeretseneknek Európába való bé-ütések által
 oda lett nálok a' kereskedés. Mindazáltal Olasz
 Országának egy szegletében látszatott ismét meg-
 éledni, 's a' Longobárdok meg-tarták azt virág-
 jába. Ő nekik köszönhetnek a' Kereskedők a'
 kereskedés' dolgában sokféle hasznos és elmés
 talál-

találmányt, melly által a' kereskedés meg-könnyebbítettett, 's bátorságosabbá tettetett.

Ezek után Flándriára érkezett a' for, 's a' lett a' nap-nyúgoti népeknek az ő Le-tévő helyek, meszsze el-hiressedvén vásáriról, mellyekre az egész világból a' Kereskedők öszve jövének. Már a' tizedik Századtól fogva mindenféle kézi művek (: *manufacturae* :) le-telepedtek itten, 's gyólts és a' posztó bőven készítettetett. Két száz esztendő múlva elő került a' Hanzi városoknak ama' híres szövetségek, melly kevés idő múlva Európának minden otthoni kereskedését magáévá tette. Ezen kereskedési szövetségbe léptek Narvától fogva Lief Országban Rény vizig hetvenkét városok; 's ezen szövetségnek kebeléből új Törvények állottak-fel, mellyek mái napig egy-néhány Orzágnak tengeren való kereskedési Törvény könyvének némelly részét tészik. Ezen szövetséges Kereskedőknek a' hatalma olly szörnyű nagyra emelkedett, hogy nem tsak számos hadi népet tartani, hanem háborút-is kezdeni bátorkodtak. Végre az Európai Fejedelmek nem jó szemmel nézhették eztet, ki ki az ő Jobbágyit a' Hanzi Városok' szolgálatjából magához viszsza hívá, 's egy idő múlva ezen Városok' száma ismét azon első hatig le-szálla, mellyek a' szövetségnek szeglet-kövét helyhezgették, úgy-

mint

mint Lübek, Bréma, Hamburg, Kolon, Rosztok, 's Dántzka.

A' Velentzések már az Égyiptomi Kalifák idejében kereskedtek Kairóba. Tamerlán Asztrakánt el-pusztítá, nap-keleten az ő leg-híresebb Le-tévő helyeket; Ők tehát kénytelenítették magoknak más helyet keresni, 's más utat választani: de a' Portugallok a' tengeri Kompassz' segítségével által új utat törtek magoknak. A' Velentzések észre vették azonnal, melly igen illetné Őket, ha ezen találmányt haszontalanná tethénék; az Égyiptomi Szultánnak eleibe adák, hogy a' Svétzi földi szorulatot ketté vágná, 's egy tsatornát engedne Nilus vize és a' veres tenger között való közlésre ásatni. Ha ezen elő-adás szereztesen mehetett volna véghez, tehát minden bizonnyal Velentze a' nap-keleti kereskedés felett való felsőbbiséget tovább-is meg-tartotta volna.

Még ötven esztendő sem múlt-el egészen, már-is minden a' Portugalloknak a' kezekben vala, valami a' nap-keleten kereskedésekre szolgálhatott. Lizabon városa a' leg-ritkább 's leg-drágább nap-keleti árúknak közönséges Tárházává lett. Leg-ottan a' Portugallok Áfrikára fordíták szemeiket, 's Kolumbus Kristófnak ajánlását meg-veték, ki azon mérész szándékát nekik ki-jelentette, hogy egy más világot, 's nem az eddig

eddig esméretest, fel-fogná keresni. Spanyol Ország a' Portugallok' meg-vető válaszfőának, 's ezen új tenger-járó találmánynak hasznát vette. Az új világnak minden kintsei a' Spanyolok' kezébe kerültek, 's ōket olly állapotba helyheztették, hogy Európának szabadságával kereskedést kezdettek. Mindazonáltal ez a' nagy gazdagság ugyan azonokat, kik azt magoknak szerzették, kevés idő múlva szemlátomást szegényekké tette, minthogy általa a' szorgalmatosság, melly a' szükségből ered, semmivé tétetett. Minekutánna tehát Spanyol Ország az ő természeti szükség által az ő szomszédéhoz való folyamodásra kén-telenítettett, ugyan az által ezeknek, úgy szól-ván, adó-fizetőjévé tétetett.

Második Fülepnak a' leg-gazdagabb Fejedelelemnek uralkodása alatt bátorkodtak a' szegény halászok annak igája alól magokat el-húzni. 'S val-lyon miben állott a' segítségék' kút-feje egy egész nyóltzvan esztendő háborúban? A' kereskedésben és a' halászatban; ugyan-is közülök tsak a' Héring fogásban mintegy száz ötven ezer ember, 's mintegy három ezer hajó foglalatoskodott. Az ő tengeri erejek annyira szaporodott, hogy tízenhárom esztendő alatt az ő nap-nyúgoti Társaságok mintegy nyóltz száz hajót elő-készített, 's a' Spanyoloknak hat száz hajón fellyül el-vett.

Rövid

Rövid szóval, két apró Tartomány, mellyek a' fok vizektől inkább el-valának öntve, hogy sem meg-áztatva, mellyek a' tengertől, kit gáttal alig lehetett meg-tartóztatni, gyakran el-valának mérítve, 's mellyeknek az egész értékek nem másból, hanem némelly réteknek 's legelőeknek jó-vedelméből állott, a' világon leg-gazdagabb 's leg-hatalmasabb Közönséget állítottak-fel, melly a' kereskedő Országoknak mustrául lehet.

Az Ángolyok nem előbb kezdették az ő szemeiket a' kereskedésre vetni, mint Erzsébet Királyné' uralkodása alatt. De azóltától fogva vóltafépen észre vették, hogy a' tenger az ő való-ságos éltető-állatjok; 's a' felsőbbség, mellyet magoknak szerzettek rajta, tsupán az ő kereskedéseknek felsőbbsege által támogatott. Egy rettenetes tengeri erő által, 's az ő számtalan kézi-művek által elegendőkké tettettek arra, hogy minden nemzetségnek azzal bőven szolgálhatnak, a' mit annakelőtte idegen Országokból kellett hozniok; 's ők akármelly tengeren a' Hollandokkal az elsőség felett vetekednek. Ezek a' szükség-től vífeltetvén kereskedőkké lettek, a' fok tapasztalás által meg-okosodtak; 's hogy szerentsések legyenek, minden kívánható bé-látással 's állhatatofsággal bírnak. Az ő kereskedések bá-torságos, és ha bár nem mind azt a' hasznat sze-

dik

dik belőle, mellyet bé-hozhatna, de a' valamivel nagyobb veszteségre sem szánják-ki magokat olly könnyen. Mindazáltal az ő szemességek gyakran kéfedelmesekké téfzi őket; az ő takarékosságokat ollykor fösvenységnek nevezhetni; és a' veszteség' félelme a' nagy fel-válalásokat meg-nem engedi nékik. Az Ángolyok minden ezen jó alkalmaztosságból hasonló mértékben részesülnek, 's egyiket sem téfzik hasztalanná. Az ő Országoknak termékenységevel 's terjedésével gazdagabbak a' Hollandoknál, 's az által alkalmasok-is arra, hogy nem tsak a' nyereségek' gyengülését, hanem az ő ollykori szereztsétlenségeket-is el-szenvedhetik. Minthogy bátrak az ő fel-válalásaikban, szorgalmatosak az ő számolásaikban, nem olly meg-vetőképen gondolkodók, mint az ő vetélkedő társaik, 's a' kereskedési tudománnyal az ő kisdedségektől fogva esméretesek; tehát még nem régen ki ki azt hozhatta-ki, hogy minden bizonynal ma hólnap minden tengeren ők léfzenek az Urak, 's a' többi Nemzeteket minden tengeri kereskedésből ki-zárnak. De minekutánna az Ámerikaiak el-pártoltak tőlök, 's ama' foká tartó háborúba belé keveredtek, kéntelenek lévén, hogy a' háborút tovább győzhessék, hallatlan adósságokat tenni, ahozképest az ő keres-

kedések, 's egyetemben onnan eredő gazdagságok-is azóltától fogva igen meg-hanyatlott.

Nagy Károly 's első Ferentz a' Frantz Országai kereskedést, minekutánna az a' vad népeknek bé-ütése 's a' háborúk által, mellyek az Országot pufztították, egészen el-tapodtatott, lassan lassan ismét helyre hozák. Negyedik Henrik mindenféle kézi-műhelyeket állíta-fel, 's egy kereskedő kamarát rendele; de a' valóságos kereskedésnek az ideje XIV-dik Lajosnak az uralkodása. Az ő híres Ministere Kolbert a' szorgalmatosságot fel-ébresztette, segített a' maga jó akarattal, az új szállásokat meg-népesítette, a' tengeri hajózást virágjába hozta, kereskedési Társaságokat fel-állíta, és egy kereskedési Tanácsot rendele, mellyben a' Frantz Országai minden kereskedő Helyeknek a' Deputátusi széket ülnek. Ezzel az önnön magától szerzett segítséggel nyerte-meg magának XIV-dik Lajos Európában az elsőséget, ezzel a' segítséggel elegendőnek tettetett arra, hogy nyóltzvan fereges hajót elő készíthetett, hogy négy száz ezer emberen fellyül lábra állíthatott, 's őket két háború által, mellyek egész huszon három esztendeig tartottak, fizethette.

Az északi Országok utólsók valának, kik a' kereskedésnek hasznát, észre vették. Egy időtől fog-

fogva Dán Ország igen kezdi a' kereskedést éb-
resztgetni; 's ez az Ország, melly a' 16-dik Szá-
zadban Európának Sisztémájában fel nem találta
helyét, mostan harmincz fereges hajót 's többet-
is elő mutathat, 's negyven ezer emberből álló
tábort el-tarthat. — Svéd Ország, melly XII-dik
Károly' halála' idejéig mind tsak a' háborút sze-
rette, már mostan bizonyossá tettetett, hogy e-
gyedül vassal 's atzállal a' háború többé nem
viseltethetik, hanem hogy az arany-is meg-kíván-
tatik hozzá, melly nem egyébként, hanem a' ke-
reskedés által gyűjtethetik öszve. — Az Orosz
Országi kereskedés Nagy Péter Tsászárnak kö-
szönheti az ő virágozását. — A' Magyarok és
Lengyelek, kik régóltától tsak barommal 's ga-
bonával kereskedtek, mái nap kézi-műhelyeket
kezdenek fel-állítgatni. — Német Ország tsak
egy igen kevés számú rév-partal bír, de ellen-
ben igen sok ezüst bányákkal bővelkedik. —
Az Ostriai tengeri kereskedést VI-dik Károly
Tsászár első kezdette, a' Leánya Mária Teré-
sia gyarapította, 's ennek Fia József Tsászár még
tovább iparkodott vinni. — Még a' Lap Orszá-
giak-is (: velünk rokonságos nép:) télen a' Své-
dekkel kereskednek, nyáron a' Nórokkal. (: cum
Norvegis :)

44. Az Erkölcök' és Szokások' Történeteihöz való Tóldalék.

A' mi Európai szokásaink 's erköltseink' történetei olly gazdagok a' külömbözesben, hogy minékünk valóban nem szükség a' mi Asiai, Áfriakai és Ámerikai szomszédinkhoz utaznunk, 's az ő szokásaikon tsudálkoznunk, hogy rólok böltselkedhessünk, avagy rajtok nevethessünk. Itt ehez a' meszfze terjedő munkához tsak egy kis Tóldalék nyújtatik; egy Töredék a' valóságos értelemben.

A' mi leg-régiebb Eleink makkal és бүкkel tengődtek, a' kenyér a' Görögök' találmányok, 's azt tőlök a' Rómaiak meg-tanulák. Egy kerekded kenyér-szelet fok száz esztendő által a' vendégség alatt tányér helyett szolgált, 's azt a' Frantzok nevezték *pain tranchoir*. Az ebéd után ezek a' kenyér tányérok a' szegények közt elszoktanak osztatni. Már a' természetet vizsgáló Plinius' idejében a' Gallusok a' ser' fepréjével éltek a' kenyér sütéskor, de a' múlt Században az Orvosok ezt a' szokást méregnek nevezték, 's ez eránt nagy vetekedés támadt az Orvosok 's a' Sütők közt, mellyben ki a' nyertes, még most fints el-végezve. A' kenyérnek az ő legengesztelhetetlenebb ellensége a' mi időnkben

Lin-

Liquet, de az ő őltalmazói között találkozik Tiffót.

A' káposztát az Egyiptomiak nem tsak nagyra betsülték, hanem imádták-is. Minket a' Rómaiak tanítottak reá. A' baratzk Persiából jött hozzánk, 's nálunk el-ültetve, valóban az ínynek gyönyörködtetése, de az ő hazájában a' nagy hidege miatt méregnek tartatik. A' szilvát a' Keresztesek Siriából hozták mi hozzánk.

A' bé-sózott dífnó-hús vala hajdan a' gazdagabbak' tsemegéjek. A' tengeri-nyúlak, egy módi étel, Spanyol Országban olly igen el-szaporodtak, 's a' mint mondatik, Terragonának falait 's házait annyira meg-ásták, hogy attól azoknak egy nagy része le-omlott.

Már a' Rómaiak az ostrigákat (: *Ostreas Austeri* :) tsemegének esmérték, 's Aufonius megdítserre azokat az ő verseiben; de azután egyfzerre el-vesztették az ő egész betsületeket, 's az ntolsó századig feledékenységben maradtak, a' midőn ismét módiba jöttek.

A' falátát a' süttel körül adni, már a' legrégiebb időkben szokásban vala, de a' mi Eleink az ő falátáik közé számlálának egy tálat-is, melly főzött, 's petreselyemmel, etzettel és borsal elő-készített madarak' lábaikkal, májaikkal, 's fejeikkel tele vala.

A' borral meg-áldott Országokban, mint Magyar Országban, régenten a' bort nem tsak hordókba, hanem fallal jól ki-béllett tsatornákba-is (: *Cisternae* :) töltötték, mellyekből az Inasok vederrel avagy tsöbörrel merítették a' bort.

A' rozsólis az Olaszoknak találmányok, a' neve *ros solis* nevű fűtől, melly beléje vegyítetett, vette eredetét.

Már a' 12-dik Században az illendőség úgy hozta magával, hogy a' vendégek ketten ketten egy Aszfzony és egy Férjfi együtt üljenek, 's minden párnak egy különös tál hozattasék.

A' fölöstököm minden időben a' fel-kelés után következett, 's reggeli falat vala; az ebéd délben tartatott; az osonna dél után; 's a' vatsora estve felé. A' 14-dik Században az ebédnek ideje a' bírtokosabb Polgároknál vala 10. órákor; egy vagy két Század múlva 11. órákor, a' 16-dikban 's 17-diknek a' kezdetén még a' legjobb Házaknál-is 12. órákor ebédeltek; önnön maga XIV-dik Lajos (: 's a' Párisi módi Német Országban már akkor tellyes divatjában vala :) ekkor szokott enni. A' mostani Századnak kezdetén a' jó Tarsaság egy órákor ebédlett, 's a' Polgár 12. órákor. Még mintegy 30. esztendő előtt az ebédnek leg-később ideje 2. óra vala, most immár a' 3. órához közelítünk. A' vatsora min-

mindég az ebédhez alkalmaztatta magát, ki 5-kor, ki 6-kor, ki 7 kor, ki 8-kor, ki 9-kor vatsorált, már most 10. orakor szokás.

Régenten a' vendégek az evés alatt néző játékokkal 's egyébfélékkal mulatták magokat. A' Rómaiak és a' Görögök Pantomim tántzokkal, 's gyakran a' Vívóknak véres ütközeteikkel vidították vendégeiket. A' régiebb Keresztyén Fejedelmek hasonlóképen a' Pantomim tántzokat szerették az asztal felett, 's az Énekesek és a' Lantosok nagy bethben valának ő nálók. Ulyen szokás vala Budán Mátyás Király' Udvarában-is, holott az Asztal felett szüntelen Vitézi versek énekeltettek a' Lant mellett, 's némellykor szerelmesek-is. Ezt bizonyítja Galeotus, Mátyás Király' Budai Könyves Házának Őrzője, 's a' Királyi Asztalnak mindennapi Vendége. A' Barátok' Refektóriumokban, 's az ájtos Prélátusoknak ebédjeiknél épületre való könyvek olvastattak, 's ez, az elsőknél még most-is megvagyon. Az első orgona, melly Frantz Országba hozattatott, Nagy Károly' asztali musikájának küldetett.

A' kések és a' kanalak a' leg-régiebb időtől vannak szokásban. Már Mártzellin Ammián emlékezik a' késekről. A' villák sokkal későbbben esmértettek-meg. Még Mátyás Király' Asztalánál

nem találkoztak, a' mint Galeotus beszéli. A' falatokat szokás vala vagy a' kés hegyével, vagy pedig az ujjakkal a' szájba tenni. Tányér helyett először, a' mint mondám, kenyér-szeletekkel éltek, azután fából készítették, annakutánna égetett agyagból, 's végre mindenféle bányász-nából. Az ezüßt a' leg-egészségesebb bányászna az asztali edényeknek. Kiknek mindazáltal az ezüßt, vagy a' jóféle portzellán drágának látzik, a' fajánsz vagy-is hamis portzellán edényeket megszerezhetik magoknak. Illyen nálunk a' Holitsi, Tatai, és Gátsi Fajánsz.

A' régiek esmérték már az üveget. Először tsak a' Templomok ablakjaikat készítették belőle, azután a' nevezetesebb épületeknek ablakjaikat, míg végre a' vele való élés olly közönségessé lett, valamint most látjuk.

A' kéményeknek eredete nem tudatik, de a' kályhák' fel-találása az éfszaki Nemzeteknek tulajdoníttatik. Már 1388-dikban Párisban a' Királyi palotákban találtattak a' kályhák.

A' padok és a' zsámolyok régenten a' leg-szokottabb ülések valának még a' Fejedelmek' palotáiban-is. A' szék igen ritka vala. Az ágy, vagy-is nyoszolya, 'melly tsak nem a' főbb darab a' házi gazdaságban, még a' leg-szegényebbeknél-is, úgy hogy annak fogyatkozása a' leg-nagyobb

gyobb szükségnek leg-bizonyosabb jele lehet, a' Rómaiaknál 's a' Görögöknél minekutánna az ő vitéz Eleiknek szokását, fák' levelén 's vadak' bőren hálni, donyhákkal, pelyhes vánkossokkal, 's Miléti madrátzokkal fel-tsetélték volna, a' legnagyobb költésnek tzélja vala. Az ilyen ágynak a' feje, oldalai, 's lábai elefánt tsontból, ezüstből, vagy ebán, tzitrom, 's tzedrus fából állottak. Azon ifzonyú nagy ágyak közül, melyekben a' mi Eleink feleségeikkel 's gyermekeikkel, sőt gyakran az ő leg-kedvesebb kopóikkal 's agaraikkal háltak, még imitt amott maradékokat láthatni. A' leg-főbb Személyek gyakorta az ő vendégeiket 's esmérőseiket magokkal egy ágyba fektették, 's ez vala a' barátságnak a' leg-bizonyosabb jele, mellyet adhattak egymásnak. A' Hajós Vezér (: *Admiral* :) Bonuivet Első Ferentz Frantz Országi Királlyal nem egyszer hevert egy ágyban.

Az első tükrök értzből vagy-is bányásznból valának; Tzitzeró bizonyos Eskulápot nevez találójoknak, Móses-is emlékezik rólok. Az első ezüst tükrök Pompéjus alatt jöttek-bé Rómába. Plinius-is említ egy fényes tükröt, melly az által-ellenben állókat jól mutatta. Az üveges tükrök a' Kereszteseknek járasaiknak vége felé érkeztek mi hozzánk, 's valának a' Velentzések-

seknek, kik a' titkot leg-először bírták, egy igen jövedelmes kereskedés' ága, 's ugyan ezektől eredtek minden egyéb Tükör Fabrikák, mellyekkel olly gazdag Európa.

Az első öltözet minden népeknél, valamint még most-is a' vad nemzeteknél, vadak' bőréből állott minden bizonnyal. Hajjal 's inakkal éltek fonal helyett a' varrásban a' régiek; tövisel 's halak' szálkáikkal a' varró tű helyett; éles tsontokkal kés és olló helyett; 's ezt még most-is fel-találni az Északi Ámerikaiaknál, 's a' Dél-tengeri Szigetieknél az Ő Szabó munkáikban. A' talphoz szíjjal hozzá kötött fa deszkák tzipelő gyanánt szolgáltak nékiek. Idővel a' parasztok, kik leg-inkább a' föld-mivelés körül forgolódtak, egy olly ruházatot kezdetek hordozni, melly nem csak a' rosz időben védelmezte őket, hanem a' mellyet haza jöven, könnyen le-is vethettek nyakokról. Ez vala egy goromba posztóból való tsuklyás öltözet, valamint a' Barátok még most-is viselik.

Hitván posztóból való sapka vala a' főnek leg-szokottabb fedele a' köz-népnél; a' kalapnak fel-találása fokkal később, 's tsupán a' Fő emberek' ékekségek vala. V-dik Károly 1547-dikben Táborának mustrálása alatt egy kalapot viselt, mellyet mihent esni kezdett, karja alá vev-

ve. A' leg-régiebb kalap, mellyről lehet valamely bizonyság, az, mellyet VII-dik Károly Frantz Országi Király Rouen városába való bemenetelekor a' fején visele.

A' harisnya szövés a' Spanyolok' találmányok, tőlök az Olaszok kapták-fel, 's 1561-dik körül az Angolyok. II-dik Henrik Frantz Országban első visele felyemből szövött harisnyát, Angoly Országban pedig Erzsébet.

A' régi időben szokásban vala ing nélkül menni az ágyba. Midőn Lantzelót nem kapván egykor ágyat, kénytelen vala egy Dáma mellé, ki őtet meg-fzerette, le-fekünni, tehát az ágyba ingben lépett, hogy igaz Mátkájához való hívségét által ne hágja; 's ugyan ez, hogy ingben feküdt-le, annyit tett, mint kosarat adni a' Dámának. Innet vagyon, hogy minden régiebb Fa-metszéseken (: *Holtz/schnitten* :) 's Minyatúr képeken a' személyeket az ágyban *in puris naturalibus* találjuk. Az innepi ruhája a' birtokosabb Polgárnak fekete vala, 's az még most is fok Német Városban.

45. A' Mesterségeknek 's holminek fel-találásáról.

A' Könyv-nyomtatás' fel-találását némellyek Harlemben Koster Lőrincz Jánosnak tulajdonítják,

ják, de az ő betűi mozdíthatók nem valának, mert Sinai mód fzerént a' könyvek' leveleit fa táblákon egészen ki-metszette, kihezképeft nem tartathatik a' mostani Könyv-nyomtatás' fel-találójának. Mások, 's vélek a' Tudósok' nagyobb része, ezen ditsőséget Maintzban született Guttenberg Jánosnak engedig, 's azt állítják, hogy 1436-dik esztendőben Straszburgban találta-fel a' Könyv-nyomtatást, mellyet osztán Schäffer Maintz Városában tökéletességre hozott volna. E' felől így beszél egy nevezetes Író: Guttenberg János (: vagy-is *Johann Gänsefleisch von Sorgenloch* :) Maintzi Nemes ember, Fust János Maintzi Polgár, 's Ötvös Mester ember, és Seffer (: *Schäffer* :) Gerershajmi Pap azon három ember vala, kikkel az ég a' földet meg-ajándékozta, hogy az embereket lassanként az észszel való jobb élésre vezethetné. Guttemberg és Fust 1436-dik 's 1450-dik esztendő között Maintzban fel-találák a' Könyv-nyomtatás, Seffer pedig a' Betű-öntés' mesterségét.

Fabonátzi vagy-is Pisai Lénárd a' tizenkettődik Századnak vége felé a' Szám-vető mesterséget 's az Álgyebrának elejét Áfrikából, a' hol azt az Araboktól meg-tanulta, Európába első hozta-bé.

A' Sernek fel-találása felettébb régi, mert már Diodor-is emlékezik az Osirisi ferről, melly a' borral vetekedett.

Az első lakat a' puskákon, a' mitsodás mostanság, 1517-dikben Nürenbergben találtatott, annakelőtte kanóttal éltek, 's fel-húzásra kerékkel.

A' kalapoknak kezdete fellyül nem haladja VI-dik Károly Frántz Országi Királynak uralkodását. V-dik Károly egy kis bársonnyal beborított kalapot visele, mellyet midőn 1547-dikben táborának mustrálása alatt esni kezdett, fejéről le-vett, hogy meg-ne ázzék.

Az egyenlő lépéssel való masírozást a' néhai Porosz Király Fridrik Viliám első vezette-bé a' Katonák közé.

A' hajporral való élés a' 16-dik Századot fellyül nem múlja. Az elébbeni Századnak vége felé még tsak a' Néző-játékosok porozták a' fejeket, 's nem egyébkor, hanem tsak akkor, midőn a' Játék-néző helybe menének. Mihelyt a' néző-játéknak vége vala, azonnal a' port a' hajjokból ki-verték.

Úgy mondatik, hogy az első Só-aknákat 1251-dik esztendő körül Lengyel Országban találták-fel.

A' vízi malmok 555-dikben, 's a' széli malmok 1299-dikben találtattak-fel.

A' szőlő-mívelés 276-dikban hozattatott-bé Német Országba.

Az első tsokoládét 1520-dikban Meksikóból egy Spanyol hozta-bé Európába.

A' fosforus vagy-is a' mesterség által égő kő egy Brand nevű Németnek a' találmánya 1675-dikben.

Az olajos festékekkel való kép-írás a' vásznon 1410-dikben Brüggeben kezdődött Ejk János által.

A' puska-pornak az eredete, 's azzal való élés fokkal régibb, mint sem közönségesen tartatik. Többnyire úgy vélekednek felőle, hogy bizonyos Schwartz Berthót nevű Barát, midőn Kimikus tapasztalásokat tett volna, 1330-dik esztendőben találta volna fel. De hogy immár Kristus' születése után való 12-dik Században esméretes vala, abban bizonyosak vagyunk; melly időben Ramesbergi Bányákban a' kősziklák' repesztésére éltek vele. 1200-dikban Lioni Henrik Tir városának a' falait hasonlóképen ezzel a' porral hányatta széllyel. De a' háborúban való vele élés csak 13-dik vagy 14-dik Században jött szokásba.

Az első Regement, melly a' puskák' hegyén a' pagnétát (: *Bagonette* :) viselé, XIV-dik Lajosnak uralkodása alatt Bayonne városában, mellytől nyerte nevét-is, állttatott-fel.

Az első kávénak a' babja 1644-dikben hozatott Marfzelybe Frantz Országának rév-parti városába.

Ámérikát, vagy-is az új világot első találta-fel Gyenevából eredett Kolumbusz Kristóf 1492-dik esztendőben.

46. *A' Tűknek készítettések' módjáról.*

A' Tű a' világon egy a' leg-nevezetesebb eszközök közül való, de még nevezetesebb lehet, ha ki-tudódik az ő el-készülése mennyi fáradtságot ad, és hogy mindeniknek, még a' legkissebb tűnek-is két száz hetven kétszer kellestik a' kezeken által járni, míg az ő tökéletességét meg-nyerheti. 'S valóban tsudálatos dolog, hogy a' tűk még-is olly ótsók lehetnek.

A' tűk vas drótból készítettnek. Hatvan vagy-is nyóltzvan tű egy erős ollóval egyszerre el-metszetik. Minekutánna e' meg-történt, tehát ezen drót darabok két vas gyűrőbe egymás felébe tettetnek, 's ki-tisztúlván a' tűzben, meg-egyenesítettnek. Azután egy fénköven ki-hegyesítettnek, 's az alatt még ez történik, mindenfelől olly fok szikrák hullanak rólok, hogy egy tüzes kementzét ábrázolnak. Ennekutánna, mint-hogy eddig kettős tűt képeztek, 's mind a' két felől hegyesek valának, középett kétfelé vágat-

tatnak, 's egyes tűkké lesznek. Erre egy ülvason meg-lapíttatnak, és ez a' kalapátsok által vittetik véghez. Ismét újonnan a' tűz által kitisztíttatnak, 's mostan először fokot kapnak. Kezébe fogván a' Legény egy finom atzélból készített hegyes árt, alája téven a' tüket, ezek alá vetvén egy ónas táblát, egymás után likasztja azokat. Mihent a' fokát a' tű meg-nyerte, megfordítja azt újra, 's a' másik részét a' tűnek, melly a' likasztás által ki-domborosodott, jól megütvén, egyenessé téfzi. Illyenképpen mindenik tű külön likasztatik. Hogy nagy fáradságot ad ez a' munka, a' való, de mit nem tehet az ember, ha mihez buzgón hozzá fog. Egy értelmes és szorgalmatos Tű-tsináló nyóltz száz tűnek is egy óra alatt fokot adhat. Azok, kik ezt mivelik, ebben annyira gyakorlottak, hogy az idegen' jelenlétében a' magok hajszálakon egymás után fokot vernek, 's egy szállal a' másikat felöltik. Leg-ottan egymás után háromféle reszelővel tisztíttatnak, 's mihent a' tisztításnak vége van, újra ismét a' tűzre tétetnek. De hogy a' tűz által igen lágyakká 's töredékenyekké ne tétessenek, tehát mihent a' tüztől el-véttetnek, 's még tüzesek, tüstént hideg vízbe vettetnek, hogy az által erősebbekké váljanak. Minekutána ezen hideg ferdőből ki-jöttek, a' vízi ma-

lomba küldetnek, hogy ott meg-simíttassanak. E' végre készen áll egy szűr posztó. Ebbe egy marok tű helyeztetik, 's reájok és közibek apró követs vegyíttetik. Azonkívül répa olajjal egy kevéssé meg-híntetnek. Így téttetnek egymásra forral a' tűk, a' követs, és az olaj, 's ha a' posztó tele van, tehát ez mind öszve köttetik, 's a' kötőlék a' malomba küldettetik. Ottan minden kötőlék két fa deszka közt 24. óráig forgattatik, 's ez egynehányszor meg-újíttatik. De valahányszor a' kötőlék 24. óráig hengeríttetett, mindenkor egy kis pihenést kap. A' kötőlék le-véttetik, 's fel-oldatik, a' tűk követstsel és fűrész hulladékkal tele hordóba bé-vettetnek, 's benne vagy fél óráig meg-hányattatnak. Ennek a' haszna nem más, hanem hogy a' zsír, melly reájok ragadott, ismét el-vész. De leg-ottan ismét egy más posztóra ki-téttetnek, a' fellyebb említett követs 's az olaj újra közibek adatnak, 's meg-meg a' malomba küldetnek. Holott immár jól símák, minekelőtte végsőször a' malomba küldetnek, a' követs helyett fehér korpa téttetik közibek, 's öszve köttetvén, a' malomba még két óráig forgatni viszik. Minekutánna ez meg-lelt, leg-ottan minden kötőlékek az asztalokra ki-rakatnak, fel-óldatnak, 's a' tűket válogatni kezdik az Inások. Mert eddig a' nagyok 's kitsínyek, véko-

nyak 's vastagok mind együtt valának. 'S ez a 'tű' készíttetése' módjának nagyobb része.

47. *Az Óra-tsináló mesterségről.*

Ezen mesterség nem előbb találtatott fel a' 14-dik Századnak elejénél. Ugyan-is azon Írók, kik ezen találmányt a' régiebb időkbe helyhezteszik, öszve keverik azon órákat, mellyek kerekkel 's fontokkal vannak tsinálva a' nap és víz órákkal, mellyeknek az eredetek valóban régi. Mindazáltal régiebb nap-mutatót, vagy-is nap-órát az Írók mégsem emlegetnek annál, melly Achás' házában vala, mellyel Jesaiás ama' tudva lévő tsudát mivelé, mellyet Hiskiás ki-kére magának. Sokkal később hozattatott-bé Görög Országba a' nap óra, és a' leg-régibb, melly Rómában elő-adta magát, tsak öt száz esztendő múlva a' Város' fel-épülésétől Messalától hozattatott oda. De minthogy a' nap órának sem éjjel, sem pedig nappal, mihent az idő felhős vala, hasznát nem vehette az ember, tehát leg-ottan ki ki meg-esmérte a' másféle órák' szükséges voltát. Ahoz képest vízi órák készíttettek, 's ezek osztán a' kerek óráknak mustrául szolgáltak. A' hatodik Századnak elején Szevérus, Boétzius, és Cassiodór' órái valának esméretesek. Ezek után két száz esztendő múlva első Pál Római Pápa küldé egyet Rövid Pi-

pinnek, a' Nagy Károly Attyának. De az az első óra, melly a' mi mostani óráinkkal egyféle módra vala készítve, Wallingfort Rikárd' órája vala, egy Szent Albán Apátúr é Angoly Országban, ki 1326-dik esztendő táján éldégélt. A' második, mellyet esmérünk, ugyan azon óra, mellyet Don-dis Jakab szint azon időben Páduában készíte, és a' mellyen a' napnak és a' plánétáknak járása látszatott. Ez az ember e' miatt a' találmány miatt Horologiusnak neveztetett, a' melly nevet az ő nemzetsége, melly mái napig Florentziában lakik, még most-is vífeli. A' harmadik óra ugyan az az óra, melly a' Párisi Parlament' házán találkozik, 's mellynek készítéséhez V-dik Károly Király 1372-dik esztendőben Vik Henriket. Német Országból ki-hívatá; 's a' negyedik pedig az, mellyet a' Burgundiai Hertzeg Flándriai Kotrikból 1382-dikben el-véttete, 's Dizsonban (:Dijon:) a' Bóldog Afzfzony' Temploma' tornyára fel-téttete.

48. *A' Kalendáriomok' külömbségéről.*

A' Keresztyén Európában háromféle Kalendáriomnak vagyon divátja, úgymint a' Gyulai-nak, a' Gergelyinek, és a' meg-jobbbitottnak.

A' Gyulai Kalendáriom az ő nevét nyéré (:Julius Caesar:) Gyula Tsászártól, mert mivel

a' Rómaiak az ő idő számlálásaikban régtől immár nagyobb rendetlenségeket szenvedtek, Gyula Tsáfszár mintegy 45. esztendővel Krizztus' születése előtt, Soligyenes nevű Tsillag-néző által a' nap' járását meg-számláltatá, 's ezen számlálás szerént egy új Kalendáriomot készített, mellyben az esztendő 365. napra, 's 6. órákra ki-szabattatott.

Mivel mindazáltal az Astronomiai esztendő csak 365. napból, 5. órából, 's 49. pertzenésből áll, 's következésképen a' Gyulai esztendő 11. pertzentéssel nagyobb vala; ezen 11. pertzentések pedig minden Században egy 18. órabéli 's 20. pertzentési különbséget tettek: tehát 1600. esztendő múlva immár 10. nappal az igaz nap' esztendejétől el-ütött a' Gyulai Kalendáriom, az az 10. nappal többet számlált, mert az esztendő nagyobbnak véttetet. Arra nézve XIII-dik Gergely Pápa Lilius Aloysius Tsillag-nézőnek segítségével által rendelé, hogy 1582-dik esztendőben ama' szükség felett való 10. napok ki-hagyattassanak, 's 5-dik Október helyett azonnal 15-dik frattásék. Ugyan ezen okból ime' Gergely' Kalendárioma újnak neveztetett.

A' Protestánsoknak okaik valának akkor, hogy a' Kalendáriom' dolgában a' Pápa' rendelését nem akarák el-fogadni, 's az elébbi szokott Gyula' Kalendáriomát egész 1700-dikig megtarták,

ták, a' meddig immár a' szükség felett való napoknak a' száma 11-ig meg-nyölt. Mivel mind-azáltal ilyenképen valamint az Egyházi, úgy a' világi dolgokban fok rendetlenségek támadtak, ahozképest a' Birodalomnak Protestánsféle Rendjei új ég-forgási számlálásokat tétettek, 's azon okra nézve 1700-dikban mindjárt 18-dik Februar után 1-ső Mártziust írának, melly nem tsak Német Országban, hanem Dán, Holland, és Svájtz Országokban szint úgy véghez mene. 'S mivel benne a' Húsvét Ünnepe még jobban ki-téttetett, mint a' Gergelyiben, azon okból ez a' Kalendárium meg-jobbítottattnak hívattatott. Szint ezen Kalendárium 1752-dikben Angoly Országban-is bé-véttetett, holott 30-dik Augústustól mindjárt 10-dik September, valamint Svéd Országban 1753-dikban 17-dik Februártól azonnal 1-ső Mártzius kezdett olvasztatni.

Ezen két Kalendáriumok, úgymint az új és a' meg-jobbított, leg-inkább abban különböztek egymástól, hogy a' Húsvét Ünnepet különben helyhezítették; hogy tehát az ilyen tévelygések egyszerre meg-szűnjenek, ahoz képest a' Birodalomnak Prótestánsféle Rendjei magokat önként való szabad akaratjokból ki-nyilatkoztatták, hogy jövendőben a' Húsvét ki-számlásában a' Gergelyi Kalendáriumnak rendelkezéséhez akarják mago-

kat alkalmaztatni: erre nézve 1776-dikban 19-dik Januárban egy közönséges Birodalmi Végezés a' Tsászfárhoz érkezett, 's 17-dik Juniushan következett Tsászfári helyben hagyás által egy közönséges Birodalmi Kalendáriom bé-hozattatott, melly a' Római 's egyéb Vallásuakra nézve tsak abban különbözik, hogy a' Szentek' és egyéb híres emberek' neveik gyakorta külömb napokra esnek, valamint a' Vasásnapok az egyikben Pünkösöd után, a' másíkbán pedig Szent Háromság' Innepe után számláltatnak.

A' régi vagy-is a' Gyulai Kalendáriomnak a' Görög Sz. Egyházban van még kelete. Ez pedig a' meg-nevezett okból 11. nappal mindég később, mint-sem a' Gergelyi.

A' Zsidók az ő esztendejeket hóldnak járásához alkalmaztatják, kihez képest 12. hónapos az esztendő nálok; melly hónapok mivel hóldi hónapok, váltva hol 29. 's hol 30. napúak. Mivel azonban ilyenképen az ő esztendejek tsak 354. napokból áll, 's következésképen a' nap' esztendéjétől igen el-üt, arra való nézve minden harmadik esztendőben egy egész hónap tolatíkbé. Ők az ő új esztendejeket a' hóld' újulásának azon a' napján kezdik, melly leg-első az őfzi nap' és éj' egyenlőségének napja után. Az esztendőt a' Világ' teremtésétől számlálják. A' Vi-

lág'

lág' teremtésétől való esztendő szám pedig 1787-
dikre így adatik elő külömféleképen :

A' Kálvifius' számlálása szerént - - 5836.

Az új Görögök' számlálása szerént - 7295.

A' Zsidók szerént - - - - - 5547.

49. *A' Lottó Játékról.*

Az emberi társaságban nem minden Polgár-
nak vagyon arra elegendendő ideje 's ereje, hogy
mindent meg-rostálhasson, mi hasznos és mi ká-
ros; azok tehát, kik ezt tehetik, kötelesek arra,
hogy az ő észre vételeiket Polgár társaikkal kö-
zöljék, a' hasznost nékik ajánlják, 's a' károstól
őket híven meg-intsék. Sok vizsgálásim után vég-
re azt találám, hogy a' számból álló Lottériák a'
mi időnkbeli leg-nagyobb roszszak közé tarto-
zandók. Német Országban találkoznak most mint
egy húsz ilyen Lottériák, mellyek egy tűzi
örvényhez hasonlítanak, a' honnan olly fok felül
nyomorúság, romlás, és el-szánás bugyanik elő,
's tsak kevés Ország Urakat esmérek, kik a'
számból álló Lottériában való játszást az ő Job-
bágyaiknak meg-tiltották volna. Én jól tudom,
hogy ezen játék veszedelmes 's tsalogató, mivel
olly nagy reménységet támaszt az emberben;
de ugyan azon okból veszettebb-is, mivel ezen
ragyogó reménység olly ritkán tellyesedik-bé, 's

azon kívül még fok roszszat-is szerez. Ezer szegény napfzamos 's munkás, ezer szolga 's mester-ember, kiknek feleségeikkel 's gyermekeikkel az ő veréjtékkel szerzett bérekből élni kellének, az ő kis jövedelmeket a' Lottóba teszik. Némelly szegény ember, hogy az ő garasát kenyérért adná, azt inkább a' Lottóba viszi, mivel az által 270. vagy-is épen 5400. garasnak el-nyeréséhez vagyon reménysége. De szánakodásra méltó dolog, a' szegény jámbor fel nem éri, hogy az ő reménységének bé-tellyesedése olly szerfelett nehéz, olly bizonytalan, olly felettébb ritka. Ezt nem minden ember hiteti-el magával tsupán az én szómra: 's azért meg-akarom mutatni, hogy az én beszédem merő igazság.

A' kilentzven számot annyifszor lehet egymással öfzve szerkesztetni, hogy ezen szerkesztéseknek a' külömbözése próba nélkül tsak nem hihetetlen dolog; mert a' 90. szám foglal magában négy ezer és öt Ambókat, 's száz tizenhét ezer négy száz nyóltzvan Ternókat: mivel azonban egy húzással nem több, hanem tsak tíz Ambó s tíz Ternó húzattathatik-ki, ahoz képest minden Ambónak, melyet nyerni akarok, három ezer kilentz száz nyóltzvan öt lehets hibái, 's minden Ternónak száz tizen hét ezer négy száz heven lehets hibái vannak maga ellen. 'S ugyan innen vagyon,

hogy

hogy annyi ezer bele tevés el-vész, míg egyetlen egy meg-nyeretik. A' való, hogy minden húzással többféle Ambók és Ternók adják magokat elő: mindazonáltal tsak a' ki-húzott nyereséget szokás ki-hírdetni, nem pedig ama' somma pénzt, melly a' számból álló Lottónak tulajdonúl való nyereségül meg-marad. Ítéljétek-meg bár Barátim! miként válhatnának ezen szerentse játéknak fel-válalói olly gazdagokká, miként fizethetnének olly nagy taksákat az Ország' Urának minden húzástól, miként győzhetnék az ezen játékkal járó minden költséget, ha legalább kétszer annyi nem veszne, mint-sem a' mennyi nyeretik mellette.

Immár nagy és tudós emberek, sőt egész Akadémiák és Társaságok foglalatoskodtak benne, hogy egy haj fzálig a' számolást ki-tehefsék', 's önnön magától a' tapasztalástól kértek tanátsot: de mindnyájan meg-egyeznek abban, hogy egy okos ember soha el-nem felejtheti magát annyira, hogy ezen szemmel látó veszteségi veszedelemnek ki-tégye magát. 'S ha bár e' veszedelem nem vólna-is olly nagy, a' mint valójában találkozik; tehát a' történő környül-állások által nagyobbíttatik. Az ember tsak akkor víg és szerentsés, midőn tulajdon hívatalt dolgait jól szorgalmatosan vífzi véghez: mihent azonban

a' szerentse játékan kezd kapni, mihent azon gondolaton telik kedve, te a' szerentse 's a' történet által azt el-nyerheted, a' mit fok fáradság 's nehéz munka által kellenék meg-érdemelned: leg-ottan el-vefzti kedvét az ő üzésétől, a' szorgalmatofiságtól bútsút vész, egyet mássát pénzé fogja tenni, a' Lottóba vinni, 's kintseket reményleni, hol olly ritka a' nyereség, 's olly szapora a' veszteség.

Nem-is kelletik valóban tsudálni, hogy honnan származott annyi koldús, tolvaj, sőt gyilkos-is: mert semmi sem bizonyosabb annál, hogy a' Lottó abban igen segítő. Barátim! ti tudjátok, hogy minden ember azon van, miként szerez-hessen magának pénzt: ezen közönséges emberi nyavalya a' Lottó által még inkább fel-buzdította. Melly kedvesen fogadá e' játékot az az ember, ki noha annakelőtte az ő munkája' bé-rével meg-célégedten éldegélt, de most immár azon reménységből, hogy majdan könnyebb mód-dal-is nyerend valamit, tulajdon munkáját abban hagyja, 's az ő kevés pénzét, mellyből élni kellenék néki, a' vak szerentsének ajánlja, melly a' Lottónak az ő leg-több szeretőit szegénnyé teszi, igen keveseket óltalmaz-meg a' kártól az ő fok bé-tevésekért, és tsak az ezerediknek vét oda egy véletlen sommát. Ha ugyan tsak a' ti

jőve-

jövedelmekből ollyas mi hátra maradt, a' mi nélkül el-lehettek, tehát minden húzással egy zatskóba tegyetek-el annyit, a' mennyit külömben a' számokra szoktatok vólt tenni: én jól tudom, hogy ti végtére-is ezen bizonyos fommával jobban meg-fogtok elégedni, mint-sem ha még egyfzer annyit nyertetek volna a' Lottóból, holott mindazáltal ezen nyereség igen bizonytalan. A' könnyű nyereség nem nehéz veszteség, mond a' köz-mondás, 's tsak bár magatokra figyelmezzetek. Rend szerént azza', a' mit tulajdon szorgalmatosságunkkal szerzettünk magunknak, fokkal takarékosabbak vagyunk, hogy sem az olly pénz, melly a' nélkül hogy utánna fáradtunk volna, hatalmunkba kerül. A' ki szerzeni nem tud, az a' maga értékét se fogja foha-is jól kormányozni: 's ugyan innen vagy, hogy a' Lottót játszók, ha bár egy ideig szerentségek valának-is, végre még-is semmit sem mutathatnak elő. Az Isten minékünk a' munkára éfzt és erőt adott, kihez képest az az Ő akaratja, hogy tsak ezen, nem pedig egy természet ellen való úton elégítsük-meg szűkölködésünket. A' dolog által valamint másoknak, úgy magunknak-is használunk, de egy Lottóbéli nyereséget szüntelen azon meg-alázódással kelletik bé-takarni, hogy ezer szűkölködők az Ő utolsó

fillér-

fillérjeket bele vesztették, csak hogy a' Lottós Urat elegendőnek tehessék, fok száz hibázók után egy el-találónak ki-fizethetésére. Minden játékok károsok, mivel fok idő vesztődik-el mellett, 's annál inkább károsok, mennyivel nem a' testi gyakorlás, sem vidámulás, hanem tsupán az idő töltés az ő tárgyak. 'S noha úgy tetszik, hogy a' Lottó ezen részről tekintve, mások előtt a' választást meg-érdemli, mivel benne a' számoknak ki-választása nagy munkába nem telik; de mivelhogy igen ragyogó reménységgel öfzve van kaptsolva, 's az emberek többnyire azt, a' mit kívánnak, mint bizonyost el-hitetik előre-is makokkal; tehát fokkal károsabb, mint egyéb játékok. Azon kívül semmi tudomány, semmi eszmélkedés nem használ, mivel a' Lottónál minden a' vak történettől függ egyedül. 'S noha a' könnyen hívőknek hol álom könyvetskék, 's hol kabalás számolások küldetnek a' kezekbe: de ez egy alávaló mód, miként tántoríttathassanak meg a' gyengék; holott nintsen olly mód, melly által az akaratoskodó szerentsének kívánságunk szerént való békó vettethessék a' lábaira: ahozképest minden ez illyen tsalogató étkek tsupa meg-vetést érdemlenek. A' való, hogy a' nagy Országokban ezen valóban káros játék által szerzett károkat csak fok időre vehetni észre, mindazáltal

a' kisebb Tartományokban, hol a' Jobbágyoknak az ő állapotjokat könnyen által láthatni, immár több esztendőktől fogva meg-jegyeztettek az onnan származó leg-szomorúbb következtetések. A' hely itten nem engedi, hogy minden okot nevezet szerént elő-hozhassak, miért leg-mérge-
sebb a' Lottó minden egyéb esméretes játékok között, a' hazard játékokat sem vévén-ki, én mindazonáltal az Olvasóimat, kik a' Lottót vólta-
képen meg-akarják esmérni, egy Német könyvets-
kére igazíthatom, melly mindent magában foglal, valami mellette vagy ellene mondattathatik. A' könyvnek ez a' fel-írása: *Reine Wahrheiten von Verfasser der Wahrscheinlichkeiten*, 's ugyan ottan illy nevezetű Szakasz alatt: *Das Lotto in wahren Gesichtspunkt betrachtet*. A' ki ezen könyvetskét által olvassa, az bizonyára a' Lottót meg-útálja, és soha nem esik kísértetbe, hogy újra meg-tsal-
lattassék.

50. A' Szabad Kőművesekről.

Ezen gyülekezet mindenféle rendet foglal magában. A' Fejedelem, Fő ember, és a' mes-
ter ember atyafiakká válnak benne, 's kötelezik magokat egy titoknak ki-nem nyilatkoztatására, melly itt egy különös esküvés alatt reájok bí-
zattatik. A' számok azoknak, kik bé-véttetik

magokat, nints meg-határozva; 's még-is ezen titkok mind azoknál, valakik a' Rendbe illendőképen nintsenek fel-véve, még eddig mindég esméretlen, vagy leg-alább még sem bizonyos senki, a' ki a' Renden kívül vagyon, hogy azt esméri.

Ezen név Atyafi (: *Bruder* :) egy olly nevezet, mellyet minden Szabad Kőművesek váltva adnak egymásnak, mivel ők magokat mindnyajan, mint Szabad Kőművesek, hasonlónak nézik. A' szokások' véghez vitelét, mellyekre a' gyülekezetben vigyáznak, az ő Titkaik' ülésének nevezik; és ha az ő szavoknak ebben hitelt adhatunk, tehát ők szint ezen titkok által minden jó erköltsök' el-követésére vezéreltetnek. A' közibek való fel-vevés az ő nyelveken annyit téfz, mint a' világosság' meg-látása; és Profánoknak nevezik azokat, kik az ő gyülekezetekhez nem tartoznak. Az aszszonyi nemet az ő gyülekezetekből tellyességgel ki-zárják, hogy az által egyszerre minden fetsegést és vetélkedést az ő kerületekből ki-tlthassanak. Nem különben, hogy a' rágalmazásnak elejét vehessék, 's hogy az ő gyülekezeteknek valóságos tárgyát gyanúba ne hozzák.

A' Szabad Kőműveseknek Rendje külömbféle Lozsikba van el-osztva. Ezen szó Lozsi jelenti

azon helyt, hol a' gyülekezet szokott tartatni, 's egyetemben azon tagokat, mellyekből áll a' gyülekezet. Mindenik abba a' Lozsiba tartozik, mellyben fel-véttetett, mindazonáltal másba-is bémehet, a' héján, hogy hívattatnék, sőt a' héján hogy valaki azon idegen Atyafit esmérné; és ugyan akkor egy látogató Atyafinak neveztetik.

Mind egyik Lozsinak vagyon egy Elöl-járója, kit Székmeisternek szokás nevezni, és két Vigyázója, kiknek az a' hivataljok, hogy a' Rendben az egyfzer bé-vett szertartások' és szokások' megtartására figyelmezzenek. Beszélő Atyafinak az hívattatik, ki a' fel-veendőket, és az újra fel-vett Atyafiakat a' Rendnek az Ő szabására, 's azon kötelességre tanítja, mellyet a' Rend minden tagra reá vét. Valamennyi Lozsik együtt véve egy Fejet esmérnek, kit űk Nagy Mesternek neveznek.

Lozsit tartani annyit tesz, mint a' Rendnek az Ő titkos szokásinak ülésére egyben gyűlve lenni. A' Lozsit fel-nyitni, téfzen, az ülést elkezdeni; mindazonáltal a' Lozsinak ezen fel-nyitása nem elébb kezdődik, mint-fem minekutánna az öfzve gyűlt Atyafiak semmiféle Profántól meg-nem szemléltethetnek. Ha azonban minden vigyázás mellett-is egy vagy más a' Társaságba bé-fúrta vólna magát, tehát az első mindjárt, a'
ki

ki észre veszi, fel-kiált: esik az eső; azon szempillantásban a' Rendnek minden foglalatossági meg-szűnnek, 's velek együtt a' beszélgetések, mellyek oda tartozandók.

A' Szabad Kőmivesek akárhol akadnak öszve, az ő bizonyos jeleikről egymást meg-esmérik, mire testek' bizonyos mozdulása, bizonyos illetés a' kéz-adásban, és bizonyos szavak szolgálnak; mindazonáltal ezen jelek külömbfélék, valamint szinte a' garáditsok, mellyeken állanak; mert tudni való, hogy a' Szabad Kőművességben három garádits találkozik, úgymint Tanítványi, Legényi, és Mesteri garádits. Minden ezen jelek, mellyek egyébként magokban apróságok, egy olly hamarsággal adatnak, hogy ki-vévén az Atyafiakat, egyebek soha észre nem veszik.

Midőn a' Gyülekezet tartatik, akkor minden Atyafi egy fejer bőrből való körül-ruhát hordoz magán, melly hasonló módú pár szíjjal körül köttetik. A' Lozsinak a' Tisztjei ezen a' körül-ruhán kívül még a' kőművességnek több eszközeit is viselik magokkal, úgymint a' szeglet-mértéket, a' tzirkalmot, a' vakoló kalánt, 's több e' félék.

Az újra fel-veendő egy fetét szobába hozzattatik-bé. Itt a' neve, rendje, 's hívatálja felől meg-kérdeztetik, 's mindene el-véttetik, valamije aranyból, ezüstből, vagy más bányászná-

ból' magánál vagyon, úgymint órája, tobák-tartója, tsatjai, gombjai, 's több a' féle. Azután a' jobb térde meztelenné tettetik, az egyik tzipelőjét pántófel módjára hátúlról le-tapodtatják véle; leg-ottan a' szemei kézkenővel bé-köttetnek, 's ilyen állapotban vagy egy óráig magánosan hagyattatik, 's tulajdon elmélkedéseinek által-adattatik. Végre azon Atyafi, a' kinek bé-kell őtet a' Gyülekezetbe hozni, a' fetét szobából elő-hozza, 's a' Lozi ajtaján mint Kőműves kopog. Belőlről hasonló módon meg-felelnek neki; ezek után az ajtó meg-nyílik, 's az Aspiránt bé-hozattatik.

A' Lozsi szobának a' közepén a' padláson Salamon' Templomának romladéki vannak le-ábrázolva, mellyeket háromszor egymás után körül-jártatnak véle, és mivel a' kerület közben a' szemei szüntelen bé-kötve maradnak, azon vannak a' többiek, hogy körül-ruhájoknak öszve-zúzásával szereztetett zörgés által őtet ijedésbe hozhassák. Utólyára a' Székmeisternek által-ellenébe érkezik, ki egy kar-széken egy oltár forma előtt üldögél, a' mellyen Sz. János' Évangyélioma, egy szeglet-mérték, és egy tzipkalom fekszik. Itt le-vétetik szemeiről a' kézkenő, 's azon szempillantásban látja magát minden Atyafiaktól körül-véve, kik a' meztelen kotzperdet

kezekben tartják, mellynek a' hegyét feléje fordították. Akkor a' Beszéllő Atyafi tudtára adja, hogy azon Rendben, mellynek Ő most egy tagjává leendő, semmi nem találkozik, a' mi a' Vallással, az Országgal, és a' jó erköltsel ellenkezőnek. Annakutánna a' jobbik térdével egy vánkossra le-térdepeltetik, 's a' tzirkalomnak két hegyei közül az egyikét a' melyének bal részére teszik; Ő magának pedig a' jobb kezét az Évangyéliomra kell tenni, 's meg-ígérni, hogy Ő a' Rendnek titkait soha nem akarja ki-nyilatkoztatni; 's ha az esküvését valaha fel-törné, hatalmat ad, hogy a' nyelve ki-vágattassék, a' szíve a' testéből ki-szakasztassék, meg-égettessék, hamuvá tettessék, 's a' levegőben el-szórattassék. Minnekutánna ez meg-lelt, az Évangyéliomot meg-tsókolja, 's a' Szék-mesternek a' jobbára érkezik, kitől azonnal a' körül-ruhát meg-nyeri, 's a' jeleket meg-érti, mellyeket úgymint Szabad Kőmives Tanítványnak tudnia és esmérnie kelletik.

Ha osztán Szabad Kőmives Legény leszén, csak némely formálításoknak kelletik magát alája vetni, mellyek nem olly fontosak; de a' Mesteri garáditsot meg-nyerni, az immár több tzeremóniát húz magával. Egyéb képek között, mellyek a' Mesteri Lozsiban a' padláson le-vannak rajzolva, szemlélhetni ottan egy koporsónak a' képét-

pét-is. A' Szabad Kőmives Legénnyel, a' ki Mes-
terré készül lenni, háromszor körül-járatják a
Lozsit; azután egyszerre meg-ragadtatik, 's erre
a' képre le-téttetik. Leg-ottan az ábrázatja egy
fejér gyóltsal, melly véresen néz-ki, bé-fedetik,
az alatt valamennyi jelen lévő Atyafiak, Szabad
Kőmives Mesterek a' kotzperdjeknek hegyét az
ő testének tartják, 's őtet ilyenképpen egynehány
szempillantásig fekünni hagyják. Erre az első
Vigyázó Atyafi a' kezével háromszor tapsot üt,
azonnal ki ki az ő kotzperdjét ismét a' hüve-
lyébe bé-tétfi. Ezek után a' Székmeister az újra
fel-vett Mesterhez közelebb lép, kezénél fogva
segíti a' fel-kelésben, 's el-végre az ő újonnan
nyert tisztjének a' jelei tudtára adatnak.

Tábla Lozsinak neveztetik azon vendégség,
mellyet a' Szabad Kőmivesek magok közt tartá-
nak. A' Székmeister ottan az első helyet foglal-
ja-el, 's a' gyertyák ott szüntelen három szeglet
formára helyheztetve vannak. A' tálak hárman-
ként, ötönként, hetenként, és kilentzenként ho-
zattatnak-fel; a' palatzkok pedig és a' poharak a'
vendég eleibe az asztalra téttetnek. Annakután-
na négyféle egység hozattatik-fel köz akarattal,
tudni-ilik az Ország' Urának az egészsége, a'
Nagy Mesternek az egészsége, a' Székmeisternek
az egészsége, és valamennyi Atyafiak' egészsége.

Ezen egészségek színt annyi idő alatt, és színt olly tzeremóniával ivódnak valamint a' Katonáknál szokás, a' kiket mustrálnak; 's ugyan azon szavakkal-is szoktak élni. A' palatzkokat puska-por tartóknak, a' bort puska-pornak, 's a' poharakat ágyúknak nevezik. A' beszélgetés, a' jó erkölts és az illendőség' törvényének alája van vetve, ott sem a' Vallások' külömbségéről, sem pedig az országslás' dolgairól leg-kissebb emlékezet nem tettetik, 's ki-vannak rekesztve minden tsúfolkodások, 's meg annál inkább minden grombaságok és rágalmazások.

51. *A' Lengyel Só-aknáról.*

Nem meszfsze Krakkótól bizonyos Vielitska kis városban midőn 1251-dik esztendő táján egy kútat ástak volna, véletlenül a' földben sóra találtak; leg-ottan a' kapások a' hegybe bellyebb tértek, 's egy olly bőséges só-aknára akadtak, hogy azóltától egész Lengyel Országnek elegendő sója vala. Ezen só-aknának a' bé-menetele négy szegletű, felette van egy nagy kerék, melyet egy ló forgat, 's hoszfszú vastag póráz által a' jövevények, kik a' só-aknát belől meg-akarják szemlélni, le-botsáttatnak. Egy a' munkások közül magát egy gyengébb istrángal hozzá köti, azután a' jövevényt ölébe veszi, 's a' szokott jelt adja,

adja, mellyre a' kerék forogni kezd. Mivel gyakorta többen-is mennek-bé egyszerre, tehát szokásban vagyon, hogy minekutánna az első harmintz láb-nyomnyira le-ment, ismét egy más munkás, ki hasonló módon a' pórázhoz hozzá köli magát, egy más személyt vészén ölébe, 's az úgy mégyen forral, még a' látni kívánók találkoznak, kik le akarnak járni. A' honnan nem újság, hogy negyven személyt-is azon egy pórázon lehet egyszerre látni. Mihent a' kerék megindul 's forogni kezd, mind addig meg-nem áll, míg mindnyájan, kik a' pórázon vannak, lent nintsenek. Valóban ezen bé-járás olly lassú és főkáig tartó, hogy kinek kinek elég ideje van az elmélkedésre, miért ejtette olly könnyen életét a' veszedelembé. Illyenképen érkezik az ember ezen fetét és szoros helyben, mintegy nyóltzvan ölig, melly út némellynek a' félelem 's unalom miatt még fokkal hosszabbnak látszik.

Mihent az első Aknász lábaival a' földet éri, leg-ottan a' póráztól magát el-öldja, 's azt szabaddá teszi, kit magával le-hozott. Minekutánna mindnyájan e'képpen le-jöttek, tehát egy lámpás gyújtatik-meg, mellynek világánál azután merő szoros és tsavargó úton még egy nagyobb mélységbe vezettetnek. A' hideg, a' gőz, 's a' fetétsége ezen helynek, rövid szóval, minden a'

jövevényt arra bírja, hogy az ő el-tökéllését hova tovább mind inkább kezdi meg-bánni. Akkor először, midőn az útnak vége szakad, egy hasonlíthatatlan néző játék által meg-elégíttetik, melly mindent fellyül-halad, valamit csak várni lehetett.

Midőn utólyára már tovább nints hova lemenni, tehát egyszer's mind egy fetét barlangban találják magokat, melly mindenfelől egészen bé-zárottnak látszik. Az oda vivő úton mind úgy teszi magát a' vezér, mintha nagyon tartana attól, ne talán a' lámpás el-aludjék; 's alig érkezik ide, tehát azt önnön maga, mintha még-is véletlen történne, szántszándékkal el-öltja; 's minnekutánna tettetésképen egy ideig kezeivel ide 's tova tapogatott, azt kit ide vezetett, karjánál meg-ragadja, 's egyenesen az aknába bé-vízi.

Itten egyszeribe különös tsudálkozás fogja-el a' jövevényt: mert egyszer's mint útszákát, nagy piatzokat, házakat, kotsikat 's embereket szemlél maga körül, 's mind ezek egy föld alatt való várost nem roszszúl képeznek. Hasonló bányász-nából való oszlopok tartják a' bóltokat, 's ugyan abból áll a' házak' fedele 's láb-padlása, kihez-képest úgy látszik, mintha egy leg-tisztább üveg-ből való épületbe jönne az ember; és mivel ottan a' munkások miatt örökké tartó lámpások égnek,

égnek, tehát a' világnak vízfőz-verettetése az aknában leg-elevenebb ragyogást okoz, 's igen szép látományt szerez. Némelly helyen a' só mint a' drága kövek festékekkel játszik, hol sárgás, hol zöld, hol veres, hol kék, 's egész oszlopok találkoznak olyanok, mellyek úgy néznek-ki, mint-ha Rubinból, Smaragdból, és Zafirból állának. Bóltokon, oszlopokon, 's egyéb mesterségen kívül látni még ottan más tsudálatos képeknek nagy fokaságát, mellyek, úgy tetfzik, hogy tsupán a' természetnek játzsái.

Szertefzött ezen a' jól el-tágúlt téren az Aknászoknak 's az Ő tseledeknek gunyhóikat szemlélni. Némellyek szanafzött épültek, mások egygyütt állanak, 's falukat ábrázolnak. Ezek az Aknászok igen kevés közököt tartják a' világgal, melly a' fejek felett él; fokban közülök ezen mély lakásban jönnek a' világra, 's az Ő egész életeket ott töltik, a' héján hogy azzal gondolnának, ha valaha nap világot szemlélnék-e; mások ellenben fel-jönek hébe hóba, hogy ollykor még is a' felső levegőt magokba szívassák.

A' térnek közepén van egy széles út, melly az aknának a' nyílásához vífzen, 's mellyen szüntelen a' szekereknek egy nagy számát találni, mellyek só darabokkal meg-vannak terhelve, 's oda mennek, hol a' só a' póráz által ki-húzzatik.

tik. Ezen végre fok ló tartatik az aknában, mellyek ha egyszer ebbe a' föld alatt való környékbe le-hozattatnak; soha többé ki-nem jönnek: ezek a' lovak többnyire meg-vakúlnak, ha egy ideig itt vannak; de azért színt olly hasznokat véfzik, 's az ő szolgálatjokat még azután-is olly jól téfzik, mint annakelőtte.

Az eszközök, mellyekkel az Aknászok élnek, im ezek: ásó, kalapáts és kés, melly végsővel a' sót nagy kotzka formára, font számra, két száztól három százig vágják. Mindenfelől ebben a' föld alatt való tartományban apró Kápolnákat szemlélni, mellyekben szüntelen egy Feszület előtt, vagy valamelly Szentnek képe előtt egy meg-gyújtott méts világít. Azon helyek, honnan a' sót immár ki-vágták, kamaráknak neveztetnek, 's közülök némelleyek olly tágosak, hogy egy Templomot ábrázolnak, sőt hogy egész Templomok beléjek férhetnének. Némelleyekben tartatnak a' sóval meg-telt hordók, másokban takarítottatik a' széna, 's mások a' lovaknak istálló gyanánt szolgálnak.

Ebben a' föld alatt való környékben mintegy kilentz száz munkás számláltatik, kik esztendő által kilentz száz ezer mázsa sót ki-vágnak és el-keszítnek. Ezen só-aknák a' Lengyel Király' asztala' ki-tartására rendeltettek régtől fog-

va, 's száz ezer talléron fellyül valót hoznak-bé. Ugyan ezen só-aknák a' Lengyel Ország' fel-darabolásától fogva az Ostriai házhoz tartoznak. Az ő föld alatt való terjedések olly nagy, hogy nem csak egészen a' Vielitska város rajta áll, hanem még egyszer olly megszűre nyúlnak mindenfelől; kihez képest egy hétig-is alig lehetne mindent meg-femlélni. Azt beszélik fokban, hogy sokszor ezekben a' föld alatt való helyekben olly szörnyű szélnek taszítási tapasztaltatnak, hogy dolgot ad egy embernek magát meg-tartóztatni. A' levegő-ég ezen aknában felettébb hideg, 's némelly helyeken a' falétrommal úgy annyira meg-van terhesítve, hogy az égő világgal közel hozzá járulni nem tanácsos. A' mi a' jövevényt leg-inkább rettentí, a' nem egyéb, hanem a' szükség, hogy egy olly akalmatlan úton ismét a' felső világra kelletik utaznia. 'S valóban a' visszafiza jövet még terhesebb, mint az oda menet: mert egy emberrel, kit ismét fel-húznak, egy tseppel sem bánnak jobb módon, mint egy darab sóval.

52. Az Athós hegyéről.

Ezen hegy, melly egyébként szent hegynek, *Monte Santo*, a' Törököktől pedig *Ajnurus Daginak* neveztetik, Albánia 's Matzedónia között fekszik

Görög Országban egy fél szigeten, melly az Egyei tengerbe bé-nyúlik, 's foglal magában fok egyéb hegyet, mellyek a' fél szigetnek a' hosszát el-állják, 's hosszúságában mintegy hét mértföldre, szélességében pedig mintegy háromra terjeszkednek. Mindazonáltal ezen hegyek közt tsak egy találkozik, melly egyedül Áthósnak neveztetik, 's mellyet egyedül illet ez a' nevezet. Az ő magossága szer felett nagy, melly onnan-is ki-tet-szik, mert Plinius 's Plutárk bizonyítják, hogy ő az ő árnyékát nyárban az alkonyodás előtt Mirhina városának piatzára Lemnos Szigetében veti, melly mintegy 55. Olasz mértföldre távol vagyon tőle. Azon kívül meg-láthatni azt igen jól Eski-Stámbolból Kis Ásiának városából. A' hegynek közepén egy város fekszik, melly Kareis nevet visel, de ezen kívül még a' hegy 23. Görög Monostort foglal magában, 's felettébb fok Tzellákat 's Grottákat, mellyekben mintegy 6000 Barát 's Remete találkozik; mindazonáltal a' való-ságos Remeték közül, kik Grottákban laknak, nintsenek többen, mint húszan, a' többiek inkább Ánachoréták, vagy-is ollyak, kik Tzellákban laknak. Éliánusból ki-tet-szik, hogy a' régiek a' hegyet, de leg-inkább annak tetejét igen egés-ségesnek, 's egy hosszú életre szolgálónak es-mérték, 's a' lakosait azért foká élőknek (: Ma-

erobios:) nevezték. 'S holott Filostrátusban olvas-
suk, hogy régenten fok világi Bölts lakott ezen
hegyen, hogy az eget 's a' természetet közelebb-
ről szemlélheffe; tehát épen nem kétséges, hogy
a' Barátok ezt utánok tselekedték, 's ugyan a-
zon okból a' Kalasztromaikat oda építették. A' Ba-
rátok, kik a' szent hegy' lakosinak neveztet-
nek, épen nem hívalkodók, hanem az ő min-
dennapi Isteni szolgálatjuk mellett minden kézi-
munkát űznek, olaj 's szőlő hegyet mivelnek,
Átsok, Kovátsok, Takátsok, Szütsök, Szabók,
Vargák, Kővágók, Kőmivesek 's több a' féle.
'S valóban tellyességgel az ő első fel-állítások-
nak törvénye fzerént neveltetnek 's tápláltatnak.
Igen fanyarú életet viselnek, soha húst nem
esznek, hanem többnyire veteménnyel, olaj, fű-
ge, 's egyéb fa gyümöltsel, fog-hagymával, fajt-
tal, kenyérrel, 's hallal (:ki-véven némelly na-
pokat 's a' böjtöt:) élnek. Az ő böjtjök nagy
és sokféle, 's mivel a' jó levegő-is hozzá járul,
tehát fokáig, 's nem kevesen száraz esztendőn fel-
lyúl élnek. Minden Monostorban van két vagy
három Barát, kik a' dologtól szabadok, 's az ide-
jeket azon fok írásra vetik, mellyek az ő Köny-
ves házokban találkoznak. Itt tanulják többnyi-
re a' Görögök az ő Téologyiájokat. A' Barátok'
igaz szentségének 's igaz Vallás' tanításának nagy

híre van szerte széllyel. Az Ő Monostoraiknak 's Templomaiknak harangjok vagyon, mellyek másutt a' Görögöknek meg-nem engedtetnek, 's a' tengeri tolvajok' ostromlása ellen magos és erős fallal körül vannak véve, 's fegyverrel meg-rakva. A' Templomokon 's Monostorokon kívül van a' meg-nevezett hegyen még egy város, mellynek a' mint mondám, a' neve Kareis, a' mellyet hasonlóképen Barátok laknak, 's mellyben a' Török Ága-is tartja lakását, ki itten a' Bostangyi Basa' nevében a' tengeri tolvajok ellen való őltalmúl lakik. Ebben a' városban minden Szombaton a' Barátok 's Remeték közt egy vásár tartatik, a' hová az utólsók az Ő késeiket 's képeiket hozzák, 's a' fel-vett pénzért kenyeret vesznek; de a' Barátok az Ő képeiket mindenhova hordják, 's azokért alamisnát szednek. Ezen hegy a' Bostangyi Basának védelme alatt vagyon, kinek-is esztendő számra 12000. Tallérral adózik, azonkívül a' mit a' Szultánnak Szalonnikiba fizet, melly tsak nem még egyszer annyit téfzen. Ez a' nagy adó alamisnákából fizetődik, mindazonáltal az Orosz Ország, és a' Moldvai 's Havasalföldi Fejedelmek-is nagyon segítik. Ezen nagy adónak az oka nem egyéb, hanem egy régi hírelés a' Törököknél, hogy a' leg-utolsó Görög Tsázarok Ő előttök való féltekben az Ő leg-drágább

kin-

kíntseiket, nevezet szerént a' Tsászfári koronát ezen hegyre bátorságba hozták volna, 's ezen kintsek még most-is ottan tartatnának. A' Törökök tehát gyakorta fenyegetik a' Görögöket, hogy ők a' hegyet majdan ki-fogják keresni; hogy tehát ezt a' kedvetlen látogatást a' Görögök magoktól el-mellőzhessék, pénzrel szokták a' Törököket engesztelni. A' hegyen semmiféle barom, vagy baromfi nem tartatik, ki-vévén, hogy a' marha kereskedőknek meg-engedtetik, hogy az ökreiket ottan legeltethessék. Régenten öt város találkozott ezen hegyeken. Ezek az Áthósi Barátok igen híresek a' szegények eránt való szánakodásról, a' betegek körül való gondos szolgálatokról, 's azon segítségről, mellyet ezen ügyefogyott embereknek nyújtanak. Az ő sanyarú életek mellett egy kevésse nevetségesnek látszik, hogy ők az ő hegyöken azonkívül hogy semmi Afzsfzonyokat nem tűrnek, de még leg-kissebb nyőstény állatot sem szenedhetnek. Az ő Monostoraik többnyire öt hat szegésű magosak. A' Tzellák elég nagyok, de az épület többnyire igen rendetlen, vagy leg-alább roszszúl helyheztetett. Az ő Templomaik ellenben igen fényesek, és olly szépséggel birnak, melly mindent fellyül-halad, valamit tsak az új Görögöktől várhat az ember. Ottan a' láb-allya többnyire merő márvány, minden-

denféle ki-rakot munkával, 's a' fedele a' Templomnak, melly ólommal bé-van fedve, ragyog a' verőfényen mint az ezüst.

53. *A' Denbigi Kertről.*

Ángoly Országban Denbigen találkozik egy kert, mellyet az ott járó idegennek méltó meglátni. Ezen kert egy hegy oldalán fekszik, mellyet a' sűrűen fel-nyölt fiatal fák egészen bé-töltnek. Mindenfelől a' fok utak ezen kertet átvágják, 's együtt véve egy egész tömpelyeget tsinálnak. Némelly helyeken egyenesek, szépek, de másutt ismét tsavargók, kövesek, 's hegyesek: ez egy képe az emberi életnek. Tsak nem minden útnak, vagy-is lugasnak a' görbülésén a' fákról zápfzlókat látni ki-tsügve, mellyeken mindenféle fontos mondások, erköltsi intések vannak fel-írva, mellyek a' jó tanításra szolgálhatnak. A' többi közt egy vas kapuhoz igazíttatik az idegen, melly a' halálnak árnyék völgyére vezet. Itt a' magos tziprus-fák közt két kő koporsóra talál, mellyekben két valóságos emberi tsont alkotványok (: *Todten Gerippe*:) fekszenek; kik közül egyik egy fosztó latoré, a' másik egy híres kurvá vala, kik azon állásban, a' mellybe tettettek, az embereket valakik oda jönnek, meg-szöllítják, 's ott találkozó fel-írások által ōket inteni látszatnak,

nak, hogy a' méltóságok, szerentse' javai, kelle-
metességek, szépség, 's kedveskedése a' másik
nemnek nem egyéb, hanem tsupa hívság 's mű-
landóság. A' völgynek mélységében két ágyat
fzemlélni, mellyek egymásnak által-ellenébe talál-
koznak. Ezen ágyak közül az egyikben fekszik
egy haldokló gonosz, kinek az ortzáján a' kétség-
ben esés le-van ábrázolva, 's ki ifzonyodással így
kiált-fel: hová légyek! mit tsináljak! a' másikon
egy jámbor nyugottan és vígan hever az ő halá-
los óráján, ki immár előre látíztatik a' Választot-
tak' bóldogságát érezni.

54. *A' Sinai Kertekről.*

A' Sinai Kertészek, vagy-is inkább kert fze-
retők azon vannak, hogy a' munkájok három kü-
lönös dolgot meg-nyerheffen, tudni-illik a' tsudá-
latost, a' rettenetést, és a' gyönyörűségest. Ők
gyakran a' föld alatt egy egész folyót el-ereszte-
nek, tsak azért, hogy az ő zörgő hullása a' fü-
let meg-íjeszsze, a' héján hogy a' szem a' folyót
meg-láthatná. Ollykor a' kősziklákat, barlango-
kat úgy hordják öszve, 's egymás' ellenében úgy
helyheztetik, hogy a' szél, mivel az egyiktől a'
másikhoz vízfőza verettetik, hol lassú zúgást, hol
panaszló nyögdőglést, 's hol hangos tsattogást
szerez, mellyen az ember el-álmélkodik. 'S hogy

egy ilyen öszve hordáft még inkább rettentővé
 tegyenek, közikbe kevernek szokatlan fűveket,
 fákat, 's mindenféle tsuda állatokat. Közepén ez
 ilyen ijesztő helyeknek szemlél az ember magos-
 ról alá tsüggő kösziklákat, mellyeknek fenyege-
 tő hullása éppen úgy látszik le-szakadóban lenni,
 hogy a' látogatót öszve-zúzza; barlangokat 's ü-
 regeket, mellyek a' fetétség miatt, a' melly ben-
 nek lakozik, ifzonyúaknak látszatnak; zörgő víz
 hullásokat, mellyek nagy zuhanással a' magos he-
 gyekről, vagy más meredékről le-vetik magokat;
 félig fel-forgatott fákat, mellyek a' szelek 's égi
 háborúk által öszve-törve 's ki-forgatva látszatnak.
 Ezek itten hol a' folyónak futását gátolják, hol
 azt vélhetné az ember, mintha azokat a' villám le-
 ütötte, félig meg-égette, 's szétt hasította volna.
 Némelylek az épületek közül düledéket mutatnak;
 mások úgy látszatnak, mint tüztől meg-émésztet-
 tek; holott azonban a' szomorú gunyhók, mellyek
 a' hegyen feküsznek, tsupán a' lakosok' szegény-
 ségének, 's a' környék' rettenetes völtának ábrá-
 zolására valók. Ez ilyen irtóztató látományokat
 fel-váltják közönségesen magokat kedveltető ké-
 pek. Mivel a' Sinaiak tudják, melly igen meg-
 szokott a' lélek az ellenkező dolgok által rázódni,
 's magán kívül hozódni, tehát szüntelen hol a'
 természetben, hol a' színben, hol az árnyékban vé-
 let-

letlen által ugrást keresnek, csak hogy az érzékenységekbe tűnő képeket szerezheffenek. A' szorult vidéket szemlátomást való igen meghatározott tekéntetből hirtelen szokatlan nagyságú meszsze látó helyre hozzák. Ha olykor a' tavak 's folyók mellett ki-jősz, tehát leg-ottan hegyre, síkra, dombra, 's erdőkre akadsz, 's mind ezen állapotok olly nagy mesterséggel vagynak egymás ellenébe helyheztetve, 's magok közt el-olftva, hogy a' szemlélőnek mind egyike szint olly különösnek látszik, mint az egész munka együtt tsudálatosnak, 's még-is mindazonáltal természet szerént való minden. A' nagyobb kertekben külömbféle képű helyeket találni reggelre, délre, estvére, 's ugyan ottan olly épületek téttenek, mellyek a' napnak minden részét ábrázolják. Az ollyan kertekben pedig, mellyek nem olly meszsze terjeszkednek, a' mesterség csak nem hasonló munkát támaszt elő. Ők a' természetet az által követik, hogy Ők az ő példája szerént a' tavak' és folyók' partjait által-ellenben egyenetleneknek tsinálják. Kihezképeft hol meredekesek, hol harasztosak, hol virággal 's gyeppelel megvannak ruházva, hol fővénnel 's homokkal bé-fedve. Egy felől szemlélni réteket, hol számos nyájak legelőre mennek, más felől látni ríft hozó földeket, mellyek egész tengerig nyúl-

nak, 's magok közt által-útakat engednek, holott tsónokon a' fák között, mellyek a' parton vannak el-ültetve, sétálhatni. Illyenképen érhetni egy hegyre, melly külömb-külobbféle terráfzokra vagyon el-ofztva, egy házhoz, melly egy tónak közepén fekszik, egy víz hulláshoz, egy Grottához, egy kősziklához, egy üreghez, hol nagy zörgéssel a' vizek bé-zuhannak, el-tűnnek, 's gyakorta száz lépésnyire láthatatlanúl el-folynak.

55. *Az Angolyoknak magok' meg-öléséről.*

Ezen Szigetieknek az Ő kevés társalkodások, az Ő többnyire magános életek, az Ő szüntelen való olvagatások, 's az Ő onnan eredett komor kedvüségök okozza, hogy az életek gyakran unalomba esik, mellyből ofztán ama' magok' meg-ölése következik, mellyről olly számos, olly különös, és olly szomorú példákat szoktunk hallani. — Egy ember az Ő két fiának szobájába érkezik, kik közül az öregbik még tsak tizen-egy esztendő. Kényszeríti mind egyikét, hogy egy három golyóbissal meg-tölt pifztolyt fogadjanak-ele tőle, 's meg-hagyja nekik, hogy egyik a' másikra tüzet adjanak. A' gyermekek meg-ijednek, 's ezen kegyetlen Attyoknak lábaihoz borúlnak; Ő

mind-

mindazonáltal az Ő könyveik által meg-nem illetődik, hanem a' kotzperdjét ki-rántja, 's fenyegeti Őket, hogy azonnal meg-öli, ha szavát nem fogadják. Nagy iszonyodással engednek a' gyermekek, tüzelnek egymásra, le-omlanak, 's tulajdon vérekben ferednek. Az Annyok hallván a' lövést, oda fut, férjét, ki vad nézéssel szemléli haldokló gyermekeit, ott találja, 's nagy lármával el-téríti ezen irtóztató néző-játéktól. Ő azonban hitvesének neki megy, kotzperdjét a' szívébe bök, azt ismét ki-húzza, tsak hogy újra a' maga testébe küldhesse, 's még épen annyi ideig él, hogy kétségben esését 's gonofzságát kibeszélhesse.

Másik, ki meg-únta életét, 's még sem volt annyi szíve, hogy maga szerezne magának halált, egy puskával jön a' játék-házba, neki erányoz a' jelen lévők közül egyikre, tüzet ereszt reá, le-lövi a' lábairól, reá borúl, 's hideg vérrel így szól hozzá: „ Én az Urat bizonyossá té-

„ szem, hogy nékem leg-kissebb panaszom sin-

„ tsen kegyelmedre; az Úr engem' soha meg-

„ nem bántott, és én az Urat az én életemben

„ tsak most először kezdtem esmérni. De én

„ magamban fel-tettem, hogy valakit ki-fosztok

„ életéből, tsak hogy miatta fel-akasztassam. Én

„ nagyon sajnálom, hogy a' történet épen az U-

„rat érte, mert az Úr nékem egy igen derék embernek látszik lenni. „Leg-ottan a' gyilkos a' fogságba tettetik, el-kezdődik a' pöre, 's a' halált színt olly nyugott elmével el-tűri, valamint azt minap másnak szerzette.

Egy Frantz, ki *Saint James* Parkba egyedül sétál vala, egy bizonyos Angolytól meg-fzöllíttatik, ki minekutánna meg-köszöntötte őtet, a' héján hogy esmérné, így szól hozzá: „Mind „egyik lépésem, melyet téfzek, engem a' halálhoz vezet. Az Úrnak a' képe nékem igen tetfzik; fogadja-el tőlem az Úr ezen kis nyalábot; de én az Úrtól ki-kérem magamnak, „hogy addig fel-ne bontsa, míglen haza nem ér. „Erre az Ángoly el-távozik, és a' Frantz alig várja, hogy otthon leheffen. A' nyalábot felnyitja, és talál benne mintegy ezer Ginét. Háladatosságtól vífeltetvén ismét a' parkba befordúl, keresi mindenütt az ő jó-akaróját, 's épen akkor érkezik oda, midőn őtet immár holtan a' Kanálisból húzogatják, melybe magát ezen szerentsétlen bele vetette.

Egy Ángoly, kinek a' születése az első Házból való, a' gazdagsága temérdek nagy, az élete leg-jobb virágjában vagyon, 's leg-kissebb baja lints; olly feleséget bír, a' ki még fiatal személy, 's az ő szép erköltsű és tiszta élete mellett

lett még azon fellyül valamint képenek, színt úgy elméjének-is szépségével tündöklik; hitvesétől buzgón szerettetik; az ő magzati már most adják jeleket, hogy erántok leg-jobb reménységben lehet; maga magának semmit sem tud szemre vetni, 's Polgár társainál közönséges betsületet szerzet magának. Valamennyi ezen jó és hasznos környül-állások mellett úgy-e bár ki ki azt vélhetné, hogy ezen embernek szerentsésnek kellessék lenni. Tellyességgel nem; mert meg-únta életét, 's halált szerez magának.

Egy Hadi Tifzt, kinek eszébe jutott, hogy magát agyon löjje, szinte ezen fontos vitézi dologhoz készüle, midőn egy szegény ember épen azon szempillantásban, mellyben a' pisztolyát homlokára tette, Őtet észre vette, 's azt kezéből kiragadá. A' Tifzt azonnal a' kotzperdjét ki-rántá, 's Őtet keresztül akará szúrni. De a' szegény ember meg-nem ijede, hanem így szól vala hozzá: „Tsak bátran Tifzt Uram! én a' haláltól „színt úgy nem félek, mint az Úr, de nekem „nagyobb a' szívem. Én a' szükségben immár „húsz esztendeje hogy élek, 's inségemnek még „sem akartam magam véget vetni, hanem az „Istenre bíztam. „A' Tifzt meg-gondolá magát, szabadítójának szavain igen meg-illetődék, által ölelé Őtet, oda adá néki az erszényét, 's maga

dolgára el-méné azon meg-esméréffel, hogy ezen szterentsétien ember fokkal bátrabb és eszesebb legyen, mint-sem ő maga.

Sokan immár észre vették, hogy esztendő által az ősz az az idő Ángoly Országban, melyben az Újság levelek közönségesen leg-több embert említnek, kik az élet' igáját szántszándékkal lerázták nyakokról. Holott nem igen régen egy Hírmondó az ilyen halál' módjának némelly példait elő-hozta, tehát illy észre-vételt tett melléjek, hogy ezen történetek annyival szokatlanabbak volnának, mennyivel az esztendőnek ideje még távol vagyon, midőn az Ángolyok magokat az életből ki-fekták vetköztetni.

56. *Az' Ángoly Tolvajokról, vagy-is inkább úton fosztó Latrokról.*

Egy bizonyos Turpin nevű úton fosztó Lator színt olly nevezetes Ángoly Országban, valamint Frantz Országban Kártus, vagy pedig nálunk Iltsik, Rajnoka, és Ádámkó. Ez egykor bizonyos Nemes embernek az ő pénzét, arany óráját, 'tobák tartóját el-vevé, 's kényteleníté őtet az ő Gavalér paroláját adni, hogy őtet a' Törvénynél bennem vádolja. Kevés idő múlva, midőn Turpin a' lovaglásnál meg-jelene, őszve-jöve ama' Nemes emberrel, a' kivel beszédbe eredvén, nem ke-

vés pénzben (: a' mint az Ángolyoknál szokás:) fel-fogadott véle, 's mivel a' fogadását el-vefté, azt egy fillérig ki-is fizeté. Más nap az Ország' útján egy embert meg-állíta, kit jól esmért, hogy igen gazdag, kinek mindazáltal mostan csak hat Ginéje vala a' zsebében. Ennek egy illy intést ada, hogy ezután olly kevés pénzel soha ne bátorkodjék utazni; mert külömben ha kezében akad még egyszer, ötven páltzát szabat az alfelére. Ezen okból szokásban vagyon, hogy valaki utaz Ángoly Országban, vagy 12. Ginét félretész, mintegy adót, melly a' fosztók' javára behozattatott, kiket az Ország' útja' Urainak szokás nevezni. Ugyan-is még nints igen régen, hogy Londonban a' gazdagabb embereknek a' kapuira tzedulákat ragasztottak, mellyekben nekik élet vesztés alatt meg-tiltották, hogy a' városból ki-ne menjenek, a' héján hogy tíz Ginét 's egy arany órát magokkal ne vigyenek. Ha egyszer a' tél, vagy a' rosz idők az utazást meg-nem engedik, akkor gyakorta a' Fő városba öfzvegyűlnek, 's ottan szedik adójokat.

Ismét egy más ezen fosztó Latrok közül Duvalnak hívtatták. Eztet mindég egy Banda Musikás követte, kik az által utazóknak az ő lármás nótáikat játszották, azután nagy udvarisággal őket a' borra valóért meg-szöllíták. Ha te-

hát az útzók őket jóval ki-nem elégítették, legottan a' pifztolyaikat mutatták. Ezen Duval háromszor nyere a' Királytól kegyelmet, 's II-dik Károly igen bánta, midőn végre a' halálos ítéletet az ő számára alá kellett írnia.

Az útakon szerte szétt patrolt járó Lovasok ezen rendetlenségnek ugyan elejét vehetnék, de az Ángolyok mindennemű Katonáktól, mellyeknek a' Király parantsolhat, igen félnek, és ők inkább a' Latroktól, mint-fem a' Király embereitől engedik magokat fosztatni. De a' Király sem jó szemmel látná az olyan Katonákat, kik a' Parlamenttől függének. 'S noha a' mondatik, hogy az Ángoly Latrok az emberek' életére nagy gondot viselnek, még-is mindazonáltal egy olly útzónak az élete, ki el-akarna nékik szökni, nem mindég bátorságos, 's leg-inkább ha kedvét mutatja, hogy magát akarja védelmezni; 's ha pedig nints pénze, mellyet nékik adna, tehát a' leg-kevesebb, a' mi vele történhetik, hogy irgalmatlanul meg-dögönyezik.

A' Felsőbbség meg-engedi ezen szerentséleneknek, ha meg-fogattatnak, a' büntetés' érzését az égett-bor' ivás által el-kergetni magoktól; 's a' gyáva köz-nép tsudálja az ő bátorságokat, mellyet egyedül az ő részegségeknek köszönhetnek. Sőt azon köz-nép tetfzését mutatja azoknak,

nak, kik elegendőképen balgatagok, hogy színt olly gonoszúl meg-akarnak halni, valamint éltek. Az életek' vesztése előtt, vagy-is a' míg fogságban vannak, a' Londoni Költők gyakorta még versekkel-is kedveskednek nékik, tsak hogy a' fogságban az ő idejeket rövidítsék. Ez illyen versek közül leg-esméretesebbek im ezek:

Nagy Sándor rab vala világ' közepében,
Ángoly Király színt az maga Szigetében,
Török Tsászfár-is az az ő Szerályában,
A' Barát pediglen maga Tzellájában.
A' Tudós ugyan az füstös szobájában,
Nem külömben a' Lord tzifra hintójában,
Ís a' Kereskedő portékás boltjában,
Tengert járó pedig úszó hajójában.
Söt mindnyájan rabok vagyunk, 's egy szó
mint száz:

Az egész világ tsak egy igen nagy rab-ház.

Angoly Országban az emberek midőn utaznak, egyébről nem tudnak beszélni, mint az illyen úton fosztó Latroknak történeteikről; 's valóban a' hírlelő levelek tsak nem minden nap hol egyfélét, hol másfélét emlegetnek. A' minapiban e' vala: Egy bizonyos Nemes ember, ki Okszforból Londonba utazott ló háton, egy áll-ortzás embertől meg-állíttatott, a' ki melyének tartván

a' pifztolyát, az erszényt kíváná tőle. Az utazó úgy tette magát, mintha a' pénzt keresné, azonban egy mordályt ki-rántván, azt a' Latorra ki-süté; de a' lövése hibázott, mert az embert el-nem találá, hanem csak a' kalapját által-likasztá. Az ember tehát hasonlóképen úgy mutatta magát, mintha a' pifztolynak kakasát le-akarná rántani, de ő magát még-is meg-tartóztatá, 's újra az erszényt a' Nemes embertől kíváná, a' ki-is leg-ottan aztat által adá. Vala az erszényben több ötven Ginénél; a' fosztó tehát meg-tarta közülök tizenkettőt, a' többit az utazónak vissza-adá, 's egyetemben meg-mondá néki, hogy minekelőtte három hónap el-múlnék, többet fogna róla érteni; 's erre magát azonnal láthatatlannak tette. Az adott időre a' Nemes ember egy kis nyalabotskát nyere, mellyben egy arany tobák-tartó, és egy illy értelmű levél találkozott: „Egy be-
„ tsületes fosztó Lator, ki egynehány hónap e-
„ lött az Okzfurd és London között való úton
„ kegyelmedtől 12. Ginét el-vett, kéri nagyon
„ kegyelmedet, hogy azon pénz' árában ezen to-
„ bák-tartót fogadja-el. Kegyelmed kívánta őtet
„ akkor agyon löni, és ugyan az által kegyelmed
„ őtet egy vétektől 's lelki-esméretének számta-
„ lan szemre hányásitól fel-szabadította volna. Ő
„ azonban meg-nem érdemlette, valamint egy
derék

„ derék embernek kezétől meg-halni, színt úgy
 „ a' hóhér' keze által életét el-vesztetni; hogy egy
 „ igen nagyságos téteményt véghez vihessen, el-
 „ követett vala akkor egy olly fertelmes tsele-
 „ kedetet. „

**57. *A Spanyoloknak némelly szokásaik-
 ról, mellyek egyébütt nem találkoznak.***

Hogy ha egy férj tudja, hogy az ő felesége házasság-törő, 's ő a' nyereség' kedvéért semmit se szól hozzá, tehát szarvak köttetnek tsergetőkkel a' fejéhez, 's valamint magát, úgy a' feleségét a' városon kereftül szokás egy szamáron vitetni. Az aszfzonynak férjét kell veszfzőznie, 's őtet ismét a' porofzló veszfzőzi.

Semmiféle aszfzonynak nem szabad tovább 24. óránál egy vendégfogadóba mulatni, ha tsak felettébb nagy okok nem adják elő magokat.

Az Úrnak az ő Inasát meg-verní mással nem szabad, ki-vévén kotzperdel. Mert ott egy Inas lints, ki valamelly Királytól, vagy leg-alább valamelly híres régi Vitéztől, ki az Országnek fok hasznót hajtott, ne hinné származását. Sőt a' kóldúsoknak-is, ha alamisnát kérnek, szépen kell felelni. Ha semmit sem ad az ember nekik, tehát így kell szólni hozzájuk: Uram, én igen követlek, nekem most épen nints apró pénzem.

Vala-

Valamint a' Köz-rendnél, úgy a' Fő-rendnél-is soha kéfzen nem találni a' konyhára valót. Mert mindenkor tsak egy napra valót vesznek, vagyis inkább költsönöznek, úgymint a' Kenyér-sütőtől, Mészárostól, 's egyebektől; estvére nagy tsuda vólna, ha leg-kissebb falatot találna-fel az ember valamelly házban.

Ha a' játéknál nyert az ember valamit, tehát az emberség azt hozza magával, hogy a' nyereség' egy részével az ember a' jelen lévőket meg-kínálja. Ezek minden szégyen nélkül el-is fogadják, sőt ollykor meg-is kívánják. Ugyan-is fok ollyan hívalkodó találkozik, ki tsak ebből élődik; mert a' szerentse akárkihez forduljon, az ő nyeresége még-is mindenkor bizonyos.

A' Spanyol Afzszonyi szépséghez meg-kíváncsítatik, hogy a' melye tellyes ne légyen, ahoz képest a' helyett hogy azt fel-emelnék, vagy megsegítenék, valamint másutt, azon van a' fehér személy, hogy a' melyét mennél inkább le-lapíthassa.

Ha a' Dámák egymást látogatni jönnek, nálok, valamint párnaszékekkel, úgy egyéb közönséges székekkel nem szokás élni; kereftül vetett lábaikkal szőnyegre vagy vánkosra ülnek-le, 's ha együtt beízélgetnek, soha egyik a' má-

fiát az ő férje' nevén nem nevezi, hanem tulajdon Kereszt nevén.

Az Orvosok, Seb gyógyítók, Borbélyok, 's az Érvágók itt négyféle mester emberek, mindazonáltal munkájokat még se téstik jobban, noha ki ki csak a' maga mesterségében gyakorolja magát.

58. *Az Óstria Házról.*

Ha bár csak fél szemmel nézi-el az ember az Óstria Háznak történeteit, észre vészi, hogy leg-inkább a' hasznos házasság kötések által terjesztette-ki az ő bírtokát, 's meg-is szaporította. Fel-állítója az Óstria Háznak a' Habsburgi Gróf Rudólf, ki 1273-dikban Német Országban Tsászárnak választatott, 's ezen méltóságban a' IV-dik Konrádot követte. Az ő két fiainak Albertnek és Rudólfnak, a' választó Fejedelmek' helyben hagyásával Óstria, Stájer, és Krajna Hercegségeket adá. Rudólf Tsászár fok szerte-félt fekvő Jóságokat Svájtz, Elzász, és Sváb Tartományokban bíra. Az ő maradéki mindazáltal az újonnan nyert Óstria földeket választották lakásúl magoknak. Első Albert felettébb keményen uralkodék a' Svájtzereken, melly által a' Tartományban nem csak zendülést szerze, hanem egyszer 's mind a' Svájtzereknek Német

Országától való el-válásoknak-is oka leve. Ellenben Rudólfnak leg-közelébb való maradéki 1364-dik táján a' Korontály és Tirol Tartományokat meg-szerzették magoknak, 's azon kívül a' Sváboknál sok egyéb jószágokhoz jutottak, de azonban több Ágokra kezdtek osztódni, míglen III-dik Fridrik Tsászfár újra őket egybe nem adná, 's a' Fő-hertzegi nevezetet nekik nem ajándékozta. III-dik Fridriktől fogva 300. esztendeig egy húzomban a' Német Tsászfári méltóság szüntelen az Óstria Háznak Fejedelmei mellett marada. III-dik Fridriknek Fia Első Makszimilián 1477-dikben Máriával, a' Burgundiai Tartományok örökösével kötött házasság által az egész Német Alföldet az Óstria Házhhoz kaptsolá. Fülep Fő Hertzeg, Makszimilián és Máriának a' Fia 1496-dikban el-jegyzé magának Johannát, Spanyol Ország' örökösét, mellyhez akkor tartozék még a' Sztizille, Nápoly, és Szárd Ország. Károly Fülepnek a' Fia, 1516-dikban az ő Annyai Nagy Attyának Ferdinánd Királynak halála után az egész Syanyol Monárkiának kormányozásához hozzá fogott, holott Első Károlynak a' nevét kezdé viselni: de az Atyai Nagy Attyának Makszimiliánnak halála után 1519-dikben minden Óstria Birtokit egybe hozá, 's a' Tsászfári székekben-is V-dik Károlynak neve alatt követé őtet. Ferdinánd,

nánd, Károlynak az Ötstse, Annával, egy Magyar és Tseh Országi Hertzeg Afzfzonnyal kötött házasság által jöve 1526-dikban ezen Országok' bírásához. V-dik Károly az egész Óstria Birtokot II-dik Fülep Fia között, és Ferdinánd Ötstse között fel-osztá. Amaz el-nyeré a' Német Alföldet 's az egész Spanyol Monárkiát; eme' pedig egybe adá a' Német Tartományt az újra nyeretekkel: 's innen eredett a' Habsbugi Háznak amaz osztálya, a' Német Ostriai 's a' Spanyol Német Alföldi Lineába. A' Német Linea a' harmincz esztendei háborúban el-veszté Luzáztot, Elfázst, 's Svájtza való prétenfióját, melly a' Vesztfáliai békesség-szerzésben egészen szabadnak hirdettetett; a' Spanyol Linea 1700-dikban II-dik Károly Királlyal egészen ki-hala; mivel mindazáltal ő az Ándegavi Fülep Hertzeget, Húgának Mária Terésiának, és XIV-dik Lajos Királynak Unokáját, az egész Spanyol Monárkia' Örökösének választá; arra való nézve támadt ama' Spanyol Suktzezfiónak háborúja, melly által a' Német Linea a' Spanyol Német Alföldet, a' Milánói Hertzegeget, és Szitzille Országát meg-nyeré, melly utólsót azonban a' VI-dik Károly Tsásfár ismét el-veszté. Ezen Tsásfárral az Óstria férjfi ág ki-hala: ő mindazáltal még éltében egy rendelést teve, 's azt az Európai Hatal-

mok-

moktól meg-erősítetté, mellynek ereje által ötöt az ő öregbik Leánya Mária követé az uralkodásban, ki azonnal az onnan eredett Éstriaifszuktzessióinak háborújába bé-kevertetett, mellyben Sléziának nagyobb részét, a' Glátz Várme-gyét, 's Olasz Országban a' Párma és Piatzen-tza Hertzegségek a' Milánói Hertzegségnek egy darabjával el-veszté, ellenben idő jártával Gálits 's Lodomer Országit Házának meg-szerzé. Még a' háború alatt az ő Férje a' Lotharingi Házból való Első Ferentz Toskániai Hertzeg Római Tsászárnak választatott, kinek Fia II-dik József, mostan utóbb uralkodott ditsőseges Urunk, úgy-mint első az Ostria-Lotringi Lineából, a' Tsá-szári méltósággal minden Éstriai örökös Tartomán-yok' bírását egybe-kaptsolá, mellyek az utól-só Bábori háborúban még egy nevezetes öreg-bedést kaptanak az úgy neveztetett In fertályán.

59. 1788-dikban a' Tsászári és Királyi Tartományoknak négy szegletű mértföldek szerént való nagyságok.

Négy szegl.
mértföld.

Valamennyi örökös Tartományoknak az ő nagyságok öfzveséggel téfzen

„ 10320
És

Négy szegl.
mértföld.

És ugyan nevezet szerént

Tseh Országé - - -	„ 999
Morva Országé - - -	„ 477
Úgymint: Morva Országé egyedül	396 „
Óstriaí Sléziájé - - -	81 „
Alsó Óstriaíé vagy-is a' tulaj- donképen való Óstriaíé	„ 637
Úgymint: Ens alatt való Tartományé	407 „
Ens felet való Tartományé az In Fertállyal együtt	230 „
Belső Óstriaíé - - -	„ 915
Úgymint: Stájer Országé - - -	441 „
Korontály Országé - - -	191 „
Krajna Országé - - -	214 „
Óstriaí Friaulé - - -	60 „
Trieszti Birtoké - - -	9 „
Felső Óstriaíé - - -	„ 491
Úgymint: Tirol Országé - - -	426 „
Foralbergi Uraságé - - -	65 „
Elő Óstriaíé - - -	„ 112
Úgymint: Brajszgávé - - -	54 „
Óstriaí Sváb Országé	46 „
Hohemembse - - -	3 $\frac{1}{2}$ „
Falkensteiné - - -	2 $\frac{1}{2}$ „
Lorgenargen és Tetnang	6 „

Négy fzezl.
mértföld.

Német Alföldé - - -	„ 469
Úgymint: Brabántz, Antwerpen, 's	
Mechelné - - -	116 „
Flandriájé - - -	115 „
Hennegavé - - -	42 „
Námuré - - -	20 „
Luxemburgé - - -	158 „
Limburgé - - -	10 „
Geldriájé - - -	8 „
Lombárdiájé - - -	„ 192
Úgymint: Majlandé - - -	152 „
Mántovájé - - -	40 „
Magyar Országé - - -	„ 2710
Illiriomé a' Bánsággal együtt	„ 879
Úgymint: Horvát Országé - - -	471 „
Tót Országé - - -	328 „
a' Bánsági Katona végvidé-	
keké - - -	80 „
Erdély Országé - - -	„ 1050
Bük Országé - - -	„ 178
Gálits 's Lodomér Országé	„ 1300

60. 1788-dikban a' Tsászári es Királyi
Tartományoknak az ő nép' számok.

Népnek
fokasága.

Valamennyi örökös Tartományoknak
az ő népségek összveséggel

téfszen - - - - 19,500000

Tseh Országé - - - 2,266000

Morva Országé - - - 1,385000

Úgymint: Morva Országé egyedül - 1,137000

Ostriaí Sléziájé - - 248000

Alsó Ostriaíé vagy-is a' tulajdon-
donképen való Óstriaíé 2,235000

Úgymint: Ens alatt való Tarrományé 1,685000

Ens felett való Tartományé
az In Fertályával együtt 550000

Belső Ostriaíé - - - 1,586000

Úgymint: Stajer Országé - - 760000

Korontály Országé - - 290000

Krajna Országé - - 400000

Ostriaí Friaulé - - 115000

Triesti Birtoké - - 21000

Felső Óstriaíé - - - 686000

Úgymint: Tirol Országé - - 590000

Fořalbergi Uraságé - 96000

Elő Ostriaíé - - - 287000

Úgymint: Brajszgavé - - 150000

Népnek
fokasága.

Óstria Sváb Országé	-	-	-	117000
Hohemembse	-	-	-	3700
Falkensteiné	-	-	-	4000
Lorgenargené	-	-	-	12800
Német Alföldé	-	-	-	1,880000
Úgymint: Brabantz, Antwerpen, Mecheln	-	-	-	560000
Flandriájé	-	-	-	570000
Hennegavé	-	-	-	200000
Námuré	-	-	-	94000
Luxemburgé	-	-	-	380000
Limburgé	-	-	-	48000
Geldriájé	-	-	-	28000
Lombárdiájé	-	-	-	1,110000
Úgymint: Májlándé	-	-	-	940000
Mántovájé	-	-	-	170000
Magyar Országé	-	-	-	3,170000
Illiriomé a' Bánsággal együtt	-	-	-	690000
Úgymint: Horvát Országé	-	-	-	370000
Tót Országé	-	-	-	60000
a' Bánsági Katona végvidékeké	-	-	-	260000
Erdély Országé	-	-	-	1,250000
Bük Országé	-	-	-	132000
Gálits 's Lodomér Országé	-	-	-	2,797000 *)

*) Kik között 1780-dikban 151000
Zsidók találkoztak.

61. 1788-dikban a' Ts. K. Tartományokban (: Várokon 's Monostorokon kívül:) a' Városok' 's Faluk' száma.

Valamennyi örökös Tartományokban Kúlsos vagy-is kerített Város öfzveséggel találkozik 1110. Mező Város 1572. 's Falu 60000.

Nevezet szerént

Tseh Országban: 265 Kúlsos Város. 367 Mező Város. 11453 Falu.

Morva Országban: 99 K.V. 197. M.V. 2478. F.

Óstria Sléziában: 25 K.V. 535 F.

Ens alatt való Óstriaiban: 36 K. V. 134 M. V. 4298 F.

Ens felett való Óstriaiban: 14 K. V. 81. M. V. 6177. F.

Stájer Országban: 20 K.V. 100. M.V. 3500 F.

Korontály Országban: 25 K.V. 21 M.V. 250 F.

Krajna Országban: 22 K.V. 35. M.V. 3307 F.

Óstria Friaulban: 3 K.V. 5 M.V. 378. F.

Triesti Birtokban: 2 K.V. 3. M.V. 1. F.

Tirol Országban: 17 K.V. 11 M.V. 2175 F.

Elő Óstriaiban: 44 K.V. 12 M.V. 999 F.

Német Alföldön: 80 K.V. 45 M.V. 2362 F.

Lombárdiában: 17 K.V. 41 M.V. 1811 F.

Magyar Országban: 46 K.V. 363 M.V. 8857 F.

Horvát Országban: 7 K.V. 12 M.V. 148 Uraságok.

Tót Országban: 3 K.V. 11 M.V. 131 Uraságok.

Erdély Országban: 10 K.V. 65 M.V. 2276. F.

Bük Országban: 4 K.V. 2 M.V. 284 F.

Gálits Országban: 261 K.V. 57 M.V. 6429. F.

62. 1788-dikban a' Ts. K. Tartományok'
nevezetesebb Városiban való
nép' száma.

Bétsnek	267000	Befztertze Bány.	24000
Majlandnak	130000	Ipernnnek	21000
Brüszfelnek	110000	Budának	20000
Prágának	83000	Brassónak	20000
Gentnek	60000	Györnek	20000
Antwerpennek	50000	Selmetsnek	18000
Kremónának	45000	Lódinak	17000
Brüggének	42000	Brünnek	16000
Dorniknak	40000	Triesztnek	16000
Debretzennek	40000	Bródinak	16000
Námúrnak	36000	Lövennek	16000
Gerétznek	36000	Ostendének	14000
Páviának	130000	Komónak	13000
Monsnak	30000	N. Szebennek	12000
Posonnak	29000	Kassának	12000
Mántovának	28000	Sopronnak	12000
Pestnek	26000	Görtznek	11000
Mechelnnek	26000	Lintznek	11000
Lembergnek	25000	Olomutznak	11000

Lákok.

Láboknak	-	11000	Troppávnak	9000
Áthnak	-	10000	Iglónak	- 9000
Nikolsburgnak	10000		Eupennek	- 9000
Klágenfurtnak	10000		Kolosvárnak	8000
Rüremondnak	10000		Temesvárnak	8000
Inspruknak	- 10000		Körmötnak	8000
Trientnek	- 10000		Znojmanak	8000
Roveredónak	9000		Frájburnak	8000
Fiumének	- 9000		Bótzennek	8000

63. 1788-dikban a' Ts. K. Udvarnak
a' jövedelme.

Valamennyi örökös Tartományokból öfzveséggel
mintegy 100 milliom forint.

Nevezet szerént: for.

Tseh Országból	- - -	15,000000
Morvából	- - -	6,000000
Sléziából	- - -	600000
Östriaiból	- - -	24,000000
Stiriaiból	- - -	6,000000
Krajna, Friaul, 's Triefztból		2,500000
Tirolból	- - -	3,700000
Korontályból	- - -	2,300000
Elő Östriaiból	- - -	2,900000
Német Alföldből	- - -	7,000000
Magyar, Horvát, 's Tót Országból		19,000000
Erdély és Bük Országból	- - -	4,000000

Gálits Országból	-	-	-	4,000000
Lombárdiából	-	-	-	3,000000

64. *A' Világnak népe' számáról.*

Azt tartják közönségesen a' Tudósos, hogy az egész földön mintegy ezer és nyóltzvan milliom ember találkozik, kik közül 650 milliom Ásiát, 150 Áfrikát, 150 Ámerikát, és 130 Európát lakja. Ezen emberek leg-inkább színben különböznek egymástól, mert némellyek közülök fehérek, mint az Európaiak, mások fetét feketék, mint a' Szeretsenyek, mások ismét sárga feketék, mint a' Marokkaiak, meg meg mások réz színű vörösek, mint a' Karaibok.

65. *A' Magyar Számról.*

A' Rómaiaknak példájokat a' leg-tanúltabb 's leg-híresebb nemzetségek-is szeretik követni, kihezképest nekünk sem szégyen, ha őket egyben másban fogjuk majmozni. A' mit most említeni kívántam, nem derék állapot, mindazáltal mivel elkezdettem, ki-beszéllem. Tsudáлом sokszor a' Magyar 's Német könyvekben, hogy mikor az esztendő't ki-kell tenni, a' Római számon olly igen kapnak az Írók, 's nem élnek inkább Arabok' számával. A' Római számban a' Nyomtató által igen könnyen bé-fér a' hiba, mert több betűből áll, mint

az Arabi, nam mindenik esméri jól, 's hamarjában elő nem mondhatja. Ha mindazáltal a' betűbéli szám olly igen tetszik a' Magyaroknak, mink-is ha akarjuk, könnyen ki-tehetjük Magyarúl imígy :

<i>Arabi.</i>		<i>Római.</i>		<i>Magyar.</i>
1	—	I	—	I
5	—	V	—	Ö
10	—	X	—	T
50	—	L	—	Ö
100	—	C	—	S
500	—	D	—	Ö
1000	—	M	—	E

És így a' mostani esztendő, úgymint 1788-dik így tétetődhetnék-ki: EÖSSÖTTÖIII.

66. *A' Hónapoknak új Magyar neveikről.*

A' Hónapok-is a' Magyarban rövidebb 's az időhöz alkalmaztatottabb nevet kaphatnának, valamint ezt nem rég a' Németek tselekedték. Próbáljuk-meg, ki tudja, ha a' jövőendő Magyar világnak nem fogunk-e tetszeni.

<i>Deákban.</i>	<i>Régi Magyarban.</i>	<i>Új Magyarban.</i>
Januarius	— Bóldog Afzsz. h.	— Jég hava.
Februarius	— Böjt elő hava	— Köd hava.
Martius	— Böjt más hava	— Sár hava.
Aprilis	— Sz. György hava	— Eső hava.
Majus	— Pünkösöd hava	— Kedv hava.
Junius	— Sz. Iván hava	— Nyár hava.
Julius	— Sz. Jakab hava	— Kenyér hava.
Augustus	— Kis Afzsz. hava	— Gyümölcs hava
September	— Sz. Mihály hava	— Ősz hava
October	— Mindszent hava	— Bor hava.
November	— Sz. András hava	— Szél hava.
December	— Kavátson hava	— Tél hava.

67. *Az egyféle magán hangzó betűbéli
Magyar versekről.*

Mennyire bővelkődik a' mi nyelvünk a' magán hangzókkal, ki-tettség Varjas Uramnak Debretzenben nyomtatott Alagájából, mellyben e betűnél egyéb magán hangzó nem találhatik. Gáti Uramnak-is néhány ilyen Ritmusit vagy-is Enek verseit a' Posonyi Magyar Hírmondó 1782-esztendei 48-dik levélen közlé Olvasóival. A' mesterség abból áll, hogy egy egy versben egyféle magán hangzónál egyéb ne találkozzék. Magam-is a' múlt télen idő töltés' kedvéért szerzettem következő hat lábúakat:

A' nad-

A' nadrág nyavalyát mátkája' nyakára rakasztá,
 Hányás áralmas vala gyakran a' nyavalyásnak.
 Attyának tsatját 's bátyjának látta kalapját.

A' maga Vallását már abban hasztalan áldja.
 Attya' hatalmában nagy hasznát látta szavának.
 Emberben leg-szebb rendes 's mértékletes élet.
 Elméjét ennek perselte-meg hegyke kevélység.
 Egy szép gyermeknek rejtette kezét kebelébe;
 Ezt el-végezvén, eképen tette beszédjét:

Egyezzz-meg vélem, és nekem légy feleségem.
 Itt sírni nints minn, nyílik itt szív, 's vég ki ki
 kint-is.

Így hízik 's íszik itt ki ki, hírit nyírik irígyi.
 Illy kints vég 's hív szív, kit imitt színlík ki ki
 bírni.

Inni frís víz nints, im piszkít itt-is irígy szív.
 Híj kit kit 's bízni vég szív int, im víszik inni.
 Ó bort korsóstól, tsobolyó bor jó dolog otthon.
 Jó szó jót hordó, boszfzontó szó kohol horgot.
 Jót okos orvos okoz, rosz orvos sok gonosz osztó.
 Jó kortyot borból, oszlok most bődög ho-
 nyomtól.

Húsz tyúk 's lúd túl fut, nyúl húl, húr zúg, 's
 hurut újjúl.

68. *Az óhajtható Magyar új könyvekről.*

Kíváncsi dolgot tselekedne a' Magyar Hazával, valaki egy olly szó-tárral kedveskednék neki, melly Magyar és Deák nyelven kívül Némettel Frantzal-is meg-magyaráztatnék. A' Felséges Udvarnak néhai Ajtón-állója (: *Thürbüter* :) Farkas Úr, ki Bétsben egy Magyar Grammatikát nyomtattatott, 's a' Magyar nyelvet tanította az Udvarnál, ígért ugyan előttem egy illyen Szó-tárt Nemzete' számára, de bé-nem tellyesítette ígértét. Hogy életében dolgozott benne, valamint szintén a' meg-hólt Ádami Agens Úr-is, azt igen-is tudom, de ha ezen két tudós Magyar-nak az Írásaik eddig valahol fel-vannak-e, vagy-is talán a' fűszerház boltban immár elkeltek, az előttem esméretlen. Párizspapai' Szó-Szó-tárjának a' második része, a' mint Szebenben ki-botsáttatott, Német nyelvel-is bővelkedik ugyan, de ott a' Magyar szózatok Német nyelven felettébb roszszúl vannak ki-téve. Ugyan eztet észre vévén Ráth Mátyás Úr-is, ez előtt nem sokkal egy Magyar, Német, Szó-tárban kezdett fáradozni, de minthogy elegendő elő-fizetők nem nyerhetett, a' jó szándéktól kénytelen elállott. Valóban szégyenlheti Nemzetünk, de leg-

in-

inkább Nagyaink, hogy ez illy ditséretes igyekezeteket, mellyeknek több példáit hozhatnám elő, nem tsak jutalom nélkül hagyják, de elő se segítik.

A' Magyar Hazának Történeteinek meg-érdemlenék, hogy egy értelmes Hazafi a' válogatott Írók' nyomdoka szerént nyelvünkben egész a' mi időnkig folytatva egybe-fzedné 's ki-botsátaná, mert a' melly Krónikák a' Magyarok' dolgairól ki-vannak nyomtatva Magyarúl, azok vagy nem érnek mái időnkig, vagy igen sok hibákkal vannak tele, vagy olly írás' módjával vannak előadva, hogy a' ki jobb Magyarsághoz szokott, az olvasásokat azonnal meg-útálja.

A' Hazának Vármegyénként való le-írása még sokban hiányos, de leg-főképen a' mi nyelvünkön ki-adott könyvekben. A' Városok' 's Helységek' nevei gyakorta hibásan neveztetnek, 's a' népnek száma ritkán vagyon ki-téve. Ha valaki Hazánkról egy jó abroszt, mellyen a' Városok 's Helységek' nevei Magyarúl ki vólnának téve, készítené, e' sem vólna meg-vetendő ajándék. Hazánknak illyen le-írását, 's nem külömben Történeteit-is Vindisch Úr Posonyban Német nyelven *in Compendio* igen rendesen adá-ki, bár ennek a' Tudósnak nyomdokát követné valamelly Magyar az ő haza nyelvén.

A' Magyar versek' gyűjteményét már régen óhajtják a' Magyarok, nyújtott-is eránta reménységet Tiszt. Tudós Révai Miklós Úr, de mint-hogy mind eddig annyi időre a' maga versein kívül tsak Faludi, Ortzi, és Bartsai' verseit adá-ki, úgy látszik, mintha nem volna többé kedve a' folytatásához. Ki ki tudja, halhatatlan Gyön-gyösink melly otsmányúl nyomtattatott-ki Budán Landerner-nél, 's még sem ébred-fel senki, a' ki egy új jobbított nyomtatással meg-vígáztalná a' Hazát. Ezt ugyan meg-ígérte vala Öregbik Rádai Báró Úr immár ez előtt, de bé-nem töl-tötte. Hasonlóképen egy új ki-adóra várakoz-nak Heltai', Tinódi', Valkai', Nagybátzai', Illosvai', Pajkó, Balassa', Rimai', Benitzki', Zri-nyi', Lifzti', Kohári', 's egyebek' versei. Kihez-képest kinek ebbéli vagyója meg-vólna, 's to-vábbi szaporításhoz-is reménysége lehetne, az a' Hazát igen le-kötelezné, ha azt illy munkával meg-gazdagítaná.

A' Természet' Históriáját-is a' mi nyelvün-kön jó volna ki-adni, hogy a' Afzszonyaink-is a' természetiek felől józanabbúl ítélnetnének, 's magzatjaikat egyről másról oktathatnák.

Régi Levelinket 's pénzinket magyarázattal elő-adó könyv nélkül-is, mellyet némellyek *Hun-garia Diplomatica et Nummismatica* név alatt emle-get-

getnek, mind eddig szűkölködünk, noha sokan sokra gyűjtötték már ez ilyen vagyonjokat, 's mind Erdély, mind pedig Magyar Országban a' régi pénzek' gyűjteménye elég találkozik.

69. *Erköltsi Oktatások.*

Ditsérjétek a' jót; mert a' jó erkölcs, az az: jó tselekedetek állandó örömet 's boldogságot ígérnek.

Útáljátok a' rosszszat; mert a' bűn és véték, az az: rossz tselekedetek bánat, bánatot, 's boldogtalanságot szereznek.

Meg-hallgassátok a' ti lelki-esméreteteket, mert minden ember magával hordozza a' jónak és rossznak érzését.

Alkalmaztassátok a' kételkedésben magatokat a' ti észetek' út mutatásához; mert az éssznek van annyi ereje, hogy a' hamisat az igaztól megkülömböztesse.

Esmérjétek-meg az egy Istent, az az: egy felettebb tökéletes Vagyont, a' világnak Teremtőjét; mert mind a' belső érzékenység, mind az emberi ész, mind az egész teremtés az ő létét bizonyítja.

Szeressétek az Istent; mert ő minden jónak kútfeje, 's a' világnak Ura.

Tiszteljétek az Istent a' jó tselekedetek által; mert a' leg-tehetőbb Isteni tisztelet a' jónak elő-mozdítása.

Szeressétek az embereket, 's ők viszont fognak titeket szeretni; mert minden emberek Atyafiak egymáshoz, kiknek Attyok az Isten.

Senkit se sértsetek-meg; mert a' sértések az ember szeretést által-hágják.

Segítsétek a' ti ember társaitokat; mert az ember szeretés a' jó tselekedetekből áll.

Hálát adjatok a' ti jó akaróitoknak; mert a' háladatlan az Isten 's világ előtt útalatos.

Betsüljétek-meg a' ti Szüléiteket; mert ők az emberek között a' ti leg-nagyobb jó akaróitok: ők adtak néktek életet, táplálást 's oktatást.

Tartsátok-meg az ígéretet 's az alkut; mert a' meg-nem tartott szó meg-bántja a' Atyátokfiát.

Mozdítsátok elő a' ti Hazátoknak 's Polgár társaitoknak javát; mert a' ti egymással való meg-egyeztésektől függ a' közönséges bátorság.

Légyetek hívek 's engedelmesek a' ti Ország-tok' Urához; mert ő a' Hazának az Attya, és születéseknak órájától fogva néktek védelmet 's bátorságot nyújtott, csak hogy hívek légyetek hozzá.

Kerüljétek-el a' hazugságot; mert a' hazugság tsalárdság, 's a' hazugoknak még akkor se hisztünk, mikor igazat mondanak.

Boszszút ne kívánjatok; mert a' boszszú felebarátjának szerentsétlenségét óhajtja.

Ne verjétek a' ti szolgálitokat; mert Ők-is a' ti Atyátokfiai, 's helyettetek gyakran a' leg-terhebb munkát víszik véghez.

Iparkodjatok a' ti Rendeteknek minden tökéletességi után; mert azután leg-könnyebben fogjátok bé-teljesíteni kötelességteket.

Vigyázzatok szorgalmasan a' ti életeteknek meg-tartására; mert az élet nélkül tökéletesnek lenni lehetetlen.

Tartsátok-meg a' ti testeteket egységben; mert a' héján a' földön nem bódogúlhattok.

Világosítsátok a' ti elméteket hasznos tudományokkal; mert az elme az Istennek esméréterére vezet, 's elégségesnek téfzen, hogy az ember magára 's másokra való kötelességét leg-jobban vihcse véghez.

Szerezzetek magatoknak a' ti szorgalmasságtok által értéket 's jó hirt nevet; mert ezek a' külső tökéletességek az élet' meg-tartására szolgálnak, 's hasznosak lehetnek fokaknak.

Tapodjátok-meg a' kívánságokat, melyeket az ész helyén nem hágy; mert a' kívánságok 's a' szenvedések többnyire tsak képzelt jót kívánnak, melly mindazonáltal valóságos rosz.

Éljetek mértékletesen; mert a' mértékletlenség 's a' bujaság az egészséget meg-rontja.

70. *Rövid Sommás Gondolatok.*

Minékünk embereknek tsak annyi Vallásunk vagyon, a' mennyi kívántatik egymás' gyűlöléséhez, de nints annyi, a' mennyi szükséges egymás' szerezéséhez.

Valameddig valamit kívánunk, mindent tsak a' szebb részéről szemlélünk, de mihent valamit bírnunk, semmit egyebet nem látunk, hanem tsak a' rút részét.

A' valóban bölts ember a' második felét az Ő életének kénytelen arra fordítani, hogy a' balgatagságokat le-tegye, mellyeket az elsőben öszve-gyűjtött.

Midőn minden bolondok egy ember ellen öszve esküfznek, tehát az egy bizonyos jel lehet, hogy Ő valósággal egy nagy ember.

A' ki az életnek minden javaival bír, az olly állapotban vagyon, a' mellyben néki fok dolgok vizsgálja tetszenek.

Az adó, mellyet a' Fejedelem a' Jobbágytól fel-fzed, a' gőzhöz hasonló legyen, mellyet a' nap a' földről fel-fzi, 's termékeny essővel meg-meg vizsgálja küldi.

Tsak a' szerentsétlen esmér-meg az örök végezésnek a' hatalmát; a' szerentsés a' dolgainak az Ő jó ki-menetelet tsupán a' maga okosságának 's érdemeinek tulajdonítja.

A' rosz társaság hasonló egy ebhez, melly többnyire azokat motskolja, a' kiket leg-inkább szíjeret.

Azt mondják, 'hogy kevés ember esmérí-meg a' maga gyenge vóltát, de hogy színt úgy kevés ember esmérí-meg a' maga erős vóltát, az-is igaz. Némellyik mintegy szántó-föld, mellyben a' kints el-rejtve fekszik, kiről mindazáltal az Ura semmit se tud.

Hogy olly kevés jó házasság találkozik, nem egyéb az oka, hanem hogy leg-több leányok tsak arra vígyáznak, miként terítsék-ki a' hálót, de a' kalitkáról, mellyben a' madarat meg-tarthatnák, kevesen gondolkoznak.

Ha ki jól vígyázna, az útszán való fel 's alá jártában észre venné, hogy a' leg-vígabb ortzákat azokon találni, kik gyáízt víselnek.

Az öregeég 's az álom lassanként esmértetnek-meg bennünket a' halállal.

A' Bóltsek' reménysége ottan ottan bé-telik; de a' bolondoké soha sem, mert az Ő kívánások az Ő erejeket fellyül haladja.

A' jó barátok szíjeretik egymást, mert esmérik egymást; a' szíjerelmesek pedig, mert egymást nem esmérik.

Ki ki akar sokáig élni, de senki nem akar öreg lenni.

71. *Az előbb kelő Európai Országok
vedelmeik, 's hadi erejek*

Az Országok' nevei.	Négyfzeg- let mért- föld sze- rönt való nagysága.	Közel ütő nép' száma.
Orosz Országának vagyon	305375	24,000000
Török Országának	50000	53,000000
Svéd Országának	12963	3,000000
Dán Országának	10332	2,000000
Óstriának	10320	25,000000
Lengyel Országának	10307	9,000000
Frantz Országának	9915	25,000000
Spanyol Országának	9277	11,000000
Nagy Brittannia Orsz.	6054	11,000000
Porosz Országának	3630	6,000000
Portugal Országának	2000	2,500000
Nápoly Országának	1850	6,000000
Szárd Országának	1256	3,185000
Bábor 's Nádor Ország- nak együtt véve	1051	2,200000
Svájtzi Közönséges T.	956	1,850000
Velentzei Közöns. T.	863	2,736000
Sz. Péter' örökségének	860	3,180000
Szász Országának	730	1,750000

*nak az ő nagyságok, népek' számok, jö-
szerént való által-tekéntete.*

Jövedelme Német forin- tokból.	Hadi ereje	
	Szárazon- Embere	Tengeren
56,000000	470000	50 öreg hajója.
54,000000	200000	54 hadi hajója.
6,000000	40000	23 hadi hajója.
11,000000	78000	15 öreg hajója.
100,000000	290000	— — —
3,000000	16000	— — —
256,000000	224000	75 öreg hajója.
56,000000	90000	58 öreg hajója.
112,000000	58000	118 hadi hajója.
32,000000	203000	— — —
23,000000	24000	10 öreg hajója
15,000000	30000	20 hadi hajója.
11,000000	26000	32 köz hajója.
10,000000	16000	— — —
6,000000	9600	— — —
11,400000	8000	30 hadi hajója.
3,000000	5000	3 gallya hajója.
9,000000	30000	— — —

Az Országok' nevei.	Négy fzeg- let mért- föld fze- rént való nagysága.	Közel üő nép' száma.
Braunfváignak	692	800000
Hollandiának	625	2,340000
Toskánának	340	1,250000
Szaltzburgnak	240	250000
Würtembergnek	200	566000
Májntznak	125	320000
Hefzfzen Kafzfzelnek	120	300000
Triernek	95	110000
Köllnek	93	120000
Anspách és Bajrátnak	91	200000
Gyénuai Közöns. Társ.	90	480000
Modénának	90	420000
Párma és Piatzentzán.	90	300000

Jövedelme Német forin- tokból.	Hadi ereje	
	Szárazon Embere	Tengeren
7,000000	21000	— — —
23 000000	36000	33 öreg hajója.
12,000000	3000	6 köz hajója.
1,000000	1000	— — —
3,000000	5000	— — —
1,400000	2200	— — —
1,600000	8000	— — —
600000	1200	— — —
800000	1500	— — —
1,600000	3000	— — —
1,500000	3000	4 gallya hajója.
750000	6000	— — —
1,000000	3000	— — —

Vedd észre. Az öreg hajó annyit tesz nálam,
mint *Linienſchiff*, a' hadi hajó, mint *Krieg-
ſchiff*, a' köz hajó, mint *Fahrzeug*, vagy-is
Fregatte, a' gallya hajó, mint *Galeere*.

AZ I. DARABNAK FOGLALATJA.

	lap.
1. A' Magyarokról. - - - -	5.
2. A' Kunokról, Jászokról, és Székelyekről	7.
3. A' Horvátokról - - - -	9.
4. A' Szászokról - - - -	10.
5. A' Tótokról - - - -	11.
6. Az Oláhokról - - - -	12.
7. A' Németekről - - - -	14.
8. Az Olaszokról - - - -	16.
9. Az Angolyokról - - - -	18.
10. A' Frantzokról - - - -	21.
11. A' Hollandokról - - - -	22.
12. A' Spanyolokról - - - -	24.
13. Az Oroszokról - - - -	26.
14. A' Lengyelekről - - - -	28.
15. A' Görögökről - - - -	30.
16. A' Törökökről - - - -	32.
17. A' Tatárokról. - - - -	34.
18. A' Zsidókról - - - -	35.

AZ I. DARABNAK FOGLALATJA. lap.

19.	Átilláról, vagy-is Eteléről	-	-	37.
20.	Árpádról	-	-	39.
21.	Sz. Istvánról	-	-	40.
22.	Sz. Lászlóról	-	-	42.
23.	II-dik Andrásról	-	-	43.
24.	Hunyadi Jánosról	-	-	44.
25.	Mátyás Királyról	-	-	46.
26.	Bátori Istvánról	-	-	47.
27.	Betlen Gáborról	-	-	48.
28.	Rákótzsi Ferentzről	-	-	50.
29.	Péróról	-	-	51.
30.	Tótról	-	-	53.
31.	Zoroásterrel	-	-	55.
32.	Mósesről	-	-	57.
33.	Konfutziusról	-	-	58.
34.	Mabometról	-	-	59.
35.	Huszról	-	-	61.
36.	Luterről	-	-	62.
37.	Kálvinról	-	-	63.
38.	Szótzinról	-	-	64.
39.	Fokszról	-	-	65.
40.	Voltérről	-	-	67.
41.	A' Földről	-	-	68.
42.	A' Vízről	-	-	70.
43.	A' Kereskedésről.	-	-	73.
44.	Az Erkölcök' és Szokások' Történeteihex való Toldalék	-	-	84.

AZ I. DARABNAK FOGLALATJA. lap.

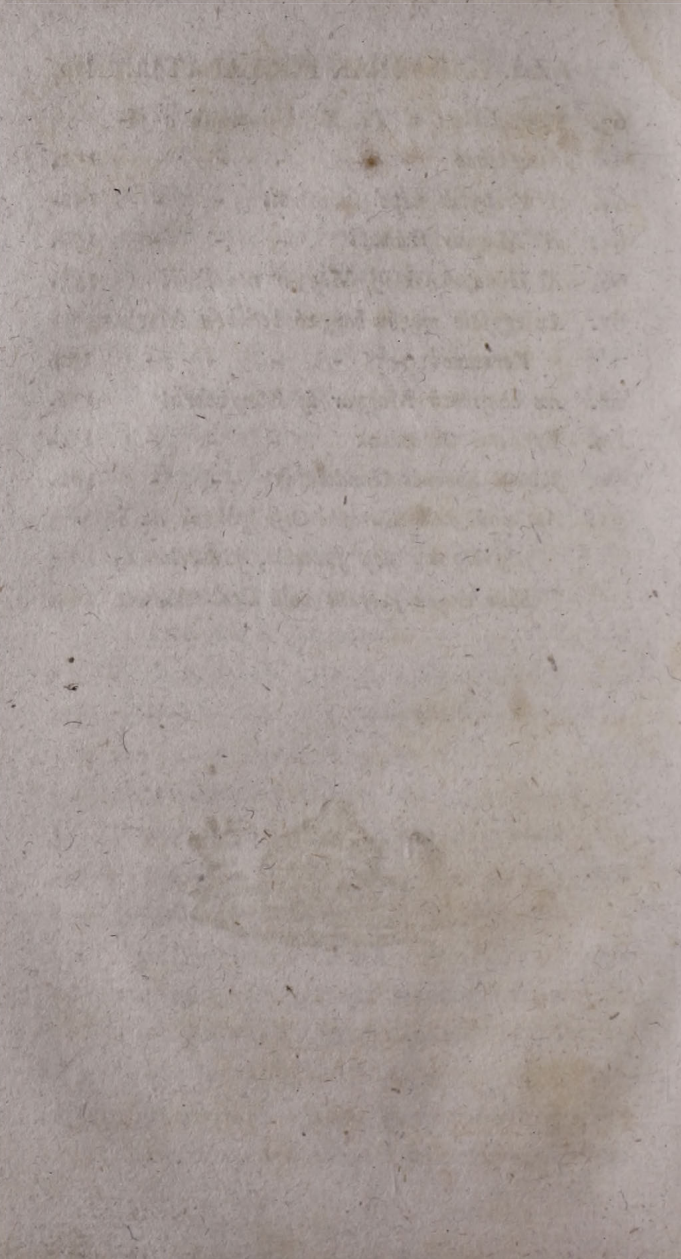
45.	A' Mesterségeknek 's bolminak fel-találá- sáról - - - - -	91.
46.	A' Tűknek készítesek' módjáról -	95.
47.	Az Óra tsináló mesterségről - -	98.
48.	A' Kalendáriomok' külömbségéről -	99.
49.	A' Lottó Játékról - - -	103.
50.	A' Szabad Kömivesekről - -	109.
51.	A' Lengyel Só-aknáról - -	116.
52.	Az Áthór' hegyéről - - -	121.
53.	A' Denbigi Kertről - - -	126.
54.	A' Sinai Kertekről - - -	127.
55.	Az Angolyoknak magok' meg-öléséről	130.
56.	Az Angoly Tolvajokról, vagy-is inkább úton fosztó Latrokról - -	134
57.	A' Spanyoloknak némelly szokásaikról, mel- lyek egyébütt nem találkoznak -	139.
58.	Az Ostriai Háztól - - -	141.
59.	1688-dikban a' Tsászári és Királyi Tar- tományoknak négy szegletű mértföldek szerint való nagyságok - -	144
60.	1788-dikban a' Tsászári és Királyi Tar- tományoknak az ő nép' számok -	147.
61.	1788-dikban a' Ts. K. Tartományokban (: Várokon 's Monostorokon kívül:) a' Városok' 's Faluk' száma -	149.
62.	1788-dikban a' Ts. K. Tartományok' ne- vezetesebb Városiban való nép' száma	150.

AZ I. DARABNAK FOGLALATJA. lap.

63.	1788-dikban a' Ts. K. Udvarnak a' jö- vedelme - - - - -	151.
64.	A' Világnak népe' számáról. - -	152.
65.	A' Magyar számról - - -	152.
66.	A' Hónapoknak új Magyar neveikről	153.
67.	Az egyféle magán bangzó betűbéli Magyar Versekről - - - - -	154.
68.	Az óhajtható Magyar új Könyvekről	156.
69.	Erköltsi Oktatások - - -	159.
70.	Rövid Sommás Gondolatok - -	162.
71.	Az előbb kelő Európai Országoknak az ő nagyságok, nép számok, jövedelmeik, badi erejek szerént való által-tekintete	164.

SOKFÉLE.

ÍRÁ 'S EGYBE SZEDÉ

SÁNDOR ISTVÁN.

MASODIK DARAB.

GYÖRÖTT
STREIBIG JÓZSEF BETÖIVEL.

A 7 9 I.

20KFE

MA 2 HAYES 1880

SANDOR ISTVAN

MALODIN DAKAR

STRENGTH OF THE

1. *II-dik József Császárról.*

Midőn II-dik József Császár 1775-dikben Rómában múltat vala, szinte akkor a' Kardinálok-is öszve-valának gyűlve az új Pápanak választására, melly azután VI-dik Piusra esett-ki. Ámbátor ezen időben a' Konklávéba való bé-térés, a' hol a' választás történik, senkinek sem engedtetik meg, még-is a' Kardinálok Kollégyioma nem ellenzé, hogy II-dik József bé ne mehessen. A' Császárnak az oldalán, midőn a' Konklávéba bé-lépett, kotzperdje vala, kihez képest meg-fzólamlék tréfásan: ha talán a' kotzperdjét le-kelletett volna-e tenni? Ó, úgymond az egyik a' Kardinálok közül, az Anyaszentegyház' őltalmazójának úgy illik, hogy fegyvert viseljen.

2. *Ugyan arról.*

Ugyan azon Fejedelem, midőn Velentzében vala, 's a' többi közt a' Sz. Márk' palotájába bevezettetett, ott a' fok válogatott kép-írások között azon képet-is meg-látá, mellyen Fridrik Tsászár a' Római Pápa előtt térdepel, 's kéri az Átok alól való fel-öldását. Ezt meg-látván József, mond, mosolyogva a' vezetőinek Olaszúl: *Tempi passati* 's leg-ottan el-fordúla.

3. *Fridrik Királyról.*

Midőn egykor ama' Szánzfufzi (: *Sans souci* :) Bölts, az az Fridrik Porosz Király az Ötstsevel Henrikkal egy Kaputzinus Barátok' Kalastromát látogatnák, a' Gárgyán egy kegyelmet kére a' Királytól, hogy tudni-illik a' Szerzeteseknek számát egy pár Kándidátussal meg-szaporíthassák. Jól van, mond a' Király, sőt önnön magam fogok kettőt küldeni, 's azonban az Ötstse felé fordulván, mond néki Angolyúl: ugyan majd meg-ját-szom én ezt az Öreget, mert majd két jó szarvas tulkot küldök hozzá. A' Gárgyán kapott ezen nyelvből valamit, 's a' Király' szándékát meg-értette, midőn nagy alázatosan köszönné a' Királyi engedelmet, mond a' több szavai között: hogy mind annak emlékezetére, hogy Ő Felsegek
mél-

méltóztattak Őket meg-látogatni, mind pedig hogy a' Kándidátusok tudhassák, kinek köszönhetik az Ő Szerzetbe való bé-vételeket, egyikét Fridriknek 's másikat Henriknek fognák leg-ottan nevezni. A' Király az Öregnek maga fel-találásán el-mosolyoda, 's egyetemben meg-engede néki, hogy a' számon fellyül két Ifjat a' Kalastromba szabadon bé-vehessen.

4. *Jakab Királyról.*

II-dik Jakab Angoly Országai Király egykor egy embernek, ki néki bizonyos nem igen nagy dologgal kedveskedett, 40000 font Sterlingből álló meg-jutalmazást ígére, (: a' mi pénzünk szerént közel 36000 for.:) 's a' Kintstartónak meg-parantsolá, hogy ezen sommát meg-hozza néki. Ez tsudálikozik rajta, hogy a' Király egy ilyen tsekély szolgálatért annyi pénzt el-veszteget, de néki szót kell fogadni. Azonban először tsak 1000 fontot számlál-fel merő ezüst pénzben, 's ezt a' pénzt a' Király' távul létében az asztalra ki-önti. A' Király el-érkezik, 's kérdezi, mit akar tenni ezen pénzel. Ez azon pénz, mellyet Felséged nekem meg-hagya, hogy el-hozzam. Istennem! mond a' Király, azt nem hittem volna, hogy 4000 font annyi pénz legyen. Követem Felségedet, ez tsak negyed része azon pénznek, én a' hátra

valót-is mindjárt meg-hozom. Ó nem, úgymond néki a' Király, már ez-is elég néki.

5. *Kázmér Királyról.*

II-dik Kázmér Lengyel Király, feleségét Ól-hajtot meg-útván, egy fiatal Tseh Országi jó nemből való Leányba bele szeret vala. Mivel mindazáltal ezen rendes személy a' Királynak bizonyos kérését egyébként bé-tölteni nem akarta, hanem ha feleségének el-fogadná, a' Király ezt néki meg-ígéré. A' Leány a' többi közt még azt-is kívánta, hogy a' Krakкаи Püspök' jelen léteben lenne-meg az öfzve-adás, ezt-is helyén hagyá a' Király. Midőn tehát az idő el-jött, a' Király a' Tinyeki Apáturt reá beszéllé, hogy a' Püspök' személyét, kit a' Leány nem esmért, magára venné. Ez a' Királynak szót fogada, őket öfzve-adá, 's az által a' Leányt vízre vezette. A' Király minekutánna el-érte volna az ő szándékát, tsak hamar ismét az ő új szerelmét meg-únta, 's helyében Esztert egy szép Zsidó leányt kezde szeretni. Ő ezen Leánynak kérésére nagy szabadságokat engede a' Zsidóknak, melyekkel ezek azóltától fogva bírnak Lengyel Országban, és a' melyek miatt Lengyel Országot attól fogva az ő Európabéli Paraditsomjoknak neveznek.

6. *Ulászló Királyról.*

II-dik Ulászló Lengyel Királynak egy szép, de igen buja felesége vala, mellyet mindazáltal ő jámbor erköltsűnek gondolt lenni. A' Király valahova ment, szüntelen bizonyos Dunin Péter Nemes embert magával horda, ki az ő tréfás de egyszer's mind mérész leleményei által esmeretes vala, és a' ki azokkal fenkit, még a' Királynét sem kéméllette-meg, kinek az ő alattomban való szerelmeiről a' többi Udvarnokok mélyen hallgattak. Midőn tehát egykor Dunin az ő Királyaival a' vadászaton az utat el-vesztette, leg-ottan az éj mind a' kettőt az erdőben ott lepte, 's kényteleníté őket, most egyszer az ő nyugodalmokat egy fa alatt venni. Minekutánna ők itten egy ideig az ő ágyok felett tréfálgodtak, mond a' Király Duninnak: Én fel-mernék fogadni veled, hogy Skrzsinai Apátornak jobb dolga van mostan, mint minékünk, mert ő bizonyosan a' te feleséged mellett fekszik. Dumin a' héján hogy meg-bántatott volna, felele a' Királynak: Felséged' Komornyikja Dobiefs olly bódog legalább mint az Apátur, mert ő minden bizonnyal a' Királyné mellett aluszik. Ezen szók a' Királyt egy kevésse meg-sértették, holott ő mind eddig az ő felesége' erköltseiről nem-is gyanakodott.

Midőn tehát a' Király haza érkeze, meg-beszél-
lé feleségének ezen tréfát, de a' Királyné olly i-
gen meg-haraguvék rajta, hogy kevés idő múlva
bizonyos támadásnak ürügye alatt Dunint meg-
fogattatta, 's nem tsak a' szemeit vájatta-ki,
hanem még a' nyelvét-is ki-fzakasztatta.

7. *A' Lengyel Vendégségről.*

Lengyel Országban a' vendégnek magával
kell hozni kést, villát, és kanalat, mert ezeket
szint úgy nem szokás az asztalra tenni, valamint
az asztal-kendőket, hanem egy hoszfzú vásznat
találni az abroszhoz varva, mellyel a' vendégek
szájokat 's kezeket törlik. Mihent a' vendégek
mindnyájan együtt vannak, azonnal az ajtók bé-
tsukatnak, mellyek fel-fe nyittatnak elébb, míg
a' vendégek az asztaltól fel-nem kelnek, 's az e-
züst mív meg-nem olvaftatik, ne talán az Inasok
ezt vagy amaszt magokkal el-vigyék. Le-ülvén
az asztalhoz, ki ki magának szel két karéj ke-
nyeret, 's az egyiket meg-tartja maga számára,
a' másikat pedig egy hússal teli rakott tányérral
oda nyújtja az Inasnak, mellyet ez az Ura háta
megett leg-ottan állva fel-fal. Meg-kívánja az Úr
az italt, tehát az Inas a' pohárszékről két sze-
mély' számára vészén, 's egy pohárból, a' héján
hogy ki-öblítette volna, iszik az Urával. A' Táb-
ráról

láról 'a' konyhába semmi sem jön vízfzsa, mert az Inasok meg-emésztenek mindent, valamit a' vendégek hátra hagynak, 's a' Dámák az ő zsebjeiket teli rakják gyümöltsel 's tsemegével. A' Lengyel Király ha utaz, vagy vadász, köteles minden Nemeseiket, kik körülötte vannak, 's közülök még azokat-is, kik a' szobájában szolgálatot téfznek, asztalához ültetni. Külömben magát meg-gyűlölteti, 's ezt mondják okának, mért Zsigmondot a' Magyar Királyt, kit Lajos Lengyel Országban-is Suktzefforának kívánt tenni, a' Lengyelek magok Királyának nem választák. Ő megmondotta nékik előre, hogy egy asztalnál velek enni nem akar. A' leg-elsőbb Táblákon-is egy borsóval tele 's szalonnával meg-rakott tál adatik-fel. A' levek itten mindenféle színűek; sárgák sáfránnnyal, fehérek téfellel, kékellők vereshagymával, feketék szilvával készítettnek elő, 's ezekbe annyi tzúkor, fa-héj, szegfű, bors, gyömbér, 's egyéb fűszerfzám vegyítettik, hogy a' ki hozzájok nem szokott, nem eheti. Közönségesen a' Lengyelek fert isznak, 's a' Litvaiak méh-fert, de a' Fő embereknel a' bor-is ivódik. Ez Magyar Országból nagy hordókkal vittetik Krakkóba, ott le-húzattatik kissébb hordókba, 's osztán a' Viszla vizén szétt küldettetik.

8. *Az Angoly köszönetésről.*

A' teli pohárral való köszönetés az Ángolyoknál még most-is módiba vagyon. Ők gyakran öszve-mennek tsak azért, hogy egyik a' másiknak, vagy a' távúl valóknak egésségeként ihassanak. Ezen egésségeket a' távúl való fze-mélyekért, kiket egymásnak váltva hoznak-elő, Toasztnak nevezik. Az Ifjú az ő szeretőjének, a' kereskedő az ő levelezőjének (: Korrespondensének :) a' Pap az ő Püspökének, az Udvari az ő Királyának, a' nem Udvari az olyan Urak' egésségeért iszik, kik a' Ministereknek szüntelen ellent állnak. Nem külömben szokásban van az olyan Dámák' egésségét-is elő-hozni, kik épen módiba vannak, ha bár tsak látásból esmértetnek-is; 's az által egy nyalka legény (: Stutzer :) egy olly ember' képét veszi magára, kinek a' Dámáknál nagy a' szerentséje. Ez illyen hódulás, melly az ő szépségeknek tettetik, egyebet nem jelent, hanem/egyedül melly híresek légyenek az olyan szépek. Ugyan-is az Ángolyok, ha valamelly ékes Leányt vagy Afzfzonyt kívánnak dítsérni, tehát azt szokták mondani, hogy az ő neve a' leg-első Toasztnak a' neve az Országban. Ezen név: Toaszt vagy-is Toszt, 's azon szokás, melly az által értetődik, bizonyos An-

goly Országi Királynak kedvesétől eredett, ki egykor, a' mint mondatik, az Udvariak' jelen léteben ferede; egyik a' jelen lévő Urak közül tsupa Galantériából egy egész tséfével a' szépnék feredő vizéből ki-ivott, 's erre belőle ki ki forral egyet öntött magába. Az alatt véletlen a' a' Király közibek érkezett, 's hallván a' dolog miben legyen, így szól vala nékiek: én a' pirítással tartok. Melly egy Reá játszás (: *Allusio*, *Anspielung*;) az akkori időnek szokására vala, melly-is abból állott, hogy a' vizet egy pirított szelet kenyérrel, melly az üveg alján feküdt, szokás vala inni; mert Toaszt vagy Tofzte annyit tesz, mint pirítani.

9. Az Angoly ebéd fizetésről.

Szokásban van az Angolyoknál, hogy midőn valaki ebédre hívattatik, az, az asztal után, mikor a' házi gazdától bútsút vesz, annak a' tselédjeit meg-ajándékozza. Ez mindazonáltal gyakorta sokba telik, mert valamennyi tselédje van a' házi gazdának, azok együl egyig sorba állanak, 's tsak nem erőltetik a' vendéget az adásra. Akkor a' gazda félre teként, mintha szégyenlené, hogy a' vendégnek az ebédért meg-kell fizetni. Egy bizonyos külföldi Hadi Tiszt, ki egynehányzor hivatalos vala egy Ministerhez az ebédre,

kinek az emberei hasonló móddal ötöt Kontribúzióba keverék, meg-kérdeze egyszer ötöt az ő minden Inasinak neveik eránt. Vallyon mi okból kívánja őket tudni? mond a' Minister. Azon okból, felele a' Tiszt, minthogy én nem vagyok elegendő mind azon ebédeket, mellyeket Extzellentziádnál van szerezentsém ennem, meg-fizetni; én tehát a' Testamentomban meg-akarok ezen Urakról emlékezni. A' leg-kevesebb, a' mit kell nékik adni, ha mintegy tízen vannak, egy Giné, melly mi nálunk kilentz forintnál valaminél többet tesz; holott egy nagy Frantz Tallérért a' vendég-fogadóban szint úgy ehetik az ember.

10. *Az Angoly Iddogálásról.*

Egy más módi, mellyet hasonlóképen, ha el-hagynának az Angolyok, igen jól tennének, abból áll, hogy ők az ebédnek vége felé az Aszfzonyokat az asztaltól el-küldik, kik leg-ottan más szobába mennek, holott egymással beszélgetnek, játszanak, 's Té-fűvet hörpögetnek, az alatt hogy a' Férjfiak isznak, dohányoznak, 's magokat borral, dohányyal, 's égett vizekkel részegítik. Mert mihent az Aszfzonyok az ebédülő palotából el-távoznak, azonnal le-fzedetik az asztali ruha, 's a' helyett palatzkok, üvegek, 's kantsók hozatnak-bé. Akkoron mindenfelé tzif-

ra köszönetet lehet hallani, úgymint a' Városnak a' leg-híresebb szépei' egésségekre, ennek az ő szép képerre, amannak az ő szép szemeire, ennek ismét az ő szép kis lábára, amannak az ő hattyú kebelére, 's több a' féle. Szépek 's rútak, otthoniak 's külföldiek mindnyájan válogatás nélkül öszve dítsértetnek, 's ezen foglalatosság tart gyakran egész késő éjtszakáig. Azután ismét felkeresik a' Dámákat, isznak nálok kávét vagy té-fűvet, a' játékhoz fognak velek, 's a' vatsorához ülnek, mert ott az emberek, valamint mi nálunk egy Fő Városban, szüntelen esznek 's isznak.

II. *A' Spanyol Kevélyiségről.*

A' Spanyolok az ő kevélységek miatt egyéb emberekkel, de leg-inkább az idegenekkel nem igen társalkodnak; ők önnön magokat a' világon első nemzetségnek tartják. V-dik Fülep' uralkodása alatt bizonyos Nemes egy alkut tettett-fel a' Nótáriussal, 's magát így ír alá: Don Alfonso 's a' t. Nemes mint a' Király, 's még jobban meg-kérdeztetik tehát, hogy vallyon ezen végső szavakkal mint akarna, 's ő hidegen válaszola: A' Király egy Frantz', én egy Kástéliai vagyok, 's tsupán ezen okból sokkal nemesebb az én eredetem, mint-sem az övé. Egy Író bizonyos könyvet készíte, mellynek felibe illy írást

tett:

tett: Nints udvar, ki-vévén a' Mádridit. Ez akkor történt, midőn még Mádrid a' tífztátalanságnak 's bűdösségnek fő helye vala. Egy Pap a' Prédikáló székből hirdeté, hogy az ördög a' Kríftust egy magas hegyre vezeté, 's onnan néki Frantz, Német, Olasz, Ángoly, 's egyéb Országokat meg-mutatá; szerentsére mindazáltal a' Pirénei hegyek Spanyol Országot el-fedezék, külömben minden bizonnyal a' Meg-váltót reáfzedte vólna. Tudni való, hogy a' Spanyolok azzal ditsekednek, hogy az ő Orzágaik nap-kelettől egész nap-nyúgotig terjesztik magokat; hogy egyedül a' Spanyol nyelv légyen alkalmas az Istennel való beszéllésre; hogy az ő Országokban soha semmi eretnokség fel-nem támadá; 's hogy az ég mindenkor egy igen különös óltalomra méltóztatta őket.

22. *A' Lengyelekről és Velentzésekről*

Meg-kell vallani, hogy a' Lengyel bőkezűségnek 's vendég szeretésnek Európában alig vagon mássa, mindazonáltal ezt nem egyéb szerzi, hanem tsupán a' nagy maga mutogatás. Mert valamint bő-kezűek 's vendég szeretők, szint olly kérkedők 's maga fitogatók. Innen vagon, hogy ollykor midőn a' Fő emberek vendégséget tartanak, gyakorta az ezüst kanalak, tányé-

tányérok, és Tséfék az ablakon az útszára vettetnek-ki, 's az öfzve-gyűlt fel-fzedő köz-népnek némellykor oda-is engedtetnek. Ők ebben a' Velentzéseket követik, kik a' nagy inneplések mellett, mellyeket az Országoló utazóknak tésznek, hasonlót szoktak véghez vinni, olly külömbözéssel mindazonáltal, hogy ők előre a' tengerbe azon a' helyen, a' hová a' palota' ablakjából a' drágaságokat ki-vetik, alattomban a' víz alá egy hálót húzatnak, mellyel más nap mindent szépen ki-halásznak. 'S ezt valóban lehet nevezni ótsó módon való szél tsinálásnak.

13. *A' Szeretsenekről.*

Midőn a' Szeretseneket, vagy-is az Áfrikai feketéket először a' Hollandok Pensilvániába hozták volna, az oda való nép azt gondolta, hogy ördögök vólnának. Tsupán tsak egy fekete embernek meg-szemlélésére kész vólt száz Indus-is meg-futamodni. Már most úgy hozzá szoktak a' színekhez, hogy a' feketék közül fokakat tartanak házaiknál.

14. *A' Sáska evőkről.*

Az Éthiopiai pusztnak határin találkozik egy nép, Imellyet a' körül lakó nemzetek sáska evőknek neveznek. Ezek feketék, jó futók, 's

igen

igen kis ábrázatúak. Tavaszkor bizonyos meleg Déli szelek által sáskáknak nagy fokasága térítetik hozzájuk; 's mivel nintsen sem barmok, sem pedig halaik, tehát kényteleníttetnek belőlök élni, 's azokat ezen végre nagy számmal öszve-szedik, hordókra verik, 's sóval bőven meg-hintik, 's e'képen egész esztendőre provideálják magokat. Ez mindazonáltal két különös dolognak az oka. Az első az, hogy ők e' mellett az étel mellett ritkán érnek 40 esztendőt; a' másik pedig az, hogy míhent ők ezen idő számhoz közelítenek, az ő testekben a' pilléknek egy fokasága alkottatik, mellyek először a' hasokat kezdik fel-falni, azután a' melyeket, végre egész a' tsontokig jutnak.

15. *Az Isten-tagadókról*

Isten-tagadót a' köz-nép 's a' szegény emberek közt alig találhatni, hanem a' gazdag 's Fő emberek szoktak többnyire, 's tsak nem egyedül, ezen vétékkal bélyegesek lenni. Ugyanis a' földnek első Fejedelmi az Istenségnek első ellenségi valának; az ő nagyságok és az ő nagy hatalmok meg-vakítá őket. Ninus az Affiriusok' Királya azzal kérkede, hogy ő soha a' tsillagokat nem látta, 's nem-is kívánja látni; hogy ő a' napot, a' hódat, 's minden egyéb Isteneket
meg-

meg-veti. Szardanapál Ninusnak Királyi-székből való követői közül egyik, ki kénytelenített maga magát meg-ölni, hogy az ellenségnek kezébe ne kerüljön, ezen fel-írást tettette koporsója' felibe: Szardanapál kevés idő alatt sok esztendőket élt, mert ő a' maga gyönyörködtetésének mindent engedett. Egy nap alatt két várost építtetett-fel, úgymint Ankialt és Tarsét. Huszon-négy óra alatt sok esztendőbeli munkát vive véghez. Olvasó kövesd az ő példáját: egyél, igyál, 's vígadj. Halál után nints sem gyönyörűség, sem keserűség.

16. *A' Londoni Tsalókáról.*

Nem rég Londonban egy Tsalóka az útszák' szegletein illy értelmű tzedulákat függesztetett-fel, hogy azon meg azon a' napon, abban meg abban a' Játék-néző házból bizonyos férjfi egy palatzkba befog mászni, melly mintegy fél meszszelyt tehet. A' leg-betsületesebb 's leg-első Rendből való Ángolyok a' tsudálatoshoz való hajlandóságtól viseltetvén gyülekeztek ezen játékot meg-látni, 's a' be-menetelért meg-fizettek. 'S mikor immár a' ház tele vala, a' Teátrumnak szélén meg-jelenék a' Kurityoló, 's azt mondá, hogy egy vendég-fogadóban sem találhatott egy olly palatzkot, melly valóban a' fél meszszelyt meg-ütötte volna; ahozképest követné az öfvegyült jó akaró Urait, ő mindazonáltal kész volna,

ha azt meg-kívánnák tőle, a' pénzt az ajtóná
 vizsgálja-adni, 's azon szempillantásban magát látha-
 tatlanná tette. A' Parter látván magát meg-tsalatta-
 tottnak, ezen felettébb fel-háborodék, nagy lármát
 indíta, a' padokat és a' dekorációkat kezdé tördel-
 ni; 's ugyan azon zúrzavarban némellyek az ő
 kotzperdekét, mások az ő vendég-hajokat, az ő
 kalapjokat, 's zseb órájokat oda vesztették. De a'
 pénzt többé nem kaphatták-vizsgálja, mert a' Tsaló-
 ka módot találta az el-fzökésben, a' héján, hogy
 valaki fel-lelhette volna a' nyomát.

17. *Godiváról.*

Leofrik a' Mertziai Hertzeg (: a' régi Ángoly
 Országban :) bizonyos adót vete Konventri (*Con-
 vertry* :) városra, melyet szegény lakosi semmiké-
 pen le-nem fizethettek, a' mellyért-is őket igen zak-
 latja vala. Ezt hallván Godiva a' Hertzegnek hitve-
 se, ki egy igen ékes személy vala, 's felettébb szánako-
 dik vala rajtok. Ahozképest a' Hertzeget igen kéré,
 hogy könyörülne a' szegényeken, de semmit nem vi-
 hete véghez, míg azon ritka oknak módnak magát
 alája nem veté, melyet a' Hertzeg kíván vala tőle,
 hogy tudniillik a' városnak egyik végétől a' másikig
 mezítelen nyargalna. A' Hertzeg' kívánása olly tsu-
 dálatos vala, hogy a' lakosok nem igen reménylet-
 ték ez úttal való bődögölásokat. De Godiva reá
 állott.

állott. Szép hofzfzú haját ki-bontatá, 's azzal a' testét, a' mint lehetett, be-fedeze. Ezen tselekedetnek emlékezetére a' Konventriaiak az esztendőnek bizonyos napján a' mez/telen Godivának álló képét mái napig-is az útfzákön fel 's alá hordozzák, 's azután lovaglást tartanak 's vígadoznak.

18. *A' Lámabeti Könyvekről.*

Lámbetben Angoly Országban Londontól nem meszfze tartja lakását a' Kanterburi Érsek. A' Vár, a' Kert, 's a' Temze partján való sétáló hely azonnal ki-jelentik, hogy ottan egy nagy Úrnak kell laknia. A' Könyvesház hasonlóképen meg-érdemli az emlékezetet, mert abban annyi a' régi írások 's nyomtatott könyveknek száma, hogy az ember el-álmélkodik rajta. Mindazáltal az előtt még több találkozott, hanem Kromvell' emberei el-égették azoknak egy jó részét; mert mivel ezen tudatlanok mindent, valami régi Gothus betűkkel írva vala, Misés könyveknek véltek lenni, mind azt Vallások' únszolásából tűzre hányták. A' ritka Partékák közül, mellyek még most-is a' Könyvesházban találkoznak, mutatatik egy Misés könyv, melly V-dik Henrik Királynak kápólnája' számára 1415-dik esztendőben nagy költséggel készíttetett. Ezen könyv az ő minden részeiben mind azzal, valamit tsak a' kép-írás akkor elő-adhatott, meg-van terhelve. A' szélei sokféle

tsudálatos 's Arábiai tzifrázatokkal, mellyeken legkissebb erőszak sem látszik, 's leg-elevenebb festék fénnel kevélykednek. A' leg-tsudálatosabb figura, valamint a' képre nézve, mellyet elő-állít, szint úgy a' helyre nézve, mellyet bé-foglal, egy izmos férjfi-nak az alfelét mutatja. Ezen illetlen ábrázolás épen ott találkozik, hol a' könyv annakelőtte fel-nyit-tatott, midőn a' Római Sz. Egyház' szokása sze-rént a' Híveknek tsókolásra nyújtott.

19. *A' dohányozva való Feleség keresésről.*

Ángoly Országban bizonyos gazdag ember eltekéllette egyszer magát, hogy meg-házasodik. Szin-te a' pipáját meg-gyújtotta vala, 's azt kíváná, hogy a' Leány addig, míg ő a' pipáját ki-dohányozná, ő néki az ő szavát adná. Ahozképest azonnal a' pipával együtt a' Leányhoz el-méne, látogatásának tárgyát ki-jelenté, 's kéré egyetemben őtet, hogy leg-ottan adná válaszáat. A' Legény többféle okra nézve tetfzett a' Leánynak, de ő még sem győz-hette-meg magát, hogy olly hamar oda szánná ma-gát. Az Ángoly, ki nem akara várni, el-méne egy máshoz, a' ki-is az ő keze' ajánlását azonnal el-fogadá; 's a' házasság el-völt végezve, még mi-nekelőtte a' dohány a' pipából ki-égett volna. Más nap korán reggel az Ángoly egy levelet nyere, mellyben az első Leány tudtára adja, hogy im-már

már kész volna hozzá mennni, de az immár késő vala.

20. *A' tsudálatos módon való Feleség
vevésről.*

Egy Angoly Fő ember, ki immár koros 's özvegy vala, bizonyos jószágán egy igen álomtalan éjtszakát töltött, 's mivel ez ilyen éjtszakákon az emberi képzelésnek szabad mezeje vagyon, tehát gyakran meg-történik, hogy olyankor a' leg-finomabb 's leg-tsudálatosabb plánumok koholtatnak-ki. Ezen álomtalan éjjel tehát fel-téfszi magában ez a' koros Angoly, hogy ismét meg-akar házasodni, és ugyan azon első fejer személyt választja magának, melyet reggel észre vesz. Ezen tsudálatos gondolattal fel-kél, 's Komornyikjának tsenget. Ez meg-jelenik. Az Ura meg-hagyja néki, hogy egy hajadon leányt küldjön-bé a' szobába. A' Komornyik ki-megy, 's a' Kúlsárnét bé-küldi. Eztet Lord következőképen meg-szóllítja: öltözzék-fel kend; mert a' Templomba el-fog velem menni, és én kendet hitvesemnek vészem. A' személy eztet tsupa tréfának tartá. 's azt vélte, hogy az Urának szinte kedve érkezett ő vele tréfálgodni, 's leg-ottan dolgára el-méne. Egy fél óra múlva meg-kérdeztetik a' Komornyik, ha fel-öltözködött-e immár a' Kúlsárné? Nem Uram, mond ez, ő szinte a' Szakátsnak adogat a' könyhába.

hába. A' Lord azonnal egy más fejer személlyel kíván beszélni. A' Komornyik tsudálkozik, ki-megy, 's épen a' konyha szolgálóval öszve-akad, kit legottan az Urához bé-küld. Ez hasonlóképen megföllítatik a' Lord által, a' Leány azonnal fel-öltözködik, 's az Urához bé-megy, hogy a' szavára meg-emlékeztesse. Az Ura a' szavát meg-állá, 's egy óra múlva a' konyha szolgáló Méltóságos Afzfzonnyá lett. Egy ember, ki az Orfzágnak a' leg-főbb Tifztségeit viselé, 's még most-is él, ezen házasságnak a' Gyümöltse vala,

21. *A' levél által való Feleség Szerzésről.*

Melly igen szeretnek az Ángolyok ritka emberek lenni, az onnan-is ki-tetfzik, miként házasodnak-meg némellyek közülök. Bizonyos Ángoly Kereskedő Zsamajkából az ő Londoni Correspondensének egyéb Commiffiói között így íra: „ Item, mi-
 „ vel fel-tettem magamban, hogy meg-házasodom,
 „ 's ollyasra itt még sem találhatok, a' ki nékem tet-
 „ fzenék, tehát Kegyelmed el-ne felejtse, a' leg-első
 „ hajóval, melly ide evez, nékem egy következő mi-
 „ néműségű 's termetű fiatal Leányt küldeni: Kö-
 „ zépferű termetűnek kell lennie, kedves ábráza-
 „ túnak, tsendes elméjűnek, meg-nem romlott jó
 „ hírűnek, fris egészségűnek, 's egy olly testi alkot-
 „ mányúnak, melly elég erős légyen, hogy a' Klima
 „ vál-

„ változását győzhesse, hogy én ismét ne kéntele-
 „ níttessem rövid idő múlva magamat egy más után
 „ körül tekinteni. A' mi az értéket illeti, abból nem
 „ kívánok semmit; én egyebet nem kérek, hanem
 „ hogy ő betsületes házból való legyen, 's hufzon
 „ öt esztendőn fellyül, vagy-is húsz esztendőn alól
 „ ne legyen. Hogy ha így fog találkozni, a' mint
 „ mondom, 's ezen levéllel Kegyelmedtől indorsál-
 „ va ide érkezik, tehát ezen levelem által kötele-
 „ zem magamat, hogy ezen Váltást (: Vekszelt :)
 „ meg-fogom tisztelni, 's ezen levelem' mutatóját
 „ tizen-négy nap múlva a' látás után feleségemnek
 „ veszem. „ A' Correspondens a' néki adott Com-
 „ missióra gondot vifele, 's ezen Tzikkelyre a' Barát-
 „ ja' levelében meg-felele illy szókkal: „ A' Kegyel-
 „ med' rendelése szerént imhol által küldök Kegyel-
 „ mednek egy hufzon-egy esztendő Leányt, melly
 „ ugyan azon minéműségekkel bír, mellyeket a' Ke-
 „ gyelmed' rendelése több szóval említ, 's a' mel-
 „ lyek a' bizonyság-leveleiből ki-tetfszenek, mel-
 „ lyek tulajdon kezeinél vannak. „ Ezen bizonyság
 „ levelek, mellyeket azon szép személy magával ho-
 „ zott, valának im' következők: egy Ki-vonás az
 „ Egyház' könyvéből, melly az ő keresztségéről, szü-
 „ letéséről, rendéről, 's nemzetségéről szóllott; egy
 „ tudósítása a' Plébánusnak az ő karakteréről 's jó ne-
 „ véről; egy bizonyítása a' szomszédinak az ő eddig

viselt életéről; 's végre még egy bizonyság-levél az ő teste' alkotmányának ép és jó vóltáról, melly négy híres Orvostól alá vala írva. A' mi Zsamajkabélínek épen akkor a' rév-parton sétál vala, midőn a' hajója meg-érkezék, kihezképest lépésivel a' hajó felé fordúla: midőn véletlen egy igen gyönyörű fiatal Leányt láta ki-lépni, ki őtet, mihent az ő nevét nevezni hallá, ezen szókkal szólította meg: „ Uram! nekem egy Váltó-levelem vagyon „ Kegyelmedre, mellyet Kegyelmed, a' mint re- „ ménylem, meg-fog tiszteini. „ A' Kereskedő a' levelet el-fogadá, 's mihent a' petsétet 's az Indorsátziónak az alá-írását meg-visgálta vólna, eképen felele: „ Én az én életemben még egy Váltást sem „ küldöttem viszfza Protestátzióval, 's ahozképest „ most ezzel sem fogom kezdeni.

22. *A' Tábornak a' Fejér nép által való meg-emésztéséről.*

Ezen Századnak elején, midőn Károly Fő Hercege, annakutánna ezen nevű VI-dik Római Császár a' Spanyol Koronát igyekezett meg-nyerni, a' Portugallok Károly' részéről valának, 's Mádrid mellett tábort verének. Fajtalan Leányi ezen Fő városnak fel-tették magokban, hogy a' Hadi seregeket meg-emésztik, a' héján hogy emberekben, vagy pedig pénzben teljék a' dolog. Eztet hogy véghez vihes-

vihessék, feregenként az ellenség'sátoriba menének, ott az ő hitetlen szerelmeskedéseiket tékozlák, 's az által azt szerzik, hogy a'Katonákból számtalan el-
vesztek. Ugyan-is többen mint hat ezeren az Ispotályba bé-vittettek, kik inkább valamennyin el-halának. A' leg-egésztelenebbek ezen szajhák közül leg-inkább tzifrázák-fel magokat, és fel-kendőzik, csak hogy az ő szépségekkel az embereket, kiknek szívek szerént ellenségek-valának, annál hamarabb meg-ejthessék 's meg-ronthassák. Én nem hiszem, hogy széles e' világon valamelly Nemzetnek történetei egy ilyen kárhozatos hazabéli buzgóságról emlékezetet tennének.

23. *Spanyol Országi tsudálatos egy Törvényről.*

II-dik Károlynak Spanyol Országi Királynak az ifjú Hitvese nagyon szeretvén a' lovaglást, midőn egykor egy igen dőltség lovon, kit nem rég' Andalusziából hozatott néki a' Király, ki-talált nyargalni, azt okozta, hogy a' Királynénak le-kelletett dűlni. Leg-nagyobb szerentsétlenségére a' kengyelből függve marada, 's a' ló ötet maga után hirtzolá, a' héján hogy mérészkedett volna valaki segítségére menni. A' Tzeremoniel ezzel egy átallyában ellenkezett; mert akárkinek-is élet vesztes alatt megvala túlva, egy Spanyol Királynénak a' lábát meg-

illetni. A' Király, ki az ő Hitvesét igen szerette, 's ezen történetet fellyűlről egy Balkonról együtt nézte, nagy búson kiáltoza; de a' Tzeremóniel az igen figyelmetes Spanyolokat szüntelen hátra tartóztatta. Mindazonáltal két nemes Ifjak, kik a' többenél bátrabbak valának, el-végezték magokban, hogy megszabadítják Királynéjokat, 's nem nézvén a' Törvénynek keménységére, az egyik a' lovat a' kantárnál meg-kapá, a' másik a' Királyné' lábát ki-óldozá: mindazonáltal alig mutatták hozzá ezen fontos szolgálatokat, tehát meg-emlékeztek a' büntetésről, hogy a' Királyi Törvényt által-hágták, lovaikra felültek, 's el-rugaszkodtak. Mikor a' Királyné ismét magához tért volna, leg-ottan kérdezősködék az ő szabadítói felől, 's igen el-álmélkodék rajta, midőn azt hallja vala, hogy ők egy ollyas mit vittek volna véghez, melly az el-vesztést meg-érdemlené. Azonban könnyen képezhetjük magunknak, hogy nekik nem igen terhes dolgok vala a' kegyelmet meg-nyerni.

24. *A' holtunk után való ditsőség kívánásról.*

Ama' szenvedés, vagy-is nagy kívánás, hogy az utóbbi világnál fel-maradjon neveink, ha a' betsület és a' jó erkölts által nem indíttatik, az embert könnyen rútúl meg-tántorítja. Herostrát hogy halhatatlanná tehesse nevét, az Éfésusi híres Templo-

mot

mot fel-gyújtotta; fokban azt állítják, hogy színt ezen okból Néró-is Rómát négy felől meg-gyújtatta. Kevés héja vala, hogy V-dik Károly-is a' halhatatlanság után egy felettebb buzgónak áldozatja nem leve. Midőn ezen Tsászfár Rómában vala, tehát a' többi ritka épületeknek meg-nézése mellett fel-méne a' Szent Péter' Templomának felső részére, 's onnan fellyül a' belső épületet szemre vevé. Egy az Udvariak közül, a' kik a' Tsászfárt oda-is el-kö-vették, azon kísértetbe ese, hogy magát le-hengerírse, 's egyetemben a' Tsászfárt-is magával együtt le-rántsa. Ez jó módnak látszatott néki, melly által meg-örökösítheffe nevét. Károly' szerentséjére azonban az ő szándékát bé-nem tölté; 's mikor meg-vallotta vólna előtte, a' midőn immár lent valónak, tehát a' Tsászfár meg-köszöné néki, hogy ezt a' veszedelmes ugrást nem tettette vele, 's meg-tiltá néki örökre a' maga követését.

25. *A' Velentzei Nemes emberek' hetyeségekről.*

A' Velentzei Nemesek igen reá szokták magokat tartani, ők az idegentől mapok' számára egy Inashoz illő tiszteletet kívánnak. Bizonyos Frantz, ki Sz. Márk Piatzán sétál vala, véletlen nem akartva egy Velentzei Nemeft meg-tafzíta. Ez ötet nagy gravitással a' karjánál meg-fogá, 's egyetemben ké-

ré, hogy mondaná-meg néki, melly állatot vélne ő leg-gorombább 's leg-ostobább állatnak. A' Frantz, ki ezen a' kérdésen tsudálkozik vala, 's észre nem vette, miért tsupán ő hozzá, és nem egyébhez fordúla ezen Velentzés tudakozásával, veszteg leve egy ideig. De minthogy a' Velentzés ismét megújítja kérdését, a' Frantz merő együgyűségből felele, hogy ő leg-gorombább állatnak az elefántot tartja. Ugyan azért, mond a' Velentzés dertzésen, ezután jobban vigyázzék kegyelmed Elefánt Uram, hogy a' Velentzei Nemest meg-ne taszítsa. *Impara Signor Elefante; che non s' impegne Nobile Veneziano.* Egy más Nemes ember, midőn egy fűk útszában találkoznék, 's egy Spanyolnak az ő hofszű kotz-perdje miatt, ki előtte megy vala, mellette el-nem meheti, kérdezé vala őtet hidegen, ha fel-lyúl vagy alól kellessék mennie? *Signor, si cavalca, osi passa sotto?* Ugyan-is nem tanácsos volna, ha az idegen az ilyen tréfákra, mellyek gyakorta egy meg-vető beszédhez igen hasonlók, meg-felelne; 's a' ki Velentzében egy Nemes embernek meg-betsülését félre tenné, az valóban az által sok és igen kedvetlen bajt szerezne magának.

26. A' Szépségnek hatalmáról.

Egy Dâma, melly olly igen szép vala, hogy a' leg-igazabb Bíró-t is az ő kétséges Törvény' dol-

dolgában meg-nyerhette, fel-tette vólt magában, hogy azon Referenst, kinek egy Kapitány 's egy Kereskedő között való pert kellett referálni, az elsőnek számára meg-kérleli. A' Fel-peres, vagy-is a' Kereskedő szinte a' Referens' szobájában vala, ki az ő dolgát olly igazságosnak találta, hogy neki előre mert szerentsés véget ígérni, 's azon szempillantásban ama' szépséges Grófnét az Inas bé-jelenti, hogy immár az elő szobában legyen. A' Referens azonnal a' Grófnének elejében megy. Az ő ábrázatjának, az ő katsongató szemeinek, az ő szava' fzelid hangjának, 's az ő egész magát szerettető testi alkotmányának annyi ereje vala a' Referensen, hogy ő ezen szempillantásban inkább ember, mint sem Bíró vala, 's határozás nélkül meg-ígérte, hogy a' Kapitány nyertes lesz. Már tehát mind a' két résznek ígéretet tett. Midőn ismét a' szobájába visszaja-jöve, ott találá azon Kalmárt egészen meg-rémülten 's fel-háborodtan. Láttam, úgymond magán kívül a' Kalmát, én az én Ellen-feletem láttam: ó melly szép! ó melly ékes! az én perem alkalmasint oda van. Erre válaszola a' meg-illetődött Referens: Kérem az Urat, helyheztesse magát az Úr helyembe, vallyon meg-tagadhattam-e neki azt, a' mit kívánt tőlem? Leg-ottan ki-húzá az erszényét, 's vele együtt 150 aranyat, a' mennyit keresett szinte a' Kalmár a' Kapitányon, 's oda

nyúj-

nyújtá néki. A' Kereskedő azzal el-megy. Rövid idő múlva meg-tudja ezt a' Grófné, 's mivel felettebb jó erköltsű vala, tehát tartott attól, ne talán illy kegyes Bírónak fokkal tartozzék; ő tehát a' meg-nevezett sommát néki visszsa-küldé. A' Kapitány, ki színt olly emberség tudó, valamint a' Grófné jó lelki-esméretű vala, ezen ő érette le-tett sommát a' Grófnénak ő-is visszsa-téríte, 's így mindenik azt tette, a' mi kellett. A' Referens nem akart igazságtalan lenni, 's a' Grófné bizonyos kötelességet magára vállalni, a' Kapitány fizetett, 's a' Kereskedő ki-elégítettetett.

27. *Az Emberekről és a' Hangyákról.*

A' határozatlan kereskedő szabadság (: *libertas mercandi* :) úgymond Schlötzer, színt olly dolog, valamint a' határozatlan tehető szabadság. (: *libertas agendi* :) Mind a' kettő meg-lehet, ha ama' történetben minden kereskedők, emebben minden emberek 1.) meg-világosodottak, 2.) telyes jámborok vólnának. Az első történetben semmi kereskedés határozásra, a' másikon éppen semmi uralkodásra nem vólna szükség. Lessing az ő jó barátját a' hangyákra figyelmezteti, melyek a' héján, hogy egyik a' másikon uralkodnék, a' leg-szebb egyezésben élnek: azután a' lehetőségről engedi barátját elmélkedni, ha idővel

az emberek-is ezen függetlenségbe hozattathatnak-e? A' képzés igen szép; de a' véghez-vitelben csak a' látszik nekünk egy kevéssé nehéznek, hogy mink hangyák nem vagyunk.

28. *Egy híres Kép-íróról.*

Conchi Sebestyén, egy híres Olasz Kép-író, bizonyos Német Fejedelem' számára Július Románustól való két képet vett-meg. Az egyik mutatta a' Szabinusnéknak el-tsábítását, a' másik az Ámort és Psichét. Egy Barát, ki a' Hitvesének Gyóntatója vala, igen kívánta látni ezen képeket, mellyeknek drágaságokról hallott volt valamit. Kihezképest az Aszszony Őtet a' műhelybe bé-vezeté, a' hol szerentsétlenségre épen a' Kép-író jelen nem vala. Alig pillantá-meg a' Barát ezen képeket, leg-ottan mintegy tébolyodott felkiáltott: Az Aszszony el-kárhoztatott, bűneinek botsánatját soha se várja, még halála' óráján se, semmi abszolútzió, semmi abszolútzió! Úr Isten! meg-fzólamlék az Aszszony, vallyon mit vétettem? Mit vétett? felele a' Barát, az Aszszony e' képekre mér tekinteni? az Aszszony meg-engedi, hogy a' Férje ilyen munkában foglalatoskodik? Az én Férjem, mond az Aszszony, e' képeket nem írta, hanem egy más Kép-író. Az semmit se tesz, ha bár más írta-is azokat, felel

a' buzgó Gyóntató. Az Afzszony soha nem üdvözülhet, vagy ezen szempillantásban bé-kelletik ezeket a' fajtalan képeket mázolni, 's szétt rontania. Az Afzszony a' pokol' félelmétől el-tsábíttatván, ezen szép munkához szinte hozzá fogott, midőn Férje a' Kép-író meg-érkezék. Ez minden tagjaiban reszketete ezen veszedelem felett, mellyben valának képei. Azon Fejedelem, a' kinek számára valának ezen képek meg-véve, minden darabért két ezer tallért fizetett; a' szegény Sebestyén minden bizonnyal köldússá lett volna, hogy ha a' Barát' dühösségét az Ő meg-érkezésével meg-nem előzte volna. Ő azonnal el-kergette az eszelőst, 's a' Hitvesének meg-hagyá, hogy soha többé, míg él, a' műhelybe bé-ne lépjen.

29. *A' Gyántázatról.*

Korontály Tartományban (: *Carinthiában* :) Gróf Rósenberg' jószágán találkozik bizonyos hegyen egy Szent Egyház, 's a' mellett egy torony, mellynek történetei a' gyántázat miatt igen nevezeteseek. Régóltától fogva ezen toronyba belé szokott ütni a' villám, 's olly gyakorta pedig, hogy az Isteni szolgálatot nyárban nem-is vala szokás immár ottan tartani. 1730-dikban a' villám által ezen torony egészen szétt döntetett, kihez képest egy új torony építtetett helyébe, de
szint

szint oly szerentsével. A' villám minden esztendőben hol négyszer, hol ötször bé-ütött, sőt (: a' mellynek nints példája :) azon egy megnevezett menykő tizszer tsapott-bé. 1778-dikban ismét újra ötször találta, 's az ötödik ütés oly szörnyű vala, hogy a' Gróf a' tornyot kéntelenítetett le-rántatni. Az alatt fel-építtetett a' harmadik torony; ezt egy hegyes villám háritóval térték-meg, 's most már tsendességben vagyon. Egyszer ugyan azöltától fogva a' villám ismét bé-ütött, de a' tsapás oly gyenge vala, hogy a' háritónak a' vékony hegyét sem olvászhatta-meg, 's a' toronynak nem lett semmi baja, 's nem-is lesz ezután. Lehet-e vallyon ennél a' villám háritónak hasznáról világosabb példa?

30. *Az Aszszonyi tsalárdságról.*

Bizonyos embert egy jó barátja reá beszéllé, hogy egy házba jönné vele, hol a' Leányok 's az Aszszonyok öszve szoktak jönni, kik pénzért, 's egy pár jó szóért kinek kinek készek szolgálni. Ő a' házba bé-fordúla, 's többi közt a' maga feleségét-is ott találá. Ahá, gonosz ember, megszólamlék a' Hitvése, reád akadtam most egyszer? Én szántszándékkal ide jövek, hogy a' te hozzám való hívségedet meg-próbálhassam. Te istentelen! hát így kell-e az én szerelmemet meg-

jutalmaznod? Én szerentsétlen! 's az alatt szeméből a' könyvek sűrűen gördültek. A' jámbor Férje egészen el-pirúlt, 's nem tudott hova lenni szégyenletében. Félékenyen az ő Hitvesétől bocsánatot kéré, 's meg-ígéré néki, hogy soha többször magát reá nem szedetteti. Azután kész lett volna azt meg-ölni, a' ki az ő feleségének jó erköltseiről leg-kissebb gyanút hozott volna elő. Más nap ismét ezen jó Aszfzonyka ugyan azon házba bé-fordúla. Eb volt a' lelke, úgy-mond a' bé-jövet közben, ha tegnap hamar fel-nem találtam volna magamat, könnyen meg-rom-lott volna az egész tréfám.

31. *Az ostoba Fen-írásokról 's Tzégékekről.*

Millyen balgatag fen-írásokat a' házokon, 's tzégékeket a' boltokon lehet gyakran látni 's olvasni, imé például egyet kettőt fogok elő hozni. Egy kis Mező Városban a' Mészáros' házán függ egy kerekded Tábla, azon egy Mészáros vagyon le-festve épen olly állásban, mint mikor ökröt üt agyon a' fejfével. Körös körül íme' véres ökör játék körül ez olvastatik: Emlékezzél-meg óh ember, hogy meg-kell halnod. — Egy szomszéd Fő Városban következő boltok' tzégéri találkoznak, mellyeknek ki-gondolását egy meg-szállott embertől alig várhatnánk. A' tizenkét

Égi Jegyek, az arany A B C, a' fel-támadás, a' mefztelen Úr Isten, a' kék Úr Isten, Adám és Éva, a' szép láb, a' fel-fordított faru, a' görbe hátú reménység, 's ezer egyéb még balgatagabb nevek ezt elegendőképen bizonyítják. Ha ki talán ezen elmés gondolatoknak a' képeit látni szerezné, ihol van egy: Mint íratott-le vallyon a' lehetetlenség? Egy ember ki-erészett vitorlájú hajóval 's fel-emelt evedzőkkel egy hegyre akar hajózni.

32. *A felettebb gyáva Ifjúról.*

B * ben egy igen jó Háznál bizonyos ember egy Nemes Ifjat az Országból fel-akara aufferolni, a' ki külömben fok szép minéműségekkel bírt, mindazonáltal felettebb félékeny vala. A' Házi Barát bé-lép először, az idegen követi őtet. Mindjárt az első bé-lépéskor meg-íjed, a' fényes Társaságnak pillantása magán kívül hozza őtet, szerentsétlenül a' lábával a' szőnyeg közé 's a' meg-viaszfzozott padlás közé lép, ellenkezést érez, erőszakkal neki rugaszkodik, magával el-ragadja a' szőnyeget, le-veri a' székeket, a' mellyek az utat el-állják, 's e'képen a' szőnyeggel együtt a' Házi Afzfzonyhoz érkezik. Az alatt meg-hajúl előtte, meg-tsúfzik a' lába, 's az Afzfzonyra reá dől. Hamar fel-veszi magát, 's

menti magát, a' mint tudja; az Inasok rendbe hoznak mindent, egy székkal meg-kínáltatik, de Ő más székre ül, hol a' Méltóságos Afzszonynak a' hárfája hevert, mellyet ezer darabra öszvetör. Fel-ugrik egészen meg-ijedve, veti magát egy más székre, 's az Afzszonynak a' kis kutyáját agyon nyomja. Magán kívül vagyon, el-veszti a' magával való bírást, 's nem tud egyébhez mihez fogni, hanem az el-szökéshez. Ki-ugrása közben könyökével a' Komornyikot meg-taszítja, ki-veri a' kávé táblát a' kezéből, a' vendégekért való tsokoládéval együtt, a' tsészék darabokká törnek, 's a' tsokoládé a' Dámák' ruháira leöntetetik. Az Ő Barátja siet utánna, hogy ismét vissza hozhassa, 's mindent jóvá tehesse, de az Ő embere immár el-illantott. El-pirulván e' dolgon, maga se mér többé a' Társasághoz vissza-fordulni, 's kéntelennek látja magát, egy Házat örökre kerülni, mellyben ezen dülő barátot szerentsétlensége vala auffsolni, ki egynehány szempillantás alatt nagyobb pufztitást hagyott maga után, mint talán egy ellenség' ferege tehetett volna.

33. *A' tojás' héjjának szétt töréséről.*

Gyakorta hallatik, hogy a' meg-főtt tojásnak a' héját nem kell meg-hagyni, mert a' ki úgy hagy-

hagyja, meg-betegszik, vagy fzerentsétlen léfzen. De vallyon ki talál az öfzve nem tördelt tojás' héja között, 's a' betegség vagy a' fzerentsétlenség között valami közlést. Mindazáltal, a' kik ezt meg-tartják, jól tselekefzik. Mert ha az egész tojás' héjja szerteszétt hever az Udvaron, a' kakastól 's a' tyúktól fel-fzokott likasztatni, ezt mutatja a' mindennapi tapasztalás. Ha ezt a' tyúkok gyakran követik, tehát hozzá fznek az egész tojásnak-is, mellyet találnak vagy magok tojnak, fel-likasztásához 's meg-evéséhez. A' tselédes Gazda, ki ezt előfzör vette észre, nem ok nélkül nagy kártól féltette magát. A' kár mindazáltal a' tselédnek nem látszatott volna nagynak, ha a' Gazda reá nem beszélte volna a' tselédjét, hogy az olyan könnyen rofszszúl járhat, a' ki a' tojás' héjját egészen meg-hagyja: ez tehát reá bírta Őket, hogy azt olly apróra törték, hogy többé nem vólt a' tyúkoknak mit likasztani.

34. *A' Takarékoszágról,*

Bétben nem régen vólt egy 'H * * nevű Alakos, ki ott nagy hírt hagyott maga után. Négy pórázon járó tántzosi (: *Seiltänzer* :) valának, kikkel mindenféle változásokat vitt véghez. Dél után fзокása fzerént bolondot tett magából, dél előtt pediglen, mint egy nagy Úr, szerteszétt

vittette magát hintóban, körül-véttetvén maga tselédjeitől. Az ugrói közül egyik komornyikja, 's egyszer 's mind Inasa volt, a' másik a' konyhában főzött, 's mikor az Ura ki-ment, a' hintója előtt futott, a' harmadik a' gazdagsághoz látott, 's a' lovakat mint kotsis hajtotta, a' negyedik pedig Vadász, Húszár, 's Titkosa vala egyetemben. A' meddig a' Printzipális Gavallért játszott, mind addig ő Nagysága vala; de mihent azt a' fogasra függesztette, a' társai őtet Pajtás Uroknak nevezték. Minthogy a' Tisztek' számára egy különös asztal-tartás ő Nagysága' takarékos plá-noma ellen lett volna, ahozképest a' Kotsis, Szakáts, Húszár, és Komornyik egy asztalnál ettek ő Nagyságával, 's a' mint mondatik, egy szobában háltak-is. Az ő alakos Sátorában a' Pajtás Úr a' leg-magofabb lovast mint az Evet által-ugrotta, de mihelyt a' hintóban ült, Húszárnak, Vadásznak, 's Inasnak kellett őtet belőle ki-fé-gíteni. Ugyan ezen gyengélkedés fokakat a' Köz-ségből olly kifizembe hozott, hogy valósággal valamelly nagy Úr lehet alattomban.

35. *A' Leány gyalúlásról.*

Egy nagy Fejedelem a' vadászaton volt nem rég, 's egy félre fekvő paraszt gunyhóra akadt vala, melly előtt egy immár idős aszfzonyt talál-
la,

la, ki a' galamboknak árpát hány vala. A' Fejedelem vidámon meg-szóllítá, 's hol egyről hol másról értekeződék tőle, nem külömben: ha fok magzati vólnának-e? Vagyon két leányom, úgymond a' paraszt afzszony, az egyik 14 's a' másik 16 esztendő. Hát hol vannak? A' Városba adtam őket, válaíszola az afzszony, hogy ottan egy kevéssé meg-gyalúlják őket.

36. *A' Vallások' uralkodásáról.*

Egy bizonyos Tudós azt állítja, hogy ha az esméretes földnek Tartományit harmintz egyenlő részekre fel-osztanánk, a' Keresztyéneké mint öt, a' Mahometieké mint hat, és a' Pogányoké mint tizenkilentz vólna.

37. *A' lábatlan Királyról.*

Azt írja Zoroáster az ő Könyvében, hogy mikor az Isten ő néki a' poklot 's a' gonofzokért készített büntetéseket meg-mutatta vólna, tehát külömb-külobbféle Királyokat vett ottan észre, 's többi között egy olyan Királyt, kinek egy lába hibázott. Ő tehát ennek az okát kérdezé az Istentől, ki-is így felele néki: Ezen gonofz Király életében tsak egy jótéteményt vive véghez. Egykor vadászatra ki-fordulván, közel egy tevét szemléle-meg, melly igen mezfáze vala a'

jászoltól meg-kötve, 's ahozképest azt el-nem ér-
hettem, noha felettébb éhes vala, a' jászolt tehát
a' lábával közelébb taszítá. Ezért ezt a' lábát a'
mennyekbe vevém, a' többi itt találkozik.

38. *Szép Felelet.*

Bizonyos Úrfi, minap egy szép Polgár Le-
ányt egy arany órával nagyon kínála. Mire való
ez az ajánék? kérdezé a' Leány, minek adja
nékem az Úrfi ezt az arany órát? Mert, mond
az Úrfi, én a' Leány-aszfzonyt egy derék és jó
erköltsű személynek tartom. Jól van, felel a'
Leány, tehát az óráját vegye-vissza az Úrfi,
hogy tovább-is az maradhassék. Ezen felelet eme'
személynek betsületére vált, noha ő előtte im-
egy Hadi Tiszt, kit az ellenség meg-akart vesz-
tegetni, hasonló feleletet adott.

39. *Furtsa Felelet.*

Egy Pap nem régen, midőn a' Városba visz-
sza-menne, szem közt találkozá a' mezőn egy
igen ékes kis Leánnyal, ki a' kosárkába, mellyet
a' karja alatt visele, mezei virágot szedegete.
Kitsoda az Anyád, szép Alakom? kérdezé őtet
a' Pap. Kúlsárné vala Gróf R * * nál. Hát
az Atyád? Méltóztassék Tisztelendő Úr a' ko-
sár-

sarkámat tartani, én az alatt el-megyek, 's meg-kérdezem eránta az Anyámat.

40. *Buta Felelet.*

Nem rég egy szomszéd Faluban egy igen szivet lágyító Prédikátzió tartatott. A' Hallgatóknak a' szemeik könyvekben áztak, tsak egyetlen egy Parafzt az Ő botjára támaszkodván, áll vala hidegen 's meg-illetődetlen. A' szomszédja tehát kérdezé Őtet, miért nem sírna Ő-is? Mit sírnék én, úgymond, hiszen én nem ide való vagyok.

41. *Együgyű Felelet.*

Történt minapában, hogy egy Püspök bizonyos mezei Józfégon egynéhány igen szép Afzfzonyok' társaságában mulatoznék. Egy Parafzt, ki mindennap egy kosár válogatott gyümölsöt horda néki a' kertből, ezen szépségek' meg-fzemplélésén egészen el-bámúlt. A' Püspök az Ő bámulását észre vévén, mosolyogva kérde Őtet, vallyon mellyikét választaná inkább ezen Dámák közül Feleségének? A' Parafzt forban meg-járván szemeivel ezen Grátziákat, 's végre meg-állapodván azon, kit úgy-is tudott, hogy a' Püspök fzenvedhet, így felele: hogy ha Extzellen-tziádnak ellene nem vólna, tehát a' Püspökné Afzfzonymat kívánnám magamnak.

42. *Más együgyű Felelet.*

Midőn az Ángolyokkal való utolsó háború után egy új adó kezdett vala szedetni Frantz Országban, nagyon panaszolkodék érte egy szegény Paraszt. — Hát vallyon vesztettünk-e? úgymond. — Nem, felel a' Tisztartó néki, mink vagyunk a' nyertesek. — Tsudálatos dolog, mond ismét a' Paraszt, mink nyertesek vagyunk, 's még-is tovább töldjük a' Játékot.

43. *Egy Kis-Afszszonynak a' Válasza.*

Egy híres Néző-játékos Afszszony bizonyos Kis-Afszszont egy házi Komédiára készíltgette, kinek egy hitetlen szeretőjétől el-hagyattatott Hertzeg Afszszont kellett volna játszani. A' Játékosné mindenképen igyekezett, de a' Tanítványának az ő Játékába tüzet 's valóságot lehetetlen vala néki bé-hozni. — Nem tűrhethén végre, mond a' Kis-Afszszonynak: Ugyan, Kintsem Kis-Afszszonykám, tegye még-is a' Kis-Afszszony magát azon el-hagyattatott Hertzeg-Afszszony' helyébe. — Ha egy Gavallér, kit szívéből szeret, el-hagyná a' Kis-Afszszont, nem de nem a' legnagyobb szíve' fájdalmától el-fogattatnék? nem de nem — — Én, felel a' Kis-Afszszony, azon vólnék, hogy hova hamarébb egy új szeretőt fze-

rezhessek magamnak. Ja, ha ez úgy van, mond a' Játékosné, tehát mink mind a' ketten hijába fáradunk.

44. *Egy Disznó-Pásztornak a' Válasza.*

A' meg-hólt V**gi Püspök egykor a' vadászaton lévén, ott egy paraszt Legényre találta, ki a' disznókat őrzötte. Az ember fzerető Püspök hozzá fordúla az ő vadászó Társaival, 's mindenféléről tudakozódék tőle, a' többi között arról-is, mi légyen úgymint Disznó-pásztornak a' fizetése. — Van, úgymond ez, esztendő által ruhám 's egy pár botskorom. Nem több, mond a' Püspök, lásd, én-is Pásztor vagyok, 's jobban vagyok még-is, mint magad meg-ruházva, 's jobban-is nézek-ki. El-híszem, felel együgyűen a' Gyerkötze, de Kendnek több disznaja lehet. A' Püspök el-neveté magát, 's a' szegény Legényt meg-ajándékozá.

45. *Egy Tudós embernek a' Válasza.*

Az előbbeni Században mondá egy tudatlan ember, egyébként Gróf és Tanácsos Úr: Hidje-el nékem Professor Uram, a' Tudomány tsak Pedántokat tsinál, 's minden e'féle gyermekség nélkül mindent meg-nyerhetni e' világon. Az igaz,
felele

fele'e a' Professor, erről példa lehet önnön maga Nagyságod.

46. *Árifztipus' Válasza.*

Árifztipusnak egy Inasa, ki az Urának azon fok költségét, melyet Láis miatt ontott, igen sajnálotta, mond egykor néki: Uram, te ezen személyt olly drágán fizeted, 's ő magát minden határozás nélkül ama' Tzinikus Diogyenesnek engedi, ki néki egy fillért sem ad. Én nem azért fizetem őtet, felele Árifztipus, hogy ő másokkal ne háljon, hanem azért, hogy ollykor velem együtt hál. *Atheneus Lib. 13. pag. 182.*

47. *Egy Frantznak az ő Mátkájában való kívánása.*

Egy Frantz író ezeket írja: ha nékem szerezőt kellene magamnak választanom, tehát azt kívánnám, hogy az a' szerelemben olly buzgó lenne, mint egy Spanyolné, olly eleven, mint egy Olaszné, 's az ő maga viselésében olly szabad, mint egy Frantzné.

48. *V-dik Károlynak a' Nyelvek eránt való ítélete.*

V-dik Károly azt mondá, hogy ő az Isten-
nel tsak Spanyolúl, Kedvesével tsak Olaszúl,

Bará-

Barátival tsak Frantzúl, 's Iovaival tsak Nemetül kíván beszélleni. Tsudálkozásra méltó, hogy maga Német származású lévén, még-is a' Német nyelvet annyira meg-veté. Mindazonáltal második példánk ebben a' meg-hólt Porosz nagy Király II-dik Fridrik, ki hasonlóképen a' Német nyelvet tsak a' Kotsisok' nyelvének nevezé. Hogy ha V-dik Károly a' mi nyelvünket értette volna, minden bizonnyal Vitézivel nem másként, hanem tsak Magyarúl kívánt volna szólani,

49. *A' Barátnak pórul járása.*

Történt 1786-dikban 29-dik Decemberben, hogy az Áméliai Szürke Barátok' Kalastromából való Bé-vévő Fráter Rómában a' *Campo Vaccino* nevű piatzra 36 sertést hajtott-bé, hogy azokat a' Kalastroma' számára el-adhassa. Minekutánna el-adta volna, két Tsalóka Ángoly ember' képében hozzá járul, 's kérték nagyon, hogy velek ebédre jönni ne neheztelne. El-menvén velek a' vendég-fogadóba, ottan meg-mutatának neki egy, néhány arany Lánnát, mellyek mindazáltal hamissak valának, 's eleibe adák, hogy ezekkel, ha meg-venné tőlök, nagy kintset szerezne magának, mert nekik nyilván el-adni nem volna szabad, úgymint Arany-tsinálóknak. A' Fráter a' kints' kívánása meg-vakítá, 's nekik mintegy

200 Scudit ada, 's azt vélte, hogy igen jól kereskedett, ahhoz képest a' Zsidó Városba fiete, hogy a' Zsidóknak el-adhassa. Ezek azonnal a' hamisságot észre vették, bé-vádolák őtet, 's áresba tettették. Más nap tehát a' Törvénybe felhívattaték, egész estvélig ki-hallgattaték, ártatlannak esmérteték, 's szánakodóképen a' Kalas-tromba vízfőz-botsáttaték.

50. *Bizonyos Spanyolnak az ő nevetség-es hívsága.*

Vagyon Rómában ezen Nemzetből számtalan Deák, kik tsak azért forognak ott, hogy a' Pápától valamelly Benefitziomot szerezheffenek magoknak; ők az ő útjokon, az az: Mádridból Rómaig kóldúlva keresik kenyereket. Egy viazfőz vászonból való Kollétnak, melly egynehány tengeri béka-teknyővel ki-van tzifrázva, 's egy felettebb nagy botnak, mellyet ők szarándok botnak neveznek, segítségével mindenütt irgalmat találnak. Mert tudni való, hogy a' Déli Európában a' Keresztyének színt olly könyörűletek, a' Sz. Jakab 's a' Lórétomi Bóldog Afzfőny Szarándokihoz, valamint a' Mahometiek a' Mek-kai vagy a' Medinai Szarándokokhoz. Midőn ezen Spanyolok Rómába érkeznek, tehát egyebek nints mit enni, hanem a' mit minden nap a'

Kalastromok' kapuja előtt kapnak; 's a' mikor ezt véghez vitték, tehát a' napnak hátra való részét az úgy neveztetett Spanyol piatzon sétálásban töltik, 's magokat Római Fő embereknek nézik. Egy Spanyol, ki tsak imént érkezett, 's még az órát nem tudta, hogy mikor ofztogattatik az étel a' Kalastromban, egy szegény Frantz Paphoz fordúla, ki hasonlóképen tsak a' Kalas-tromi alamisnából éldegele. A' Spanyol hívsága nem engedé néki, hogy egyenesen azon házról tudakozódnék, hol fogna az étel ki-ofsztogattatni, ezen szóllásnak a' módja igen illetlennek látszott néki. Midőn tehát foká azon törte volna a' fejét, miként magyarázhatná-ki magát egy nem tulajdon módon, végre jobbat nem találta, mintsem a' Frantzot meg-kérdeni, ha ő immár az ő tsokoládéját magához vette volna-e? *A usted tomado su Chocholate?* Az én tsokoládémat! mond a' Frantz néki; mi a' menykövet, vallyon honnan tudhassam meg-fizetni? Én egyedül alamisnából élek, 's várom az étket, melly a' Szürke Barátoknál ki-ofsztogattatik. Az Úr tehát még ott nem vala? mond a' Spanyol. Nem, felel a' Frantz, de most mindjárt ideje lesz, én azonnal oda megyek. Én kérem az Urat, vezessen engem-is oda, mond a' Spanyol, az Úr ottan Don Antonio Perez de Valcabro, de Redia, de Montalva, de

de Vega 's a' t. fogja látni - az utóbbi Világnak az ő meg-alázásáról jeleket adni. 'S merem kérdeni, kik ezek az emberek? mond a' Frantz. Én egyedül vagyok az, felele a' Spanyol. Ha az úgy van, mond ismét a' Frantz, tehát mondjon az Úr inkább a' szükségről és a' jó etyepetyéről egy példát.

51. *A' Spanyol kevélységnek egy Példája.*

Egy az Ország' Nagyai közül olly igen megilletődött, hogy egy alattson Rendből való ember Grandnak a' Méltóságát nyeré-el a' Királytól, hogy többé nem akará a' napot látni, tsak hogy meg-büntethesse, miért hogy a' fényével egy illy rút tselekedetnek szolgált volna. Az ágyba lefeküdt; 's midőn az emberei korán reggel a' szobájába bé-léptek, kérdezé őket: Hát a' Mézfárosom vallyon nem lett-e még eddig Spanyol Országi Grand? — Nem Kegyelmes Uram. — Jól van, el-mehettek. Ezen nevetséges kérdészködését egész haláláig folytatta; 's nem vólt a' világon olly dolog, melly őtet a' nappal, vagy az emberekkel ismét öszve-békéltethette volna.

52. *A' Sinaiaknak az ő Bálványaikkal való bánások.*

A' Sinai bálványozó Köz-népnek egy tsudálatos szokása vagyon az Isteneivel való bánásban. Ők azokat tsak annyira tisztelik, a' mennyire hiszik, hogy azok űket valamí jóval megáldották; mihent azonban aztat, a' mit kérnek tőlők, meg-nem nyerhetik, leg-ottan leg-alább való meg-vetéssel illetik űket. Miként? Te semmire kellő Lélek! mondnak ollykor néki, mink téged' egy igen szép Templomba helyheztettünk, mink téged' leg-úríasabban táplálunk, mink téged' igen szépen meg-aranyozánk, a' temjénezésben nintsen fogyatkozásod, 's te még sem áldasz meg bennünket azzal, a' mit tőled kérünk? Az után egy marok vefszűt fognak kezekbe, 's azzal a' Bálványt egymás után tíz vagy tizenkét nap szűntelen vefszűzik. Ha mindazáltal az alatt azt, a' mit kívánnak, tőle meg-nyerik, tehát különb-külömbféle mentségeket hoznak-elő. Miért valál, mondnak néki, Lélek Uram, olly akaratoskodó? A' való, mi egy kevésbé hebehurgyáskodtunk, mindazonáltal magad vagy az oka, miért vagy olly nehezen meg-kérlehető Isten? miért engeded magadat kész akartva meg-vefszűztetni? Azonban a' mi meg-történt, az immár meg-tör-

tént, 'mink többé az eránt meg-nem emlékezünk. Mink téged' újra ismét meg-aranyoztatunk, mink a' tömjéntől nem fogjuk költségünket kéméllení, 's te ismét jó napokat fogsz érni, tsak az el-múltat felejtsd-el! *Histoire de la Chine* Tom. 2. p. 223. Tudni való mindazonáltal, hogy ezt tsak a' gyáva köz-nép követi, mellynél még a' bálványozás divatjában vagyon. A' Fő emberek, Tudósok, 's egyéb értelmes emberek valamennyin egy Istennél többet nem hisznek, 's közönségesen egy olly Vallást követnek, mellyet nálunk Istenlésnek (: *Deismusnak* :) szokás nevezni.

53. *A' Sinaiaknak a' mi magos házainkon való álmélkodások.*

A' Sinaiak midőn hallják a' mi Európai Városinknak magos házaikat emlegetni, nagyon tsudálkoznak, a' mi útszáinkat, mint annyi nagy hegyek közt való mély útnak képzik, a' mi házainkat, mint teli lyukakkal való általláthatatlan köfzikliáknak. Nálók a' házak mind egy szegésűek, a' fel-házak esméretlenek, 's nem fzenvedhetik a' garádits hágást. Ahozképest nem tsuda, hogy Pekin a' Sinai Fő város annyi mért-földekre terjed. Midőn Kanghi Tsáfzárnak az Európai épületeknek némelly ábrázolati eleibe tettek, mondá: Európának egy igen kitsiny 's
nem

nem derék Országnak kell lenni, mivelhogy a' lakosoknak elég helyek fints a' Városnak ki-terjesztésére, 's levegőben kelletik lakniok.

54. *Mi által szerettethetjük-meg leg-hamarább magunkat az Afzszonyi nemnél?*

Emberek, kik e' Világot esmérik, erről nem egyféleképen ítélnék. Némellyek azt hiszik, hogy az Adónis ábrázattal akármelly Leányt megnyerhetünk. Mások ismét azt tartják, hogy a' gazdag öltözet, fok Liberiás Tseléd, 's régi Nemesei Levél mágnes kövi erővel bírnak. Vannak meg meg mások, kik azt állítják, hogy csak egy aranyokkal teli erszényt mutogasson valaki, azonnal minden Leányhoz bé-mehet, 's igen kedves lesz. Ezeknek 's ilyenféléknek Európában hasznokat lehet talán venni, de Kanadában a' szerettető mesterség a' miéinktől felettébb különböz. Mihent ott egy Legény az ő Mátkájának három vagy négy fő-kaponyát hoz az ellenségtől, tehát az immár bizonyos lehet, hogy kossarat nem kap. Illyen a' szokás.

55. *Egy Tanáts, melly sokaknak hasznos volna.*

Strófon az ő jó Barátjának egy Leányt javasla feleségül; ez erre néki következőképen

felele: Édes Barátom! én nem tagadhatom, hogy én ezen házasság által fok jóban részesülhetnék; mindazonáltal egy szó mint száz, soha sem jó hírtelenkedni. Feleséget venni, egy igen nagy figyelemre méltó dolog, 's felette nagy megfontolást kíván. Én egynehány bölts embert esmértem, a' kikre bízhatom magamat; Ők engem bizonyossá tettek, hogy az igen okosan tselekefzik, a' ki egész élete által a' házasságról elmélkedik.

56. Méltatlan meg-vetés.

A' Varga a' leg-hasznosabb mesterséget űző ember a' napkeleti Indiában, Szuratéban, 's közel lévő Tartományokban olly igen meg-van vetve, hogy Ő véle (: valamint nálunk az eb öldöklővel:) senki nem barátkozik, 's annál inkább egy asztalnál nem eszik. Ő ottan olly szegény, hogy az Ő minden eszköze egy árból 's egy bitskiából áll. A' bőrt Ő nála senki ne keressse, mert a' ki egy pár tzipőt vagy fárut kíván, szükség, hogy előre tegye-le az árát, mellyen a' Varga egy juhot vesz, aztat meg-nyúzza, meg azon nap ki-tsáválja, 's más nap estve a' tzipőt meg-hozza. A' meg-vetésnek leg-nagyobb oka a' lesz, hogy a' Vargák magok nyúzzák az állatot, a' bőrt ki-készítik, 's a' húsát meg-eszik. Ők a' vá-

roson kívül igen hitván kalyibákban laknak, 's a' Városiak közül senki nem tart velek; sőt azon Tartományokban, mellyek az Európaiakhoz tartozandók, a' Hóhérok' 's eb-öldöklők' hivatalját ők tellyesítik.

57. *A' vak ember' szerelme.*

Bizonyos vak embernek vólt egy felesége, a' kit ő igen szeretett, nóha meg-mondották néki, hogy az igen rút légyen. Egy igen híres szem-gyógyító Orvos meg-ígéré néki, hogy egy helyes operátziója által a' látását meg-szerzi; de a' vak embert semmiképen reá nem beszélhette. Én, úgymond, el-veztem talán a' szerelmemet, mellyel a' feleségemhez viseltetem, 's a' szerelem az én minden szerentsémet téfzi. — Hogy ez a' vak ember böltsen vélekedett, azt ki ki helyben fogja hagyni, valaki többre betsüli a' böldságot, mint-sem a' valóságot.

58. *Ki-fizetés.*

Egy Úrfi öszve-találkozáék minap B * től nem meszfe egy szép paraszt Leánnyal, ki az ő tehenét maga előtt hajtá. A' Leány az Úrfinak meg-tetfzett. — Hol lakol édes Kintsem? — P * den. — Tehát az oda való Tisztartó' Leányát esméréd-é? Akarnád-e néki ezen tsókomat el-

vinni? Ő a' Leánynak a' nyakát által ölelte immár, de a' Leány leg-ottan fel-szabadítá magát tőle. — Ha olly igen tetszik az Úrfinak a' Tízf-tartó' Leányának tsókot küldeni, úgymond a' Leány, tehát tsak a' tehenemnek adja az Úrfi, mert ő nálamnál hamarább lesz ott.

59. *Finom Nevelés.*

Egy hét esztendőös kis Leányka hasonló idejű Gyerkötzével gyakran játszodozott, 's őtet az ő kis férjének nevezé. Az ő Annya egy fiatal Özvegy mond egykor néki: Örsikém, ide enged-e nékem a' te kis férjedet? — Nem, nyersen felele a' kis Leány. — Nem? 's hát ha én őtet nem engedem néked, ki tesz ítéletet köztünk? — A' kis Mám-Afzszonyka (:így nevezé a' kis Leány a' gyermek' Annyát:) úgy de hát bizonyosan nyertes léfzek rajtad; mert te tudod, hogy ő mindent meg-tselekefzik, valamit kívánok. — Ó, a' kis Mám-Afzszonyka mindent okosan tselekefzik. — Mit, te kis bolond, 's hát a' mit én kívánok, oktalan dolog-e az? A' kis Leány itten mosolyogni kezdé. De vallyon miért nem adná ő ide nékem a' kis férjet? úgy mond tovább az Anya. — Mert nem illik Afzszony Anyámhoz. — 'S vallyon miért nem illenék hozzám? (:ismét a' kis Leány mosolyodni kezdé :) mond-ki igazán:

Talán

Talán öreg vagyok hozzá képest? — Ah nem, Afzszony Anyám, hanem ő Afzszony Anyámhoz képest fiatal. Az Anya a' tréfát mind tovább vitte. Édes Őrsikém, úgymond ő, én téged bizonyossá tézlek, hogy ő hozzád szint úgy nem illik. — De miért? mond nyughatatlanúl a' kis Leány. — Mert ő még esztelen számodra. — Ó Afzszony Anyám, hát nem egyéb? én ötet majd eszesnek tézsem. — 'S hát ha ő téged a' te szzerentsétlenségedre bolondá tenne? — Ah édes Afzszony Anyám, melly nagy örömöm vólna az énnékem, ha hasonló lehetnék édes Anyámhoz! — Hozzám hasonló? te szemtelen — Úgy, úgy, Afzszony Anyám, hisz' egész nap mind azt mondja, hogy egészen belém bolondúlt; és én, én az én kis férjembe bolondúlnék.

60. *Estvéli Történet.*

Midőn a' minap B** Városában azon Úrfiak közül egyik, kik az estvéli sétáló-helyet, valamint a' Lidértzek a' mélységeket, fel 's alá szokták járni, szinte estve felé ő-is a' maga útját mérné, észre vett maga előtt egy igen szép természetű Leányt lassú lépéssel sétálni; gyönyörű járásából 's testének szép természetéből olly következt hozott-ki ez az Úrfi, hogy az ábrázatjának, melly mindazonáltal egy fösvény fejkötővel

(: *Geitzhaube* :) bé vala fedve, lehetetetlen rútnak lenni. Felettebb kívánván ezen szép személlyel meg-esmérkedni, az ő lépéseit meg-kettőzteté, 's alig érte-el, leg-ottan az ő szorgalmatos szája felette hízelkedő szavakkal igyekezett ezen Angyalt hálójába keríteni, mindazáltal ezen személy, melly talán a' Világosság' Angyala vala, 's tsak a' szükségétől indíttatván, tette ezt az estvéli utazást, az ő minden szerelmes ígéi mellett süket marada. Mikor tehát az Úrfi észre vette, hogy az ő minden igyekezete haszontalan, fok kakutsálási által a' lámpás' világánál a' képét-is meg-látta, melly néki talán leg-inkább azon okból, mint a' rókának a' szőlő-gerezdek, vízfíza-tetfzett, tehát azt merte néki mondani: azt gondolta volna, hogy az ő ábrázatját szebbnek találja, 's az ő lelkére, 's minden ördögökre esküdött, hogy ha ábrázatban olly ékes volna, mint hátul, akár mint ellenkezett volna, magát az ő erőszakos ajakitól még sem menthette volna-meg. A' személy meg-illetődven ezeken a' szavakan, az Úrfi' kívánását következő módon meg-engedé: Drága jó Uram! minthogy én olly szerentsétlen vagyok, hogy az Úrnak képem szerént nem tetfzhetem, az Úrnak pedig kedve vagyon valamit szebbet meg-tsókolni, tehát az Úrnak szabadságot adok, hogy ott tehesse tsókját,

ját, a' hol az Úrnak szépnek látszattam. Erre meg-kettőztetvén lépéseit, az Úrfit a' fa-képnél hagyá.

61. *Az' Aszszonyok' mezítelen melyek-
nek eredete.*

A' Páris Városáról való Történetes Könyvben adatik-elő, hogy a' Sikámbrok, egy régi Frantz nép bizonyos ütközetben meg-futamodtak. A' feleségeik ezt látván, tartóztatták őket, 's az ő melyeiket előttök fel-fedezték ezen szókkal: Ide szúrjatok ti félékenyek! 's inkább öljetek-meg minket, 's mint-sem a' rút rabságba hozzatok. Ezt látván, 's illy szemre hányást hallván a' Sikámbrok, az ütközetre új kedvet kaptak, az ellenségre vízfza-fordultak, 's nyertesek lettek. Ez időtől fogva, úgymond a' Történet-Író, ezen győzedelemnek jeléül kezdték az Aszszonyok az ő melyeket meg-mezíteleníteni. Melly igen vétkeztek tehát azok, kik ezt a' szokást a' hivságnak, 's a' bujaság' édesgetésének tulajdonították, holott egy olly vitézi eredete vala.

62. *Maga fel-találása egy Tifztnak.*

Egy Hadi Tifzt, a' ki nem igen jó illattal szokott volt járni, bizonyos Játék-nező házban egy más Hadi Tifzt mellett áll vala. Ez néki

nyersen ki-mondá: Az Úr igen büdös. E' miatt először szót kezdettek magok közt váltani, míg végre annyira jöttek, hogy egymást ki-is hívták. A' mint a' Játék-néző házból ki-jöttek, mond azon Tíft a' másíknak, ki olly igen büdös vala: Itt vagyok kéfzen az Úrral verekedni; de engedje-meg az Úr ezt az észre vételt tennem, hogy ha engem' által-szúr, egy tseppel fem lesz szagosabb, mint eddig vólt; ha pedig én által-szúrom, még inkább büdös lesz. Ezen a' maga fel-találásán nevetni kellett a' másíknak. Egymásnak kezet nyújtottak, 's leg-jobb barátokká lettek.

63. *A' tsudálatos íze és kedv-találás.*

Egy Ángolynak, ki egyébként egy igen emberséges és szerelemre méltó ember vala, egy olly tsudálatos 's ritka íze vala, hogy hihetetlennek látszatnék, ha önnön maga az ő tulajdon szája' vallása által ki-nem nyilatkoztatta vólna, hogy színte ezen gyengeség az ő leg-főbb kedve' találása légyen. Ezen leg-nagyobb gyönyörködtetése, melly egyedül az ő érzékenységeit meg-részegíthette, abból állott, midőn egy szép fehér-személynek a' haját fésűlhette. Egy gyönyörű Leányt tsupán e' végre tartott magának. Szerelmet és hívséget nem kívánt tőle, egyedül

dűl a' hajával múlatta magát, mellyet a' Leány, midőn kedve érkezett, fel-bontott, hogy kezeivel kedve fzerént gyúrhafla. Ezen mulatság meg-fzerzé néki a' testi gyönyörködésnek minden lehetséges érzését.

64. *A' Spanyol Aszszonyi irigy bánatnak rettenetes gyümöltse.*

Az előbbeni Századnak vége felé Spanyol Országban az Aftorgás Márk-Gróf, a' Királynénak Udvari Kapitánnya, egy igen férje-féltő Feleséget véve magának. Rövid idő múlva a' házasság után belé fzeret a' Márk-Gróf egy fiatal, szerelemre méltó, és igen szép fejer személybe. A' Márk-Grófné ezt felettébb neheztelé, hogy az Ura olly vakmerő vala, 's néki egy vetélkedőt fzerze, 's azonnal fel-tette magában, hogy megboszfzúlja. Öfzve-gyűjté az ő leg-hívebb Tselédit, 's ajándékkal a' szándéka' bé-tellyesítésére fel-biztatá, 's leg-ottan velek az Ura' Mátkájához méne. Azt minekutánna mindenféle kínokkal életétől meg-fosztá, egyszer 's mind a' szívét-is a' testéből ki-fzakasztá, haza jöven, a' Szakáts által bizonyos l évben el-kézfzítetté, 's Ura' eleibe az Asztalra fel-tétteté. Annakutánna az Urától kérdezé, ha jó ízűen esik-e az étele, 's minekutánna ez meg-felele, hogy igen jól, leg-ottan

ottan a' Márk-Grófné így szóllamlék-meg: Én éppen nem tsudálkozom rajta, mert az nem egyéb, hanem a' valóságos szíve a' te Szépednek, a' kit te olly igen szerettél. Azonnal eleibe veté az asztalra a' még egészen véres fejét szeretőjének, mellyet az asztal' fiókjában el-rejtett vala. Ki ki el-képezheti magának, millyen indulatoktól vétethetett körül a' Márk-Gróf. A' Márk-Grófné leg-ottan egy Kalastromba bé-méne, 's ottan irigy bánatjában 's dühösségében meg-tébolyodott, 's többé ki-nem jött. A' Márk-Gróf pedig olly igen kesergette az ő Mátkájának halálát, hogy csak nem kétségbe esett.

68. *A' meg-szégyenített Fejedelem.*

Régenten nem csak a' Német Udvarokban, hanem egyéb Fejedelmeknél-is szokásban vala, a' Felség' mulatságára egy Udvari Bolondot tartani, kinek hivatalja szerént szabad vala az ő éfzre vételét nyersen ki-mondani, mihent azokat a' tréfának ruhájába öltöztette. New lehet ugyan tagadni, hogy az Udvari Bolondok' Krónikáikból ollyanok némelly Anekdóták, a' mellyek valamint Lelőjöknek, úgy az Udvarnak-is nem sok betsületére válnak. Illyen a' mi Markalfunknak Salamon Királlyal való beszéde. Valamint mindazonáltal minden dolognak jó része-

is vagyon, úgy nem lehet tagadni, hogy ők olykor az ő Uroknak a' valóságot oly öfzinteséggel szembe mondták, mellynek gyakorta nem kis haszna vala. — Egy ilyen tréfa szerző Bolond nyere egykor az Fejedelmétől egy páltzát, azon parantsolattal, hogy ha egy magánál nagyobb bolondra találánd, ezen páltzát annak által-adja. Nehány hónapok múlva ez az ő Ura le-betege-de, 's a' Bolond őtet meg-látogató. Mikor az Ura meg-mondá néki, hogy majdan el-kelletik nékie őtet hagynia, kérdezé őtet a' Bolond: 's hát hova kívánsz menni? — Egy más világba, felele néki a' beteg Ura. — 'S hát mikor jösz ismét vízfza? — Soha! — 'S vallyon mit gyűjtöttél, vagy-is készítettél egy illy hofzfzas útra, 's az ottani lakásra, a' hová tzelezol? — Semmit, felel a' Fejedelem. — Mit, semmit sem? mond a' Bolond. Ihol vidd-el a' páltzámat. Örökre el-akarsz távozni, 's még-is leg-kisfebb készülettel se láttál az útheadhoz, 's nem-is gondolkodtál, miként élhess boldogul a' más Világon, a' honnan soha vízfza nem jösz. Ihol vidd-el magaddal a' páltzámat, mert egy ilyen balgatagságot én mind eddig el-nem követtem: te nagyobb bolond vagy nálamnál.

Kár, hogy minden Fejedelem nem bír egy ilyen Udvari Bolondal. Mert talán kisfebb szá-

ma találkozónék azon Felséges Fejeknek, kik magokat nem az Ő Jobbágyok miatt, hanem ezeket magok miatt hiszik teremteteknek lenni. Szomorú dolog ugyan, ha önnön magokra nem gondoskodtak, de sokkal szomorúbb, ha a' köz-jót 's az Ő Jobbágyaik' javát tehetségek fzerént keresni nem iparkodtak.

66. *A' Róka és a' Sas.*

Ézópus ama' rút testű törpe Bólts, alkalma-lint az első vala, ki az Ő Polgár-társainak a' nyers igazságot gyakorta szembe mondotta; de mivel által-táta, hogy ha oktatásait az Ő idejebéli példákkal nem tetézné, melly fok bajt szerezne magának, ahozképest bátorságosabb utat választá, 's az Ő Erkölti Tanítást Mesékbe foglalá, 's az állatoknak' olly tselekedeteket 's beszédeket tulajdoníta, mellyeket nem az állatok' Országából, hanem az emberek' Társaságából gyűjtött öfzve. 'S mivel az Ő tanításának a' módja egész a' mi időnkig betsben maradott, 's nints-is még legkissebb láttatja, hogy még olly hamar ki-essék a' módiból, valamint a' buffántok a' Szépek' tsipő-tsontaikon, arra való nézve talán nem véték, ha Érdemes Olvasóimat a' máj Tisztseg és póltz keresést illető egy Mesével fogom mulatni.

Egy Róka, a' ki elől, nem tekintvén az ő ravaszságára, szinte most repült-el egy kövér lúd, mellyet ő immár az ő mohón kívánó fogaival szélső tollainál fogva meg-ragadott vólt, nagy boszszankodással egy sövény mellé húzta magát, 's véghetetlen nyughatatlansággal egy más fölöstökömbre várakozott. Kevés idő múlva a' levegőben egy Sast veve észre. Ah, úgymond magában, be szép dolog a' repülés! vajha én-is érteném azt, valóban semmi sem menekednék-meg, valamire csak vetném szemeimet. Az alatt míg őkeme így sohajtozott, egy lövés történt, 's a' szegény Sas fellyülről le-esett. A' Róka megtíjedt, 's monda: Be nagyon örülök, hogy ott nem valék helyében! Nem, — bátorságosabb fokkal itt alatt tekeregni, mint fent a' levegőben repdesni, hol a' hatalmas embernek szemébe tűnik minden, 's az ő menykövével mindent le-hengerít.

Légy áldott ezerszer bódog közepszerűség! mert ámbár nem nyújtasz-is nagy jövedelmet az ember' fiának, még-is egy kis Jószágnek nyugalmas bírását fellyebb betsülhetni, mint a' nagy Birtoknak gondos, 's gyakorta állhatatlan haszna' vételét.

67. *Rendes Feleleti egy Párisi Leánynak.*

Árnú (: *Arnoux* :) nevű Leánynak, vagy-is minthogy Frantz Leány, Árnú Mámzelnek, egy Párisi Énekesnének, 's a' mellett igen szép személynek egy gazdag Gavallér volt az ő leg-főbb szeretője. Mindazonáltal a' Gavallér nem lett volna igaz Gavallér, ha tsupán csak egy személyel tartotta volna szerelmeskedését. Szapora hivatelséget követett-el, a' héján még-is, hogy Árnút el-hagyta volna. A' Leány ezt észre vevé, mindazonáltal férjfi módon hallgatott. Mert olykor a' szép Nem-is tud hallgatni, főképen midőn egy kis szerelem boszszút kíván állani. A' Gavallér a' finomságban a' szeretőjén ki-akart tenni, 's a' Leánynak a' maga gyengesését ki-nyilatkoztatá, hogy ha gyengeségnek mondhatni ez ilyen hivatelséget. Meg-vallom néked édes Kintsem, úgymond Árnúnak, ezen kis Boszorkányt nem utálok; de egy átkozott Máltai Vitéz nehezíti dolgomat: ez a' Leányt valamint az árnyék szüntelen követi. Egy Máltai Vitéz! mond Árnú: Ah valóban vagyon mitől félni, én Hívem, mert ezen emberek meg-esküdték reá, hogy a' hitetleneken győzedelmeskedni akarnak.

A' Teátrumi versenkedések valamint egybütt, színt úgy Párisban-is szüntelenek. Árnú

gyakorta vákátziót tartott, minthogy többnyire meg-áldott környül-állásokban találkozáék. Ezt néki Mámzel Vestris nagy tsúfolódással szeméreveté, de Árnú víg kedvvel felele, a' mivel a' pert leg-ottan nevetésbe hozá: melly hamar fogódik-meg az egerke, mellynek tsak egy lukja vagyon.

Egyszer eszébe jött Árnúnak, hogy férjhez megy. Az, a' kihez akara menni, Architektus vala. Leány társai ki-kezdék nevetni, hogy ő, a' kinek karjain olly számtalan nagy Urak valának, most egy Építő-mesterhez fogna menni. Vallyon mit tégyek? mond meg-illetődéssel Árnú: az egész világ azon van, miként martzangolja jó nevemet; méltó tehát, hogy ollyan férjet szerezzek magamnak, a' ki az építéshez ért valamit.

Egykor Mámzel Durantzi, úgymint Klitemnestra a' Gluk Igényeniájában ki-fütyölgetett, minthogy valóban úgymint Énekesnének nem igen finom szava vala. Ezt tsudálom, mond Árnú, én azt vélném, hogy Durantzi bírna valóban a' köz-nép' szavával.

Klairval, az Olasz Teátrumnál egy Játékos, egy első Dámának meg-nyerte a' szerelmeskedését. A' Dámának az Ura ezen igen boszszankodott. Egykor Klairval a' Pajtásainál panaszolkodék:

Én ügye-fogyott! vallyon mi tévő legyek? A' Marsal száz bottal fenyeget, hogy ha a' házában talál ismét; a' Marsalné pedig egy levélben szint annyi tsapást ígér, hogy ha ki-maradok: Az Afz-fzonynak fogadja szavát, mond leg-ottan Árnú, mert e' mellett a' száz *pro cento* bizonyos.

68. *A' Zsidóknak Persiából való ki-ű-zettetések.*

Ispahán Muftija, kinek a' Zsidók' kintseik után, a' kik ezen Fő Városban laktanak, folyt a' nyála, Szófi Sah-Abásnak eleibe adá, hogy egyszer immár az Álkoránban foglalt rendelkezést véghez vittetné, mellyek közül egy a' leg-fővebbik, a' Zsidóknak meg-téríttetése; kik azon Sz. Írás szerént öt száz esztendő múlva a' Mahometi Vallásnak ki-híresedése után, a' Muzelman, az az, valóságos igaz Török hitet magokra fel-venni kényteleníttessenek, a'vagy egészen ki-írtassanak. Szófi, a' ki egyébként az Ő Vallásában igen buzgó vála, de még sem akará kezeit ártatlan vérrel meg-fertőztetni, a' Zsidókat maga eleibe hívatá, 's meg-kérdezé, vallyon mit tartanának Mahometről. Ki ki könnyen el-gondolhatja, ez ilyen véletlen kérdés mint rémíté-meg a' Zsidókat. Nem tudták, erre mit feleljenek; jól értették, hogy semmi egyéb okból

okból nem kérdeztetnének, hanem egyedül, hogy a' hamis Próféta ellen való káromkodás tulajdoníthassék nekik, 's ezen színes ürügy alatt tövestől ki-írtathassanak. Minekutánna egy ideig magok közt tanátskoztanak, végre azt végezték, hogy válaszókat, a' mint tsak lehet, meg-kellemesítik, és Szófinak azt válaszolák, hogy ámbár az Ő Vallások fzerént Mózesen kívül semmi Prófétanak nem hihetnek, mindazonáltal még sem hihetik, hogy Mahomet egy hamis Próféta lett légyen, minthogy Ő Izmaeltól 'Ábrahám' fiától származott, 's Ők alázatos Jobbágyi kívánnának Ő Felségének maradni. Ezen Mese-játék az Ő végét el-éré két milliom arannyal, mellyeket a' szegény Zsidóknak le-kelletett tennie, 's hogy egy új segítő mód szerezethessék, 's egy új fan-yargatásra út készíttethessék, meg-kívántatott, hogy az idő tőlök ki-jegyeztessék, mellyben fogna a' Messiás meg-jeleni. Ezen másik kérdésre, melly hasonlóképen meg-ijeszté őket, mint az előbbeni, azt válaszolák, hogy: az Ő Meg-szabadítójok mindennap meg-jelenhetik. Jól van, mond Szófi, én tehát néktek hetven esztendő adok, 's a' ti válaszókat a' Birodalom' Arkivumába bé-íratom, hogy, ha ti hamis emberek vagytok, 's a' ti Messiástok ezen idő alatt meg-nem jelenik, ti azon követőmtől, ki

utánnam hetven esztendő múlva a' Tsászári székben fog ülni, ezen Birodalomból ki-kergettefettek. Ezen szomorú ítélet-tétel bétellyesített azután valójában, 's Sak II-dik Abás parantolatot ada-ki, mellyben a' Jobbágyinak, 's közöttök lakó Jövevényeknek meg-hagyá, hogy a' Zsidókat, mint a' vad állatokat meg-támadhasák, 's valamint a' férjfiakat, úgy az aszfszonyokat 's kisdedeket kard alá vehessék, az ő jószágait magoknak tulajdoníthassák, és fenkit, kivévén azokat, kik a' Mahometi Vallást felvéfzik, meg-ne kéméljenek. Ezen kegyetlen üldözés mintegy három esztendeig tartott, 's nem szünt-meg hamarább, mint a' Zsidóknak rész szerént való halálokkal, rész szerént való el-takarodásokkal, kik Ind Országba, 's a' Nagy Mogol' Birodalmába költözködének.

69. *A' Szabbatai Széviről.*

E' vala ama' híres Zsidó Tsalóka, a' ki közöttök Messiásnak adta-ki magát. Smirnában született. Az ő Attya Márdokainak neveztetett, 's nyomorúlt egésségtelen ember vala. A' Fia ellenben igen eleven, 's rendes képű ember vala. Igen kemény életet visele, 's a' Mózes' Törvényire felettebb vigyázott, mellyekben valamint színte a' Talmudnak titkaiban-is igen forgott ember

ber vala. Mintegy negyven esztendő's vala, midőn eszébe jött, hogy Messiásnak jelentse - ki magát. Az ő követői valának öt vagy hat Rabbinosok, kiket Tanítványinak monda.

Ezen Tsalóka rövid idő alatt igen nagy fokaságot meg-bájola, kik mindnyájan az ő szavának hitelt adának, hogy ő legyen valóban ama' híres védelmezőjök, ki őket fel-fogná szabadítani. Mivel az emberek azt, a' mi az ő vágyódásaiknak hízelkedik, mindég készek szem békötve el-fogadni, tehát tsak nem minden Zsidók, kik a' Világnak négy részeiben szertefszétt tartózkodának, mozdulásba tették magokat, 's egy R'a szedő parantsolatinak engedelmeskedni készültek. Persiában, Súza felé, immár nyöltz ezeren felül öszve-adák magokat, 's tsak nem száz ezeren Barbáriában 's a' Tafilet Országnak pusztáiban készek valának ötöt az ő Királyoknak 's Prófétájoknak esmérni. Ezen ragadó nyavalya a' leg-távúlabb lakozó Zsidókat-is meg-veszté. Sokan, kik éjfszak felé, és Hollandiában valának, el-adák az ő házaikat, tsak hogy napkelet felé költözheffenek, 's ezen új Fő Úrnak uralkodása alatt élheffenek. Mondják, hogy az Ámszterdami Zsidók egy esedező Írást adának-bé Szévinek, mellyben kérik vala, hogy ők e-

gyedül legyenek azok, kik Jérusálemben a' zálogra költsön adhaßanak.

Az alatt a' Szabbatai Szévi ki-hírdeté az ő feleinek Smírnában, hogy ő Konstantinápolyba el-fog menni, 's a' Tsáfszárnak meg-fogja mondani, hogy ő a' Jérusálemi Templomot ismét újra fel-építse. Ő tehát egy könnyű Török hajóra fel-üle. A' kísérői között találkoztak fokban, kik olly balgatagok valának, hogy el-hitették magokkal, hogy a' hajó a' szemek elől azonnal eltűnt, mihent Szévi beléje lépett; de a' helyett, hogy Szévi az Elementumoknak parantsolhatott volna, leg-kissebb hatalma sem vala a' szeleken, mellyek szüntelen ellenkezők valának neki. Tsak nem hat hetet töltött, míg a' Dardanellákhoz jut-hatott, a' hol a' Fő Vezérnek parantsolatja szerént meg-fogattaték; ki minekutánna Szévinek tsalárdtságit meg-értette volna, azt hitte, hogy a' hívatala azt hozná magával, hogy a' dolgot vóltaképen meg-visgálná. Ugyan ezen Tsalóka Negreponte mellett való egy erős Várban fogva tartatott, és mivel a' Fő Vezér kéntelenítettett Kándiában tartatott háborúban jelen lenni, azon egész idő alatt fogságban kellettett lennie. Sokan a' Zsidók közül, a' kik őtet Messiásnak tartották, mindenfelől öfzve-gyűlének, hogy őtet megláthassák; 's az ő Őrzői azon pénz által, melyet

lyet látogatóitól szedtek, meg-gazdagúltak. A' te-kéntet, mellyben ezen hamis ember az ő feleinél kezdett lenni, végre olly nagy lármát ütött, hogy a' Tsászfár meg-hagyá Őtet maga eleibe Kon-
 stántzinápolyba hozatni. Minekutánna a' Szerály-
 ba bé-hozatta Őtet, így szól vala neki: Én meg-
 akarom tudni, ha te Messiás vagy-e, vagy sem?
 Válaszsz, ha egy kő oszlop mellé kívánsz-e le-
 kötöztetni, 's az én nyilasimtól öszve-lövöldöz-
 tetni, vagy azonnal Törökké lenni? A' szegény
 Szévi nem foká tanátskozék magával, hanem
 leg-ottan a' Török tsalma után nyúla. A' Tsá-
 sfár erre meg-hagyá életét és szabadságát, tsak
 hogy a' Zsidó népet annál inkább ki-tsúfolhassa,
 melly hoszszú ideig a' Török Birodalomnak, 's
 egész Világnak tsúfja vala.

70. *Tíz elmés Felelet és Beszéd.*

1. Az öreg Kátónak, egy érdemes Római-
 nak, azon jelenté egy némelly az ő tsudálkozá-
 sát, hogy néki még eddig semmi Tisztelet-Osz-
 lop nem emeltetett, holott ezen tiszteletből ju-
 tott fokaknak, kik érdemekre nézve fokkal alább
 valók vóltanak nálánál. *Énnékem sokkal jobban*
tetszik, mond erre Kátó, hogy egy némelly azt kér-
dezi, miért nem lett ezen tiszteletben részem, mint
ha kérdené, miért történt.

2. Azon háborúban, melyet Téba Spárta ellen indított, történt egykor, hogy a' Tébaiak véletlen egy hatalmas ellenséges seregre akadának. *Mink az ellenségnek kezébe estünk!* mond egy Tébai. *Miért nem mondád, felele Pelopidas, a' Tébai Hadi-vezér, hogy ők estek a' mi kezünkbe?*

3. Mellyik a' leg-jobb mód, hogy az ember jó erkölcsűvé tétetessék? kérdezé egy valaki Szokrates. *Ha az ember azon iparkodik, hogy a' légyen, a' minek kíván láttatni. vala a' felelet.*

4. Az Áthénásbéliek egy roppant épületet akarának fel-állítani: leg-ottan két Építő-mester jelenté magát nálók; az egyik hofzszasan tette az ő beszédét, és igen fokot ígért. *Uraim!* mond a' másik röviden, *a' mit ez mondott, azt én véghez viszem.*

5. Diénes, a' Szirakúzai kegyetlen uralkodó kérdezé egykor tsúfoltkodva Árisztippus Böltsét: Vallyon honnan van az, hogy olly gyakran találhatni a' Böltséket a' gazdagok' házaikban, holott a' gazdagokat a' Böltsékhez menni soha se látjuk? *Ez onnan van,* válaszola Árisztippus, *mert a' Böltsék észre veszik, hol a' hibájok, de a' gazdagok nem veszik észbe.*

6. A' bölts Biás egykor némelly gonosz emberekkel a' tengeren találkozék. 'S mikor egy nagy égi háború ott érte volna őket, ezek nagy ordí-

ordítással segítségért kezdenek könyörögni az egeknek. De Biás mond nékik: *Veszteg légyetek Atyámfiai, hogy az Istenek észre ne vegyék, hogy itt vagytok.*

7. Egy szó-szaporító meg-állítá böls Árisztotelest az útszán, 's mindenféle hijába való beszéddel tartóztatá, 's egymás után fel-kiálta: Nem de nem tsudáلكozásra méltó-e ez? *Nem annyira tsudáلكozásra méltó,* mond a' Böls végtére, *mint az, hogy egy ember, a' kinek a' lábai még megvannak, helyben maradhat, 's a' te tsevegésedet hallgathatja.*

8. Domitzius, egy Római Polgár, Kraszszusnak szemére veté mások' hallattára, hogy sírt volna, midőn meg-érté, hogy ama' nagy hala, melly kertjében a' tóban vala, oda veszett. Mellyre Kraszszus így válaszolt: *Az igaz; de az-is szint olly igaz, hogy te még akkor se sírtál, midőn meg-bólt bitveseid közül valamellyikét kellett el-temetned.*

9. Egy nyomorúlt Kőltő minekutánna Teokritnak elő olvasta volna a' maga verseit, legottan kérdezé Őtet: Melly versek tetszenének néki leg-inkább? *Azok, vala-a' válasz, mellyeket ki-bagyál.*

10. Egy eszelős ember, némelly idéetlen 's balgatatag kérdéseivel bizonyos Spártainak soká

alkalmatlankodék. Többi között azt-is kívánta tudni, mellyik a' leg-jobb Spártai? Az, felele a' Spártai, a' ki boxzád leg-kevesebbet hasonlít.

71. *Tíz tréfás és hasznos Mesterség.*

1. *Egy gyűröt a' hamun fel-akasztani.* Végy egy fővel teli kanalat, önts reá egy kevés vizet, 's gyúrd öszve jó formán. Annakutánna egy erős fonalat márts belé, aztat szárítsd-ki, 's újjaiddal egyengesd-meg. Ezen fonálra húzz egy gyűröt, 's a' fonálnak mindegyik végét kötözd valami-hez, úgy hogy a' gyűrő szabadon függjön rajta. Leg-ottan egy égő papirossal gyújtsd-meg a' fonalat, 's tapasztalni fogod, hogy a' fonál hamuvá lészen, de a' gyűrő még-is függni fog rajta.

2. *Vízben úszó égő gyertyát elő-állítani.* Tölts-meg egy meszszelyes poharat vízzel, annakutánna végy egy darab viasz avagy fagygyú gyertyát, 's annak az alja közepébe egy nyúl ferétet nyomj-bé. E' meg-lévén, gyújtsd-meg a' gyertyát, 's lassatskán a' pohár' közepére helyhelyeztesd, 's a' vízben úszni fog.

3. *Egy írott békát kiáltóvá tenni.* A' falnak egy kis likába tégy egy eleven zöld békát, 's ezt a' likat fedezd-bé egy papirossal, mellyen a' béka ki-legyen írva: ha tehát estve felé egy égő gyertyát közel hozzá tartasz, a' papiros alatt el-

dugott béka, mihent a' gyertyától való meleget meg-érzi, rekegni fog.

4. *Egy nyereséggel járó fogadás.* Tölts egy üvegbe annyi vizet avagy bort, hogy egy tsepp se meheszen több bele, de úgy még-is, hogy az üveget fellyebb ne fuffa. Tégy-fel azután valakivel, hogy leg-alább fele azon aranyoknak tiéd legyen, mellyeknek még az üvegben helye lehet. Az aranyokat lassatskán az üvegnek szélén botsásd az üvegbe, 's a' víz avagy a' bor nem olly könnyen foly-ki az üvegből.

5. *Egy kúltsból puska-por nélkül löni.* Végy egy kúltsot, töltsd-meg vízzel, 's a' lyukát egy hárs-fa dugaszszal jól bé-dugd, hogy leg-kissebb levegő se jöheszen-ki belőle. Tartsd ezen kúltsot egy égő gyertya felett, 's mihent meg-melegszik, olly pattanást téfzen, mintha egy pisztolyból löttek volna.

6. *Egy ólom golyóbist papirosban meg-olvasztani, a' héján, hogy a' papiros meg-égettesék.* Egy ólom golyóbist olly formán kell a' papirosba bétékerned, hogy minden rántz nélkül végye körül a' papiros a' golyóbist. Leg-ottan azon feléről, hol a' papiros leg-vastagabban fekszik rajta, egy égő gyertya felett kell tartani, és ugyan rövid idő múlva a' golyóbis el-olvad, 's az ólom tseppenként lefog húlni, a' héján, hogy a papiros meg-emésztetnék.

7. *Az egereket és a' patkányokat méreg nélkül mint lebeszteni ki-vefzteni.* Végy száraz fűz-fa gomba taplóból egynehány darabotskát, vajban per-keld-meg, 's vedsd oda, a' hol az egér, vagy-is a' patkány szokta magát mutatni. A' tapló, ha meg-perkelik, meg-kitsínyedik, de mihent gyomorba jön, 's meg-nedvesedik, igen el-tágul, 's meg-repefzti a' gyomrot.

8. *Egy más mód, mint lebeszteni a' fogadást megnyerni.* Fel-kell fogadnod, hogy a' leg-közelebb való szomszédodtól, ki veled egy azon zsákra fel-áll, meg-nem üttethetel. Mihent fel-fogadtál, a' zsákot egy ajtó alá terítsd-el, az egyik végére áll-fel magad, a' másakra állj-fel magad, a' másakra a' barátodat állítsd, 's leg-ottan az ajtót tedd-be, melly meg-gátolja, hogy a' te barátod téged' meg-nem üthet.

9. *A' tojásokat mint lebeszteni télre meg-tartani.* Végy a' tojásból míg ótsó annyit, a' mennyit kívánsz. Szerezz magadnak egy vagy több deszkát, a' mint tudni-illik tojásid számához képest meg-kívántatik, 's azon deszkákat fúrasd-által annyi lyukkal, a' mennyi tojást akarsz meg-tartani. Ezen lyukakba helyheztess a' fris tojásokat hegygyel, a' héján, hogy valamivel befedezzed, vagy valamivel meg-érintsed, 's e'képen el-fognak fokáig tartani.

10. *A' zsizsiket ki-veszteni, avagy ha még a' gabonában nintsen, aztat ettől meg-örizni.* Végy egy jó kondér vizet, tégy belé egynehány marok fűz-fa levelet, hagyd abba mind addig, míg a' víz tőle egészen zöldé lészzen. Annakutánna ezen zöld fűzfa vízzel meg-kell fetskendened a' falakat és a' padlást, a' hol a' gabona fekszik, 's meg-lásd, hogy a' zsizsik leg-ottan el-távozik, vagy ha még ott nints, tehát oda sem jön,

72. *Az örökös Gyertyáról.*

Amianban (: *Amiens* :) egy Frantz Országi Városban találkozok egy tsodálatos gyertya, melyet az oda való lakosok egy örökké tartó gyertyának neveznek. Ezen gyertya esztendő által tsak némelly napokon mutatódik a' népnek, 's felőle azt hírlelik, hogy foha sem aluszik-el, és foha el-sem emésződik. Ugyan ezen gyertya egy nádba bé-van tsinálva, 's tsak egy hüvelyknyire nyúlik-ki a' tokjából, úgy hogy mindég friset leheffen helyébe bé-tolni, valahányszor az élébbeni gyertya ki-égni készűl.

A' történet, melyet ezen tsudálatos gyertya felől beszéllenek, egy Kristóf nevű Frantznak úgy hírlelt meg-szabadításán állapodik, ki magát az ördögnek oda szánta. Ezen ember el-únván a' szüntelen való munkát, el-tökéllé magában, hogy

hogy a' jövőendő életnek boldogsága helyett ezen a' világon kíván szerentsés lenni. Gyakran hallotta a' Papot az ördögnek nagy hatalmáról prédikálni, 's az embereknek ama' fokaságáról, kik magokat néki oda szánják. A' Papnak ezen prédikátziói reá bírák a' lusta Krisztófot, hogy az ördög' segítségével által pénzt szerezne, 's magát azon fárasztó munkától fel-szabadítaná, melly a' napnak nagyobb részét el-foglaltatta vele. Az ördögöt gyakorta hívá; de meg-lehet, hogy ennek épen akkor más dolgai valának, vagy hogy a' mi vele fog történni, azt már előre látta, tehát a' Krisztóf' szavára mind eddig meg-nem jelent. Mivel mindazáltal a' pénz után ásítózó Krisztófnak szüntelen való esedezését el-únta, arra való nézve bé-jött egykor a' házba, 's egy igen szép majomnak képe alatt meg-jelenék néki. Mit akarsz tőlem? meg-szózzamlek hozzá. Te immár régen kívánsz engem, mond-meg, mivel lehetek szolgálatodra? Nagyságos Uram, felele Krisztóf, minthogy közönségesen az emberek Nagyságodról azt beszélik, 's a' Pap Urunk-is bizonyossá tett abban, hogy tudniillik Nagyságod a' kintset és a' gazdagságot kedve szerént osztozathatja, én Nagyságodnak felettébb kötelese maradnék, ha nekem-is méltóztatnék valamit nyújtani belőlök. De mit adsz nekem? kér-

deze ötet az ördög. Ah! Nagyságos Uram! felele Kristóf, nekem semmim sincs, én egy szegény Áts legény vagyok, ki tsupán az ő kézi dolgából éldegél. Én néked, mond a' Belzebub, harmintz esztendő által annyi pénzt adok, a' mennyit kívánsz, de ez után az idő után a' pokolban egy Átsra van szükségem az épületemen való bizonyos jobbítások miatt, melyeket immár előre által-látom, hogy el-nem kerülhetek. Ahoz képest az alkunknak vége felé magam jö-vők érted. Kristóf és az ördög az alku alá írák. Mihent ez meg-történt, az ördögi majom egy szökést teve, 's a' kémenyen ki-futa. Kristóf kíván magának hat ezer forintot, 's azonnal a' hat ezer forintot fel-találja zsebében. El-hagyja gyalúját, vésőjét, 's egy házat vesz magának. Mihent a' nyert hat ezer forintot el-költi, ismét más hat ezeret kíván magának, 's leg-ottan a' ládájában találja azokat. Ezen pénzt minden-féle házi eszközre 's edényre fordítja. Mikor kész lett vele, kíván ismét, 's alig kívánt, már is a' bé-töltést tapasztalja. Soha sem vala figyel-metesebb az ördög, és Kristóf, ki az ő hívsé-gével tellyességgel meg-elégedett, gyalázta azo-kat, kik ezt az ördögről tagadják vala.

Immár el-múlték tizenöt esztendő az alku-ból, hogy egykor Kristóf, midőn a' vatsoránál egy-

egynehány Barátival vendégeskedett (: mert mi-
 ólta szerentsésebb vala, ezt el-nem múlatta:) a'
 Szakátsnéjának meg-parantsolá, hogy azonnal a'
 pintzébe le-menne, 's bizonyos borból hozna-
 fel, melyet tsak különös alkalmatosságokra tar-
 tott vala. Az Örzse szót fogad; de melly igen
 el-álmélkodék, midőn egy szeglet hordón egy
 ifzonyú nagy embert vett észben fekete ruhá-
 ban, ki néki meg-hagyá, hogy az Urának azon-
 nal meg-jelentse, hogy jönne hozzá egynehány
 szóra, 's ne mulatna soká, vagy ne várná őtet,
 hogy valamennyi vendégek előtt a' nyakát ki-te-
 kerje. A' meg-ijedt Szakátsné tüstént az Urának
 értésére adá, a' mi őtet illeté. Az ábrázolás
 szerént, melyet a' Szakátsné tett néki, azonnal
 észre vette Krisztóf, hogy a' fekete ruhás nagy
 ember nem más, hanem az ördög. Bízakodék
 az alkujában, 's el-tökéllé magát, hogy meg-
 mutatja néki, hogy ő a' meg-alkudt jószágot a'
 még hátra lévő tizenöt esztendőnek előtte kí-
 vánja. Hallod-e, mond a' Lélek néki, mihent
 a' pintzében le-ment, én néked tudtodra adom,
 hogy még tsak egy órát élhetsz. Nagyságos U-
 ram! felele Krisztóf, meg-botsásson nekem, Nagy-
 ságod egész tizenöt esztendőt hagyott-ki a' számból.
 Ihol az alku levél, mennyi ideig ígértem néked,
 hogy élni fogsz, kerdezé a' Belzebub. Harmintz

esztendeig, felele Kristóf. Jól van, mond a' Lélek, tizenöt esztendő napot, 's tizenöt esztendő éjjel; 's vallyon nem állom-e-meg így a' számat? Ez a' mi számolásunknak a' módja, 's tsupán a' te kedvedért a' pokolbéli számolásnak a' módját meg-nem változtatjuk.

A' meg-rettent Kristóf fel-méne ismét a' szobába az Ő vendégihez. Ezek az Ő szomorúságának az okát kérdezek. El-beszéllé nekik szerentsétlen állapotját. Ne félj semmit Ötsém, mond egy Pap, ki szerentsére a' Társaságnál jelen vala. Eredj-le a' pintzébe, 's kérd-meg a' Lelket, hogy csak addig élhess, míg ez a' gyertya el-nem aluszik. Kristóf le-mene, 's meg-kéré a' Lelket, ki hogy meg-mutassa, hogy Ő nem az irgalmatlanok közül való, noha az esztendő számolásban e' világi módnál más módot követ, a' keresét helyben hagyá. Kristóf a' gyertyát felhozá ismét a' Papnak, ki leg-ottan aztat a' szentelt vízbe bé-mártá, ne hogy azt az ördög a' maga hatalmába keríthesse, 's o sztán el-ólthassa. Ezen fortély, mellyről az ördög nem-is álmott, az Ő minden igyekezetit haszталanná tette. Ő viszfza-tére ismét az Ő pokolbéli lakóhelyébe egy mély lyuk által, mellyet azóltátólfogva soha bé-nem tölthetnek. Kristóf az Ő tselekedetéért penitentziát tartott, a' meg-szentelt

gyertya a' Barátok' kezébe jutott, 's több pénzt tudtak belőlök húzni, mint Krisztóf az ördögi majomtól.

73. *Fontána Rósáról.*

Ezen Domonkos Szerzetbéli Pap egy igen híres Prédikátor vala Rómában, de egyszer 's mind a' Jésovitáknak az ő esküdt ellenségek. Gyakorta még a' prédikátzióban sem kéméllette-meg őket, 's ugyan ezért ezek-is érte valának, hogy az ő fogatkozásait annál inkább szemre vennék. Egykor a' Lateránomi Sz. János' Templomában többi között illyekre fakadott: Édes Atyámfiain! én nem tudom, kik légyenek azok, kik azzal kérkednek, hogy ők a' Jézus' Társaságából valók. Midőn Jézus született, nem voltak egyéb Társai egy ökrön és egy szamáron kívül. Életét a' Farizéusok között tölté, kiket soha meg-nem téríthetett; 's végre két Lator között hala-meg. Tik tehát édes Feleim! engem' igen le-köteleznétek, ha meg-mondanátok nékem, ezen három Társaság közzül mellyikébe számláljam azokat, kik a' Jézus' Társaságáról nevezik magokat. Ez illyen tsúfolkodás nagyon meggyűlölteté őtet a' Jésovitákkal, 's meg-esküdtek reá, hogy a' költsönt meg-adják nékie. Megtudták, hogy ő csak nem mindennap egy órát

szokott tölteni az a'féle házakban, a' hol kétség kívül nem prédikállott. Ahozképest a' Felsőbbségektől olly rendelést nyertek-ki, hogy mi-hent a' Város' Darabantjai az Öröm-Leányinál találják-fel őtet, azonnal fogságba vigyék magokkal. A' Jésoviták tehát rajta valának, 's nagyon vigyáztatának reá, 's mi-hent az ő ellenségek az ő szokott helyére el-fordúla, leg-ottan a' Város' Kapitánnyának tudtára adák. És ez azonnal azon házba bé-méne, 's a' szobának az ajtaján kopoga. De a' Tisztelendő Atya a' helyett, hogy fel-nyitná, fen-szóval kezde beszélni, mintha semmit se hallott volna abból, a' mihez oda kint kezdtek. A' Kapitánynak az idő hofszásnak látszatott, kihezképest az ajtót bétöreté, 's a' Darabantjaival a' szobába bétoppának: de miként álmélkodott felette! ő a' Barátot egy Olvasóval találá, mellyen több függött két száz szent képeknél. A' Vénus' Pap-aszfzoznya térdepelve, és igen ájtatosan az ő idvességes intéseit hallgatá, és könyveiben úszni látszatott. Úgy, úgy, édes Atyám Uram! mond valának a' Leány, én ezután az én életem' módját meg akarom változtatni. Többé engem semmi sem vesz reá, hogy olly életet folytassak, mellynek vétkes vóltát tökéletesen által-látom.

A' Város' Kapitánnya, 's az Ő emberei valamennyien mind olly emberek valának, kik egyéb Olaszoknak a' babonában semmit sem engedtek, és egy torokkal kiáltának: Mit? hát vallyon szabad-e illy emberséges embereket bé-vádolni? A' Barát, a' ki észre vette az Ő győzedelmét, leg-ottan a' Kapitányhoz fordula intéseivel, úgy hogy ez többé az oda küldetése' okáról nem-is emlékeznék, hanem inkább a' Barátnak az Ő szent és ájtatos foglalatosságiról, mellyekről önön maga bizonytságot tathetne, a' Felsőségnek tudósítást ada. A' Jésovíták meg-szégyenítették, 's a' Prédikátor még inkább kedveltetett.

Ő neki szabadság adatott, hogy annyi Kurvát fordíthasson, a' mennyit csak akarna, magát velek egyedül egy szobába bé-tsukhassa, hogy annyival inkább szabadon beszélgethessen velek; sőt még a' Szerzetes ruháját-is le-teheffe, ha jó-nak találná, 's azt vélné, hogy ez annál több meg-fordításokat szerezhet.

74. Gróf Czoborról.

Ezen Századnak elején bizonyos Czobor, Tsászfári Komornyk, 's egy bírtokos Magyar Országai Gróf, ki tudni-illik a' Sásvári és Holi-tsi Uraságokat Magyar Országban, 's a' Gödingi Uraságot Morvában bírta, Bétsben egy asztalnál lévén

lévén a' Svédi Követtel Báró Strahleinheimmal, azt találta mondani Frantzúl: *qu'il y avoit trois maraux, qui troubloient l' Europe.* 'S mivel a' ketőt közülök meg-nevezte, úgymint Rákótzí Ferentzet és Lestsinszki Szanifzlót, a' harmadikát pedig el-hallgatta, ahozképest ki ki az Ő szavai-ból könnyen azt hozhatta-ki, hogy a' harmadik-nak XII-dik Károlyt Svédi Királyt értette. Ezen a' Svédi Követ felettébb fel-háborodék, és Czoborral szórúl szóra annyira jöve, hogy leg-ottan az asztal után öszve verekedtek. Ezt meg-értvén a' Svédi Király, azonnal a' Tsáfszártól elég-tételt kívánt a' Grófról, kihezképest a' Tsáfszár noha akaratja ellen, Czobort számkiveté. De a' Király ezzel meg-nem elégedett, hanem önnön magát a' Gróft kívánta magának ki-adatni; a' Tsáfszár, ki a' Gróft egyébként szerette, de tartván Károlytól, ki egy valóban vitéz Fejedelem, 's egyetemben igen szerentsés vala még akkor, nem akarván véle meg-hasonlani, ebben is a' Király' tetszését bé-tölté. Mikor tehát Czobor a' Királyhoz érkezék, ötöt a' Király azonnal Stettingbe küldé fogságba. 'S midőn egykor Károly jobb kedvében Czobort maga eleibe hozatta volna, annak bátorságát meg-akará próbálni. Ahozképest a' mint a' szobába bé-lépett, a' Király hirtelen a' kotzperdjét ki-rántá, 's mint

ha által-akarná szűrni, a' Czobor' melyének erá-nyoza; de Czobor meg-vetvén a' Király' bosz-fzúját, tüstént a' belső ruháját fel-szakította, 's a' melyét oda tartá. A' Király Czobornak ezen bá-torságán el-álmélkodék, 's leg-ottan néki nem tsak meg-kegyelmeze, hanem azon fellyül ötet egy drága kotzperddel meg-is ajándékozá, olly okkal móddal mindazonáltal, hogy Strahlenheimon fo-ha boszfszút ne álljon, 's ezzel magától el-ereszté.

75. *Gróf Bonnevárlól.*

Vala Bonnevál Frantz Országból eredett Tsáfzári Hadi Tifzt, ki minekutánna bizonyos okból által-ment volna a' Törökhöz, a' Maho-meti Vallást színlésképen fel-vette, három ló far-kú Basának tétetett, 's Ozmán Basa nevet vi-selt. Midőn egykor igen nehezen le-betegedett, 's az Orvosok az ő életéről tellyességgel le-mon-dottak, 's maga-is fel-gyógyulásáról kétségben e-sett volna, az ő minden jószágát az ő Inasi kö-zött el-osztogatta. Egy levelet kéfzíte a' Fő Ve-zérhez, melyben néki tudtára adá, melly álla-potban hagyja maga után a' reá bízott Tartó-mányt. Egy más levelet Gróf Bonneválnénak Pá-risba küldé, 's a' harmadikát egy jó barátjának, kivel azon idő alatt, hogy Török Országban la-kék, levelezni meg-nem szűnt. Az ő betegsége
alatt

alatt többféle jelekkel ki-nyilatkoztatta magát, hogy a' Vallásnak változtatását tellyességgel meg-nem bánta, vagy-is inkább, hogy valamint a' Keresztyéni, úgy a' Mahometi Vallásnak üdvözülés-re szükséges vóltáról épen meg-nem győzette-tett. Egy Keresztyén Pap azt tartván, hogy a' Basa az ő végső óráiban ifjúságának vélekedé-seihez fogna ismét ragaszkodni, egy Töröknek a' személyét vevé magára, 's bizonyos fontos dolgokról kívánna vele beszélleni. Ozmán az ő betegsége alatt önnön maga hozá rendbe az ő minden dolgait. Mivel tehát az ő betegsége tsu-pán némelly erőtlenségből 's lankadságból állott, ahoképest a' fájdalmi-is jóval alább hagytak. Meg-hagyá, hogy azon Török, ki bizonyos fontos dolgoknak ki-nyilatkoztatása végett bé-jelenté magát, a' szobájába bé-botsáttassék. Alig vevé észre ezen Pap magát Ozmánnal egyedül lenni, leg-ottan meg-esmértette vele személyét, 's kéré, hogy meg-emlékezzék, hogy ő született Keresztyén legyen, 's örökre el-fogna kárhozni, ha azon Vallásra vízfza nem térne, mellyet el-hagya. Annakutánna egy hoszfzú Prédikátziót tartta, mellyet a' Basa nagy tsendességgel ki-hall-gata. Minekutánna a' Pap az ő hoszfzú 's előre készített beszédét el-végezé, felele Ozmán: Én néked Barátom egy hasznosabb letzkét adok,

mint-sem a' lett legyen, mellyet reám nézve elég bőven el-vesztegettél. Őrizd magadat 'ez után az ilyen tselekedettől, a' millyent mostan el-kö-vettél. A' Törökök a' Vallás' dolgában a' tréfát nem értik. Ha ők azt meg-tudnák, hogy te az Ő Vallásoknak egy új követőjét el-akarnád tölök tsábítani, valóban a' szénád nem jó renden volna. A' Törökök közül azt egy sem tekinti olly hideg vérrel, a' mi a' Mahomet' javát illeti, mint én. Te tehát magadat ez után a' karóra húzatni ki-ne szánd. A' Pap még tovább-is kezdé próbálni Ozmánnal az Ő szerentséjét; de ez leg-ottan azt válaszolá: elég vólt immár Barátom velem való beszéded, elég foká tartott. Én tehát a' Nagyságod' Ielkén semmit se nyerénde? mond a' Pap. Nem, felele a' Basa, de igen ám az erfényemen. Én úgy hiszem, hogy ez kedvesebb előtted amannál. 'S azonnal a' Deákjának meg-parantsolá, ki ezen beszédnél egyedül vala jelen, hogy a' Papnak száz Tallért olvasson-fel, 's Őtet el-késérje. Az Imánja, ki a' pénzt igen szerette, 's egyetemben egy hamis ember vala, gyakorta néki hol a' Mahometnek ritka malasztival, hol pedig azon idvességgel, mellyet majdan kevés idő múlva a' Próféta' Tanítványinak Társaságában el-érénd, alkalmatlankodék. Hallád, mond a' Basa néki, te-is ezen Tanítvá-nyok

nyok közé számlálod-e magadat? Minden bizony-
nyal, felele az Imán, mert mivel az a' szeren-
tségem vagyon, hogy a' Prófétát e' világon szol-
gálhatom, ahozképest a' jövőendőben egy külö-
nös, 's az elsőek közül való helyet reménylek.
Elég gazúl, mond a' Basa, igen rosz Társaságom
léfzen nekem a' bódog Mahometiekkal, mint-
hogy ottan olly semmire kellő emberek fognak
találkozni, mint te vagy. Sokkal jobb volna a'
Keresztyénekkal lennem, kiket te el-kárhozo-
taknak állítasz, mert közöttök fok derék ember
találkozik. A' Levél, mellyet Frantz Országba
ama' jó Barátjának küldé, ímé e' következő:

En rövid idő múlva nagy útat veszek-fel,
kedves Hertzegem, és én immár mindenben el-
készültem. Az én maradékimnak nem lesz szük-
ségek, hogy a' Papoknak 's a' Barátoknak ada-
kozzanak. Az én Imánom engem a' koporsóig
minden további tzeremónia nélkül el-fog kísér-
ni, 's egész Ásiát bizonyossá tenni, hogy én Ma-
homettel a' Bódogok' lakásában fogok lenni.
Felséges le-írást botsát-ki a' mennyei Szerályról,
's azon Leányokról, kiket a' jó Angyalok az én
számomra előre el-készítettek; meg-mutatja, hogy
azok még szűzek, és melly igen gyönyörködte-
tem vélek magamat. Az alatt a' Barátok Frantz
és Német Országban az én Vallásom' változta-

tásán torok rekedésig ki-lármázzák magokat. Egyike azt a' vefzfzözést fogja elő-beszélleni, melyet Astarót a' pokolba való meg-érkezésemkor ada nékem; a' másika azon tüzes üfzögöket szám-lálja elő, melyeket Belzebub gyújtatott-meg, hogy engem meg-sütheffen; ama' külömb-külobb-féle forró olajjal való teli katlanokat, melyekbe bé-vettetem. 'S így egy külömböző emberi el-mének értelméből én az én halálom után a' Dunán innen bóldog léfzek, túl pediglen el-kárhozta-tott. Hertzegséged, drága Jó-akaróm, kinek az én tselekedeteimen való nyúgodalmáról bizonyos vagyok, Hertzegséged mondom, ki az Istennek az Ő véghetetlen hatalmát vóltaképen hiszi, 's az Ő jóságát esméri, emlékezzék-meg ollykor egy Barátjáról, ki az Ő szerentsétlensége mellet-is a' meg-betsülést, sőt a' maga ellenségének álmélko-dását-is meg-érdemli.

Valaki Bonneval' Történeteit esmérni kívánja, az e' következő fel-írású könyvet szerezze-meg, ha lehet, magának: *Anecdotes Venitienes et Turques, ou Nouveaux Memoires du Comte de Bonneval pr. Mr. de Mirone. A Francfourt. 1740.*

76. V-dik Szikstus Pápáról.

Peretti Félíks vala egy azon ritka emberek közül, kiket az Isten és a' Természet hébe hóba

ba e' világi Játék-piatzra elő-állít, hogy a' tapasztalás által tanítson-meg bennünket, hogy a' leg-alatsonyabb 's leg el-vetettebb Renden-is találkozhattak ollykor emberek, kik nagyra születtek.

Az Ő Attya közönséges Vintzellér vala bizonyos Faluban, melly Olasz Országban Ánkóna Vármegyében fekvő Montaltó Várához tartozik még most-is, ki mivel Hitelői által kényszerítte t a' hazájából el-szökni, a' fiát egy Árendásnak adá szolgálatba, 's ez leg-ottan a' juhait bízta reája, mindazonáltal azután az Ő gondatlan Őrzéséért azzal büntette-meg, hogy a' juhait el-vette keze alól, 's a' disznait őriztette vele.

Egykor midőn Féliks az Ő disznaival a' mezőn vala, észre veve egy Szürke Barátot a' Sz. Ferentz' Szerzetéből, ki egy kereszt-úton, holtott a' négy út magát osztá, kételkedőképen áll vala, mivel nem tudta, mellyik utat kellessék választania. Féliks azonnal hozzá fiete, 's nem csak az igaz utat meg-mutatá néki, hanem leg-ottan hozzá adá magát, a' disznait ott hagyá, 's a' Barátot egész az Áskoli Kalasztromba el-késéré. Ottan a' Gárgyánt 's a' többi Barátokat addig untatá, könyörgéssel 's könyvhúllatással addig ostromlá, míg végre a' Fráter Tsuklyát tőlök meg-nyeré.

ré. Itt minekutánna az írást és az olvasást megtanúlá, azonnal a' Grammatikát-is fel-kapá, 's egy szóval Féliks olly elmét, 's a' Tudományokhoz olly szomjúságot mutatott, hogy végre a' Novitziusok közé-is bé-véttetett. Idő múlva mindazáltal az Ő kevély maga viselése által annyira meg-gyűlöltette magát Barát társainál, sőt tulajdon Elöl-járóinál-is, hogy ezek Őtet gyakorta meg-büntették, 's egynehányszor immár ki-is akarták vetni a' Szerzetből. Millyen kevély 's hebehurgya indulatú lehetett, ki ki könnyen kihozhatja egyetlen egy történetéből, mellyet ezentúl el-befszéllek:

Hogy az Ő kevélységét annál inkább ki-nevet-hessék, némelly fiatal Barátok' füle' hallattára úgy röhögtek utánna, mint a' dísznók. Fráter Féliks, a' kit ezen tréfa meg-sértett, egyenesen meg-mondá nekik, hogy Ő annak, a' ki ezt ezután ismét tenné, a' fejét bé-töri. Erre leg-ot-tan egy dorongot foga kezébe, 's egyet morogva el-távozék tőlök. Mindazonáltal a' Páter Provintziális' Unokája, ki eddig az Ő fenyegetéseitől meg-nem ijedett, olly vakmerő vala, hogy a' röhögést újra kezdé; de Féliks ezen tréfáját egy olly iszonyú fej ütéssel meg-vízfzanozá, hogy az azonnal fél-hóltan terült-el a' földön. Ugyan ek-

kor

kor Féliks mintegy két hónapi tömlöttzel vevé jutalmát tselekedetének.

Minekutánna Misés Pappá tétetett, nem akará magát többé sem Perettinek, sem pedig Féliksnek hívattatni, hanem Montaltónak nevezé magát. Valamennyi praktikáknak, öszve-befzélléseknek, 's igyekezeteknek boszfűjára-is, a' mellyeket véghez vittek ellene az ő ellenségei, sőt tulajdon gorombaságának 's másokkal öszvenem férhetésének-is, melly egyedül meg-gátolhatta volna további fzerentséjét, elegendő vala tsupán az ő ferény és alkalmas volta által minden marasztásoknak, mellyek eleibe akadtak, meg-győzésére, 's lassanként a' Tifztség' egy garáditsáról a' másokra lépe, míg végre a' Szerzetben a' Gyenerálisságot-is el-nyeré.

Idő múlva a' Püspöki, sőt a' Kárdináli méltóságot-is el-éré, Mihent azután a' Kárdináli veres ruhában pillantá-meg magát, azon órában meg-változtatá a' hangját, 's az ő egész élete' módját. Rómában a' Nagyobb Bóldog Afzszony (: *Santa Maria maggiore* :) Temploma mellett egy kis házat fzerze magának, mellyben egy tsendes és magános életet visele. Egyébként a' házból ki-nem ment, ki-vévén a' betegeket meg-látogatni, 's az ügye-fogyottaknak pénzt osztogatni. Alázatos és nyájas képet veve magára, a' Gyülekezet-

kezetben a' maga ítéletét tsendesesen adá-elő, minden alkalmatossággal a' fzelídségnek 's mértékleteségnek pártját fogá, sőt olykor úgy-is tetette magát, mintha a' dolgot fel-nem érné eszével, 's mindenben magát külsőképen úgy viselé, mint egy vége felé tzelőző gyarló öreg ember. Man-kóra támaszkodva járogata, 's a' fejét egy felé le-tsüggeszté. Az ő lábai refzkettek alatta, 's ha valakinak kéntelen vala látogatást adni, tehát a' garáditson egymás után meg-állapodék, hogy le-helletet vehessen. Minekutánna a' szobába bélépott, újra ismét meg-állapodék, 's jó darabig szóllás nélkül vesztegle, mintha időt kellett volna a' pihenésre vennie; leg-ottan minden bajait 's nyomorúságait elő-hordá, 's egykor jó ideig egyedül magánosságban tartózkodék, tsak hogy a' mint mondá, mennél jobban készítheffe magát a' halálra.

Minekutánna XV-dik Gergely ki-műla, a' Kárdinállok' Kollégyiomában mindenféle részre hajlások támadának. A' Kárdinál Montaltó ki ki előtt magát úgy tetette, mintha kinek kinek az ő részen volna, mindazonáltal ő egyikkel sem tartott. Minden Kárdinálnak azt mondá, hogy ha a' Sz. Kollégyiom az ő tanátsát akarná követni, ő senkit egyebet Pápának nem választana, hanem tsak aztat, a' kivel szinte akkor beszélle.

Ezen mester-fogással annyira elő-mene, hogy ő magának az által a' Kárdinálok között igen fok jó barátot szerze. Az Eminentziák végre őtet magát hozák a' Forslógba; azt ő noha jól észre vevé, mindazonáltal úgy tetette magát, mintha semmit se tudna benne. Mikor ezt néki az Estei 's a' Meditzei Kárdinálok meg-jelentették, hogy a' leg-több szó az ő választásán egyezett-meg, tehát olly hofzszú 's ifzonyú köhögés kezdé vala őtet bántani, hogy ezen két Fő Pap nem mást véle, hanem hogy Montáltó azonnal előttök a' lelkét ki-köhögi. „Énnékem nints elég erőm, „mondja vala, egy illy nagy tehernek el-viselése. „S mivel a' világi dolgokban a' tapasztalásom tsekély, tehát az Egyház' dolgában sem mehetek-elő; ki-vévén, ha reménységem volna, hogy az én édes Pajtás Urainéktól meg-segíttetném: 's én femmiképen el-nem tőkéltetem magamat Sz. Péternek Apostoli Széke' felhágására egyébként, ha tsak nékem előre fogadást nem téfznek, hogy engem' el-nem fognak hagyni, 's velem együtt uralkodni, vagy is leg-alább az uralkodásban segiteni akarnak. „Kinek kinek, a' ki előre meg-ígéré néki, hogy őtet fogja választani, e'képen felele: „Hogy ha „Pajtás Uram Pápának tesz engem, tehát tudja meg előre, hogy önnön magát teszi Pápának.

„ Mink

„ Mink a' Pápai méltóságot együtt fogjuk osztani; én tsupán a' Pápai nevet és képet, Pajtás
 „ Uram pedig a' hatalmat fogja bírni. „

Valamennyi Kárdinál ez által az Ő fel-vett együgyűsége által meg-vakittatott, 's ki ki közülök hízelkede magának, hogy Ő egy illy tsendes, 's mindent jóvá hagyó Pápa alatt leg-alább az ég alatt leg-nagyobb szabadsággal élhet, vagy-is éppen az uralkodásban részes lehet. Többi közt Farnése Kárdinál azt mondá, az alatt, hogy Montaltai Peretti Féliksnek a' választását helyben hagyá, Montaltónak nints sem annyi esze, hogy sok roszszat, sem annyi bé-látása 's ítélete, hogy sok jót tehetne. Rövid szóval, a' választás valósággal elő-vétetett, 's Montaltónak legtöbb szava vala.

Mihent Ő az eránt bizonyossá tettetett, legottan elő jöve a' szegletéből, a' köpenyegét, mellyel bé-vala takarva, 's a' mankóját, mellyel magát támogatá, a' palotában el-veté magától, 's magát annyira ki-nyújtá, hogy azonnal egy fokkal külömb természetű embernek tűnt szemekben, mint-sem eddig esmértetett, 's önnön maga a' Te Deumot olly nagy ordítással segíté énekelni, hogy a' Kápolnának bóltozatja a' ízavát vízfza-veré. Azonnal meg-kérdeztetett, a' mint régtől fogva szokás, ha a' Pápai méltóságot fel-válal-

válalja-e magára? „A' mim már meg-vagyon,
 „e' vala a' felelete, azt többé nints fűkségem,
 „hogy fel-válaljam; én mindazonáltal örömmel
 „még egyfzer annyit fel-válalok: mert én ve-
 „szem észre, hogy nekem elég erőm van nem
 „csak az Egyháznak, hanem az egész világnak-
 „is kormányozására. „Leg-ottan IV-dik Szikstus-
 nak emlékezetére, ki hasonlóképen, valamint ő,
 Szürke Barát vala, V-dik Szikstusnak a' nevét
 vevé magára.

Midőn ezen új Pápa a' Konklavéból ki-jö-
 ve, a' köz-népnek egy nagy sokasága öszve-gyü-
 lekeze, 's kérdezé, vallyon az új Pápa hol vól-
 na: mivel a' Montaltai Kárdinált, kit eddig
 a' Római utfizákon szüntelen betegesen szokott
 vala látni, épen meg-nem esméré. Midőn pe-
 dig valaki ki-jelentette vólna előtte tsudálkozás-
 sát, hogy annakelőtte olly görbén, 's magát ösz-
 ve-húзва járkált vala, 's mostan pedig olly e-
 gyenesen 's fejét fel-tartva sétálna, leg-ottan így
 felel: Én annakelőtte a' Paraditsomi kútsokat
 keresém, 's ahozképest hogy fel-találjam, görbén
 kellett járnom: most mindazonáltal, mivel im-
 már bírom azokat, csak az egekbe tekintek.

Leg-ottan a' választásnak első hírére, vala-
 mennyien Rómában 's közel való Tartományban
 fogva lévő rabok nagyon meg-örülének, mivel

mind eddig szokásban vala, hogy a' Pápai koronázáskor kegyelmet nyerének. Mikor tehát a Város' 's az Angyal' vára' Fő Tisztje az új Pápához érkezének, hogy a' raboknak ki-botsátásoknak módjáról, 's fel-fzabadításokról szót tennének vele, Szikstus felettebb meg-haraguvék, 's ilyen Refolútziót ada: „ hogy Ő nem tsak „ nem szándékoznék semmiféle gonosz-tévőnek „ meg-kegyelmezni, sőt inkább azonnal keményen meg-hagyja, hogy a' főben járó perfolyasok tüstént el-kezdődjenek. Az én akaratom, úgymond Ő, nem egyéb, hanem hogy „ hólnap azonnal négynek az ítélete meg-légyen, „ ketten közülök a' koronáztatásomkor fel-akasztassanak, a' más kettőnek fejek véttessék.

Ezen kegyetlen parantsolatok egész Rómát tsudálkozásba 's félelembe hozák. Tsak nem valamennyi Követnek, Kárdinálnak, 's egyéb Fő Személynek egy vagy több Barátja, vagy Attyafia a' fogságban vala, kik kész-akartva magokat azon reménységből oda bé-záratták, hogy majdan a' koronáztatáskor kegyelmet nyernek, 's tselekedeteik miatt többé a' Bíraktól nem lészzen mit fél-niek. Azon okból a' Pápának panaszkodtak, de Ő olly módon válafzola nékiek, hogy azonnal minden kedvek el-e-se, ötet többé panaszaiikkal meg-keresni.

Midőn a' Meditzei Kárdinál egykor bizonyos, az ő ítélete szerént igen hasznos tanácsait eleibe adná, Szikstus őtet nagy tsendességgel ki-hallgatá, 's egyfzeriben így felele: „ Én épen „ nem gondolok vele, hogy Kend 's a' többi „ Confratres az Anyaszentegyház' Fejedelmeinek „ hívattatnak, tsak hogy az én Birodalmomban „ ne kívánjanak Fejedelmek lenni. „

Immár azon a' napon, hogy Pápának választott, ezeket szállá bizonyos Kárdinálhoz, ki a' ruháját a' nyakán igazgatta, mikor látta, hogy kevésbé mérészebben közelítene hozzá: „ Egy u- „ ralkodó Pápához nem kelletik olly barátságosan „ közelíteni. „

Bizonyos betegségben, mellyben fekvék, egy nap olly igen el-erőtelenedett, hogy némelly ideig a' szállásnak haszna-vételét-is el-veszté. Az Orvosa tehát az újjával az órra' hegyét meg-érinté, hogy észre vehesse, ha még valamelly melegség volna-e benne. Erre fel-eszmélkedék Szikstus nem másként, hanem mintha egy gyűlölséges eseten meg-ijedt volna, merőn az Orvost meg-pillantá, 's kérdezé őtet: „ Mit, hát „ olly vakmerő lehetfz Barátom, hogy a' Szent „ Atyának az órrát mérésfzed meg-tapogatni? „

Gróf Olivaretz, úgyminit Spanyol Királyi Követ, az ő Ura' nevében némelly elő-adásit

tevé ezen Fő Papnak, mellyek mellett egy ke-
vessé bátrabban szólla, 's a' beszédét így fejezé-
bé: „ Szentségednek nem tetfzik felelni, 's én
„ el-nem találhatom, miket méltóztatik gondol-
„ ni. „ — „ Én azt gondoltam, felele a' fel-in-
„ dult Pápa, hogy az ablakon által Kendet most
„ mindjárt ki-vettetem, hogy tanulja-meg Kend
„ ezután, melly mély tisztelettel kellessék Kend-
„ nek a' Sz. Egyház' Fejével beszélnie. „

A' Ferrárai Hertzegnek a' Követe, ki a' ki-
hallgatását (: *Audentziát* :) ezen Pápánál semmi-
képen meg-nem nyerhette, egykor magát ki-je-
lenté, hogy Ő mind addig az Elő-szobában fog-
na maradni, míglen néki helyben hagyattatik, a'
miért folyamodnék. A' Pápa ezen meg-haragu-
dott, meg-izené néki: „ hogy ha kétszer hufzon-
„ négy óra alatt ki-nem takarodnék Rómából,
„ tehát mint egy szemtelen rosz embert, ki a'
„ veszfzözést meg-érdemlette, egy szamárra ül-
„ teti, 's gyalázattal el-kergetteti. „

Ambár melly kevély és fel-füvalkodott lett
légyen-is Szikstus, még-is azon ostoba maga há-
nyással nem bíra, melly közönségesen az alávaló
embereknek az Ő tulajdonságok. Sőt önnön ma-
ga vala az első, ki a' maga születésének alaton-
ságáról tréfálgodék: „ Az én Atyám' háza, úgy-
„ mond, felében fedetlen, a' falai pedig lika-

„tsosak lévén, gyékénnyel vannak szerteszétt
„öszve-fóltozva, úgy hogy mindenfelől a' nap
„bé-fzolgálhat. Én tehát méltán ditsekedhetem
„vele, hogy az én Atyám' háza Európában az
„egyik a' leg-fényesebb házak közül való. „

Ezen Pápa' uralkodásának első napjai leg-
ottan halálos büntetésekkel valának rettenete-
sek. Mindenfelől folyt a' vér. Egyebet az
ember nem látott le-nyakazásnál, fel-akasztásnál,
veszfzözésnél, 's a' gallyákra való vitetésnél,
fejeknél 's kezeknél, mellyek az útszákön a' ka-
rókra fel-szegeztek; 's Porofzlóknál és Dara-
bontoknál, kik ide 's tova a' szterentsétlen embe-
reket fogdosák, 's tömlöztbe hűrtzolák. Minde-
nütt foházkodások, zokogások, és sopánkodások
hallattak az Atyáktól, Anyáktól, 's Testvérek-
től, kik egy vagy más el-ítéltetett Véreket firat-
ták. Az útszák a' Heroldok' szavától zengedez-
tek, kik a' halálos ítéletet fen-fzóval hirdették.
Szikstus ezzel meg-nem elégedett, hanem azon
fellyül immár tíz esztendőök előtt bé-fejezett per-
folyásokat újra által-nézettetett; 's ennek vége a'
vala, hogy sokféle Városi Tisztek és Személyek,
kik magokat egészen bátorságban gondolák lenni,
ki-kereftettek, 's régi vétkeikért, mellyek immár
részf szterént el-valának felejtve, 's részf szterént

a' Bíróknak ítéleteik által régen el-végeztettek, meg-büntették még illy későre-is.

Egy fiatal ember, bizonyos Kánonoknak Unokája, ki Szikstussal régóltától fogva nagy barátságban él vala, egy Leányt el-ámíta, 's az Attya' házatól el-tsala, kivél mindazáltal azután, mihent a' Szüléinek helyben hagyásokat meg-érté, szokás szerént öfzve-adattatott. Ezen szerentsétlen fiatal ember a' Pápa' parantsolatjára felkerestetett, 's nem tekéntvén a' Szüléknek 's Atyafiaknak könyörgéseikre, fel-akasztatott, 's önön magának a' Bírónak veszfzözést kelle szenvedni, miért hogy őtet fel-nem akasztatta.

Egy más fiatal ember, mivel egy Leányt, kit egynehány nap múlva magának el-jegyze, nyilván meg-tsókola, a' gallyára küldetett. A' fiatal Menyetske, 's az Ő minden nemzetsége a' Szent Atyához szalada, 's térdepelve könyörge, hogy egy ilyen tsekély tándorodásért, melly a' házasság által úgy-is jóvá tettetett, néki meg-kegyelmezne. „ Ezzel meg-elégedtek ti, felele a' Pápa, „ de nem az igazság. „

Egy Római Polgár, ki immár húsz esztendő-től fogva bizonyos per-folyását üzé, el-végre a' Pápához méne, 's a' Prókátorának késedelmeskedéséről előtte sírva panaszkodék. Szikstus a' Prókátort el-hívatá magához, 's meg-hagyá néki, hogy
a' Kli-

a' Kliense' ügyét három nap alatt el-végezné. A' Prókátor azonnal néki foga a' per-folyásnak, 's más nap reggel végére-is jára. Ezt meg-értvén a' Pápa, a' Prókátort dél után fel-akasztatá.

Igen kevésben múlt-el, hogy a' Pármai Hertzeg' Fia-is, ki egyszer 's mind Kárdinál' Farnése' Unokája vala, színt a'képen nem járt tsupán azért, hogy a' Pápa' szobájában kotzperdesen jelent-meg. Szikstus ötet azonnal, meg-fogattatá, 's az Angyal várába vitteté. Ezen dolog nagy lármát szerze, 's a' leg-nagyobb Urak azon igyekeztek, hogy a' fiatal Hertzeget ki-szabadíthassák. A' Pápa leg-ottan parantsolatot küldé a' Vár' Gubernátorához, hogy a' Hertzegfit az életből mennél előbb ki-végezze, de egyszer 's mind a' Kárdinál Farnésének-is egy tzédulát ada, mellyben azon Gubernátornak meg-hagyatott, hogy a' Foglyot bizonyos ki-tett órában szabad lábra tegye, azonban nem egyebet gondola, hanem hogy az alatt immár a' feje le-lészen ütve. Mindazonáltal a' Kárdinál azonnal a' Várba siete, hogy az Unokáját ki-szabadítsa, 's annakutánna vele együtt el-szökék.

Bizonyos Matére nevű Poéta Olasz versceket szerze, mellyek által egy Római Dáma magát igen meg-sértetődöttnek találá, ki-is ahoz-képest a' Pápának panaszkodék. A' Szerző az-

zal menté magát, hogy a' Vers kényszeríté ötet arra. „ A' szó *Fontana*, úgymond ő, mellyel „ egy verse végeződött, kéntelenítette volna őtet, hogy a' másikat a' *Putana* szóval fejezze-bé; 's ő néki szándéka épen nem vala, hogy „ ezen Afzfzonyt le-gyalázza, hanem tsupán „ hogy a' versnek több és szebb hangot tulajdoníthasson. „ A' Pápa tehát maga-is a' vers kényszerítéssel éle ő ellene, 's így felele:

Fól van, a' verseit írhatja Matére

Bízváss ezután-is a' gályán kedvére.

's ezen ítélet hozása véghez-is vittetett.

Minthogy V-dik Szikstus a' házasság-törésért Rómában a' halálos büntetést bé-vezeté, a-hozképest ezen Törvény szerént Olasz Országban sok fő Házakból való Úri Személyeknek a' fejeket le-ütteté. Többi közt egy Nápolyi Gavallér a' Számtartójának feleségével nyilván éldégele, a' héján hogy a' férj a' felesége ellen panaszkodnék. A' Bírák azt gondolák, hogy egy Jövevénnel, ki tsak egy kis ideig mulatna Rómában, egy Vendég-fogadóban lakna, 's a' Nemzet' Törvényétől óltalmat reménylene, azon keménységgel nem kellett bánniok, mint a' Sz. Széknek egy született Jobbágyával; de Szikstus ezen lágy bánásért igen meg-haraguvék, 's azt mondá reá: Akaszfatok-fel tehát a' házasság-

ság-törőt, az Afzszonyt és a' Férjet azon iftrán-
gokkal, mellyeket Nápolyban tsináltak; ez által
valamennyi fej-töréstek az Ő úgy vélt függet-
lenségekről az én Jurisdiktziómtól véget ér.

Egy Spanyol Nemes ember, ki a' Templom-
ban egy Svájtzertől az alabárdal egy ütést nye-
re, olly annyira meg-bofzszúlá magát a' szarán-
doki botjával, mellyet épen visele, hogy a' Sváj-
tzer a' verés alatt, mellyel őtet az érzékeny Spa-
nyol illeté, meg-hala. Mihent ezt a' Pápa meg-
hallá, leg-ottan a' Gubernátornak meg-izené,
hogy az Ő akaratja nem egyéb, hanem hogy a'
Spanyol azonnal fel-akasztassék, minekelőtte Ő
Szentsége az asztalhoz ülne, melly már ma ko-
rábban fogna történni. A' Spanyol Követ 's négy
Kárdinálók tüstént a' Pápához fiettek, 's kéri-
vala őtet, nem azért, hogy a' gyilkosnak az éle-
tét meg-hagyná, hanem tsupán azon szabadság-
ért, hogy mivel Nemes ember vólna, inkább
feje véttetnék. „ Fel-kell akasztatnia, felele
„ Sziktus, mindazonáltal a' gyilkos ezért a'
„ gyalázatért, melly ez okból a' Famíliáját ér-
„ heti, azon kegyelmet veszi, hogy önnön ma-
„ gam fogom az ekzekútzióját szemlélni. „ 'S
valóban a' kis akasztó-fát (: *Schnellgalgen* :) leg-
ottan az ablak előtt fel-állíttatá, 's mind addig
az ablaknál marada, míg az ekzekútzió el-végez-

tetett. Azután a' háta megett álló embereihez fordúla, 's monda: „ Hozzátok-fel az étket, ezen „ akasztás az etyepetyémet meg-szerzé. „ Más nap a' Pásquinót teliden teli vólt látni lántzokkal, fejszékkel, istrángokkal, 's kerekekkel, miként adá Márforiónak feleletül, a' ki őtet kérdezé, hova vinné azokat: „ Én a' Sz. Atyának egy „ Be-tsináltat vífzek, melly az egyepetyéjét meg- „ szerezheti. „ Ezen Pásquinó és Márforió nem egyéb, hanem egy pár tsonka Álló-kép, mellyekre a' roszszúl meg-elégedett Rómaiak akkor gyakorta valami Írásokat ízoktak vólt fel-aggatni, mellyek az uralkodásról gyalázattal szóltak.

Egy más alkalmatossággal szennyes ümegben találtaték Pásquinó, 's Márforiónak, a' ki őtet kérdezé, vallyon mi okból járna most olly tisztátalanúl? azt adá válaszúl: minthogy a' Mosóném Hertzeg-Afzfzonnyá lett. Ez tzélozás vala *Signora* Camillára, a' Pápának Testvérére, a' ki hajdan valóban Mosóné vala. Hogy ezen keserű gúnyolásnak a' szerzője mennél előbb ki-tudódjék, leg-ottan Szikstus trombitáknak harsogása alatt ki-hírdetteté: „ hogy Ő az Ő betsületes ne- „ vét mint Krisztus' Helytartója zálogúl veti, „ hogy Ő annak, a' ki ezt a' Pásquinádát fel-füg- „ gesztette vólt, nem tsak életét meg-hagyja, „ hanem azon fellyül hét ezer Skúdit-is fog aján- „ dé-

„dékozni. „ A' gondatlan Szerző tsalogatójának törébe ejteté magát, 's a' Pápának önnön magát ki-jelenté, ki-is valóban az életét meghagyá, 's a' meg-ígért két ezer Skudit-is néki ki-olvasztatá, de azonnal a' kezeit el-vágattatá, 's a' nyelvét ki-metszetteté.

V-dik Szikstus tizenkét hóhért tizenkét külömpféle nemzetből hozata Rómába, hogy minden gonosz-tévőnek azon vígasztalása leheffen még-is, hogy hazájából származott hóhérnak keze által veszhet-el. Ezen hóhérok minden hétben egyfzer, ketten ketten együtt, pallost 's istrángot viselvén a' vállaikon, keresztül sétáltak a' Várason.

Egy férj, a' kinek hitetlen felesége vala, tsak azért halállal büntettetett-meg, hogy a' feleségének rendetlen élete felől semmi panaszt benem ada.

Ezen rettenetes Pápának Printzipiumi szerént két dolog kívántatik arra, hogy a' Köz-nép az engedelemben meg-tartóztathassék, Kenyér tudniillik és Fegyver. Ő a' népnek olly nagy félelmet üte-bé, hogy midőn a' házból ki-jöve, ki ki futott előtte, tsak hogy az útból ki-térheffen néki. Az Anyák és a' Dajkák, valahányszor a' gyermekeket meg-akarák ijeszteni, azonnal Szikstus Pápával fenyegeték őket.

Mind-

Mindazonáltal Szikstus mind ezen hibái mellett többféle különös tulajdonságokkal is bírt, mellyek miatt minden Európai Fejedelmek olly nagy tisztelettel 's félelemmel viseltettek hozzá, hogy Ők épen vele meg-hasonlani nem kívántak. Ama' kevély Ángoly Királyné Ersébet felettébb sokat tartott e' Pápáról. Ő az ő Országát a' tolvajoktól, gyilkosoktól, 's úton fosztó latroktól ki-tisztítá, kik az elébbeni Pápáknak uralkodások alatt az ő fosztásokat nem tsak a' Falukon, és szerteszétt az Országban, hanem még Rómban-is szabadon követték. Rómát ugró kúttal 's fényes épületekkel ki-szépíté, mindenféle drága régi maradványokat helyre hoza, hufzonkét ezerből álló jó rendbe szedett Katonaságot rendele, egy ötven ezer forint jövedelmű Ispótyt építe-fel, külömbféle Oskolákat fundála az Országban, 's a' Vatikánomi híres Könyvesházat fel állítá. A' Római Sz. Péter' Templomának fényes héjazatja-is neki köszöni az ő létét. Rövid szóval, ha ezen Pápának az ő kevélységét és kegyetlenségét számba nem vesszük, tehát meg kell esmérnünk, hogy V-dik Szikstus egyik a' leg-nagyobb Pápák közül, kik valaha a' Római hármás koronát a' fejeiken viselték.

77. *A' Vén Leány 's a' Szoba Inas.*
Latzi és Zsófi.

Latzi. Úgy-e bár, Zsófi, szeretett volna el-menni? mondhatom, hogy hasznos dolog, ha ki lakodalomban lehet! ott az ember sokat tanulhat, 's a' házasságtól könnyen tsömört kaphat.

Zsófi. Isten mentsen! inkább az ember kedvet kap hozzá.

L. De valyon mi egyéb a' házasság, mint a' Papnak keze által szerzett nyűg.

Zs. A' mint látom, László Deák a' házasságnak nem nagy barátja.

L. Nem biz' én, mert én a' rabságot soha se szerettem.

Zs. Tehát csak ugyan soha se házasodik-meg?

L. A' mint elő-adja magát. Én a' házasságot nem keresem, ha még-is véletlen olly személyre akadnék.

Zs. El-venné feleségül?

L. Meg-lehet az-is, hogy el-nem venném.

Zs. Én magát meg-nem foghatom. Ha egy Leányra akadna, a' kinek maga meg-tetszenék.

L. Ő néki-is meg-kellenék nekem tetszenie.

Zs. 'S azután?

L. Két személy lenne, a' ki egymásnak meg-tetszenék.

Zs. 'S

Zs. 'S nem mennének egymáshoz?

L. A' jövendőről nem aggódom.

Zs. 'S hát ha az idő már itt lenne?

L. Azt kívánnám, hogy még meszsze lenne.

Zs. Maga nem hasonló az Urához.

L. Az Uram pedig én hozzám.

Zs. A' következik az elsőből?

L. Igen jól ki tudja hozni.

Zs. Kemény fejű! hát ha én vólnék az, nem derék egy párt tennénk?

L. Ha tsak a' pározást kék tekéntenem, én az én jó természetemet esmérem; de minthogy az erszényemet a' száraz kórság bántja.

Zs. Tehát tsak haljon-meg mint Vén Legény.

L. Inkább, mint gyötrettetett férj.

Zs. Magának nints esze.

L. Eddig még elég vólt, talán a' házassággal oda lenne.

78. A' mái nevelés.

Az Anya, Jóska, 's a' Száraz-dajka Leány.

Any. (: a' belső szobából kiált:) Katitza! mit kiabál úgy a' gyermek?

Leány. Méltóságos Afzszony! nem engedi magát fel-öltöztetni.

Any. Pfuj, Jóska, szépen öltöztess-fel magadat.

Jós. (: sír :) nem, nekem nem kell.

Any. Kaka-gyerek ne légy, Jóska, most mindjárt öltözzél!

Jós. (: még inkább sír és kiabál:)

L. Ha az Úrfi szót nem fogad, azonnyal az Ura Attyának bé-mondom.

Jós. (: a' Leányt pofon üti:)

Any. Ez a' gyermek ma egészen meg-változott.

L. Méltóságot Afzszony! azt néki meg-ne bortsássa, úgy meg-tsapta a' szememet, hogy szikrázott bele.

Any. Ó bizony (: ki-nevetve:) hogy a' szemedet el-ne veszejtsed! Te ostoba állat, vallyon mit tud a' gyermek hozzá? Gyere ide, Jóska, (: szelíden:)

Jós. (: jön:)

Any. Ha fel-engeded magadat szépen öltöztetni, most mindjárt süteményt kapsz tőlem; de hamar húzd-fel a' dolmánykádát.

Jós. (: minekutánna fel-öltözöt:) Hol a' sütemény?

L. No, miként kell szólani, midőn valamit akarunk? — kérem alázatosan —

Jós. (: semmit se szól:)

Any. No, tehát szépen kérj.

Jós. (: semmit se szól:)

Any. Ma

Any. Ma nem vagy szép gyermek. Ihol valami.
Úgy-e jó ízű?

Jós. (: el-fut:)

L. Nagyságod el-nem hiheti, milyen rosz és gonosz ollykor.

Any. Épen bizony rosz és gonosz. Hát nem látod, hogy nekem szót fogad? vallyon mit kívánjon az ember egy öt esztendő gyermek-től. Ha egyszer öregebb lesz, akkor osztán úgy el-nem engedem néki.

L. (: magában:) bár tsak azután késő ne legyen.

79. *A' Kávesházi Beszélgetés.*

Jósef, János, Gáspár, 's a' Kávés.

Gás. Egy tséfe feketét! mi újság jó Urak?

Ján. Szinte most olvastam itt a' Levegő Golyóbisról.

Káv. A' Frantzok nagyon bé-kezdenek az Istennek kártyáiba tekénteni.

Gás. Tsak úgy ne járjanak végtére, mint azok, kik a' Babilon tornyát építették.

Káv. 'S valamint az Őriások, kik egynehány száz esztendő előtt az eget ostromlották.

Ján. Utóljára még az égbe-is fel-fognak repülni.

Káv. Úgy, ha Sz. Péter az ajtónál nem állna.

Jós. Mink-is majd egy olly Golyóbist fogunk nyerni.

Ján.

Ján. Azon költségre egy kis pénzt sem adok.

Gás. Káv. (: egyszerre :) Egy fillért sem.

Jós. De szeretném még-is meg-látni.

Káv. Meg-kell azt nékem-is látnom.

Gás. Énnékem-is, ha élek.

Ján. Ollyas mit én sem mulatok-el,

Jós. De drága jó Uraim! Ha ki ki úgy ítélne,
mint az Urak. Ha senki sem akarna öszve-
tenni. Vallyon a' Golyóbist meg-láthatnánk-e?

80. *A' Déli Tengernek Szigeteiben la-
kó úgy neveztetni szokott vad emberek-
nek erköltseik, szokásaik, terméseik,
's kézi-tsinálmányaik.*

A' Világnak az új ötödik Része, mellynek az Ő tulajdon erköltsei még meg-vannak, 's a' mellynek a' mi eddig esmért Világ Részzeinkkel femmi közlése nem látszatik, hogy lett volna, nem érdemel-e figyelmezést a' mi napjainkban?

Az Otahejte Szigetének lakosi többnyire a' kenyér-fának gyümöltisével élnek, melly kerek-déd, és akkora, valamint egy gyermek' feje, 's hó színű fehér húsa vagyon, mint a' fris kenyér-nak, mellyet az evés előtt meg-szoktak piríta-ni. Békeség' jeléül ki ki közülök egy plántán ágot, úgymint Békeség' tziMERÉT visele az Ő ke-zében, 's ugyan aztat kellett az Ángolynak-is

tselekédni, vagy leg-alább a' hajóikból ki-dugni; mert az egyéb fel-talált Szigetek többnyire a' hadi-tántz és ének által, 's a' lántsáknak villogása által, mellyek fagyaskőből (: *Falkfirein* :) készültek, 's élesek valának, az Ángolyokat hartz-ra hívák, és Szigeteikre a' ki-szállást ellenzék nékik. Az Ángolyok, kik Kortesznek az Ő Spanyol kegyetlenségéről meg-emlékezének, a' pus-kájokat vagy ágyújokat nem elébb süték-ki az ellenségre, míglen ezek nagyobb számmal, 's ellenséges módon reájok nem érkeztek, vagy pedig az árúk' tserélésében, az eledel 's fegyver' helyében valamelly lopást nem követtek-el. Önnön maga a' Fejedelem, az Ő Kis-Afszsonyi, és az Ő leg-szebb Dámái valamihez férhettek, mindent el-tsíptek, 's mikor a' Fejedelem egykor öt vas fzeget lopott, leg-ottan bellyebb vontá magát az Országba, tsak hogy ne kényteleníttessék visszfaadni. A' lopás itten véteknek nem látszatott lenni, mivel nem vala semmi törvények az ellen, ámbátor a' jószágok' közös volta sem találkozik nálok. Az Ő házok egy oszlopokon 's karókon álló, minden oldalán nyílt, vagy-is fal nélkül való Szín a' Kókos és a' kenyér-fáknak árnyékában, valamint hajdan az első embereknel szokásban vala. A' Hajós Kapitány Kók, mind egyik Nemzetnek, mellyet a' Szigeteken fel-talált,

lált, egy ajándékot ada üveg kalárisból, Ángoly posztóból, 's egyebekből, mindazonáltal a' legdrágább ajándéknak tartatott tölök a' fejsze, a' véső, és a' vas-szeg, mert ezen bányásznának annakelőtte híret se hallák, 's melly hasznos legyen, leg-ottan észre vevék. A' vas helyett éles 's hegyes kövekkel, tsontokkal, 's béka-teknyőkkel éltek mind eddig.

Az Otahejtieknél az Ángolyok furuglyákra találtak, mellyeknek mindazáltal tsak két hanglyukok vala. Nem külömben dobokra-is, mellyek bizonyos tengeri állatnak a' bőrével valónak bé-húzva, 's a' mellyek mellett versbe foglalt énekeket szoktak énekelni. A' leg-kissebb galibáért leg-ottan síránkoznak, valamint a' gyermekek, egy tengeri kutya fogat ütnek a' fejekbe, a' véreket keszkenyővel el-fogják, fürödnek, 's azonnal nevetnek ismét, mivel ők a' szenvedéseiket (: *Leidenchaften* :) soha meg-nem tanúlták el-nyomni, vagy el-titkolni, 's ahozképest mind egyike ki-űt azonnal rajtok. Az akkori Otahejti uralkodó a' Királyfinak Gondviselője (: *Tútor* :) vala, 's *Totahának* neveztetett. Egy Báb vagy-is Alak a' leg-első 's meg-élemedettebb Fő-ember 's Dáma' kezében néhány nap által drágaság vala. Az ő víg játékaik közé számláltatik a' küszködés, mellyben a' meztelen Bajno-

kok meg-jelennek, 's egymással addig bírkoznak, míg egymást lábról le-verik, 's az alatt a' többiek tántzolnak.

Az Ángolyoknak az Ő Isteni szolgálatjok alatt az Uralkodó és az Ő hitvese nagyon figyelmetesek valának, főhászkodtak, térdepeltek, 's mindent tselekedtek, valamit tőlök láttak, de leg-kissebbet sem kérdeztek, mit jelent. A' házasságbéli közösülés itten nem titkon, hanem nyilván tartatik mind a' két nemnek jelen-létében. Az Ország' szokása szerént nap-kelettel fel-kelnek, nap-nyúgottal le-nyúgofsznak. Az úfzásban pedig olly forgottak, hogy a' leg-veszedelmesebb helyekkel 's parti-habokkal (: *Brandungen* :) semmit sem gondolnak, hanem az ilyen habok előtt vízbe buknak, 's túnan újra ki-jönnek.

Ők az Ő halottaikat el-nem temetik, hanem egy négy szegletű helyet közel a' meg-hólt' házához Indiai nádból való sövénnnyel bé-kerítene, egy gyéként a' karókra ki-terjesztenek, az alá a' halottat egy padra teszik, 's aztat finom otthoni posztóval bé-fedik. A' hólt test mellett kenyér, halak, 's egyéb eledel fekszik, úgymint az Isteneknek számára való áldozat, 's nem pedig, mint a' testől el-vált léleknek számára való éték. A' meg-hóltanak az Ő rokonyi az Ő köny-vei-

veiket 's a' vért, mellyet tengeri kutya foggal az ő ortzáikból, melyeikből, 's karjaikból a' halottra való meg-emlékezéskor ki-fakasztanak, keszkenyökkel el-fogják, mellyeket a' holt test mellé oda vetnek. A' húsnak el-rothadása által meg-mezítelenedett tsontokat el-ássák. A' temető emberek egész testeiket szenes vízzel bé-kormozzák, 's onnan egyéb embereket hoszfú pórázzal el-kergetnek. Végre mindnyájan magokat a' parton meg-mossák, 's haza ballagnak. Ugyan az ő Tzinteremjek az ő Templomjok-is egyetemben.

Egy meg-sült kutya, valamint Kortesz' ide jében, tsemege gyanánt tartatik tőlök. A' kutyának az órra' lyukait bé-fogják, míglen meg-füllad, 's leg-ottan egy veremben, melly egy lábnyi mély lehet, tüzet raknak, abba egynehány darab követ vetnek-bé, a' kutya szőrét le-perkelik, a' bőrét béka-teknyővel szépen meg-tisztítják, 's ugyan azzal a' testét-is fel-metszik, a' bélét tenger vízzel jól ki-mossák, 's az el-fogott vérrel együtt kókos-dió héjjaiba helyheztetik. Annakutánna a' tűz a' veremből ki-véttetik, annak helyében azon tüzes kövek ott hagyatnak, zöld fa-ágakkal bé-fedetnek, 's ezen zöld fa-ágakra oda tettetik a' kutya a' bélével egyetemben, újra zöld fa-levelekkel bé-fedettetik a' hús, 's a' fa-levelekre ismét a' tüzes kövek érkeznek.

Végre ez ilyen sütő-lyukat vagy-is kementzét bé-borítják földdel, mintegy négy óra múlva a' sütni való igen helyesen meg-sül, 's önnön magok az Ángolyok felettébb jónak találák, mert ott egyebet a' kutyáknak nem adnak, hanem kenyér-gyümölsöt, kókos diót, 's jám-gyökeret. Valamennyi hús és hal, mind ilyen módon sütetik.

Midőn valami Fő-embert látogatni jönnek, vagy valakinek tiszteletet kívánnak adni, szokásban vagyon valamint a' Dámáknál, úgy a' Férjfiaknál, hogy egész ágyékig magokat meg-mezítelenítik, 's önnön maga a' Fejedelem-Afszfony, midőn az Ángolyok' hajójokra Kók Kapitányhoz érkezett, azzal ada néki tiszteletet, hogy a' ruháját egész ágyékáig fel-emelé, 's leg-ottan háromszor meg-fordula előtte szemérmes és ártatlan mozdulással. A' gyermekek az ő Attyaiknak tisztségeiket meg-tartják, 's a' köz-nép a' Fő-embereket nagyon tiszteli. A' hadi rabjaikat meg-eszik, 's emlékezetül az állokat deszkákra felfegeznek.

A' második Rangból való egy Istenek hét lábnynál magasabb vala, Férjfi képben fűz-fa ágakból öfzve-fonatott, 's nem roszszúl ábrázoltatott. A' dereka 's egyebe fehér tollakkal vala ki-tzifrázva, a' feje pedig feketékkal. A' Tzint-terem-

teremjeket *Morainak* nevezik, 's azokat gyakor-
ta fallal kerítik-bé, kövekkel rakják-ki, 's imitt
amott kis Állásokat szemlélhetni benne, mel-
lyek hét lábnyi magos oszlopokon állanak, 's
mellyeken mint oltárokon egész dísznókat, 's ku-
tyákat áldoznak az Isteneknek. Nagy ditsőség-
nek tartják, ha holtok után szép Morait reményl-
hetnek, 's hamarabb engedik önnön magokat
meg-gyaláztatni, mint ezen helyeket.

Tulajdonképen Otahejti két fél szigetből áll,
's az ő kerülete téfzen mintegy harmincz tengeri
mértföldet. A' köveken meg-látszik, hogy vala-
mint fok egyéb sziget, úgy ez-is a' tűznek ki-
üítése által szakadott-el az állhatatos földtől. Az
el-menéskor Kók Kapitány a' Sziget' Fő-Papját
(: *Tahovát* :) magával el-vivé, ki Tupiának ne-
veztetett, 's a' hajós tudományban egy igen já-
ratos ember vala. Három hónap alatt (: a' men-
nyi idő alatt tudniillik Kók Otahejtiben mula-
tott, 's üveg kaláris, fejszék, szegek, 's tükrök
helyében eledelre valót 's fegyvert tserélve vá-
sárlott :) vezérül 's tolmátsúl szolgált néki. E-
zen Sziget fekszik a' 149-dik Gráditsnak 's har-
mintzadik Pertzenésnek hofzfzában Grennvich-
től. Vallis akada először reá 1767-dik eszten-
dőben, 's egy Kaláris köfziklák' lántza veszi kö-
rül. A' Sziget, a' mint *Tupia* meg-vallá, mint-

egy 6780. hartzra való férjfit állíthat-ki a' mező-
 re; abban az Európai kerti nyötövények, vete-
 mény, és gabona közül egy fints, 's az állatok
 közül tsupán tsak kutyákkal és disznókkal bír.
 A' népe szép magos termetű, tekéntetes, tellyes
 tagú, egyedül a' Fejér-személyeknek a' Férjfiak-
 kal korán való közösülések az oka, hogy a' köz-
 népben a' Fejér-személyek igen kitsínyek marad-
 nak. Az ortzájoknak a' színe világos sárga, a'
 testek' bőre pedig igen sima. Az ortzájok' vo-
 nási szépek, az örök egy kevéssé lapos, a' fze-
 meik jelentéssel tellyesek, a' fogaik erősek és
 fejérek, a' szakállók tiszta, tsak hogy egy jó ré-
 szét ki-tépik. A' járások könnyű, a' reá tartások
 nemes, a' jövevényekkel való magok' viselése
 magát ajánló. A' szívek bátor a' hartzban, a'
 társalkodásban pedig egyenes. Az újság' kívá-
 nása őket lopásra bírja. A' Férjfiak az ő hajo-
 kat fűrtönként a' vállaikra le-botátják, az Afz-
 szonyok pedig a' füleik körül le-tarolják. A' va-
 lamennyi Déli Szigeteken fokásba véttetett *Tato-
 virozás* itt-is módiba vagyon, 's ez nem egyéb,
 hanem egy béka-teknyőből tsinált éles fogakkal
 való fésű által a' karjaikon, tzombjaikon, de
 leg-inkább a' seggeken mind a' két nemű gyer-
 mekeknél immár tizenharmadik esztendőben vég-
 hez vitt mindenféle képeknek, úgymint fél-hóld-

nak, négy szegletnek, karikának, ember 's madár ábrázatoknak való bé-nyomások. Ezen fésű az ő dió gyertyájokból való koromba bé-mártatik. Mind a' két Nem a' bőrnek ilyen béllyegezésivel, a' mellyek az ő el-fzánásoknak jeléül szolgálnak, igen reá tartja magát.

Az ő ruhájok olly posztó, vagy-is inkább vászon, melly a' nedvességet el-nem szenedheti szint úgy, valamint a' mi papirosunk, kihez képest tsak száraz időben viselik, a' gyékényeket esőben. Az ő egész öltözetek varratlan. Egy darab vásznat egynehányszor a' testeken körül tekernek, 's a' végét bokáig le-botsátják. A' Dámák az ő fejeket hofzfű 's öfzve-font ember hajakkal ékesítik, 's tele rakják virágokkal, borsóval, 's tollakkal. Mind egyik Nembéliek az egyik fülökben függő gyanánt hol kis béka-teknyőket, hol veres borsót, 's hol üveg kalárist viselnek. A' gyermekek mezítelenen járnak. Mindenik evésnél, mellyet ki ki szabad levegőn a' háza előtt vífzen véghez, a' bé-mártásra tengeri vízzel élnek, 's az étkek a' tányérok helyett fa-leveleken hevernek. Az evés előtt, 's ugyan az alatt, és azután a' kezeiket és a' szájokat ki-mossák vízzel, 's a' gyümöltsöt körmeikkel szépen meg-hámozzák. Tsudálkozásra méltó, mennyit emész-meg egy személy egy evés alatt, 's

az evés után az egész Sziget aluszik. Az estvéli világot egy dió-bél nyújtja, melyet egy hofzszú fára ütnek. A' házasság-törést a' férj veréssel szokta büntetni. De az öfzve-tsatolt Társaságnak az Ő titkos Innepein a' feleségeik közösek, mindazonáltal az onnan született gyermekek megfojtatnak.

Az említett posztójok a' Sinai papiros fzeder-fának, nem különben kenyér-fának, 's egy vad füge-fának héjjából készül. A' Fő-embereknek az Ő leg-finomabb 's leg-fejérbbe posztójok papiros-fából készíttetik, 's ezt veresre festik; a' kenyér-fa középszerű posztót nyújt, 's a' harmadik posztójoknak a' neme goromba, és színére nézve olyan, mint a' mi fetét barna papirosunk, de a' vizet ugyan csak el-állja. A' vékony, egyenes, magos, 's ágatlan élő-fák ez ilyen posztó készítésre leg-alkalmatosbáknak tartatnak. Miud a' háromféle posztónak a' készítése egyféle. Hogy ha a' fák hat, hét, vagy nyóltz lábnyi magosak, tehát ki-ásatnak, a' tetejek es a' gyökerek el-véttetik, a' héjjok hofzszasága szerént fel-hasíttatik, gyengén le-hámoztatik, a' folyóban kövekkel meg-terheltetik, 's hogy meglágyúljon, ott ázik egy ideig, azután a' belső héj a' külső zöld héjtól béka-tekenyőkkel addig hámoztatik, míg végre a' belső héjnak tsupán a' fi-

a' finom része marad hátra, 's leg-ottan Plántán levelekre ki-terjesztetik, 's ez leg-mesterebb kézt kíván, melly munkánál maga a' Gazdaszfszony mindég jelen vagyon. Erre egyenként a' héjakat hofzfszaságok szerént egyiket a' másikra fektetik, a' mellyek hofzfszaságokban mintegy 36 lábnyi-ak lehetnek, szélességben pedig egy lábnyi-ak. Két három ilyen fektetés úgy tévődik egymásra, hogy a' posztónak a' vastagsága mindenütt egy arányú lészzen. Ezen posztót vagy-is váfzonat a' verés által olly vékonnyá tsinálják, millyen a' mi leg-finomabb gyóltsunk (: *Batist*, *Muselin*:) Azt Ők-is a' levegőn fejérik, 's a' morás és viselés által még fejérbbe tészik. De a' mi nagy kár benne, ezen posztó vagy-is váfzon az esőt magába iszfza, 's mint a' papiros fzett reped. Az Ő posztójoknak veres színe szebb és fényesebb akár millyen skárlát színnél; 's ha Őket követni akarnók, a' Tzinóbert a' Kárminnal öszve keilenék kevernünk. Ugyan ezen festék kétféle nyötövénynek a' levéből támad, az egyik fügének gyümöltse, a' másik pedig a' *Coridia Sebestina* nevű fű. De hogy ezen veres színt az Afzfszonyok ollykor meg-változtathassák, aztat egyéb fűvek' levével keverik. Veres körmeikkel, a' mellyeket a' festékben kaptanak, igen

reá tartják magokat. A' posztójoknak sárga szí-
nét *Morinda Citrifolia* fű szerzi.

Az ő gyékényeik közt némellyek finomab-
bak a' leg-jobb Európaiaknál. A' vastagabbak
ágyaikra 's üléseikre valók. A' finomakat ruha
gyanánt esős időben viselik. Egy szóval, ők
fűből és kákából igen mesterül készítenek min-
denféle kosarakat 's edényeket, és tsudálkozásra
méltó, melly hamar. Ugyan az Azszonyok, mi-
hent a' nap kezdé őket sütni, leg-ottan a' Kó-
kos-fának leveleiből kevés szempillantás alatt
rendes kis árnyék-vetőket készítenek magoknak.
Bizonyos nyötövénynek héjából egy hüvelyknyi
vastagságú istrángokat, 's nem különben a' leg-
vékonyabb fonalaikat tsinálják halász hálójokhoz,
's egy tsalán forma fűből horog finórjaikat. Az
ő leg-nagyobb mesterségek a' halászat. Hofzszú
vontató hálóikat egy más nemű fűből készítik,
mellyekkel tsupán a' tsendes vizeken halásznak.
Az ő Hárponnyaik (: *Harpunen* :) nádból valók,
's egy éles fa téfzi a' hegyeket; az ő horgaik pe-
dig gyöngyházból, egy fehér kutya szőr, vagy
dífnó ferte bokrétával.

Ezen Szigetieknek az ő minden mesteri esz-
közök egy kő fejszéből, egy férjfinak kar-tsont-
jából készült vésőből, egy kaláris ráspolyból,
's egy tengeri hálnak bőréből tsinált fűrészből

áll.

áll. Tsupán ezen eszközökkel építik az ő házaikat 's hajóikat, vágják a' köveiket, hasítják, faragják, 's gyalúlják az épületre való fáikat. Ezen fejsze kő nem egyéb, hanem egy fekete, vagy-is barna Bazalt, mellyet minden szempillantásban közförülni kell. A' közel való tengeri hajózásra lapos fenekű, 's egyenes oldalú dereglyékkel élnek, a' távul valóra pedig hegyes fenekű, 's meg-görbített oldalú hajókkal. Az eleje 's a' hátúlja az ő hadi hajóiknak fel-felé fut, maga a' hajó három lábnyi magos, 's mindég két illy hajó által-eresztett póznák által öszve van kaptsolva; az elején a' hajónak hat lábnyi magos állás van készítve, 's onnan viaskodnak a' Vitézek parittyáikkal, nyilaikkal, 's hegyestőreikkel. A' vitorla gyékényből áll. A' szelet igen jól tudják meg-jövendőlni, és ugyan az égi ország-útnak hajlásából; az ő hézag része szüntelen a' szél felé fordul. Mikor tehát ezen hajlás akár az egyik, akár a' másik félre legyen, egy éj által változatlanul meg-marad, tehát a' szél is a' jövő nap ugyan a'féle fog fújni. Ők a' nap, hód, 's tsillagok után eveznek, mellyeknek a' neveiket 's helyeiket igen jól esméri. Ő nekik 13. hónapjuk vagy, 's mind egyik 29. napból áll, valamint szinte a' nap 24. órából. Az öl az ő mértékek. Az ő lágy nyelvek teli van magán hang-

hangzókkal; ahozképest egy Európai fzőt sem mondhattak-ki tisztán. Az orbántz, vagy-is Szent Antal' tüze, 's a' rüh vagy-is fenyedék egyedül az ő betegségek, 's ugyan az ő betegeiknek Remete módra kelletik élniek. A' Pap, vagy-is inkább a' természet az ő orvosok, az imádság, 's újjaiknak a' Kókos levelek által való meg-pörkölések mind az, a' mivel őket gyógyítja.

A' halottas Protzeszfziók a' part felé öt hónapig tartanak, minden Atyafi, mihent a' forréa érkezik, az ő hoszfzu gyász ruhájába öltözik, az ötödik hónap után a' meg-mosott tson tokat el-temetik, de a' Fő embereknek az ő kaponyáikat egy különös ládikába helyhez tetik melléjek. Az ő leg-főbb Isteneknek a' neve *Tavoa-tachetumuch*, 's mivel ezen Szigetiek semmi teremtest a' nemzés' útján kívül nem képezhetnek magoknak, tehát a' leg-főbb Isteneknek a' Felesége egy köszikla, mellynek a' neve *Thepapa*. Az ő Leányok vala az esztendő, 's az Atyának a' Leányától való gyermeki valának a' hónapok. Ezeknek pediglen az ő gyermekeik a' napok, 's a' hónapi nap a' máinak a' Fia. A' Tsillagoknak az ő közösüléseket lövöldéseik által mutatják-ki. A' leg-főebb Isteni Pártól származik egy más Al-Istenek' neme, 's ezektől az első egy pár ember. Az első Föld' fiát, ki gömbölyű vala,

la, 'az Annya olly fokáig fel 's alá forgatta. míglen az Ő mostani tagjait hozhatta-ki. Minden Rendnek az Ő tulajdon Papjai vannak. A' Meny-Ország kinek kinek halála után Rendje szerént el-rendeltetett, találkozik Királyi Meny-Ország, Köldúsi Meny-Ország 's több a' féle.

A' Papok (:Tahovák:) számosan vannak, 's az Ő hivataljok örökös, az az, fiaikra szálló; a' Fő-Pap a' Király után első helyet foglal. A' Papok az Isteneknek az Ő minden neveiket és származásaikat esméri, a' hagyományokat, tsil-lag, 's hajós tudományt igen jól értik. A' házasság olly alku nálok, mellyet minden tsekélység szétt törhet. A' környül-metelés 's a' Tatrovirozás a' Papoknak az Ő egyedül való jövedelmek. A' környül-metelés itt az elő-börnek felhasználása. Semmi képet és semmi teremtményt nem imádnak. Vagyon Királyok, Nemeseik, 's Jobbágyaik, kik a' földjeiket mivelik, 's a' konyháikra gondot viselnek. Minden Nemesnek (:Carichnak:) az Ő udvari Tselédje vagyon, 's szükség idején kelletik a' táborba a' Király' számára vitézlő népet állítania. A' tenger' apadás 's dagadás itten ritkán nyól-fel 12. hüvelykig, 's a' Mágnes tő itten 4. garáditstsal 's 46. pertzenéssel üt-el nap-kelettől.

Kóknak ezen Déli Országokba 1772-diktől fogva 1775-dikig tettett tengeri utazásiból még következő emlékezetre méltó dolgokat kelletik emlitenünk. Mihent a' heves övet (: *Zonam Torridam* :) a' hajók el-érték, leg-ottan a' tenger felett számtalan repülő halakat vettek észre, melyek az ő hofzszú 's nedves has-szárnyaik által a' habok közül a' levegőt hol egyenesen, 's hol szivárványosan hasíták, mivelhogy valamint a' halaktól, színt úgy üldöztettek a' madaraktól-is.

Mikor a' hajók a' Rák-fordító kerületjéhez (: *Tropicum Cancrī* :) közelítettek, azonnal a' ruha, könyvek, eledel, 's minden eszköz penészesedni kezdett, 's a' fegyver és a' vas rosdásodott; ahozképest a' hajók bor-etzettel 's puska-porral ki-füstöltettek. A' savanyú káposzta leginkább a' Skorbútnak ellent állott, 's az ágyak és a' kamarák minden nap ki-szellőztettek. Közel a' Lineához a' tenger némelly éjtfzakákon gyönyörű világosságot nyújt, 's az egész Otzeán, valameddig az ember szemlélhet, tűzben úszik, minden hab világlással végződik, melyet némelly állatkák szereznek. Hogy ha egy akót ezen világló vízből fel-húznak a' tengerből a' hajósok, tehát bizonyos gömbölyű allatkákat vehetni benne észre, melyek igen szaporán úsznak,

's vi-

's világosítanak. A' merített vízben ezen világ-
lás idő múlva kevesedik, de mihent ismét a'
vizet valaki meg-rázza 's öszve-keveri, azonnal
a' világítás-is újra kezd. Valamint a' víz meg-
mozdítottatik, úgy ezen eleven Fosforusok-is nyug-
hatatlankodni kezdenek, 's gyantázat módra vi-
lágítanak.

Úgy látszik, mintha ezen Otahejte Sziget
az ártatlan természetnek a' leg-utolsó szeglete
vólna. A' Telet itten tsak arról esmérni, hogy
az élő-fák az ő leveleiket el-vesztik. A' hegyek
rész szerént merő Lávából állanak, kihezképest
annakelőtre Vulkánok valának. Ezen Déli Ten-
gernek (: *Süd Meere* :) egy Szigetén bizonyos
Vulkán az ő gyomrából olly nagy kősziklákat o-
kádá, valamint egy jó ladig, 's az egész környék
teli vala füsttel. De ezen rothadt Salak és Láva
az ottani földet termékennyé tette el-annyira;
hogy ott minden fű és fa kétszerre magosabb,
mint egyébütt.

Az Otahejte Szigetieknek az ő karakterjek
merő kedveskedés vala. A' kézben való zöld
ág a' békeségnek sérthetetlen jele, 's az esmér-
kedés gyümölsből, kutyákból, és disznókból
álló ajándékkal kezdődik. A' kutyák itten a' leg-
ostobább állatok, ahozképest nem a' természet,

melly a' mi kutyáinkat kémeinknek teszi, hanem tsupán a' fel-nevelés' módja az.

A' Gazdagoknak egyedül való erős italok ezen újonnan fel-talált Szigeteken egy bors-fának a' gyökeréből készíttetik, 's a' neve Avah. A gyökeret öszve-vagdalják, apróra meg-rágják, 's egy vízzel, vagy kókos-dió téjjel teli edénybe ki-pökik. A' kássát ki nyomják, 's egy dió-héjba helyheztetik. Ezen nyalánk italok a' Fő embereknek, mihent egy gyűszőnyit hörpentenek belőle, azonnal részegekké 's érzékenytelenekké teszi őket, 's ha gyakran kóstolják, soványokká, 's egész testeken veres fzeplősökké. Még-is mindazonáltal a' bors-gyöker nálok a' békeségnek tüzere, minthogy eleinten az ifzások könnyen barátságba lépnek.

Az üdvözlés nálok mind a' két órának egymást illetése, 's a' tsókolás' helyében meg-órrozzák egymást. Valamennyi Déli Szigetiek, veres krétával bé-festik a' pofájokat, az örroknak a' falában vagy-is portzogójában követ avagy fátsikát viselnek, a' hajokat bé-kenik, 's fejérre, vagy Kurkuma porral sárgára porozzák-bé. Az emlékezetes dolgokról, mivel semmi írást nem esmérnek, bizonyos apró fátsikák' nyalába által meg-emlékeznek. A' tüzet pedig két százaz fának,

nak, mellyek *Hibiscus liliaceus*ból valók, öszve-dörgölése által gerjesztik.

81. *A' leg-nevezetesebb Városoknak Bétstől való távozások, 's millyen az idő nálok, midőn Bétsben Dél vagon.*

Vedd észre: Az első sört így kell olvasnod: Midőn Bétsben Dél vagon, tehát épen 11 az óra, 12 pertzenés dél előtt Ántverpenben Német Alföldön, 's e'képen a' többit-is. 'S noha ugyan egynehány Városnak magyarosabb nevét ki-tehettem volna, mellyet vagy a' régiebb Magyar könyvekben olvastam, vagy pedig a' mi nyelvünknek természetfe szerént meg-kerefszthettem volna; mivel mindazonáltal ilyenképen kevesen értették volna meg, ahozképest többnyire Német vagy-is tulajdon neveiket megtartottam, 's csak azokat neveztem-meg Magyarúl, a' mellyeknek Magyar neveik immár esméretesek az egész Hazában. De minthogy ezen nevek közül Magyar Szótárunkban-is csak kevés találkozik, azokat, a' mellyekről meg-emlékezhettem, a' következő Tzikkelyben azokkal együtt, a' mellyek immár esméretesek, A. B. D. szerént adom elő.

Belföldi

Tehát épen						A' Városok nevei
Midőn Bétsben Dél vagyott,	II	az ó.	's	12	p. d. e.	Antwerpenben
	II	—	10	—	—	Athban
	12	—	31	—	—	Beszttertzen
	12	—	12	—	—	Beszttertze Bányán
	—	—	—	—	—	Bétsben
	II	—	40	—	—	Bótzenben
	12	—	36	—	d.u.	Brassóban
	II	—	42	—	d.e.	Brixenben,
	12	—	44	—	d.u.	Bródiban
	II	—	8	—	d.e.	Brüggeben
	12	—	2	—	d.u.	Brünben
	II	—	12	—	d.e.	Brüszfelben
	12	—	4	—	d.u.	Budán
	12	—	40	—	—	Debretzenben
	II	—	8	—	d.e.	Dornikban
	II	—	8	—	—	Eupenben
	II	—	54	—	—	Fiumében
	II	—	27	—	—	Frajburgban
	II	—	10	—	—	Gentben
	II	—	58	—	—	Gerétzben
	II	—	50	—	—	Görtzben
	II	—	36	—	—	Güntzburgban
	12	—	6	—	d.u.	Györben
	II	—	58	—	d.e.	Iglóban
	II	—	40	—	—	Inspukban
	II	—	7	—	—	Iperiben
	12	—	17	—	d.u.	Kassán
	II	—	51	—	d.e.	Klágenfurtban
	12	—	28	—	d.u.	Kolosváratt
	II	—	32	—	d.e.	Kómóban
	II	—	31	—	—	Konstántzban
	12	—	10	—	d.u.	Körmöztön
	II	—	36	—	d.e.	Kremónában
	II	—	52	—	—	Lábokban
	12	—	29	—	d.u.	Lembergben

Városok.

Az Országok'-nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' száma
Német Alföldön	151	50000
— —	159	10000
Erdélyben	152	5000
Magyar Országban	28	24000
Alsó Óstriában	—	267000
Tirolban	74	8000
Erdélyben	125	20000
Tirolban	68	5000
Lengyel Országban	110	16000
Német Alföldön	160	42000
Morvában	16	16000
Német Alföldön	148	110000
Magyar Országban	36	20000
— —	78	40000
Német Alföldön	122	40000
— —	144	12000
Horvát Országban	59	9000
Német Országban	93	8000
Német Alföldön	166	60000
Stájer Országban	27	36000
Friaulban	63	11000
Német Országban	65	4000
Magyar Országban	17	20000
Morvában	22	9000
Tirolban	63	10000
Német Alföldön	162	21000
Magyar Országban	59	12000
Korontály Országban	39	9000
Erdélyben	109	8000
Olasz Országban	103	13000
Német Országban	148	4000
Magyar Országban	27	10000
Olasz Országban	112	45000
Krajnában	51	11000
Lengyel Országban	101	25000

Tehát épen

A' Városok' nevei

Midőn Bétsben Dél vagon

11	az ó.	s	52 p.	d. e	
11	—	36	—	—	Lintzben
11	—	12	—	—	Lódiban
11	—	19	—	—	Lövenben
11	—	19	—	—	Luxenburghban
11	—	32	—	—	Májlándban
11	—	40	—	—	Mántovában
11	—	12	—	—	Mechelnben
12	—	31	—	d.u	Meggygyesen
11	—	10	—	d.e	Monsban
12	—	31	—	d.u	Nagy Szebenben
11	—	10	—	d.e	Namúrban
11	—	59	—	—	Német Újhelyben
12	—	2	—	d.u.	Nikelsburghban
11	—	4	—	—	Olomutzon
11	—	7	—	d.e	Ostendén
11	—	32	—	—	Páviában
12	—	10	—	d.u	Pesten
12	—	4	—	—	Posonban
11	—	51	—	d.e	Prágában
11	—	32	—	—	Rottenbergben
11	—	40	—	—	Roverédóban
11	—	44	—	—	Ruremondon
12	—	32	—	d.u	Segesváratt
12	—	11	—	—	Selmetzen
12	—	2	—	—	Sopronban
12	—	20	—	—	Temesváratt
12	—	10	—	—	Tessenben
11	—	39	—	d.e	Trientben
12	—	51	—	d.u.	Triestben
12	—	7	—	—	Troppávban
11	—	59	—	d.e	Zágrábban
12	—	—	—	—	Znájmban

Az Országok' nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' száma
Felső Ostriában	26	11000
Olasz Országban	108	17000
Német Alföldön	144	15000
— —	122	8000
Olasz Országban	122	130000
— —	102	28000
Német Alföldön	150	26000
Erdélyben	119	5000
Német Alföldön	116	30000
Erdélyben	113	12000
Német Alföldön	140	36000
Alsó Ostriában	7	5000
Morvában	10	20000
— —	25	11000
Német Alföldön	171	14000
Olasz Országban	105	30000
Magyar Országban	36	26000
— —	10	29000
Tseh Országban	40	83000
Német Országban	81	8000
Tirolban	86	9000
Német Alföldön	132	10000
Erdélyben	123	18000
Magyar Országban	24	18000
— —	8	12000
— —	74	8000
Sléziában	39	6999
Tirolban	82	10000
Istriában	64	16000
Sléziában	36	9000
Horvát Országban	36	7000
Morvában	12	8000

Külföldi

Tehát épen

A' Városok' nevei

Midőn Bétsben Dél vagon

12 az ó. 's 18 p.	d. e.	Achemben
11 — 34 — —	—	Altónában
11 — 15 — —	—	Amfzterdamban
11 — 37 — —	—	Anspachban
12 — 6 — —	d. u.	Afztrakánban
11 — 38 — —	d. e.	Augsburgban
11 — 14 — —	—	Avinyonban
12 — 3 — —	d. u.	Baraszlóban
11 — 3 — —	d. e.	Bartzellonában
11 — 31 — —	—	Bastiában
6 — 3 — —	d. u.	Batáviában
11 — 48 — —	d. e.	Berlinben
11 — 40 — —	—	Bolonyában
11 — 25 — —	—	Bonnban
11 — 46 — —	—	Brandenburgban
11 — 36 — —	—	Braunsváigban
11 — 29 — —	—	Bréménben
11 — 36 — —	—	Bresliában
10 — 36 — —	—	Brestben
10 — 44 — —	—	Briztolban
10 — 52 — —	—	Burdóban
12 — 8 — —	d. u.	Dántzigban
11 — 29 — —	d. e.	Dármstádban
11 — 12 — —	—	Dordrechten
11 — 49 — —	—	Drezdában
10 — 28 — —	—	Dublinban
10 — 42 — —	—	Edinburgban
11 — 34 — —	—	Erfurton
11 — 38 — —	—	Erlangban
6 — 15 — —	—	Filadelfiában
11 — 39 — —	—	Fiorentzben
11 — 48 — —	—	Frájbergen
11 — 29 — —	—	Frankfurtban a'
		Majna mellett
11 — 43 — —	—	Gérában

Városok.

Az Országok' nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' száma
Német Országban	112	24000
— —	116	24000
Holl. Országban	139	212000
Német Országban	65	18000
Orosz Országban	350	70000
Német Országban	56	32000
Frantz Országban	164	25000
Sléziában	50	57000
Spanyol Országban	242	63000
Korzikában	160	12000
Napkeleti Indiában	1700	144000
Burkus Országban	79	138000
Olasz Országban	123	69000
Német Országban	118	11000
— —	80	8000
— —	95	22000
— —	104	20000
Olasz Országban	98	40000
Frantz Országban	262	24000
Angoly Országban	218	100000
Frantz Országban	220	83000
Porosz Országban	87	48000
Német Országban	93	7000
Holl. Országban	153	17000
Német Országban	60	50000
Irr. Országban	280	130000
Sót Országban	230	80000
Német Országban	69	14000
— —	68	8000
Éjfszaki Ámerikában	1150	30000
Olasz Országban	139	80000
Német Országban	60	9000
— —	96	43000
— —	67	7000

Tehát épen

A' Városok' nevei

Midőn Bétsben Dél vagon

10	az ó.	's 37	p.	d. e	Glaszgovban
II	---	38	---	---	Góthában
II	---	51	---	---	Göthenburgban
II	---	54	---	---	Görlitzben
II	---	34	---	---	Göttingben
II	---	12	---	---	Gúdában
II	---	21	---	---	Gyenevában
II	---	31	---	---	Gyenuában
II	---	11	---	---	Hágában
II	---	30	---	---	Hájdelsbergben
II	---	42	---	---	Hálában
II	---	36	---	---	Hámburgban
II	---	30	---	---	Hannávbán
II	---	34	---	---	Hannoverban
II	---	12	---	---	Harlemben
2	---	30	---	d. u.	Ispahánban
10	---	50	---	d. e.	Jorkban
10	---	32	---	---	Kádisban
12	---	57	---	d. u.	Kairóban
4	---	5	---	---	Kalakútban
II	---	52	---	d. e.	Kalyariban
10	---	53	---	---	Kartagyénában
II	---	32	---	---	Kaszszelben
II	---	47	---	---	Kemnitzen
II	---	44	---	---	Koppenhágenben
12	---	40	---	d. u.	Konstántzinápolyban
II	---	23	---	d. e.	Köllnben
12	---	21	---	d. u.	Königsbergben
II	---	38	---	d. e.	Kristiániában
II	---	12	---	---	Lajdában
II	---	44	---	---	Láptzigban
II	---	14	---	---	Lionban
II	---	38	---	---	Livornóban
10	---	18	---	---	Lizabonban
10	---	54	---	---	Londonban
II	---	36	---	---	Lukkában
12	---	38	---	---	Lübekben
10	---	16	---	---	Lüttichben
4	---	20	---	d. u.	Madraszban

Az Országok' nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' száma
Sót Országban	240	30000
Német Országban	71	11000
Svéd Országban	170	13000
Német Országban	55	8000
— —	90	8000
Holl. Országban	156	17000
Svájtzban	134	24000
Olafz Országban	131	80000
Holl. Országban	156	17000
Német Országban	90	10000
— —	65	21000
— —	116	80000
— —	94	12000
— —	109	15000
Holl. Országban	142	40000
Persziában	530	1,500000
Angoly Országban	202	12000
Spanyol Országban	340	70000
Egyiptomban	400	200000
Napkeleti Indiában	1000	600000
Szárd Országban	185	27000
Spanyol Országban	290	28000
Német Országban	93	20000
— —	56	9000
Dán Országban	172	90000
Török Országban	207	520000
Német Országban	119	40000
Porosz Országban	166	53000
Nór Országban	222	10000
Holl. Országban	140	48000
Német Országban	73	30000
Frantz Országban	170	150000
Olafz Országban	144	50000
Portugal Országban	360	160000
Angoly Országban	211	900000
Olafz Országban	121	39000
Német Országban	137	22000
— —	133	82000
Napkeleti Indiában	1020	300000

Tehát épen

A' Városok' nevei

Midőn Bétsben Dél vagon

10	az ó.	s 41	p.	d. e.	
II	---	42	---	---	Madridban
II	---	28	---	---	Magdeburgban
II	---	28	---	---	Májntzban
II	---	48	---	---	Májzenben
IO	---	10	---	---	Malagában
II	---	28	---	---	Manhájmban
II	---	16	---	---	Marfzelyben
II	---	58	---	---	Messinában
7	---	12	---	---	Mezsikóban
8	---	10	---	d.u.	Miakaóban
II	---	8	---	d.e.	Middelburg
12	---	30	---	d u.	Mietávban
II	---	40	---	d.e.	Modenában
II	---	14	---	---	Monpellérben
I	---	25	---	d.u.	Mofzkóban
II	---	41	---	d.e.	Münichben
IO	---	49	---	---	Nájkasztelben
II	---	20	---	---	Nánfziban
II	---	52	---	---	Nápolyban
II	---	38	---	---	Nirmbergben
II	---	20	---	---	Nizzában
IO	---	59	---	---	Norvikban
II	---	26	---	---	Ofznabrükben
II	---	32	---	---	Pádvában
II	---	45	---	---	Palermóban
II	---	4	---	---	Párisban
7	---	4	---	d.u.	Pekinben
12	---	55	---	---	Péterváratt
II	---	36	---	d.e.	Pizsában
IO	---	22	---	---	Portóban
II	---	46	---	---	Potzdámban
12	---	8	---	d.u.	Ragúzában
II	---	31	---	d.e.	Rajtlingenben
II	---	42	---	---	Regensburgban
12	---	30	---	d.u.	Rigában
II	---	45	---	d.e.	Rómában
II	---	12	---	---	Rotterdámban
IO	---	59	---	---	Ruenben
II	---	18	---	---	Samberiben

Az Országok' nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' fzama
Spanyol Országban	286	140000
Német Országban	80	20000
— —	100	29000
— —	63	7000
Spanyol Országban	350	40000
Német Országban	92	24000
Frantz Országban	176	87000
Szitziliában	235	20000
Déli Amerikában	1300	160000
Japánban	1500	400000
Holl. Országban	160	24000
Kur. Országban	198	11000
Olafz Országban	112	30000
Frantz Országban	198	30000
Orosz Országban	259	152000
Német Országban	55	37000
Angoly Országban	208	40000
Frantz Országban	141	30000
Olafz Országban	190	380000
Német Országban	67	30000
Olafz Országban	158	25000
Angoly Országban	172	32000
Német Országban	128	6000
Olafz Országban	90	45000
Szitziliában	185	120000
Frantz Országban	190	800000
Sinában	1600	2,000000
Orosz Országban	285	160000
Olafz Országban	143	18000
Portugal Országban	341	40000
Burkus Országban	81	27000
Dalmátziában	110	40000
Német Országban	80	8000
— —	54	10000
Lief Országban	204	20000
Olafz Országban	125	162000
Holl. Országban	150	50000
Frantz Országban	107	63000
Szavójban	158	20000

Tehát épen

A' Városok' nevei

Midőn Bétsben Dél vágyon

12 az ó. 's 44 p. d. u.					
12	---	5	---	---	Smirnában
11	---	49	---	d.e.	Stokholmban
11	---	26	---	---	Stralszundban
11	---	31	---	---	Straßburgban
12	---	1	---	d.u.	Stutgárdon
11	---	41	---	d.e.	Svájdnitzban
11	---	46	---	---	Sverinben
11	---	28	---	---	Szaltzburgban
10	---	40	---	---	Szaszfzariban
10	---	32	---	---	Szegóviában
11	---	40	---	---	Szevillában
11	---	57	---	---	Szienában
11	---	48	---	---	Szirakúzában
4	---	---	---	d.u.	Tivoliban
10	---	41	---	d.e.	Tobolszkóban
12	---	31	---	d.u.	Tolédóban
12	---	11	---	---	Tornában
4	---	20	---	---	Torúnban
1	---	28	---	---	Trankebárban
11	---	---	---	d.e.	Túlában
11	---	26	---	---	Tulúzbán
11	---	31	---	---	Turinban
11	---	43	---	---	Tübingben
11	---	53	---	---	Tzájtzban
11	---	55	---	---	Tzerbszten
11	---	29	---	---	Tzittávban
11	---	30	---	---	Tzürikben
11	---	34	---	---	Tzvájbrüken
11	---	15	---	---	Ulmban
11	---	40	---	---	Ultrectben
12	---	18	---	d.u.	Vajmárban
11	---	43	---	d.e.	Varsóban
11	---	40	---	---	Velentzében
11	---	3	---	---	Veronában
11	---	28	---	---	Verfzályban
11	---	29	---	---	Veszelenben
11	---	45	---	---	Vetzlárban
11	---	36	---	---	Vittenbergben
					Vürtzburgban

Az Országok' nevei	Bétstől való Távozás	Népnek a' száma
Török Országban	200	100000
Svéd Országban	191	79000
Német Országban	117	10000
Elzászban	113	43000
Német Országban	83	20000
— —	52	8000
— —	94	7000
— —	42	18000
Szárd Országban	194	17000
Spanyol Országban	292	8000
— —	336	120000
Olasz Országban	140	15000
Szitziliában	283	14000
Olasz Országban	130	18000
Sibériában	550	15000
Spanyol Országban	296	20000
Svéd Országban	285	4000
Porosz Országban	86	10000
Napkeleti Indiában	1050	15000
Orosz Országban	290	30000
Frantz Országban	218	70000
Olasz Országban	137	77000
Német Országban	81	6000
— —	75	8000
— —	86	7000
— —	80	14000
Svájtzban	90	10000
Német Országban	104	5000
— —	73	16000
Holl. Országban	133	32000
Német Országban	82	6000
Lengyel Országban	104	80000
Olasz Országban	86	150000
— —	104	57000
Frantz Országban	192	80000
Német Országban	122	8000
— —	102	5000
— —	78	5000
— —	79	18000

82. *A' Nemzetek', Országok', Városok',
és Folyók' Magyar neveik.*

Abony, Bolonya: Bonónia.

Ágosta: Augusta Vindelicorum.

Alzsir: Algeria.

Ángoly: Anglus.

Arab: Arabs.

Árnót: Albánus.

Bábor: Bavarus.

Barabántz: Brabántzia.

Baráti: Monachium.

Barafzló: Wratislavia.

Bartza: Regio Transilvaniae.

Berlin: Berolinum.

Berno: Bruna.

Befzttertze: Bisztritia.

Befzttertze Bánya: Neosolium.

Béts: Vienna.

Bodon: Vidinum.

Bolgár: Bulgarus.

Bofznya: Bosnia.

Bofznyák: Bosnenfis.

Bömhétzek: Vinidi.

Borod: Brodium.

Brassó: Corona.

Brüszfel: Bruxellae.

Buda:

- Buda: Buda.
Burgus: Brandenburgus.
Burdó: Burdegala.
Burgóny: Burgundus.
Bük Ország: Buccovina.
Dán: Dánus.
Dántzka: Dántiscum, Gedanum.
Darásd: Dresda.
Don: Tanais.
Dráva: Drávus.
Drinápoly: Adrianopolis.
Duna: Danubius.
Eger: Agria.
Égyiptom: Aegyptus.
Elzász: Alsatia.
Erdély: Transilvania.
Eszék: Eszékinum.
Esztergom: Strigonium.
Étel: Volga.
Ferentz vára: Florentzia.
Frantz: Gallus.
Gálits: Gallitzia.
Garam: Granus.
Gerétz: Graecium.
Görög: Graecus.
Görtz: Goritia.
Győr: Jaurinum.

György Ország: Georgia.

Gyula: Julia.

Gyula Fejérvár: Alba Julia.

Hágen: Hafnia.

Halom, Istókhalma: Holmia.

Havasalfölde: Valachia.

Holl, Holland: Hollandus.

Horvát: Croata.

Igló: Iglavia.

Ind: Indus.

In hídja: Aenipontum.

Ipoly: Hippolus.

Iroszló: Jaroslavia.

Irr, Irland: Hibernus.

Jásfok: Jaziges, Jassones.

Jenő: Jena.

Kalotsa: Colocza.

Kármány: Karamannus.

Károlyvára: Carlostadium.

Kassa: Cassovia.

Kazul: Persa.

Kolon, Kölln: Colonia Agr.

Kolosvár: Claudiopolis.

Komárom: Comaromium,

Korontály: Carinthia.

Konstántzinápoly: Constantinopolis.

Körmöztz: Cremnitzium.

Körös:

- Körös: Crisus.
Körös Vásárhely: Crisium.
Kőszeg: Ginfium.
Krajna: Carniolia.
Krakkó: Craccovia.
Kulpa: Kolapis.
Kún: Cunus, Hunnus, Cumanius.
Kúr, Kúrland: Curlandia.
Lábok: Labacum.
Ladomér: Lodomeria.
Lajda: Lugdunum Batavicum.
Lengyel: Polonus.
Lipótvára: Leopoldopolis.
Liptse: Liptia.
Litvai: Litvanus.
Lizabon: Olisippona.
Lodiom: Leodium.
Lombárd: Lombardus.
London: Londinum.
Lópoly: Leopoli.
Lórétom: Lauretum.
Lőtse: Leutsovia.
Löven: Lovanium.
Luzony: Portugallus.
Madrid: Madritum.
Magyar: Hungarus.
Majlánd, Milánó: Mediolanum.

Mántova : Mantua,

Maros : Marusius.

Mátyásfölde : Regio Hungariae.

Mény, Majna : Moenus.

Móldva, Móldova : Moldavia.

Monofzló : Mons Claudius.

Mór : Maurus.

Mofzkó : Moscua.

Nagy Bánya : Rivuli Dominarum.

Nagy Szoinbat : Tirnavia.

Nagy Várad : Varadinum.

Nándor Fejérvár : Alba Graeca.

Nápoly : Neapolis.

Német : Germanus.

Német Alföld : Belgium.

Német Újhely : Neostadium.

Neper : Boristhenes.

Nester : Tyras.

Nester Fejérvár : Nester Alba.

Nikápoly : Nicopolis.

Nor : Norvegus.

Nyírség : Regio Hungariae.

Nyitra : Nitria.

Oláh : Valachus.

Olafz : Italus.

Olomutz : Olomutziom.

Orbonás : Epirota.

- Orlány: Aurelium.
Orosz: Ruffus.
Óstria: Austria.
Örmény: Armenus.
Pádva: Padua.
Páris: Lútetia Parisiorum.
Pétervára: Petropolis.
Pétervárad: Petro Varadinum.
Pest: Pestinum.
Péts: Quinque Ecclesiae.
Porosz: Prussus.
Posga: Posega.
Poson: Pofonium.
Prága: Praga.
Rába: Arrabo.
Rátz: Thrax, Rascius.
Regede: Rackespurgum.
Rény, Rajna: Rhenus.
Rézen: Ratisbona.
Segesvár: Schesburgum.
Selmetz: Schemnitzium.
Sina: China, Sina.
Slézia: Silesia.
Sopron: Sopronium.
Somorja: Samaria.
Sót: Scotus.
Spanyol: Hispanus,

- Stájer : Stirus.
Sváb : Svevus.
Svéd : Svecus.
Szamos : Samufius.
Szárd : Sardus,
Szárd Ország : Sardinia.
Száfz : Saxo.
Száfzváros : Saxopolis.
Száva : Savus.
Szávoj : Sabaudus.
Szeged : Szegedinum.
Székely : Siculus.
Székes Fejérvár : Alba Regalis.
Szény, Szaja : Sequana.
Szepes : Scepusium.
Szerem : Sirmium.
Szeretsen : Saracenus, Aethiops, Maurus.
Szilágyság : Regio Hungariae.
Szombathely : Sabaria.
Tabány : Thebae.
Tág : Tagus.
Tám, Tamos : Tamefus.
Tatár : Tartarus.
Temesvár : Temesia.
Tergyezd : Tergestum.
Tifza : Tibiscus.
Tót : Slavus, Sclavus.

- Török: Turca, Ottomannus.
Tsangó Magyar: Moldavo Hungarus.
Tseh: Bohemus.
Tserkefz: Circassus.
Tzintzár: Zingarus Asiaticus.
Tzigány: Zingarus Europaeus.
Vág: Vagus.
Varasd: Varasdinum.
Varsó: Varsoviâ.
Vátz: Vacium.
Velentze: Venetiae.
Velentzés: Veneta.
Vilonya: Vilna.
Vifzla: Vistula.
Zádor: Jadra.
Zemlin: Semelinum.
Zólyom: Vetusolium.
Zamajka: Jamaica,
Zsegnye: Segnia.
Zsibraltár: Gibraltar.
Zsidó: Judaeus, Haebreus.
Zágráb: Zagrabiâ.
Zimony: Zemlinum.
Toronya: Thorunum.
Berény: Berna.
Szörény: Severinum.
Nádor Ország: Palatinatus.

Szendrő, Vég Szendrő: Semendria.

Szittyá: Scythia.

Szittyai: Scittha.

Folyvára: Flumen.

Földközi Tenger: Mare Mediterraneum.

Forraly Ország: Forum Julii.

Sándorvára: Alexandria.

Britt Ország: Brittannia.

Brittek: Brittanni.

Sarnó: Zvornik.

Pó vize: Padus.

Király-Grétz: Reginae Hradetium.

Svájtz, Sovátjz, Helvetia.

Svájtzter, Sovátjzter: Helveta.

Verfzály: Versaliae.

Szitzille: Sicilia.

Fő-Tenger: Archipelagus.

Bálti Tenger: Mare Balticum.

Világ' Tengere: Oceanus.

Rátz Ország: Servia, Rama, Rascia.

Vedd észre: Mihent a' Nemzetek' nevéhez hozzá veted ezen szavat: Ország, leg-ottan kéfzen vagyon a' Tartománynak az ő neve-is.

83. *Istók és Kati. Egy Romántz.*

Élt egykor egy Király, de eszembe nem jön,
Hol feküdt Országá, 's Követője ki lőn.
Elég, hogy ő egy jó Fejedelem vala,
Kit minden Jobbágya méltán magasztala.
Nem-is mondott a' hír egyéb hibát benne,
Hanem hogy kevéssé fajtalanabb lenne,
Mert mivel nőtelen életben marada,
Sok Férjnek az által búra okot ada.
Gyakran látogatta ő a' Tartományát,
'S tsókolgatta Jobbágý Társát és Leányát;
De végre el-únván e' buja életet,
Feleséget venni magának fíetett.
Magában így szólván: ha meg-halálozni
Tálálok Fi nélkül, melly roszszat okozni
Fogok Országomnak, mennyi vérontásnak,
Lészek majd szerzője 's dúlásnak, rablásnak.
Személyében Király nem rút ember vala,
Tsak hogy idejében már jól el-nyargala;
Mert már szakállá-is el-kezdett őszülni,
'S erejében teste felettébb gyengülni.
Mindazáltal ezzel semmit se gondolván,
Szerelemnek lángja mind egyre únszolván,
Ősz hajnak trutetzára 's gyengült erejének,
Egy igen szép Leányt választ Hitvesének.

Nem volt az Országban szebb Leányzó ennél,
 Kati esmérletes volt tsak nem mindennél,
 Liliom és rósát mutatott ortzája,
 Havat a' kebele, kalárist a' szája.

Eszifzbafz — úgy neveztetett Ő Felsége —
 az Ő szép Katiját ki-mondhatatlanúl szerette, 's
 olly hiszemben vala, hogy Ő legyen a' leg-sze-
 rentsébb Férj a' föld' hátán — de Kati

Bő könyveket hullat keserűségében,
 Hogy így meg-tsalatott volt reménységében;
 Szánja magát, de még inkább, kit szeretett,
 Hogy immár örökre tőle el-véttetett.
 Zokogási között gyászos panaszait
 Így kezdi: jaj nékem! mert leg-szebb napjait
 Életemnek itten kellett töltenem,
 Szabadulásomat nem-is reménylenem!
 Bár ne láttam volna soha az Országát,
 Mert most ifjúságom' gyönyörű virágát
 Az öreg fejének nem kék fel-áldoznom,
 Hanem öröimben lehetne osztoznom.
 Rövid idő múlva szívbeli fájdalmom
 Meg-emész, nem lévén semmi nyúgodalmom;
 Hasztalanul várom éjjel az álmomat,
 'S heába keresem nappal én nyugtomat!

E'képen zokogván sírt 's jajgatott a' szegény fiatal Menyetske. Immár nyóltz napot ilyenképen töltött, midőn egy szép Pünkösti dél után, a' midőn az ő Qváfi-férje egy puha ágyon el-szenderedett, a' várbéli kertbe le-járúla, tsak hogy a' fáknak, fűveknek, 's virágoknak panaszolhassa fájdalmát. De miként bámúlt-el —

Az Istók felettébb egy szép Vitéz vala,
Ambátor ő fokát még nem tapasztala;
Ereiben forrott ifjú tiszta vére,
Valamennyi Leány vágyott személyére.
Igen deli Legény vala természetben,
De még fokkal külömb teste' erejében.
A' Vatikánomi mustrákhoz hasonló,
Bátor mint Altzides, kartsú mint Apolló.

Ez a' Vitéz immár régen szerette a' Menyetskét, 's ez ismét őtet. De a' Szüléiknek az ő akaratok az ő szerelmes meg-egyezőésekkel szüntelen ellenkezett. Hogy tehát meg-tsalatott reménységén vígasztalhatta magát, el-méne a' Vitéz a' Szent Földre hartzolni a' hitetlenek ellen. De heába, a' szíve őtet az ő Katijához vízfzahúzta. Tsak tegnap érkezett-meg az útról, 's még épen semmit se tudott, hogy a' szívének szíve magát egy másnak adá által. Egy vé-

let-

letlen történet, — melyet mindazáltal alkalmasént szántsándékkal szerzett a' tsintalan Amor — ötet a' várbéli kertbe vezeté. Melly örömfoglalá - el ötet leg-ottan, holott a' szívének az ő bálványát olly hirtelen fel-találá. De ellenben mint illetődött-meg, holott az imádott Menyetskéjének a' képét olly halaványnak 's meg-fogyott-nak látta, panaszolkodó 's kesergőképen így kezdé:

Pillants szemeiddel, Kintsem, te szolgádra,
Valld-meg néki, mi bánt, 's mi hoz szép
ortzádra

Annyi temérdek bút, 's illy haloványságot?
Hadd tudhassa tőled ő a' valóságot.
Szívem' tárgya, Katim, vígasztald hívedet,
Add tudtára néki, mi gyötri szívedet?
Lásd itt ötet földön téged' kérni szépen,
Könyve' özönében el-merülve épen.

Először tsak könyvekkel 's zokogással felelt az el-keseredett Királyné; de leg-ottan a' fájdalma egy egész Szent Iván Éneket tartott ama' szerentsétlen eseten, melly ötet érte. A' böl-dogtalan szerelemnek leg-olvadóbb hangjával elő beszéllé a' Vitéznek, miként erőltették a' Szüléi amaz átkozott házasságra, melly nyomorúlt légyen ő, melly únalmas légyen az ő élete, mint
el-

el-únta legyen a' világot 's a' t. 's' azután az ő ki-választottját azon igen kéré, azonközben hogy az ő puha kacsójával kezét gyengén meg-szorítá, hogy néki meg-botsásson, hogy őtet azért ne gyűlölje. 'S hát Istók mit tett? Ha! a' mit egy kétségben esett tenni szokott. Tsapkodta kezével a' homlokát, esze' nélkül ide 's tova fútamoda, le-veté magát a' térdeire, a' Menyetskének az ő bársony kezetskéit meg-raká tsókjaival, 's így szólla:

Te, ki tőlem immár el-vagy ragadtatva,
 De szívemben még-is mélyen bé-nyomatva,
 Ah! ki hervadt tsókját kénytelen vagy venni
 Egy öreg Bolondnak, 's az ő rabja lenni!
 Lásd, mint egyre dobog szívem fájdalomban,
 Mint olvad utánnad szímem bánatomban;
 Világ' leg-szebbike tenéked meg-ese,
 Mert egy ősz embernek lettél a' Hitvесе!
 Megyek, a' mint illik, érte bocszút venni,
 Törömmel halálos sebet rajta tenni,
 'S őtet meg-ölni? — Nem, — tovább-is
                   hadd éljen,
 Élte miatt többé én tőlem ne féljen.
 Bocszúljuk-meg másként tsalattatásunkat,
 Öleljük-meg az ő truttzára magunkat,

Ha szíved Ő magát id' ajándékozza,
 Én miattam Férjnek nevét hadd hordozza,
 Jere illesd tsókkal szomjas ajakimat,
 El-fogadásodra nyújtom karjaimat,
 Engedd, pillantásod meg-részegítheffen,
 'S végre hív Szeretőd öledbe dülheffen.

A' szép Kati nem késett foká, hanem leg-
 ottan meg-hallgatta a' Vitézt. Istóknak karjai
 közé veté magát, 's azonnal észre vevé, hogy
 az Ő tsókjai másfélék vólnának; mint a' mellye-
 ket az Ő vén Férjétől szokott venni. Leg-ottan
 egymásba úgy öszve-kaptak, 's szerelemtől el-ré-
 szegülve, karjokkal és szájokkal úgy öszve ra-
 gaszkodtak, hogy dolog lett volna Őket el-vá-
 lasztani. Végre ezen szerelmes néma játék mel-
 lett a' tüzek annyira gerjedett, hogy Ők magok
 se tudták miként, a' puha gyepre le-roskadtak.

Édes szerelemben el-merülve itten
 A' gyepen heverték együtt mind a' ketten;
 Örömkben magok között nevetkeztek,
 'S kívánságaiknak mindenben kedveztek.
 Végre gyönyörködés úgy el-fárasztotta
 Őket, 's el-annyira oda lankasztotta,
 Hogy mikor vége lett a' fok tréfálásnak,
 Ők-is el-aludtak öleiben egymásnak.

Ó de miért kellett el-alunniok? Mert Eszifzbasz, kinek a' homloka vízketni kezdett feltébb, az Ő véghez vitt délutáni álma után le-méne szinte a' kertbe, hogy Katiját keresse. A' lugasok alatt szaporán méne, 's illy szerelmes versekkel múlatta magát:

Hol vagy én Galambom, tárháza szívemnek,
Hol vagy édes Katim, kintse kebelemnek!
Jere ide hozzám, mutasd személyedet,
A' te Eszifzbaszod hí 's kíván tégedet!

Azonközben egy sűrűn őszve-nőtt rósa-fzínhez közelite. A' homloka hova tovább mind inkább vízketett, bé-tekintett -- 's el-nem hi-hette, a' mire tekintett. Soká nem hitt az öreg-ség 's szerelem által meg-gyengült szemeinek, fo-káig törölgette azokat, szüntelen más valamit kívánt látni, de szüntelen csak azt látta, a' mit látni nem kívánt; az Ő kedves Katiját egy vir-gantz Vitéznek kezével által-ölelve aluva látta, de egy olly szerelmes és meg-egyezeit el-áruló ábrázattal, hogy valamennyi ere leg-ottan fel-dagadott. Rettenetes égi háború terjeszkedett el az Ő képén, 's ortzájának leg-nyomorúltabb tekintetet ada.

Most látom először dolgom kivel vala,
Hogy engem'-is, mint mást, egy Afzfzony
meg-tsala!

Atkozom az órát, mellyben meg-esmértem,
Ihol a' hálálás, mellyet tőle értem.
Beste lélek kurva meg-fizetfz érette,
Rút tselekedeted a' mint érdemlette:
Magam' keze által, Beste, meg-kell halnod,
Kedves Vitézedtől örökre el-válnod.

Valóban bé-is nyúlt kezével a' kebelébe,
's egy handsárt húzott ki, hogy azzal a' szegény
Katit, ki épen akkor ébrede-fel, a' Vitézzel egy-
gyütt által-szúrja. De az örök végezés úgy hoz-
ta magával, hogy a' jó Istáp-viselő --- hihető a
vizfsza-fizetés miatt --- szarvakat viseljen. Mert
a' hamis Kati alig vette észre a' szomorú kör-
nyűl-állást, melly az ő mulatságos kettős-játékát
(: *Duodramot* :) fenyegette, azonnal a' Vitézt az
el-szükésre intette. Az öreg szarvas, ki a' ha-
ragtól 's inéregtől meg-vakíttatott, azt észre nem
vette, hanem mind azt vélte, hogy a' gonofz há-
zasság-törő előtte légyen szüntelen, ki az ő fze-
relme' szentségében kárt teve, 's mind úntalan
káromkodék. Ekkor a' Menyetske az ő térdeire
borulván, panaszolkodva így kezdé:

Miként?

Miként? hát általad halálomat vennem
Kelletik, én Férjem, 's más világra mennem?
'S te mérészled által-szúrni hív szívemet,
Kinek fel-szenteltem egész életemet?
Jaj nékem szegénynek! immár oda vagyok;
Szívemnek fájdalmi mert felettébb nagyok;
Mi kell, édes Uram, mi sérteget vallyon?
Helyben hagyom én-is, a' vétkes hadd haljon.
Mond a' Király: talán keveset szemléltem?
Avagy kényed szerént mindenben nem éltem?
El-nem engedhetem hitetlenségedet,
Hanem handsárommal veszem életedet.

Immár a' handsár ki-vala húzva. Kati a'
karjai közé oda veté magát, gyöngy könnyvek hül-
lottak az ortzáján, és zokogó szóval így szólam-
lék-meg:

Jól van, halálomban töltsed hát kedvedet,
Ha bátor szíved van, szúrd ide töredet!

'S a' melyére mutata, melly a' hónál-is fe-
jérebbe vala, 's meg-nem szűnt szökdétselni, úgy
hogy az Ősz Apósna a' szája egészen meg-tele-
nyállal.

Ha tsak a' töredet festeni véremmel
Akarod tovább-is, hogy én életemmel
Fizeffek-meg, ihol verd-átal szívemet!
De értsed, mind eddig nem tudom vétke-
met. Itt, hol a' rósák közt adatott hajlékom,
Itt, hidd-el, hogy meg-tsalt téged az árnyékom,
Mintha feküdt volna valaki mellettem,
'S hogy illy gyanús lehetsz, azt nem érdem-
lettem.

Jere, tsak tapogass, ha akadsz-e kire?
Keress, ha találsz-e kerben valakire?
Én valaha, Uram! téged' tsalhaffalak,
'S másért akár kiért meg-útálhaffalak?

A' jó Király tapogatott 's keresett, de mint-
hogy valóban semmit se vett észre, 's azonkívül
a' szemeinek gyengeségét jól esmérte, Katijának
a' szavát el-hitte, őtet szépen meg-követte, az
ő ősz fejét annak kebelébe rejtette, 's bánatjá-
ban keservesen síráncozott, azonközben Kati az
ő Tsitsibéjével (:Cicisbeo:) ki egy bokornak a'
háta megett várta a' tréfa-játéknak a' végét, a'
jó Házas Úrnak az ő könnyű hitelét, 's maga
furtsaságát jó ízűen nevette magában. Istók és
Kati többször-is öszve-jöttek azután. A' Király
gyakorta mellettük állott, 's minthogy a' szemei
hova tovább mind inkább homályosabbak let-
tek,

tek, azt hitte szüntelen, hogy Katinak az árnyékát látja. — Immár Kegyes Olvasó! nintsen egyéb hátra, hanem hogy ama' *Locus Communis*-ről el-ne felejtkezzél.

Most-is még így gyakran sok Férj mérgelődik,
Káromkodik, dül fúl, lármáz, 's fészkelődik,
Midőn illy dologban Társát fel-találja,
Esküszik Istenre, hogy boszszúját állja.
De mihent Hitvese el-kezd pityeregni,
Mint annakelőtte újra hízelkedni,
Fel-buzdúlt haragja tüstént tsillapodik,
Ámbár a' homlokán szarva gyarapodik.

A' II. DARABNAK
FOGLALATJA.

	lap.
1. II-dik József Császárról. - - -	3.
2. Ugyan arról. - - -	4.
3. Fridrik Királyról. - - -	4.
4. Jakab Királyról. - - -	5.
5. Kázmér Királyról. - - -	6.
6. Ulászló Királyról. - - -	7.
7. A' Lengyel Vendégségről. - - -	8.
8. Az Angoly köszönetésről. - - -	10.
9. Az Angoly ebéd-fizetésről. - - -	11.
10. Az Angoly Iddogálásról. - - -	12.
11. A' Spanyol Kevélyiségről. - - -	13.
12. A' Lengyelekről és Velentzésekről - - -	14.
13. A' Szeretsenekről. - - -	15.
14. A' Sárka évökről. - - -	15.
15. Az Isten-tagadókról. - - -	16.
16. A' Londoni Tsalókáról. - - -	17.
17. Godiváról. - - -	18.
18. A' Lámbeti Könyvekről. - - -	19.

A' II. DARABNAK FOGLALATJA. lap.

19.	A' dobányozva való Feleség keresésről.	20.
20.	A' tsudálatos módon való Feleség szer- zésről. - - - - -	21.
21.	A' Lexél által való Feleség szerzésről.	22.
22.	A' Tábornak a' Fejér nép által való meg- eméjstéséről - - - - -	24.
23.	Spanyol Országi tsudálatos egy Törvényről.	25.
24.	A' hóltunk után való ditsóság' kívánásról.	26.
25.	A' Velentzei Nemes emberek' hetykeségekről.	27.
26.	A' Szépségnek hatalmáról. - -	28.
27.	Az Emberekről és a' Hangyákról. -	30.
28.	Egy híres Kép-íróról - - -	31.
29.	A' Gyántázatról. - - - -	32.
30.	Az Afzszonyi tsalárdságról. - -	33.
31.	Az oštoba Fen-írásokról 's Tzégerekről.	34.
32.	A' felettébb gyáva Ifjúról - -	35.
33.	A' tojás héjának szétt töréséről -	36.
34.	A' Takarékoszágról - - - -	37.
35.	A' Leány' gyalulásról - - -	38.
36.	A' Vallások' uralkodásáról - -	39.
37.	A' lábatlan Királyról - - -	39.
38.	Szép Felelet - - - - -	40.
39.	Furtsa Felelet - - - - -	40.
40.	Buta Felelet - - - - -	41.
41.	Együgyű Felelet - - - - -	41.
42.	Más együgyű Felelet - - -	42.
43.	Egy Kis Afzszonynak a' Válasza -	42.

44.	Egy Disznó Pásztornak a' Válasza	-	43.
45.	Egy Tudós Embernek a' Válasza	-	43.
46.	Arisztippus' Válasza	- - -	44.
47.	Egy Frantznak az ő Mátkájában való kívánása	- - - - -	44.
48.	V-dik Károlynak a' Nyelvek eránt való ítélete		44.
49.	A' Barátnak pórul járása	- - -	45.
50.	Bizonyos Spanyolnak az ő nevetséges hívsága		46.
51.	A' Spanyol kevélységnek egy példája	-	48.
52.	A' Sinaiaknak az ő Bálványokkal való bánások	- - - - -	49.
53.	A' Sinaiaknak a' mi magos házainkon való álmélkodások	- - - - -	50.
54.	Mi által szerettethetjük-meg leg hamarább magunkat az Aszszonyi nemnél		51.
55.	Egy Tanács, melly fókának hasznos volna		51.
56.	Méltatlan megvetés	- - -	52.
57.	A' Vak ember' szerelme	- - -	53.
58.	Ki-fizetés	- - - - -	53.
59.	Finom Nevelés	- - - - -	54.
60.	Eftvéli Történet	- - - - -	55.
61.	Az Aszszonyok meztelen melyeknek eredete		57.
62.	Maga fel-találása egy Tisztnek	- -	57.
63.	A' tsodálatos íz és kedv-találás	- -	58.
64.	A' Spanyol Aszszonyi irigy bánatnak rettetes gyümöltse	- - - - -	59.
65.	A' meg-szégyenített Fejedelem	- -	60.

A' II. DARABNAK FOGLALATJA. lap.

66.	A' Róka és a' Sas - - - -	62.
67.	Rendes feleleti egy Párisi Leánynak -	64.
68.	A' Zsidóknak Persiából való ki-űzetetések	66.
69.	A' Szabbatai Széviről - - -	68.
70.	Tíz Elmes Felelet és Beszéd - -	71.
71.	Tíz Tréfás és hasznos Mesterség -	74.
72.	Az örökös Gyertyáról - - -	77.
73.	Fontána Rósáról - - - -	82.
74.	Gróf Czoborról - - - -	84.
75.	Gróf Bonnevárlól - - - -	86.
76.	V-dik Szikstus Pápáról - - -	90.
77.	A' Vén Leány, 's a' Szoba Inas -	109.
78.	A' mái Nevelés - - - -	110.
79.	A' Kávés házi Beszélgetés - -	112.
80.	A' Déli Tengernek Szigeteiben lakó úgy nevezni szokott vad embereknek erköl- tseik, szokásaik, terméseik, 's házi tsinálmányaik - - - -	113.
81.	A' leg-nevezetesebb Városoknak Bétstől va- ló távozások, 's millyen az idő náluk, midőn Bétsben Dél vagyon. - -	131.
82.	A' Nemzetek', Országok', Városok', és Falyók', Magyar neveik - -	144.
83.	Istók és Kati. Egy Romántz. - -	153.

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA